

A BONTAKOZÓ ÉLET

IV.

AZ IFJÚSÁG
LELKI VILÁGA

IRTA:

MARCZELL MIHÁLY DR.

BUDAPEST, 1933
»ÉLET« KIADÁSA

„Élet” írod. és Nyomda Rt.
Igazgató: Laiszky Jenő.

TARTALOMJEGYZÉK

TARTALOMJEGYZÉK	2
ELŐSZÓ	3
BEVEZETÉS	4
1. Az élő energiaközpont	4
Az ifjúság lelki jelenségei	6
1. Az egyéniség intenzív bontakozása	6
2. Az egyéniség szabadság-vágya	10
3. Az egyéniség túlértékelése	12
„A neokrisztianizmus imádsága	14
4. A kételkedő egyéniség	16
5. A vergődő egyéniség	20
6. Eltűnő és megmaradó eszmények	23
Az ifjúság belső forrongása	29
1. A „múlt”	29
2. Quo me vertani?	34
3. Életfordulók	38
A) Elbukás	39
B) Felemelkedés	44
Az ifjúság lelki-képét alakító tényezők	49
1. A lelki-élet tényezői	49
2. Külső tényezők	49
A) A közösség hatása	49
B) Jelszavak	52
C) Az irodalom hatása	56
D) A művészet hatása	59
3. Belső tényezők	64
A) Az ösztönök	64
B) Az örömkeresés	67
C) A munka	70
D) A kegyelmi élet	72
Az ifjúság célkitűzései	75
1. Az életpálya	75
2. A jövő vonalán	78
3. A kultúra síkján	81
4. A metafizika határán	84
BEFEJEZÉS	86
1. A kiforrott egyéniség	86

ELŐSZÓ.

Az ifjúság lelki-képe összefüggésben van azzal a forrongó belső folyamattal, mely még a serdülő korban indul meg elementárisán. Ebből következik, hogy ennek a két életszakasznak nincsenek élesen meghúzott határai, nincsenek világosan felismerhető választóvonalai. A határok – bizonyos fázison túl – egymásba folynak: elmosódnak.

Ez az egyik oka annak, hogy e negyedik kötetben, amely az ifjúság szélesen hullámzó életét akarja ábrázolni, kénytelen voltam élesebben megvilágítani olyan jelenségeket is, melyek a serdülőkorból ívelnek át az ifjúkorba. A másik ok az volt – és ezt már a harmadik kötet utolsó fejezetének elején jeleztem –, hogy túl a határok felismerhetőségi problémáján ez a két életszakasz, a serdülő- és ifjúkor szerves egésznek alkot, ugyanis sok lelki jelenség, a fejlődés sok látszólag értelmetlen elhajlása csak akkor kapja meg kiegyensúlyozó értelmét, ha serdülőkori előzményeiket világosabban és összefüggően ismerjük meg.

Az ifjúság lelki életének: elfejlődésének vagy fejlődésének ismertetésénél nem mondhattam le arról, hogy az adatközlés szürkeségén túl ne menjek. Még pedig azért, mert az ifjúság belső küzdelmének, célkeresésének, egység felé való nosztalgiájának, személyiségének szilárd konstrukciót adó bontakozásán túl azokat a végső erőket is le akartam leplezni, melyek ott működnek az ifjú lelkének mélyén, mint bukást előkészítő vagy életet irányító, összefogó, lendítő tényezők. Kielemzésükönél igyekeztem tárgyilagos lenni; értékelésükönél pedig abszolút normákat alkalmaztam. Törekedtem arra is, hogy a reális étellel állandóan érintkező ifjú belső életét s – ami a legjellemzőbb – lelki dinamizmusát és lelki ritmusát híven érzékeltessem.

A követendő elveket – minthogy azok részletes tárgyalása későbbi kötetekben következik – csak a szükséges keretben érintettem.

Ebben a kötetben is, ahol a fejlődés iránya vagy üteme eltérő, külön vázolom az ifjú és külön a fiatal leány lelki dinamizmusát.

Adja az Úr Jézus Krisztus, hogy az a szerény mécses, mely ott lobog a sorok mögött, élesen tudja megvilágítani az ifjúság lelki életének sajátos bontakozását. És hogy nevelőtestvéreim ebben a sugárzó fénykúpban talán jobban megismerjék az ifjúság küzdelmeinek, gyengeségének, bukásának, lelkesedésének, heroizmusának és kiemelkedésének végső okait s ezzel párhuzamosan azután kiépíthessék benne az alsóbbrendű ösztönök, bűnök és rossz szenvedélyek fölé emelő győzelmes krisztusi életet.

Budapest, 1933. Feltámadás ünnepén.

A SZERZŐ.

BEVEZETÉS.

1. Az élő energiaközpont.

Az ifjúság¹ lelki fejlődésében legfontosabb összetevő az a testi és lelki erőfölösleg, mely szakaszonként összezsúfolódik benne. Ezek a sűrűsödött energiák időnként fájdalmas feszültséget teremtenek, melynek természetes következménye a levezetés keresése, s a lelki erők expanziója – az érvényesülés irányában.

Ezeknek a lendülő energiáknak tettekben, robbanó-akciókban való feloldását sajátos kritikai mérlegelés előzi meg. Erősen szubjektív és analitikus folyamat ez, mely mögött mindjobban erősödő lelki tényezők működnek. Ilyenek az eszmények, melyek a divergáló jelenségeket egy pontba akarják kényszeríteni. A fiatalember első tétova törekvése revelálódik ebből. Ez az élet szintetikus látására való első beállítódás, mely az analízis bontakozása mellett minden ifjúban kifejlődik. Az analitikus és szintetikus életlátásnak majdnem egyidejű megjelenése az ifjú lelkében sok pszichés egyensúlytalanságnak, belső konfliktusnak lehet az okozója. Rendesen azonban a kettő egyensúlyozza egymást.

A felbontó életlátás túlsúlya intenzíven fejlődő kritikai készség következménye. Ennek teljes uralomra jutása az alkotásra való képtelenségben kapja meg maradéktalan és tragikus kifejezését. – Az egységesítő életlátás túlsúlya pedig a világnézet elemeinek szélesebb és gyorsabb kifejlődését bizonyítja. Túlzott megjelenése pedig meddő és iránytalan kontemplációhoz vezethet. Mindkét életlátás tehát, ha egyensúlybontó hatásuk érvényesül, a teljes passzivitás síkján metszi egymást. E metszőpont helyét sok minden befolyásolhatja. Ebből a síkból kiemelni és erőteljes akarati, érzelmi, szellemi fejlődés ritmusába beállítani, csak az elmélyült vallásos élet tudja a fejlődő ifjút.

Ennek a sajátosan elemző és összetevő életlátásnak bontakozása, kialakulása, majd alkalmazása egy új fejlődési szakasz kezdetét jelenti. Ez az ívelésében felfelé törő lendület új lelki értékek felé viszi az ifjút. Ebben a sötétséget oldó megvilágításban végre tudatba kerül a leszúrt útjelzők, az elvek szükségessége, melyek végső és konkrét irányt mutatnak minden gondolatfűzésnek és tettekben revelálódó érzelmi folyamatnak.

Amikor az ifjú megsejti a világnézet elemeit – vagy ha műveltebb –, tudatosan felfogja annak szükségességét, akkor ez már a cél felé fordulás első, világos mozzanata.

Tétova lépések után lassan elindul ezen az úton, hogy megkeresse a minden dolgok egységét. Elindul, hogy a részekből egy szerves egészet alkosson. Szerves egészet, melybe minden felszívható. Szerves egészet, melynek csúcspontjában minden fájdalmas nehézség, probléma és nyers kérdés egyszerű és megoldó feleletet kapjon.

Ennek a gondolathálózatnak építése közben, e lelki hosszúsági és szélességi körök kirajzolása idején erősödnek meg benne azok a vonalak, amelyek már a gyermekkorban is a lélek centruma felé vonzódtak. Ilyenkor tisztázódnak benne véglegesen a különböző függőségi viszonyok. Ilyenkor próbálnak nagy lendülettel felszínre kerülni a velük egycélú szokások, hajlamok és fejlődési tendenciák, amelyeket az ifjú maximálisan szeretne kitágítani.

Ebben a lendületes, teret foglaló akcióban már a személyiség bontakozásának vagyunk a megfigyelői.

Ennek a széles hullámú bontakozásnak három könnyen felismerhető és erősen domináló együttthatója van, mely legtöbbször egyirányú az ifjú lelkének erőfölöslegével. Ezek a dinamikus jelenségek alkalmat adnak az egyén lelki értékességének megismerésére, melyből azután következtethetünk a külső hatások és belső problémák által létrehozott lelki-reakciók intenzitására. Azt is lemérhetjük, hogy e lelki-reakciók állandóak-e vagy pedig hamar elsimulnak. Megismerhetjük, hogy milyen az ifjú lelki felvevőképessége. Hogyan „tapintja fel” a dolgokat, milyen szelekciót tud gyakorolni: vagyis az egyénre jellemző diszpozíciót.

Ezt átszövi és aláfesti az egyik domináló együtttható, a tónusként jelentkező lelki-alap, melyből minden kiindul, mely a pszichés jelenségek gyökerét mélyen magában tartja és körül fogja őket, hogy azután az ifjú élményeinek felszívódását és feldolgozását: a lélek e tipikus munkáját irányítsa. Ez a diszpozíciós-alap: az intelligencia.²

¹ Ifjúkornak – általában – a fiúknál 19-27 évig, a lányoknál 17-24 évig terjedő életszakaszt nevezzük.

² W. Stern szerint az intelligencia: formális működőképesség, mely a megszerzett tudattartalmakat megőrzi és

A másik együttható élesen vetíti a bontakozó személyiség síkjára a „világ”-ot. Abban a módban, ahogyan az ifjú szemben áll a dolgokkal, emberekkel, eszmékkal; ahogyan reagál mindenre, ahogyan állást foglal velük szemben, sajátos lelki vonalak villannak meg. Ezek a mélyen szubjektív és jellemző vonalak állandó tényezői lesznek az ifjú érzelmi, értelmi és akarati tónusának, mely minden egyénnél eltérő és specifikus; ez a jellem, a karakter.³ Érdekesen differenciál Klages, mikor a jellemet három „zónára” próbálja felosztani. Három elhatárolható részre, melyeket különböző törvényszerűségek irányítanak. – „Ami az egyéni készségektől, képességektől függ, vagyis felvenni, feldolgozni, értékesíteni, tartalmat képezni és megőrizni, az a jellem anyaga. Ez azoktól az ösztönöktől, érzésszerű adottságoktól, törekvésektől függ, amelyek hatalmuk alatt tartják az anyagot. – Ami a lelki motívumok rangsorát és ezzel együtt a törekvések és cselekedetek személyes jegyét meghatározza, az a jellem minősége. – Ezeknek a lelki folyamatoknak sajátossága az egyén lelki ütemétől is függ, melyben a képességek és az akarat nagysága megnyilatkozik s ahol az egyén törekvései megvalósulnak. A karakternek tehát az a sajátossága, melynek következtében a leghasonlóbb belső történések két különböző egyénnél lefolyásukban nagy eltéréseket mutatnak, az a jellem struktúrája.”⁴

A harmadik, talán a legfontosabb lelket formáló együttható: az eszmény, az ideál. Az eszmények alakító hatását, tudatos felismerését minden ifjúnál és fiatal leánynál megtaláljuk. Ezen a ponton különbözik a legélesebben az emberi személyiség pszichológiája az állatétól. A személyiségnek ugyanis immanens szükségszerűsége vonzódni valamely ideál felé. A személyiséget egyedül jellemző tropizmus ez, mely különböző lelki síkon, a kultúra, a közösségi, az erkölcsi, az esztétikai vagy vallásos élet síkján jelenhet meg. Mindig bizonyos mágneses pólust jelent. Vonzó hatásának nagysága az idővel koordinálható, erőssége nemcsak az eszmény belső értékétől, hanem az ifjú lelki-alkatától, nevelésétől, környezetétől és a személyiség momentán fejlődési állapotától is függ.

Az ifjúság rétegében az eszmények széles skálán jelentkeznek; az atléta-típusú ifjú kisportolt férfi-ideáljától a differenciált kultúrlény eszményéig és ezen túl a krisztusi embertípus ideáljáig ezernyi változat lép elénk. Az eszmények hatása az ifjú lelki fejlődésével együtt növekedik és tudatosabb lesz. Optimális befolyásukat akkor érik el, mikor a tudatossá válás után akciókat indítanak, lelki-mozgást stimulálnak és végül tettekben nyilatkoznak meg.

Az akció, a tett azonban már befejező láncszeme egy sajátos pszichés sorozatnak. Előzőleg hosszantartó érzelmi hatások színezik az ifjú belső életét. Hangulatok, melyek tónussá szélesednek benne. Hatásuk alatt az ifjú aktivitása még jobban fokozódik. Mindig több gondolat, élmény és cselekvés orientálódik az ideál felé. Az eszmény hatósugara mindjobban megnyúlik. Fokozatosan felrajzolódik az ifjú összes gesztusa, érzelme és cselekvése mögé. Speciális színével az ideál összehangoló aláfestése, egységes tónusa lesz az ifjú különböző értékű lelki képességeinek.

Tehát e három lelki komponensnek, az intelligenciának, a jellemnek és az aktivitást kiváltó eszménynek hordozója az élő energiaközpont: a személyiség. Lezárt külön világ ez; „új univerzum”, a mindenható Isten dinamikus, belső erőktől duzzadó új bolygója, melynek ívelő pályája, lendülő élete – a biológia és pszichológia törvényein túl – a Végtelen felé hajlik. Ezt bizonyítja a tudományos lélektan is, mikor így beszél: „Mi tudjuk és elismerjük, hogy olyan átfogó szempontok, mint az etika, vallás, metafizika – melyek az ember lényegét próbálják meghatározni – éppen olyan, sőt még mélyebb jelentőségűek, mint a biológiai felfogás, mely egyoldalú és nem elégti ki az ember szellemét. Mert a biológiai felfogás nem tudja az igazság felismerési lehetőségét, a szellem lényegét, az érték tudatát, az alkotó erőt, a vallásos élményt, a szabadság és örökkévalóság ideáit megalapozni.”⁵ Túl kell menni tehát az

---

kellő időben spontán alkalmazza. Nem jelent alkotó képességet, hanem alkalmazkodást az élet folyton változó helyzeteihez és feladataihoz. Vagyis – szerinte – az egyén intelligenciája: (legyen az emlékezet, észrevétel, kombinatív képesség vagy figyelmi koncentráció) önmaga céltudatos beállítása új feladatok megoldására! (W. Stern: Die psychologischen Methoden der Intelligenzprüfung. Bericht über den 5. Kongress für experimentelle Psychologie in Berlin, 1912. 1. lap.) Stern utóbbi megállapítása körülbelül egyezik Binet felfogásával is. (A szerző.)

³ A jellem – Kretschmer szerint – az egyén érzelmi és akarati életének reakcióképessége, mely az egyén fejlődése folyamán került felszínre. A jellem alakulását öröklött hajlam, testi befolyások, környezeti hatások, élmények és lelki nevelés határozzák meg. (Kretschmer: Medizinische Psychologie. Leipzig, 1922.) Ez a felfogás azonban messze esik attól a helyes állásponttól, mely figyelembe veszi a természetes adottságok mellett a lélek szabadságát és a kegyelmi indítások megváltó és újraépítő képességét. (A szerző.)

⁴ Klages: Prinzipien der Characterologie, 2 Auflage. Leipzig, 1920.

⁵ Kronfeld: Psychotherapie. 2. Aufl. Berlin, 1925. 15. l.

ifjúság lelki világának vizsgálatánál is a pusztán mechanisztikus felfogáson. Fel kell emelkedni lélekben, hogy objektíven lássuk az ifjú életét, aki nemcsak vegetatív életre teremtett sejtömeg, hanem a mindenható Istennel relációban lévő per se sonans személyiség!

I.

Az ifjúság lelki jelenségei.

Az ifjúság lelkiéletének belső folyamata legtöbbször külsőleg is észlelhető módon nyilatkozik meg. E kötet első részében ezeket a jelenségeket próbáljuk ismertetni. Még pedig nemcsak a vizuális módon lemérhető, gyakran anorganikus adatokat, hanem az életbe beállított ifjúból szervesen ki vetődő jelenségeket is.

1. Az egyéniség intenzív bontakozása.

Az emberi élet felsőbbrendű stigmája az egyéniség. Ennek lassú kibontakozása – mint láttuk –, már a gyermekkorban kezdődik. A gyermekkorban felszívott szellemi és lelki értékek olyanok, mint a nap sugárzó energiái: fényt és meleget szórnak az egyén felé. És ha ezek nem kerülnek fényt és hőt: értékeket elnyelő közegbe: rossz milióbe, akkor lendítő erői lesznek a gyermek és később a serdülő rejtett értékeinek.⁶

Hangsúlyoznom kell természetesen mindjárt azt is, hogy az egyéniségek eltérései nem egyszerű következményei környezetünk különböző voltának, hanem azok jórészt a kibontott hajlamok, készségek, képességek és kegyelmi indítások eredményei. Például a kezűgyesség vagy zenei tehetség, vonzódás a tiszta erkölcs felé, kegyetlenség vagy részvét, lelki eldurvultság vagy túlérzékenység⁷ önzés vagy szinte beteges „jócselekvési ösztön” (furor bonum faciendi)⁸ nem mindig a környezethatás, hanem sokszor a konstitúció eredménye. Sajnos, nincsen olyan műszer, mely ezeket a testi vagy lelki alkatból születendő jellemvonásokat már kezdeti jelentkezésükkor differenciálni tudná, de hiszen a természettudósok is csak lassú és sok tapasztalati észlelés, sok tévedés és helytelen következtetés útján leplezik le a fizika, kémia, biológia egyes jelenségeit. Ugyancsak hosszas kísérletek s logikai műveletek után tudják csak az új jelenségeket a már meglévő törvények közé beállítani és azokkal ezt megmagyarázni. Nem kell csodálkoznunk tehát azon, ha a pszichológus vagy nevelő, mikor a lelki energiák működésével és hatásával foglalkozik, nagy nehézségekkel halad előre. De ha nem is tudjuk a legmélyebben fekvő lelki-kapcsolatokat határozottan kimutatni, a lelki berendezés eltéréseit mégis megismerhetjük.

Ami azután az okokat illeti, ott már megoszlanak a vélemények. Lehetséges, hogy a lelki jelenségek legmélyén a testnek, mint a lélek hordozójának, fontos szerepe van, de az egyéniség belső szegénysége mégis lelki hiánynak, gazdagsága pedig lelki többletnek minősíthető.

⁶ Weil: Innere Sekretion. Budapest, 1922.

Kretschmer: Körperbau und Charakter. Berlin, 1926.

A fentiek pszichofizikai szerzőnk pedig lelki alapon szól hozzá a kérdéshez. „Von diesen Besitz jeder Mensch wie einen ihm zugehörigen Leib, so auch sein ihm eigentümliches Bewusstsein. Jeder macht seine Erfahrungen, reagiert in seiner Weise gefühlsmässig auf die Eindrücke, lebt in seinem Erinnerungskreise, bildet seine Urteile und zieht seine Schlüsse, hat seine Grundsätze, leidet an seinen Charakter-gefehlern, will und handelt, wie es ihm passt besitzt mit einem Wort einen ihm persönlich (individuell) eigentümlichen geistigen Habitus.” (Geysler: Lehrbuch der allg. Psychologie”, III. Aufl. Münster, 1920. 286. l.)

⁷ Ezek a pszichés eltérések típusokat hoznak létre. Mütter-Freienfels szerint az emóciós életnek a következő típusai vannak:

a) Depresszív típus, melyet szorongás, szomorúság, félelem, ijedtség, levertség jellemez.

b) Euphorikus típus, melynek öröm, vidámság, életkedv, büszkeség, önistenítés, bipolarisan: mással való vonatkozásban a csodálat a jellemzője.

c) Agresszív típus, melyet a mások megsemmisítésére való törekvés, harag, dühösség, bosszúérzés fűti.

d) Szimpatikus típus, mely a másokkal való összeköttetést és egyesülést keresi. Családszerető, barátságos és résztvevő.

e) Erotikus típus, melynél a fajfenntartási ösztön a domináló, nemcsak animális formában, de szellemi erotika formájában is. (Müller-Freienfels R.: Persönlichkeit und Weltanschauung. Leipzig-Berlin, 1923.)

⁸ Egyik derék diákomat élesen jellemezte ez a törekvés. Mindenét: tehetségét, idejét, pénzét szórta mások felé, akiken mindig segíteni akart!

Amikor tehát az ifjúság lelki fejlődését vizsgáljuk, akkor is leginkább nem a külső erők különbözőségében, hanem *az élet bontakozását irányító személyiségben* fogjuk megtalálni az eltéréseket.⁹ A gyermek- és serdülőkorban – mint láttuk – még *mások* hatása nyomán indul meg a fejlődés; az *ifjúkorban* már az egyéniség *belső erői* jutnak túlsúlyba és ezek eredője lesz a további kibontakozás iránya. Amíg a gyermeket a másoktól (szülő, nevelő, környezet) kapott indítások mozgatják, addig az ifjút bontakozó egyéniségének sokszor ellentétes irányú, lelki energiákat kiegyensúlyozó *tudatos munkája* jellemzi. Ezért hangsúlyozzuk állandóan, hogy az *ifjúság tipikus lelki problémáit* az ellentétek harmonizálására való törekvés jellemzi. *Ebben pedig a személyiség a döntő faktor.*¹⁰

Éppen ezért az ifjúság *centrális problémájú a lélek kiépítésének munkája*. Mert az *immanens* lelki tényezők, melyek kifejezést követelnek, szinte kényszerítik az ifjút arra, hogy egyéniségét felfejlessze. Mikor a szülői parancsnak ellenszegül, vagy az erős fölényre törekvés és „kíméletlen” önzés élesen jelzik már, hogy a fiatal egyéniség dolgozó *belső erői* érvényesülést és jogot követelnek. Láttuk, hogy az engedetlenség, feleselés, önzés a *serdülő* életében is – bár periodikusan – ismétlődő jelenség. Egyes pszichológusok szerint már ezek is a bontakozó egyéniség jelentkezését mutatják. Az ifjúkorban – természetesen – ezek a jelenségek sokkal erőteljesebbek lesznek. A szülőkből állandóan árad emiatt a panasz, hogy „a fiú gyermekkorában milyen jó volt s most mennyire megváltozott...” „Saját feje után indul, nem hallgat a jó tanácsra, meggondolatlanul cselekszik.”¹¹ Egyes nevelők szerint ilyen esetekben „rossz volt a nevelési módszer”,¹² vagy a környezet állandó káros hatása győzött a jó lelki alaptónuson. De ebben csak annyi az igazság, hogy esetleg a rossz környezetnek és nevelő tényezőknek is szerepük van az ehhez hasonló lelki átalakulásban. A valóság azonban az, hogy itt inkább az *önállóságra törekvésnek, az egyéniség érvényesülésének* – szívesen megengedem, hogy *túlzott* érvényesülésének – jelentkezésével állunk szemben.

A szülők sok ilyen esetet panasznak; olyanok, akik a serdülő és ifjú lelki átalakulását közvetlenül szemlélik és gyakran meg nem értik. Pedig ha saját ifjúkori életükre visszaemlékeznenek, akkor önmagukban is megtalálnák ezt a periódust. Mikor a *serdülés vége felé* az egyéniség körvonalai mindjobban erősödtek, egyéniségükben ők is mindnagyobb sugarú mozgási-kört próbáltak maguknak biztosítani. Ez a *szabadabb mozgás* azután nem csupán elindította a készségek, képességek kifejlődését, az erköcsi élet revízióját, hanem az *életpálya, a hivatás* felé való vonzódást is jelentette:¹³ „Ó, hogy fáj nekem – írja erről a szomorú helyzetről egy művésznövendék –, mikor Édesanyám megérti bennem fiát és a *művész néha értetlen számára*. S milyen keserűség nekem, ha jövőmet az ő naiv elgondolásában adja elém és olyankor csak hallgatni tudok.

S ha mégis eléje csordul: Anyám, én nem a nyugodt, monoton hangú életre születtem és hogy nekem kell, kell szétjárni ezen a világon apostoli szegénységben és hagyni, hogy e világ minden élete, szegénysége, gazdagsága, szenvedése, öröme, minden, minden megnyilatkozása beleszántsön az életembe *5 nagy teremő erőit szívjam lelkembe*; s hogy kellene a nagy, megrázó történetek, mély bánatokat felhívó katasztrófák, melyek kemény öklökkel üssenek belém, hogy *zengjen ki életem a művé-*

⁹ S. J. Schwab und B. S. Veeder: The adolescent. New-York and London, 1929.

¹⁰ Nagyon helyes a megállapítása *Schellernek*, amikor bölcsen elkülöníti az egyéniséget a személyiségtől:

„Az egyéniség a szeretet szolgálatában lesz még csak igazán isteni célgondolatot megvalósító egyéniséggé, avagy egyszóval: *személyiséggé*. A személyiségnek tehát erőforrása Isten, a mindenséget átható isteni szellem; a *személyiségnek érvényesülése* a sajátos tevékenység útján felépülő szeretetnek országa.” (Schneller István: Egyéniség-személyiség. Különlenyomat a Magyar Paedagógia 1906. évi 3. számából 20. l.) Ebből is kitűnik, amit e munka minden kötetében hangsúlyozunk, hogy *a személyiség kidolgozása az élet legértékesebb szolgálata*. Ugyanezt hangsúlyozza *Imre Sándor* is, aki egyik legkiválóbb harcosa az *egyéniség nevelésének*.

¹¹ Az egyik igen gondos édesanya levélben nagy szomorúsággal panaszkolt nekem gyermekeinek elfordulását. „Minden lépésem gyermekeim érdekében történt. A nevelés gondjait magam vállaltam; később nevelőintézetekben folytattam és az eredmény az, hogy elveszítettem őket teljesen.”

¹² Igen sokszor hiba a *túlzó anyáskodás*. Az ifjút éppen úgy akarják irányítani, mint a gyermeket. Az önállóságra törekvésében a szülő anyai tisztének sérelmét látja. (G. Lombroso: A női lélek. Budapest. Ford.: ifj. Moravcsik Gyuláné.) Ugyancsak hasonló felfogást vall még *M. Ostenso* is, szerinte az édesapa jósága vagy erőszakossága sokszor deformálhatja az ifjú egyéniségét.

¹³ *Häberlin* az ifjúkort így jellemzi: „Sie ist durch geringere Variabilität von allem, und im Zusammenhang damit durch ein allmehlicher Abnehmen der erotischen Sturmes charakterisiert. Die Zwendung zur Wirklichkeit, im selbstbehauptend moralischen Sinne, wird starker, die Bewusstheit und die Arbeitsmöglichkeit nehmen normalweise zu. Das Individuum fängt an, in der Welt endgültig Fuss zu fassen; es wird langsam fähig für einen definitiven Beruf.” (Häberlin P.: Der Charakter. Basel, 1925. 337. l.)

szetben.

Tudom, meg kellene magyaráznom Édesanyámnak akaratom, de azért, mert csak egy odaboruló nagy zokogás lehetne a megérthető szóm – még akkor is bús zokogás, ha belül fölényes kacagás volna a magyarázó felelet –, nem tudok semmit se mondani s *mintha valami ős végzet fojtaná belém a nyilatkozást: szavaimat visszanyelem.*”

Sok szülő ifjúkorában talán hasonlóan formulázta meg és tegyük hozzá, hogy hasonló *fájdalmas öntudattal*, a levelét: „Befejezve középiskolai tanulmányaimat, a fővárosba kerültem. A szabadság utáni vágy lobogott bennem. Pedig nem voltam szélsőséges tendenciájú és minden régit lerombolni akaró fiatalember; ennek dacára azonban *nehéznek éreztem a gyámkodó elveket* és erősödött bennem az érettség tudata. Roppant fájoan és kellemetlenül érintett, hogy szüleim nem értik meg egyéniségem irányát. Szigorú kánonok mellett indítottak el. Idő- és pénzelszámolást követeltek, mindebből szomorúan éreztem, hogy nekik most is csak a régi „gyerek” vagyok. *Nekik a régi, magamnak az „új”. Nekik érthetetlen volt az életirányom, magamnak fájdalmas az izoláltságom.*”

A *munkás és földműves-osztály* ifjúsága nehezebben nyilatkozik erről a kérdéstről, de fiatal életük plasztikusan tükrözi, hogy ők is bontakozó egyéniségük szerint próbálják életüket a *maguk nívóján* megépíteni.

A *munkásifjúság* – úgy az ipari, mint a földmunkás ifjúság – ebben a korban már önmagát és gyakran szülőit, kisebb testvéreit is eltartja. Szerinte „természetes tehát, hogy új és tudatos életformát” akar teremteni magának. Ez azonban még nem jelenti azt, hogy *régi életének minden benyomása*, élménye elfakul; bár bizonyos, hogy ezeknek hatása *csökkenhet*. De ha a *gyermek- és serdülőkorban* értékes és a praktikus életbe átvitt: tehát *organikus lelki értékeket* kapott, akkor ennek előnyös befolyása később is megmarad.¹⁴ Azonban *állandó ellent ható* környezeti tényezők következtében ezek is fokozatosan csökkenhetnek.

Különösen a városi munkásifjúságnál tapasztalható ez, mert őket – mint erre már a III. kötetben is rámutattam¹⁵ – igen sok tényező károsan befolyásolja. Különbben is a *függetlenségre törekvő* saját keresetéből tengődő munkásifjúság könnyen elhiszi, hogy a kötelekeket, melyek régebben „megbilincseltek”¹⁶ radikálisan el kell törnie, mert független életének új korszakában ezek csak károsan akadályozzák kifejlődési és cselekvési szabadságát. Vagy mint terminológiájuk mondja, megakadályozza, hogy „öntudatos és osztálytudatos munkássá” felfejlődjék. A munkásmozgalom lesz tehát önállóságuk, egyéniségük kialakításának egyik *legfontosabb* tényezője.

Másik csoportba tartoznak azok az ifjak, akiknek élete *endogén* okokból teljesen leszorul a komoly munka területéről s az élet salakját alkotják. Ez a tömeg *mát gyermekkorában egészen külön társadalmat jelent*, amely leginkább a bíróságokkal és rendőri közegekkel tart összeköttetést. Természetes, hogy mindez az *inferioritás még mélyebben jelentkezik az ifjúkorban, midőn az alsóbbrendű ösztönök uralmi nívóra törekednek*. Éppen azért ebben a korban és ebből a tömegből áll össze az élet hajótöröttjeinek konglomerátuma, akiknél az egyéniség előretöréséről szólni annyi, mint az ösztönös élet fertőjéről beszélni.¹⁷

A fiúkhöz hasonlóan beszélnek a *leányok* is. *aszerint, amint más és más lelki alaptónussal lépték át a serdülés korszakát.*¹⁸

¹⁴ Bizonyítja ezt Winzen próbálkozása is, aki a következő öt kérdést intézte munkásifjakhoz:

1. Mondj valamit az Istenben való hitedről.
2. Milyen a viszonyod Jézus Krisztushoz?
3. Kihez imádkozol legszívesebben: Istenhez, Krisztushoz, vagy valamelyik szenthez?
4. Mit tettél, hogy Jobb legyél?
5. Mit teszel a bűnre való kísértésnél?

E kérdésekre kapott feleletek bizonyították a munkásifjúság mély vallásosságát, komoly vallás-etikai törekvéseit és ragaszkodását Istenhez. (P. Dr. Burkhard Winzen. O. F. M.: Jugend-Ringen. Studien zur Erforschung jugendlichen Seelenlebens. Heft. Ió Ein Blick in das religiös-sittliche Leben der Jugendlichen. M. Gladbach, 1931.)

¹⁵ Lásd: A bontakozó élet III. k. 141. 1.

¹⁶ Ezek a „bilincsek” rendszerint a nevelésből fakadó családi, hazafias, erkölcsi, vallási életfelfogások és tradicionális életirányok.

¹⁷ F. Matzke: Jugend bekannt: so sind wir. Leipzig, 1930.

¹⁸ A fiatal leánytípusoknál Croner több osztályt különböztet meg. Osztályai ezek:

- a) *A kimondottan anyai típus*. A gyermekben látja meg az egyetlen és tulajdonképpeni értékét az életének. A

Azok a fiatal leányok, akikben az *alsóbbrendű ösztönök* jutottak uralomra és erkölcsi örvénybe kerülnek, így ellensúlyozzák a még bennük lévő „jó” tiltakozását: „Nekem nem kell maradi ideológia! Én élni és élvezni akarok! Ezt a jogomat ne vegye el tőlem semmiféle világnézet.”

Az elnyomatás, a *nyomor fájdalmas reakciója* gyúrja össze az ilyen mondatokat a *szegény* leányokban: „Nehéz körülmények, sok szenvedés és nélkülözés között emelkedtem fel. Utáltam (sic!) azt a társadalmi rendet, mely ilyen terhekkel indított útnak és nem sokat törődtem vele. A gyermekkor nevelő hatása elhalványodott bennem, önálló, a magam embere akartam lenni, mert undorodtam az anyáskodó gyámolítástól...”

A *metafizikai orientációjú* fiatal leányok a *vallás vonalán* keresik és találják meg kiegyensúlyozottságukat és az *evangéliumi eszmék szentségét* viszik ifjú életükbe. A gyakorlati élet keretei közé kerülők esetleg a mindennapos munkában, vagy csendes, tiszta örömeikben keresik életük tartalmát.

Láttuk, hogy az egyéniség körvonalai már gyermekkorban észlelhetők, mégis ennek erőteljes és intenzív megnyilatkozása az ifjúkorban történik. Ilyenkor már külső nevelő hatásokra nem reagál szinte mechanikusan az ifjú. Tudatosan *válogat* a ható tényezők között és azok működését engedi meg, melyek *szerinte* a legmegfelelőbbek.

Az ifjúság fejlődésének első szakaszában *hatom* lényeges lelki aktivitás állapítható meg. Az első: a *tudatos válogatás (szelekció)*, a második: *az uralomra törés*, a harmadik: *a teljes kibontakozás vágya*.

Vizsgáljuk meg ezeket közelebbről:

Az ifjúság egyéniségét – primitív módon – először *hajlamainak* intenzívebb jelentkezésekor ismeri fel. Igaz, hogy kezdetben még nem tudja ezt formában kifejezni, de már tudatosan felismeri, megfigyeli és irányítani próbálja a benne működő lelki energiákat. Ezeket szolgálja minden *szelektáló* cselekvéssel.

Másképpen reagál ilyenkor *a helyes* és másképpen a rossz nevelésben részesült ifjú.

A legtöbb ifjú, akit gyermek- vagy serdülőkorában *nem neveltek helyesen*, azt cselekszi, *ami neki jó, ami* örömré, optimizmusra hangolt egyéniségével megegyezik. Ez az egyik magyarázata annak, hogy miért *nehéz már a rendszeres nevelés* az ifjúkorban. Itt már az örömrészből transzformált *tudatos* válogatással állunk szemben, *mely erősen szubjektív*. Ennek az alanyi és mondhatjuk *relatív* értékelésnek az lesz az eredménye, hogy nem fejlődik ki az ifjúban a külső és belső világ, a felsőbb- és alsóbbrendű ösztönök között lévő határozott különbség értékelése. Nem *akarja* tehát tudatosan és *erősen*, hogy a felsőbbrendűek győzedelmeskedjenek: csak az a vágy erősödik benne, hogy azt keresse, *ami neki* kedves és jó; hogy *ez* azután *valóban* jó vagy rossz-e, *az már nem érdekli*.

A *gyermekkor* óta *helyes nevelésben* részesült *ifjúban* vagy *fiatal leányban* szintén megvan ez a *tudatos válogatás*, de ez a szelekció a helyesen nevelt gyermek- és serdülőkorban szerzett *abszolút erkölcsi és vallásos normák* szerint történik.

A *második jelenség az uralomra törés*, amely tisztán vagy – metamorfózis következtében – nehezen felismerhető módon jelentkezik, *de majdnem minden ifjúban működik*. Az „ifjúság lendülete”, „a fiatalság eget ostromló törekvése”, „vakmerő elán”, stb., mindezt a jelenséget rögzíti *romantikus* formában. Aktiválják ezt az élettani tényezők és a milió (különösen helytelen irányban néhány „felvilágosodott” jelszótömeg).

Ez a határtalan uralomra törés, ez a *pseudoönzés* az antiszociális típusú ifjúságot teremt meg s lassan egyengeti az útját azoknak az alsóbbrendű ösztönöknek és vágyaknak, amelyek mind erősebben tendálnak a kielégülés felé. *Kezdetben* mindez csak jelentéktelen eseményeket irányító motívum. Mások által alig megfigyelhető jelenség. Ilyenek a szülői paranccsal szemben való védekezés, a törvényes rend, mint felsőbb hatalom ellen való tiltakozás és lázadás, Isten-tagadás. Feltűnő jelenség – és ez fel-

más neműek iránti érdeklődés sokkal későbbi, mint a gyermek iránti. A férfi nem kerül gondolkodásának középpontjába, önátadó.

b) *Az erotikus típus*. A tekintete kokett, a másik nem érdeklődését *magára* hívja. A flört izguló játék nála s minden mozdulatával és szavával „tetszeni kíván”, öneldobó.

c) *A romantikus típus*. Illúziókból él. Lelki életük középpontjába a személyes élmény áll, de fantáziával telítve.

d) *A közömbös típus*. Az életet úgy veszi, ahogy van. Az érzelmenek vagy szeretetnek nagyobb hullámai elriasztják őt. Nem ismernek sem szerencsétlen szerelmet, sem ujjongó szerencsét. Kevésbé befolyásolhatók. *A poézist nem ismerik*.

e) *Az intellektuális típus*. A szépség és tudás magasabb érték nála, mint a ruha és a dísz. Mindenről orientálódni akarnak. A „*miért?*” *ennél a leánytípusnál kerül a hit helyére*. (Else Croner: Die Psyche der weiblichen Jugend. Pädagogisches Magazin. Langensalza, 1926.)

fogásunkat támogatja –, hogy a forradalom szélső elemei nagyjából az ifjúság köréből kerülnek ki. Ez rendszeresen ebből a lelki motívumból születik: a *fiatalember szembeszáll a régi tételbe foglalt irányelvekkel és helyettük szubjektív felfogását állítja abszolút igazságnak*: „Amit jónak tartok, az a jó – mondja –, nekem csak a saját lelkiismeretem parancsol!” Ez a fiatalság mindent meg fog tenni a *mag mentalitásának érvényesítése érdekében és a szabadság szubjektív értelmezésének következtében mások felfogásának érvényesülését radikálisan fogja meggátolni*.

A *harmadik* jelenség az ifjú teljes *kibontakozást vágya*. Ezt a vágyat ösztönös erők formálják. És mert az ifjú kiegyensúlyozatlan, ezek a vágyak gyakran *gátlások nélkül* törnek az érvényesülés felé. Ha tehát nincs kifejlődve a felsőbbrendű élet szeretete (kultúra, esztétika, erkölcs, szociális érzék, vallás), akkor az ifjú emberben az ösztönös életet szolgáló élmény- és cselekvés-komplexumok rögzítődnek. Amelyik ifjúban azonban szülői irányítás vagy nevelés következtében kiszélesedett az a lelki alaptónus, mely a helyes életértékelés egyik feltétele, abban *tudatos* és élesen kirajzolt lesz az élet igazi célja és értelme.

Az egyéniség teljes kibontakozási vágya *alapjában* igen értékes lelki jelenség. *A tudatos emberré levésnek ez az első igazi periódusa*. Mert az emberi életet úgy tervezte meg a *Teremtő*, hogy az a gyermekkorban *kívülről* kapott indító hatások nyomán bontakozzék ki. *Ifjúkorban pedig az egyénnek saját, immanens lelki programját kellene kidolgoznia*.

A gyermek, csecsemőkortól a serdülés koráig – mint láttuk – az édesanya figyelő, gondozó, majd a nevelők irányító felügyelete alatt fejlődik. Később azonban kinő ebből a családi fészekből és szabaddal, önállóbb életet keres.¹⁹

Ugyanez áll a lelki fejlődésre is. A tragikum csak ott kezdődik, midőn a madár sebzett szárnyakkal (erkölcsileg tönkretett ifjúság) vagy gyenge tollazattal (felkészületlen lélekkel) indul útnak, vagy mérgező légkörbe kerülve (morálisan bomló környezet) elpusztul. Az ilyen ifjúnak, mint mondják, „nincs élettereje”, az ilyen *egyéniség* nem bonthatja ki önmagát és azon túl nem tudhat értékes hatást gyakorolni embertársaira. Még saját életének vezetésére, helyes irányú fejlesztésére sem alkalmas.

A Teremtőtől kincsként kapott belső értékekkel és a fejlődés, a kibontakozás törvényével úgy vagyunk, mint a természet bármely értékével.

A *víz*: az anorganikus és organikus világ egyik legfontosabb tényezője, az ásvány, a növény, az állat, az ember, a technika és az égitestek életében nélkülözhetetlen. A *tűz* is ez az oxidációs jelenség, mint hő, fény és elektromos energiaforrás, pótolhatatlan, de mindkét oly fontos életkomponens *korlátok* és konkrét, *magasabbrendű* célok nélkül, életpusztító is lehet: mint árvíz, szökőár, vagy mint tűzvész. Éppen így: morális korlátok és magasabbrendű cél meghúzása nélkül a *fejlődés retrográd*: tehát csak alsóbbrendű ösztönök romboló uralmát biztosítja, mely végül az ifjú életének pusztulásához vezet, mert a *Mindenható szent hivatásnak építette belénk az egyéniség teljes kifejlesztését*.

2. Az egyéniség szabadság-vágya.

Az ifjú *természeti* és természetfölötti tényezők hatása alatt fejlődik. E fejlődést a *szabadság* vágya festi alá. A testi és lelki köteleket részben a *múlt benyomásai*, a szabadság után való törtetését pedig az *egyéniség érvényesülése* befolyásolja,

a) *A máit* szélesen foglalja magában az embrionális korban kapott *biológiai ingereket*, a *csecsemőkorban felvett benyomásokat*, a *gyermekkor nevelési hatását* és a *serdülőkor lelki-válságát*. A *múlt* tehát az ifjúkorban (és később is) nem az elpihenő harcok, küzdelmek temetője, hanem láthatatlanul áramló, *gátló vagy lendítő tényező*, amely befolyásolja az életet.

Szülők lelki hatása, barátok, tanítók, iskolák, könyvek állandó formáló ereje, utazások, cserkészélet, kongregációs ülések és szereplések, vallásos élmények – mint tudjuk – nem elmúló benyomások, hanem a lelki alakítás aktív tényezői. Ez utóbbi hatások alatt növekedő *gyermek* és *serdülő* későbbi életében is örök princípiumokká képződnek azok a nevelési elvek, melyek állandóan éreztetik egységbe kényszerítő erejüket. Mindezek az *igazságra vezető út támaszkodó korlátai* lesznek az ifjú életében. Ha például a gyermek *vallásos* családi környezetben élt, akkor ifjúkorában is döntő erejűvé magasodik

¹⁹ A szabad, önálló élet keresését érdekes rezignációval kíséri *Blüher*: „Az ifjúságnak ma – összehasonlítva a régebbi idővel – több szabadsága van, egy sajátos fiatalember-típus alakul ki, akinek egyéni mozgása, beszéde és szokásai vannak. És ugyanez az ifjúság tanácstalanul áll itt és nem tudja mit kezdjen szabadságával.” (H. Blüher: *Führer und Volk in der Jugendbewegung*. Jena, 1918. 25. l.)

előtte *Isten* törvénye. Lelkében a vallásos érzés oly módon koncentrálódik, hogy minden cselekvésben *irányító* lesz. Minden probléma előtt azt fogja kérdezni az ifjú, hogyan válaszol erre az Isten parancsolata? Értékelése, ítélete, lassan isteni normákhoz méri cselekedeteit és gondolatait. Az ilyen típusú ifjúnak abszolút normák szerint való értékelése olyan mély és organikus lehet, hogy életének *tudatos és tudatalatti* relációjában egyformán érték mérő lesz. Például: egész pontosan megállapítható, hogy a már gyermekkorban *küzdelemre nevelt* ifjúember még *álmában is tovább küzd az immorális kísértések ellen*. Ez a tény bizonyítja, hogy a lelki tevékenységek milyen mélyen beidegződhetnek, hogy még *álomban* is kiváltják a küzdés akcióját. Végeredményben azt is revelálja, hogy *a nevelés hatása milyen mély és szerves lehet, különösen akkor, ha a diszpozíció is kedvező előfeltételt teremtett*.

Ugyanezt a megállapítást tehetjük a *rossz irányú befolyásokról* is. Az elhanyagolt vagy erkölcsiekben bomló atmoszférából a gyermek életet mérgező hatásokat szív fel, gátlásai csökkennek, ösztönei felett nem tanult meg, tehát nem is tud uralkodni. Fiatal élete egypár fuldokló reflex után elmerül ebben az amorális fertőben. *Az ilyen gyermek életében színién aktív tényező a múlt*. Az ösztönös, hiperszexuális vagy csak „materialista fiatalemberek” nagy részének hasonló volt a gyermekora.

Látjuk tehát, hogy a *biológiai adottságok mellett a miliő egyik legfontosabb faktor az ifjú jellemének kialakításában*. *Még akkor is, ha ez a múltból ható energiatömeg kisebb erősséggel dolgozik az ifjúember lelkében*.

Ha ezután most *értékelni* próbáljuk a *környezeti, biológiai és pszichikai* hatásokat, akkor a következő eredményeket, illetve lelki reakciókat állapíthatjuk meg: a nevelés *primär* eredménye kétségtelen, hogy valamiféle *engedelmességben, befogadó lelki készségben* fog jelentkezni, amely bizonyos *reflektált élmény alapján jön létre*. Később, mikor izmosodik az ifjú aktivitása, mindezeket erősítheti vagy csökkentheti *az egyén lelkialkatának eredője*. Végeredményben azonban mindez a fejlődés erős tempójában lévő ifjút akár jó vagy rossz, de bizonyos *irányba kényszeríti*.

b) *Ezzel a meghatározottsággal szemben állandóan opponál az ifjú szabadságvágya*. Itt a szabadság természetesen az expandáló egyéniség szinte határtalan szabadságát jelenti, amelynek limese végtelen. Ennek a szabadságnak alapja az egyéni szubjektivizmus, működésének iránya és célja a kiteljesedő személyiség maximális érvényesülése.

A szabadság kategóriája már a *gyermekkorban* is jelentkezik. De csak *passzív* módon: mint védekezés. Mint egy primitív lelki integritás biztosítása még pedig – mint láttuk – akkor, mikor a gyermek külső kényszer, szülői, nevelői befolyás alól igyekszik szabadulni. A gyermek a *játékos gyermekkorban* ezt még valahogyan csak elviseli, de már később mind *jobban* ellene szegül. *Ifjúkorban* pedig már igen gyakran fellázad, ellenszegül. Ez a fokozatosan növekedő ellenállás mutatja, hogy az ifjú a fejlődésnek olyan szakaszába került, amely *in toto, az egyéniség szabad érvényesülését követeli*.

A külső kényszernél sokkal erősebb a *belső* kényszer, amely ebben a korban következetesen jelenik meg. Az ifjú ekkor már beelát az élet” kohójába. Differenciálni tudja a különböző áramlásokat. Felismeri a szülők, nevelők, iskola, vallás alakító erejét; *tehát úgy külső, mint belső befolyásoktól mentes fejlődési vonalat próbál magának biztosítani*.

Ennek a jelenségnek megfigyelhető fázisai vannak. A gyermek még *titkon* cselekszik, a maga fel fogása szerint (*gyermekkor*). Később primitív érvekkel iparkodik győzni a szülők és nevelők akarata fölött (*praepubertás kora*), majd olvasmányai vagy tapasztalt lelkesítő példák hatása alatt keresi a felszabadulást (*pubertás kora*), végül kiteljesedő egyéniségére hivatkozva keresi a szabadság, az „új élet” megvalósítható formáit (*ifjúkor!*).

Az élet gyakran világosan példázza, ezt, mikor az „érett ifjú” vagy fiatal leány éppen lelki érettsége alapján követeli szabadságát és függetlenségét.²⁰

Egyik egyetemi hallgató erről így nyilatkozott: „...Minket már nem kell nevelni, mert kiforrott egyéniségek vagyunk.” Egy 21 éves hölgy pedig ezt mondotta: „Követelem a szabad életet, én már tudom, hogy mi a teendő.”

²⁰ Ebben a követelésben erős segítője az ifjúságnak a korszellem és azok a megértő idősebb embertestvérek, akik felismerik az ifjúságban lévő nagy, kihasználatlan és értékes energiákat: „... az ifjúság, mely eddig csak az idősebb generáció függeléke volt, a nyilvános életből kizárták, a tanulás passzív szerepére és játékos, semmittevő életre utalták, elkezdett magára eszmélni. Megpróbálja saját életét önmaga megalkotni, függetlenül az öregek nehézkes szokásaitól és konvencióitól. Olyan életformára törekszik, amelyik megfelel ifjú lényének s, mely ugyanakkor lehetségessé teszi, hogy önmagát és cselekvéseit komolyan vegyék és, hogy az ifjúságot, mint különálló tényezőt, az általános kultúrmunkába beállítsák...” (A. Messer: Die freideutsche Jugendbewegung. Pädagog. Magazin. Langensalza. 1915. 9. 1.)

Ezt a szabadságvágyat relative tág határokig a természetben mindenütt megtaláljuk. Kiseb- nagyobb erősséggel mindnyájukban él és mindenkit irányít, így tehát a Teremtő átjelzésének kell tekinteni, következésképp jónak és helyesnek kell tartani még akkor is, ha itt-ott szomorú kilengéseket eredményez.

De ha a kötöttség és szabadság isteni eredetű, akkor e kettő egymásnak kiegészítése. Egyensúlyba állításuk és harmóniába építésük is szükségszerű. Lehetetlenség, hogy ellentétes irányú erők működjenek anélkül, hogy egybehangzásukat meg ne tudnók teremteni. E disszonancia feloldása ott rejtőzik, hogy a belénk nevelt, valamiképpen ránk kényszerített életelveket az ifjúkorban tudatossá, megfontoltan átgondoltá kell tenni és a véglegesen megtalált isteni törvényeket szabad lélekkel és akarattal kell követni és betartani.

Aki csak külső vagy belső kényszer hatása alatt cselekszik, az nem lesz igazi egyéniség, hanem függvénye marad a reáható erőknél. De fejlődési szempontból a csak jó hatások sem mindig elegendők. Mert ha az élet olyan berendezésű volna, hogy az ifjút kizárólagosan jó behatások érnék, akkor a tudatos válogatás, a tervszerű lelki munka felesleges volna. A Teremtő terveiben azonban ezernyi – jó és rossz behatásnak – a középpontja az ember, aki a fejlődés menetében az abszolút törvényeket csak fokozatosan ismeri fel, következésképp küzdelmekre teremtett, lélekkel telített. Éppen ezért jellemezze már az ifjúkorban is az embert: megfeszített energiákkal azon dolgozzék, hogy ne saját, vagy mások relatív értékű életelvei szerint, hanem az isteni kinyilatkoztatásból áradó abszolút értékek szerint rendezze egész életét.²¹

Ezt a nagy megfeszülést gyakran észleljük akkor, amikor az ifjú szabaddá, egyéniséggé teljesedésének heroikus kitöréseit szemléljük.

3. Az egyéniség túlértékelése.

Az angol emberről azt mondják, hogy túltengő önérzetből írja nagybetűvel az „én”-t. I am: én vagyok.²² Valami hasonló hangsúly jelenik meg az ifjú és a fiatal leány szavaiban, amikor az „én”-t kiejti. Itt nem a szó, hanem a mögötte munkáló lélek a fontos. Ez pedig ebben a korban valóban keményen kihangsúlyozza az én uralmát. Ez még nem volna hiba, ha nem foglalna magában két alapvető tévedést. Az egyik: a környezettől való eltávolodást, a másik: az önkifejlesztés egocentrikus elgondolását.

a) Az ifjúságról gyakran mondják, hogy „áttekint az élet felett és csak önmagát látja”. Inkább –

²¹ A magyar zseni, a modern apostol így ír erről:

„...a szebb és tisztább élet vágányának... erre kell koncentrálnia, örülnünk kell azon, hogy ez a tisztulás lelkünk természetes regenerációja. Örülnünk kell, hogy az életmegújítás gyökerei a psziché fölmérhetetlen mélységeiben rejtőznek s lüktetni tudnak. Észleljük szeretettel e szellemi életfakadásokat, mint ahogy tavaszkor elfogóva nézzük a fák fakadását, az élet örvényeinek a szépség ritmusában való megnyilatkozását. Bennünk is így fakad az élet; fakad akkor, mikor a rossz kifakad... még inkább akkor, mikor az erős erkölcsi érzés a rosszat legyőzi, hogy az erényes öntudat formáiba öltözködjék.” (Prohászka: Új elmékedések. Budapest, 1929. 121. l.)

²² Értékesnek tartom s éppen ezért itt közlöm Ruppertnek néhány jellemző és finom megfigyelését az ifjúság lelki életének bontakozásáról. Különösen a „vezér”-típus, illetőleg a közösség jellemzése sikerült. Megállapításai – melyek a következő oldalak szövegrészeivel általában megegyeznek – leginkább az ifjúság lelki bontakozásának első szakaszára vonatkoznak:

	Repr. des Führers	Charakter der Gemeinschaft	Herrschende Trotzform	Alig. Charakter der Spaltungen
I. Phase	Als Anführer	Horde	Aktiaer Trotz na eh aussen gerichtet	das „Wider” ständige abgelehnt; „aus dem Felde gehen”. Ungehorsam u. a.
II. Phase	Herrscher „Apostel”	Bund – „Verein” – Ideen – Gemeinschaft Bundesideal – „Satzungen” „Kameradschaft”	Trotz gegen sich selbst reflektierend über Ich und Bedeutungen	Spaltung der Strebungen – ins Ich verlagert. Sollen – Können, Pflicht–Neigung, Gefühl-Intellekt
III. Phase	Führer	Gemeinde innerlich verbundene kleinere Gemeinschaften, – Freundschaft.	Trotz gegen sich selbst, aktive Selbstgestaltung. Aufbauhöherer Troteformen Ironie Koketterie, Ressentiment, Reue. – Ich formungstendenz.	Schwerpunkt der Spaltungen ausselhalb. Objektivierung! prakt. Überwindung in Erziehung u. a. Individ. u. Gem. Elter u. Kinder. Vaterld. – Menschheit.

H. Ruppert: Aufbau der Welt des Jugendlichen. Zeitschr. f.

úgy gondolom – sajátos paradox helyzet jellemzi az ifjúságot: *a tudás horizontális tágulása és az egocentrizmus minden fölé való izolálása.*²³ Gyakran történelmi faktorok teremtik ezt meg, pl.: a háború óta ez csak erősödött, mert azóta igen sokszor hangsúlyozták még az öregek is az ifjúság döntő szerepét és a történelmi alakulásra gyakorolt fontos jelentőségét.

Az ifjú ember *invenciója* merész ívelésű. Az elérendő célokat megsejti, de a mozgató erőket és azok állandóan változó eredőjét nem látja, mert hiányzik nála még a *kontempláló* „én” irányítása. Ez már az idősebb, tapasztaltabb, lehiggadtabb felnőtteket jellemző tulajdonság. Sőt gyakran azt is látjuk, hogy a fiatal emberek egy része az életet összetartó, irányító, ellentéteket elsímítő: par excellence keresztény lelki motívumok értékelésére sem képes. Ha *ifjak gyülekezetében ülünk* (diákgyűlés, szakszervezeti ülés, stb.), *ahol kifejezést kaphat az ifjú lelkesedése*, ott igen ritkán halljuk az egyéni életet alakító lelki motívumoknak (önfegyelmzés, önuralom, lemondás, alázat, engedelmisség, szeretet, vallásos ideál) dicséretét.

A lendületes, cselekvő és hevülő ifjú mindezeket nem értékeli, vagy csupán valamiféle „középkori, feudális kedélyigénynek” mondja, amelyek „elgáncsolják a fiatal, korszerű egyéniségek” érvényesülését.

Az ifjúságnak – a túlértékeltésgből logikusan következik – erősen fejlődik a *kritikai érzéke* is.

A körülötte lévők hibáit élesen meglátja és bírálja. De ugyanilyen élesen figyeli a társadalmat is: a hiányt, igazságtalanságot azonnal észreveszi és minthogy ebben a korban erősen *absztrahál és idealizál*; gyakran csak az általa kiemelt hibákat látja élesen mind az emberekben, mind a társadalomban. Függetlenül és anorganikusan a többi vonásuktól. Éppen ezért *bántó mozzanatokot kihangsúlyozza és keményen elítéli*. Az ilyen kemény ítélet abból a mély és *kiegyenlíthetetlen ellentétből* keletkezik, mely létrejön, mert létre kell jönnie, akkor, mikor *az ifjú az absztrahált és felnagyított hibákat szembeállítja a maga tiszta idealizmusával*. A múlt – különösen a történelmi múlt fölött hamarosan meghúzza a lélekharangot és azonnal kész még radikális reformokra is, ha ezt ezzel az értékelés-metódussal jónak látja.²⁴ Ez az öntudatlanul egyszerre alkalmazott *analitikus és szintetikus életlátás* – mint látni fogjuk – *sok ifjúnál tragikus helyzetet teremt*.

Figyeljük csak meg, hogy az *intelligensebb* egyetemi ifjúság ezt a kettős technikát milyen következetesen alkalmazza. A középiskolákról – legtöbbször – elítélően nyilatkoznak. A *családi* otthont „börtön”-nek mondják. A *tanítási* módszerek helytelenségét állandóan hangsúlyozzák. A középiskolai „*kényszernevelésnek*” szabadabb irányt akarnak adni. A saját életükben észlelhető jó vagy rossz jelenséget pedig eredeti módon magyarázza néhány ifjú: a „jó” – az egyéniségük spontán és *maradéktalan* megnyilatkozása, a „rossz” pedig „lehetetlen” nevelés, immorális milió, rossz „társadalmi konstrukció” eredménye. *Ezt azután* – mint mondtam – *átviszik az egész társadalomra*. Aktivitással telített lelkük azonban nem áll meg a kauzalitás vonalán, kritikán és vitákon túl – *új ideológiák alapján* – új világ teremtésén fáradoznak.

Az iskola konzervatív tanítási szisztémája, egyetemi vizsgarend, tanár és tanuló viszonyának új el-

²³ Ez az „egocentrizmus” egész beteges alakot is ölthet, amikor túlzással és patológiusan követeli érvényét. (Dr. Bergmamm: Selbstbefreiung aus nervösen Leiden. Freiburg im. Breisgau, 1922. 195. l.)

Vorherrschender Wirklichkeitsbereich	Das Ich – Erleben und Beziehung zu den Typen
Tatbereich Raumerlebnis – Wandern, Erobern – das Weite u. Grosse.	materiales Ich erleben <i>Sich</i> – „ <i>Fühlen</i> ” <i>Monient</i> – Ich Affinität zur J 1 Struktur und Beginn ihres Ausbaus zu den 2 Formen des: naiv pathetischen u. kontemplat. ration. Ich – Erlebens.
Bereich des <i>Logtsch</i> – <i>Formalen der Bedeutungen u. Normen</i> . Neues Zeiterlebnis.	Tendenz zum „ <i>identischen Ich</i> ” – Rational – formale und ego-reflektierende Form. Experimentieren. Affinität zur J 2 Struktur <i>Sich – Denken</i>
Bereich des <i>Psychischen</i> , Verstehen aus 1. <i>Zuführung</i> 2. <i>Einführung</i> Sentimentalität Beginn naiven Erlebens in höh. Form.	<i>Sich – Gestalten</i> Tendenz zum Aufbau einer <i>höheren Synthese</i> von Moment – u. ident. Ich. Organische u. unorgan. Formen. Hinneigung zum materialen Erleben des identischen Ich-Affinität zur J 2 Struktur Experim. nach J 1 Struktur

Psychologie. Ergänzungsband 19. Leipzig 1931. 185 l.

²⁴ Benser H.: Der junge Mensch, Bücherei für Jugendpflege. Dortmund, 1927. – R. Mehnert: Beiträge zur Psychologie der Reifenden Menschen. Leipzig, 1930.

vek szerint való átalakítása; a gazdasági berendezés, termelési rendszer átreformálása,²⁵ a radikális ifjúságnál még a család és a morális életfelfogás megváltoztatása is helyet foglal a reformprogramban.

Egyszer „diáksparlament”, máskor pedig „reform-klub” stb. címen szervezkednek, *de majdnem minden reformáló motívum hasonló: csak laza, vagy semmilyen érintkezés a múlttal, amely a jelen rossz helyzetnek szülője.*

Az egyik ifjú például így ír vallás-erkölcsi reformterveiről:

„Világnézeti és etikai beszámolót írok. Előre keli bocsátanom, hogy lesznek olyan pontjai, amelyek *bántani fogják az Egyház emberét.* Valahogy az egész olyan Luther Márton-féle irat, elveknél pregnáns kifejezése, amit a wittenbergi templom kapujára szegezett. Talán „bölcsebb” eljárás lett volna, ha egy „letompított” kiadást nyújtok át, de az igazságnak tartozom azzal, hogy megtartom az eredeti szövegezést a maga élességében.”

Tervei után imádságát írja le, amely plasztikusan állítja elénk egész filozófiáját:

„A neokrisztianizmus imádsága.

Mottó: „Zwei Dinge erfüllen das Gemüt mit immer neuer und zunehmender Bewunderung und erfrischt je öfter und anhaltender sich das Nachdenken damit beschäftigt: der bestimmte Himmel über mir und das moralische Gesetz in mir.” (Kant: Kritik der prakt. Vernunft.)

„Isten, mérhetetlen Atyám, a Mindenség lelke és ura! – és a Te fiad, részed és másod – a Végtelenség előtti hódolattal és meleg jószágod iránti bizalommal borulok elébed.

Légy jelen mindenkor lelkem szentélyében és add, hogy becsületes akarattal és híven kövessem a szívemben megnyilvánuló szöveget, mert az a Te szavad és parancsolatod.

Szenteld meg minden örömet és érezzem simogatásod, ha szomorúság bánt; áldj meg munkámban, hogy erős legyek és tettekre kész; add, hogy soha meg ne rogyjanak, sehol meg ne álljak. Hasd át szívemet mindenki iránti szeretettel, szánakozással és segíts meg, hogy segíteni tudjak másokon.

Nem várom tétlenül felemelő karodat, magam megyek feléd, csak ne engedj eltévednem a sötét-ségben. Nem kérek Tőled, mert nekem magamnak kell dolgoznom és Te tudod legjobban, mire van szüksége a fiadnak, mindenkor legyen meg a Te akaratod. Csak azt add meg, hogy szívem mindenkor egy ritmusban lüktessen a nagy Mindenség harmóniájával.

Áldj meg mindenkit, hogy egyek legyünk Tebenned, öleld magadhoz a jóakarátú embereket, hogy eljöjjön a Te országod és add meg nekik, mindnyájunknak és nekem a Te szent békédet. Ámen.”²⁶

Végül – *évek múlva* – így ír az ifjú filozófus:

„Kifilozofáltam magamnak egy világnézetet és ma is azt hiszem, hogy nem közönséges koncepció. De valahogy mégis úgy szeretnék visszamenni a régi ölbé, az Egyházba, ahol minden lélekránc elsimul egy nagy ölelésben, ahol az Isten kegyelme éltet...”²⁷

Önként felvetődik a kérdés, vajon *csak* az ifjú intellektuellek rétegét jellemzi-e ez a *nagy lelki aktivitás, amely mögött egy új világ és életérzés van bontakozóban?* Feleletet maga a mai élet adja: Nem! Ez ma minden társadalmi réteg ifjúságánál megfigyelhető és minden országban: *tehát egyetemes jelen-ség.*²⁸

Az ipari munkásifjú, a földműves legény, a fiatal leánysereg – akármilyen gazdasági életstandardon helyezkedik is el – kisebb-nagyobb erősséggel *ugyanazt revelálja!*

Mély és legtöbbször *tiszteletet parancsoló idealizmus vezet reformtörekvéseiben az ifjúság nagy részét*, ez kétségtelen! De ehhez az ideálhoz *keskeny és nehezen járható ösvény vezet.* Az ifjúság – legtöbbször nem tudatos – *analitikus és szintetikus életlátásának* szomorú tragikumája éppen abban van, hogy *nem tud minden ifjú korszerű, modern és (ez a legfontosabb) magasabbrendű ideálban feloldódni.* Ez a hiba pedig sokszor nemcsak a technikában: az *analízisben és szintézisben*, hanem a rosszul

²⁵ Lásd a magyar ifjúság memorandumát, melyet Serédi Jusztinián hercegprímáshoz juttattak. (Birtokreform!)

²⁶ Részlet egy elsőéves orvostanhallgató leveléből.

²⁷ Részlet egy negyedéves orvostanhallgató leveléből.

²⁸ Lásd az aktivitást sugárzó új fiatalok lapjait: Korunk Szava, Fáklya, összetartás, Új élet, stb.

analizáló és szintézisre *képtelen* ifjúban van. De lehet mindkettőben: az ideológiában és az ifjúságban egyaránt.²⁹ Ilyen tragikus meddőség következménye, hogy még a hívő és tehetséges ifjúság egyrésze is – szinte észrevétlenül – komponense lesz a forrongó tömegnek, amelynek szeme előtt elhomályosodik minden, ami az emberi élet egyetemes kultúrártékét jelenti.

Sőt, napjainkban történik, hogy az egyszerűbb és relatíve alacsonyabb kultúrájú ifjúság szakít nemcsak a múlttal, mikor nemzeti múltját megtagadja, hanem családját is könnyedén elhagyja és a válás életet építő értékeit sem becsüli egyszerűen azért, mert nem lát bennük „forradalmi” erőket.³⁰

Az ifjúságnak az a *másik* tömege pedig, amely egész életén át szellemi tompultságban tengődik, az még kevésbé látja a történelmi összetevők szerepét. *Vegetál és csupán a múltó jelennek élve a pillanatok örömét keresi.* Ezek a szellemi és lelki vakok még alacsonyabb életnívón mozognak, mint a homályosan látók, vagy ferdén ítélkezők. Ez a „Herdenmensch”-típus különösebb figyelmet sem érdemel. Inkább talán csak azt a *részvétet*, melyből e tömeg emberi nivóra emelésének kellene fakadnia.

b) Látjuk tehát, hogy az ifjú élet- és problémalátása széles horizontú, de ennek a látásnak nincs még elég mélysége. Fejlődési szakaszából természetesen következik, hogy *szinte síkban és nem térben látja az életet: az abszolút felé orientálódó értékelés perspektívája hiányzik nála a dolgok mögött!*

A kevésbé értékesek között még olyan típussal is találkozunk, amelynél a *feltűnő önszeretet* serdülőkori „én”-es túlbontakozásra vezethető vissza. Ilyen típusú ifjú ember lelki szemeivel állandóan saját érdekeit keresi, legkisebb jó tulajdonságát azonnal felfedezi és *túlbecsüli*. Ha az így felfedezett és túlértékelt egyéni hajlamok alapján méri le bontakozó egyéniségét, akkor *minden irányú kiképzésre alkalmasnak tartja magát*, éppen ezért az életpálya megválasztásánál nem igen keresi képességei determináló irányát, hanem a könnyebb megélhetési lehetőséget. Bizonyos, hogy ezt nem felületes léhaságból teszi, hanem ez abból a túlértékeltségből fakad, hogy ő *mindenre* alkalmas. Ha az ifjúság eme részének erkölcsi értékét vizsgáljuk, akkor azt tapasztaljuk, hogy sajtáságos formalizmusba merevednek. „*Gentleman*” mivoltukat állandóan megjátsszák és „chevalier sans peur et sans reproche”-nak tartják magukat. Magánéletüket élesen elválasztják a „*becsület-kérdés*”-étől és úri pózzal követelik, hogy egyéni intaktságukat senki se vonja kétségbe.

Nem ritka eset, hogy még a lelkileg teljesen elzüllött, romlott ifjú is az „úriember”-nek kijáró tiszteletet követeli és kitartóan védi alig restaurálható becsületét.³¹

Párbajt is ez az ifjúság vív leginkább; még akkor is, ha lelkivilágában igen sok erkölcsi szenny ülepedik. Fiatal életük horizontja szürke és lapos, csak az „én” emelkedik ki bántóan és fölényesen. Ha alkalmunk van *egész életük kialakulását* megfigyelni, akkor látni fogjuk, hogy abban az *önimádat, önzés, uralomra törekvés a döntő tényező.* Az ifjúság *értékesebb* részénél természetesen más lelki faktortól meghatározva dominál az *egyéniesség túlértékeléséből* eredő feltűnő *bátorság, szinte vakmerőség, mely munkában, gondolkodásban, cselekvésben* egyformán jellemzi. Ez az ifjúság *szintézisre hajlamos.* Következőleg a nagy, átfogó eszmékért mindig lelkesedik. Éppen ezért belső, pszichés expanzióját nagy eszmék szolgálatába lehet állítani, mely azután hatalmas és tudatos történelemformáló tettekre is képesíti. A *művelt ifjúságnak az életben szüksége van erre a heroikus lendületre. Tudatosítani kell* tehát ezt benne, hogy megismerje, értékelje és értékesen hasznosítsa az ifjú és a nevelő egyaránt. *Gyakorlati nevelésnél* abban a fázisban hasznosíthatjuk ezt az izmos lendületet, mikor az ifjú ember ki akarja magát fejleszteni, mikor rejtett értékeit próbálja kibontani. Ebben az esetben nem fog visszariadni a *küzdelemtől, fáradtságtól, kemény munkától*, hogy kitűzött célját megvalósítsa. Lehetséges, hogy ilyenkor külső sikerek is ösztönzik, de a *belső kifejlődés vágya egyenesen kényszeríti erre.*

Mindebből élesen kiemelkedik, hogy *az egyéniség túlértékelése hasznosítható értéket is rejt* magában. *Olyan energiatömeget, melynek okos felhasználása az ifjúság nevelésének egyik legfontosabb problémája.*

Nagy hiba tehát az ifjúsággal szemben az állandó lebecsülés, az éles és szigorú kritika, a megértés nélküli visszaszorítás. Ezzel csak növeljük a távolságot az idősebb nemzedék és a fiatalság között. A

²⁹ Lásd a bolsevizmust.

³⁰ Különös *figyelmet érdemel az a tény*, hogy a társadalmi, gazdasági élet radikális reformját erősen szorgalmazók milyen kérlelhetetlen szenvedéllyel támadják a pozitív vallási és erkölcsi eszméket.

³¹ *St. Hall* tizenkét tételbe foglalja az ifjúság életjegyeit amelyek között harmadiknak ezt mondja: „Il est égoïste, plein de soi, fier de sa figure, enclin à s'exhiber, agressif, sensible aux compliments et à une foule d'impressions jusque – l'inconnues;... impatient de contradiction, peu respectueux.” (St. Hall: Adolescence II. 75-88. l.)

P. Mendouae: L'âme de l'adolescent. Paris, 1909. 239. l.

visszaszorított és sűrített energiák utat keresnek maguknak és maximális feszültséggel robbannak ki szélsőséges irányokban. Ha analizáljuk azt a tömeget, mely forradalmi alapon áll, akkor ebben a tömegben nemcsak nyomorgó munkanélkülieket s könyöklő „Macht-Mensch”-eket, hanem a a fiatalságnak azt a részét is ott találjuk, melyet „elnyomott a társadalom”. Az ilyen értékes és tehetséges fiatal emberek csak eredői voltak a visszaszorított és kerülő úton felszínre törekvő érvényesülési vágykomplexumnak.

Eppen ezért értékeliük az ifjúság lendülő, helyet követelő erőit, melyek mögött pszichológiai és biológiai fejlődés törvényszerűsége működik. *Krisztusi zsilipek között jövőt építő és történelmet formáló energiák transzformálhatók belőle!*

4. A kétkedő egyéniség.

Aki „Übermensch”-nek hiszi magát, az áttekint az emberek tömegén. A hegyről színes foltnak látszik a falu, ezüst sávnak a folyó, sötétzöld rétnak az erdő. Ha az ormok megszólalának, talán vakondtúrásnak neveznék a dombokat.

Az emberi öntudat magaslátáról is kicsinek látszanak az életet formáló finom motívumok. Az ifjú valami ember-hegycsúcsnak, kiemelkedő oromnak hiszi magát. Idealizmusából, túlzott önértékeléséből fakadó lendülettel a köznapi lapály fölé emelkedik és kemény kritikusa a környező életnek. Ennek a túlfejtett kritikai érzéknek technikája – ismétlem – az *analízis*, mely végső fokon *szkeptikus* életérzésben kapja meg a csúcspontját. A szkepszis felé történő belső átfarmálódás kétféleképpen jelentkezik az ifjúban: *ítéletekben és cselekvésben*.

a) *Zubriczky* professzor mondotta egyszer: „a gyermek dogmatikus, mert mindent elhisz, az ifjú szkeptikus, mert a hite inog, a férfi kritikus, mert mindent lemér, értékkel és felbecsül.” Ezt a bölcs megállapítást az élet teljesen igazolja. *Az ifjú ember élete mögött valóban a szkepszis árnyéka húzódik.*

Hallgassuk csak meg az ifjak felfogását társadalmi konstrukcióról, államról, egyházzól, tudományról, művészetéről, erkölcsről, vallásról, melyek szépen demonstrálják e szkepszist.

Az ifjú a *tudományt* a legnagyobb emberi kincsnek tekinti. Benne él a lelkében, hogy az *igazság* az élet legerősebb pillére. Ezt pedig szerintük csak az egzakt tudományok kísérletei produkálhatják. Az igazság kutatásának útja természetesen emelkedő irányt mutat és a tegnap gondolata nagyon gyakran elhomályosul a *ma* tudományos eredményeivel szemben. A *bölcsen gondolkodó* idősebb ember természetesnek találja, hogy új hipotézisek, új meglátások, precízebb kísérleti eredmények nyomán fokozatosan fejlődik a tudomány. Azt is természetesnek fogja találni, hogy az emberi kultúra kiépítésében szükségesek és fel is használhatók a régi elméletek.³² *Az igazság ifjú fanatikusai* azonban, ha valamilyik régi elmélet egy új elmélettel ellentétben áll, gyakran csak a látszat szerint, akkor azt mondják: „a régi elfogultsággal szemben (?) jöjjön az új igazság”; vagy így beszélnek: „nincs abszolút igazság, csak relatív, tehát a szkepszis az egyedüli helyes álláspont”. Ha pedig figyelemmel kísérjük az ilyen mentalitású ifjúság filozófiai olvasmányait, akkor tapasztaljuk, hogy *Schopenhauer*, *Hartmann*, *Nietzsche*, *Spengler* sehonnan sem kap annyi olvasót, mint az ifjúság eme köréből. *Anatole Francé*, *Bernard Shaw* irodalmi munkái is nagy népszerűségnek örvendenek ezen ifjúság nagy részénél. Ezek a művek tulajdonképpen irodalmi kivetítései a szkeptikus világnézetnek.³³

Az egyetemi munkában az *értékesebb ifjakban* is megnyilatkozik a régivel szemben való idegenkedés. Az ifjúság vonzódik a tudományos elméletek felé. Legszívesebben annak a tanárnak előadásait szeretik, amelyik távolodik a múlt álláspontjától és új elgondolások alapján új szintéziseket ad.

A *felületesebb elemnél* hasonló tapasztalhatunk: *jelszóvá koncentrált* közhelyekkel dolgozik, amelyek kevésbé megfontolt tudományos fejekből pattantak elő és mondanak fölényes bírálatot régi tudományos tételekről.

³² Gondoljunk itt például *Anaximandros* görög bölcsele „ősanyag”-jára és *Rutherford* intraatomisztikus elméletére.

³³ Az ifjú mindig kritizáló, kutató. A *pozitivist* ifjú típusától eltérően a filozófia felé forduló típus átcsap a metafizika, az „élet értelme” kérdéseihez. Vitáik rendszeren ered-meny telének, vagy csak haragot eredményeznek. Az eredmény még az egyetemeken is az, hogy az „önbiztosítás öntudatlan motívuma alapján a fiatal gondolkodó ahhoz a mesterhez csatlakozik, akinek a szellemi világa az ő számára személy szerint a legtöbbet képes nyújtani.” (Spranger E.: *Az ifjúkor lélektana*. Mezőtúr, 1929. Ford.: Nagy M. és Péter Z. 260. 1.)

Olvasóim kérésének teszek eleget, midőn a szöveg alatt lévő idegen nyelvű jegyzeteket – amennyiben azok számomra elérhetők – a magyar nyelvre lefordított példányból idézem. (A szerző.)

A szellemi nivó felé törekvő *munkásifjak* erősen radikális részénél könnyebben érhető ez a jelenség. Ott az előképzettség hiánya miatt a komoly önkritika nehezebb. Ebben a rétegben a hangzatos jel-szavak, a tómondatokba épített „sachlich” ideológia elkendőzi a mélyebb igazságokat. Minden skrupulus nélkül állítják, hogy a „régí tudományos állásfoglalások kizárólag a tőke szolgálatában állnak”. Egy szerencsétlen véget ért kommunista tanügyi népbiztos írta még a Károlyi éra alatt a „Középiskolai Tanárok” hivatalos közlönyében, hogy „*ezért az éhbérért nem vagyunk hajlandók tovább hazudni a régi tanokat az ifjúságnak.*”³⁴ Ő is azt vallotta, hogy a régi elméleteket *csak pénzért* hirdeti a tanári kar nagy része. Ez a szomorú eltévelyedés is példa arra, hogy kitartó osztálypropagandával kételkedővé lehet alakítani az ifjúságot. Szerintük – ismétlem – nincs abszolút igazság, hanem minden a korok gazdasági struktúrája szerint változik. *Részben hasonló* megfigyelést tehetünk a *művészetnél is*. Az ifjúság *belső fejlődése* következtében ösztönösen keresi a *kifejezés újszerűségét*. Az a pszichés energiatömeg, mely a keresés mögött feszül, egyik legfontosabb tényezője az új művészet kialakításának. Nem *csak* menekülés ez a régi formáktól, a tradícióktól, hanem az ifjúság lelki átalakulásának szűkszerű következménye. E lelki metamorfózis kezdete a serdülőkor harmadik szakaszában indul meg. *Alaptónusa a tiszta idealizmus*. Ez az idealizmus lesz tehát az ifjú életének irányító és domináló motívuma.³⁵

Az ifjú művészt egyre erősödő idealizmusa élesen kiemeli a realitás és a természet objektív része fölé. Következőleg nem a természetet, nem az „anyagot”, hanem lelkiéletének problémáit, belső küzdelmeit, annak dinamizmusát próbálja ábrázolni.³⁶ Sok analízis előzi meg ezt a végső szintézist; szubjektív életének formába építését. Komplikált és *csak részben tudatos* problémáit absztrahált módon szeretné kifejezni az ifjú művész úgy, hogy azok egyensúlyban legyenek. Egyensúlykeresés közben az *absztrakt elemektől kényszerítve* jut el a *forma* problémájáig. Bonyolult érzések, fájdalmas élmények hullám-mozgását tudatos, ideális cél felé törekvő gondolatok és koncentrált akarati élet interferálják, hogy azok teljesen leegyszerűsítve kifejezhetőek legyenek. Ehhez a leegyszerűsített mondanivalóhoz új formákat kell az ifjú művésznak keresni. Új formákat, melyek *már nem a természet hű másolatai*, hanem az ifjú művész *aktív lelki tényezői* által kimunkált és elvont konstrukciók.

De az ifjúság túlértékeltégi periódusát egy folyton erősödő *kollektív életérzés* is egyensúlyban tartja, melyet korunkban még történelmi összetevők erősítenek. Ez a közösségi érzés pedig *mindenki által érthető* (!) és asszimilálható művészi alkotást kíván az ifjútól. A kollektivitásnak következetes és tudatos keresztülvitele a művészetben hozza létre azután a képsíkokat, a *perspektíva elvetését*, a *primitív művészi formákat*. Ez új művészi formanyelv mögött egy mély, dinamikus fejlődésre szorított ifjúság keresi *egyéni értékeinek s egyetemes, jövőbe kihangzó eszméknek új színeket, új formákban feloldott harmóniáját*. Keresi egyéni életének szélesebb skáláját s a *közösség felé vezető utakat*: a *mindenki életének szebb, jobb, emberibb és mélyebb megoldását*. És itt – *magasabb orientáció hiányában* – két út lehetséges. Vagy következetesen végigviszi az ifjú művész belső életének *absztrahált kivetítését*, vagy pedig a *közösség számára, mindenki által könnyen érthető formákon keresztül* fejezi ki magát.

Az *első*t csak exkluzív művészi társaság érti meg, a *második* pedig visszaível a széles útra, a múlt felé, vissza a természet objektív ábrázolásához. Ebben az esetben pedig a szubjektív elemektől uralt ifjú egyénisége kerül zsákutcába. Itt kezdődik azután a *krisztusi ideálok elvető* modern ifjú művész tragikuma: *mert ha önmagát fejezi ki maradéktalanul: akkor a közönség számára érthetetlen, ha pedig a közönség számára lesz érthető, akkor bontakozó egyéni értékeit kell elfojtania*.

A tragikus sors azonban nemcsak a művészetben, hanem az élet minden síkján feloldható! Feloldható: a bölcselő egyetemes világnézetében,³⁷ amely minden feszültséget és jelenséget végső abszolút törvényekben csendesít el. És feloldható: mélységes hittel, *Isten felé emelkedő lélekkel, akiben minden küzdelem, lendület, vízió és alkotás végső értelmét kapja; ez az egyetlen lehetséges út, amely az új, fiatal művészetnek is „igazság és élet”*.

A vallás és erkölcs hatása az ifjúság életére változó erősségű. Az ifjúság *kételkedő, szkeptikus ré-*

³⁴ Középiskolai Tanárok Közlönye. Budapest, 1918.

³⁵ Gyakran más, *ellentétes* irányú lelki energiák által deformálva.

³⁶ „...a szép dolgok köre tágabb, mint a létező dolgoké, sőt bizonyos fokú irrealitás, azaz a tapasztalatban adott valósággal szemben való különbséget a műalkotás szépsége mégis kíván: az élethű modell nem szobor s a valóság aggályoskodó másolata nem festmény, hanem fotográfia. *A szépség realitása más síkba esik, mint a létezés realitása.*” (Pauler Ákos: Bevezetés a filozófiába. Budapest, 1920. 156. l.)

³⁷ Ez az út az ifjú részére járhatatlan, mert ez kontemplációt igényel, szembefordulást a fiatalság expanzív, sorsot provokáló életével.

sze a pozitív erkölcs és vallás pilléreit is kikezdi. Ezek a finom lelki-kincsek a hit és kegyelem pillérein nyugosznak, melyeket azonban már *korán* megrág a túlzottan szubjektív kritika.

Érthető tehát, hogy a vallás, erkölcs pozitív és organikus értékeit a szkepszis kénsava próbálja elroncsolni. Figyeljük meg az ilyen „felvilágosodott” ifjak gondolatait, melyek erkölcsről, vallásról szólnak.³⁸ „Az elmaradott álláspont messze esik tőlünk, de ne is várják az öregek, hogy ezt az ósdi szóverklit szajkó-módra utánozzuk. Erkölcs és vallás, esetleg szépen csengő szavak, de a korral változó tartalmú fogalmak. Minden korban más az erkölcs és más a vallás lényege. *Az igazság csak annyi, hogy élünk és a létért való küzdelem az alapja mindennek. A harcmódor nem mindig lényeges.* Itt kerül ellentétbe a természettel a vallás, mely kenetes frazeológiájával csak gyengíteni tudja a kemény harcot. Sok benne az érzelgősség és hiányzik az aktuális élet realitása. Sokat szidják *Nietzsché*t, pedig neki van igaza...”

A másik *egyetemi hallgató* így ír: „Bennem nem roppant még össze régi életem, de erősen inog. A szabadakarat kérdése egészen megingatta azt, mert az élet minden vonalán kötöttséget észleltem. Magamon és rajtam kívül. A determináció roppant súlyként nehezedik rám, nem tudok tőle szabadulni. Ezt a nagy terhet senki sem bírta levenni rólam. Ugyanazt észlelem a társadalmi életben is. Rajtunk kívül álló erők termelik ki a korok felfogását, világnézetét. Tehetetlen labdák vagyunk csak, melyet ide-oda hajít a vak sors. Ezért jutottam el a fatalitásig. Itt kérnék segítséget, mert összeomlik az egész életem.”

„Engem – mondja egy *munkásifjú* – sajnos, teljesen leköt a kenyérkereset. *Nem érzem azonban gyermekkorunkban oly sokszor hallott egyenlőséget. De a többi ember életében sem látom a szabadság, testvériség, egyenlőség valóságát... Mi, munkások, kihasználtak vagyunk, hogy mások tobzódhassanak. Hogy tudjak én teljes lélekkel odaszegődni olyan társadalmi rendhez, amelynek én csak terhét hordozom, mások pedig a javait élvezik.*”

A másik fiatal *munkás* így beszél:

„Elsodort élet. *Munkanéküliség.* Züllött emberek. – Nyomor. Éhség. Elkeseredés. – Lopás. Züllés. „Mert kellett.” – Vallás? Erkölcs? Semmi! – Öntudatosság! Osztályharc! Diktatúra! – Új emberek. Új társadalom. Új világ és a dolgozó milliók tiszta demokráciája!”³⁹

A *fiatal leányok* lelki élete sokkal vigasztalóbb képet mutat.⁴⁰

„Életem igazi fordulópontja – írja az egyik főiskolás – nyolcadikos korom utolsó hónapjaiban volt. Akkor kezdett megvilágosodni bennem a „nagy leány” fogalma, akkor éreztem először, hogy *hivatus és felelősség* nem csak üres szavak. Akkor világosodott meg előttem igazán az a sok tanítás és irányítás, amit az evangéliumból kaptam... Amit régen talán kényszerből is követtem, azóta mindezt tudatosan és *lélekből teszem. Tervszerűen épül bennem a keresztény- és kultúremlék...*” (!)

Persze, egészen másképpen nyilatkoznak a *munkásleányok*. Azoknak hangja már sokkal fájdalmasabb:

„Gyermekkorom sem volt fényes – mondja az egyik *munkásleány* –, leánykorom még sötétebb. Amit szépről, jóról, erkölcsről, vallásról tanultam, azt jórészt elfeledtem. Néha még visszaemlékezem mindezekre. Ekkor azt a vágyat keltik fel bennem: bárcsak igaz volna mindez! De, sajnos, csak gyermekálom az egész...”

Ezzel a vágyakozó lélekkel szemben igen sok akad olyan is, aki így ír:

„Mit ér a gyermekkorban hallott sok szép szó, ha nem ilyen az élet. Eltaszítom magamtól a múlt emlékeit, mert élni akarom a magam életét. Követelem a nő szabadságát minden vonalon!... A régi elvekben nem hiszek; új világ kell nekem!”⁴¹

Ezek mind azt mutatják, hogy valami keserű fájdalom van az ilyen típusú ifjú leányokban. Erősödő bizalmatlansággal nézik a réginek ítélt mentalitást. Különösen észlelhető ez az „erotikus” karakterű leányoknál, akik a lelki finomságot gyengeségnek érzik és az egész valláserkölcsi életet heteronom⁴² életforrásnak tartják. És talán még azoknál a „hipermodern” nőknél, akik a természet-

³⁸ Ezt a változást hangsúlyozza ki Árkossy K.: „A gondolat szabadság nevében” és a „Vallásosság tükrében” című munkáiban. Budapest, 1928. Mottója: „Azoknak, akik még szenvedve is az igazságot keresik.”

³⁹ Ebben a levélben *sűrítve* benne van a szélsőbaloldali ifjúság *stílusa, terminológiája és ideálja*.

⁴⁰ P. Mendouse: *L'ame de l'adulcescence*. Paris, 1928. 186. l.

⁴¹ Szinte kicseng ebből *Lenk*-nek az a gondolata, hogy könnyen „Fanatikerin” vagy „Abenteuerin” lehet ebből a típusú nőből. (*Lenk*: *Frauentypen*. Berlin, 1928. 17. l.)

⁴² Hetero-nomos – más törvénye. „Az ifjú ember vágya: *autonómia*. Azt akarja, hogy saját maga legyen életének törvénye.” (Nagy Lajos: *A kat. ker. szelleme*. Bpest, 1913. ... l.)

szabta hivatás helyett a „*férfiás*”-nak vélt *szabadosságban* keresik az élet értékét. – Az „*anya-típusú*” leányok világa, melyben erősebb az érzelem, koncentráltabb az akarat és mélyebb a hit, kevésbé mutatja ezt a kételkedő lelket.

Az emberi lélek rugalmassága *nem végtelen*. Érthető tehát, hogy ha sűrű, ködös atmoszféra nehezedik a lélek tevékenységére, akkor annak meglesz a tragikus következménye. Mégpedig úgy, mint a levegőben diszpergált köd állandóan megnehezíti a vegetációt, éppen úgy az emberi psziché világában is az *anyagra redukált ideológia* megbénítja a fejlődést: eltéríti az ég felé ívelő gondolatokat. Eltakarja az örök tájak hegyormait és *teljesen a földre szűkíti le az emberi lélek végtelen horizontját*.

Mert a *materiális elmélet után* szükségszerűen következik annak *gyakorlati keresztülvitele*, melynek szomorú eredményeit még azoknál is láthatjuk, akik *elméletileg jól megalapozták* magukban a tiszta materializmust. Életük örömeik után törő, magasabb világnézeti tendenciától távol álló irányzat.

Még élesebben szembetűnik mindez olyan fiataloknál, akik csak *ösztönösen* járnak „tág és széles” életútjukat. *Ezek* a fiatal emberek örömmel bólintanak az öregeknek, mikor azt mondják: „hadd forrja ki magát az ifjú”. Ezzel szinte szabad utat engednek a „kitombolás”-nak. Ennek a bűnös engedékenységnek az az eredménye, hogy az ifjúság élete áthullámszik a társadalmi, erkölcsi, vallási korlátokon. Ilyenkor a kilengéseket a fiatalság feszülő életerőinek tulajdonítják. Ez a „megokolás” azonban csak felületes ismeretekből következik. Mert a lélek mélyén azok az energiák dolgoznak és akarnak irányító szerephez jutni, melyekre a fentiekben rámutattunk. És ez a megállapítás annyival is inkább *igaz, minél világosabban tudjuk demonstrálni*, hogy csak azoknak a fiataloknak az *élete roppan össze, akikben a felsőbbrendű élet vonzása lecsökkent*. Az Istenben hívő, keresztény világnézetben szervesen benne élő ifjú fegyelmezett életű. Ellenben a fegyelmezettséget követelő vallásos és erkölcsi parancsokat semmibe-vevő ifjú lelkiélete lapos, üres, egyszínű és *igen gyakran iránytalan*,

Szépen bizonyítják az előbbi a *vallásosán* gondolkodó, illetve az utóbbit a *vallástalan* ifjak nyilatkozatai:

„Viharok döngetik lelkem alapjait – mondja az egyik –. Tudományos ismereteim, egyetemi tanulmányaim új világszemléletről beszélnek. Fogalmaimat is át akarjak alakítani. Úgy érzem azonban, hogy az *evangéliumból* jövő értékek erőt adnak az elméleti nehézségek megoldásához. *Éppen ezért könnyű nekem a hit és erkölcs tételeihez ragaszkodnom*: Minden morális kísértés ellen erőim felkőzője a *kegyelem*. Én a maga egész intenzitásával érzem, amint vonz, indít, erősít az *Úr*...”

Egy *tanítónő* így ír:

„Én a Tábor hegyén érzem magam. Életem az *Úr* közelségében pereg. Lelkemből sokszor feltör a fohász: „Jó nekem így lennem!” Engem is körülvesz az evangéliumi fény. Érzem a tiszta magasságok erősítő levegőjét és megoldódik előttem az élet sok nehézsége. Nem látom ködösnek az életet. Azt pedig még kevésbé érzem, hogy elértéktelenedett volna bennem a nevelés indító hatása. Legyenek áldottak azok, akik irányítottak... A különbség csak az a múlt és a jelen között, hogy a múltban mások irányítottak, most a magam lábán állok. A múltban úton voltam, most a hegytetőn állok... *Erőm forrása az Úr*, aki kegyelmével erősíti szolgáló leányát.”⁴³

Egészen másképpen hangzik azonban azoknak beszéde, akik teljesen *izolálták* magukat a vallás életet megváltó, feltámadást jelentő értékeitől.

„Összetörten értem életem tavaszához – írja az egyik –. A vallást emberi találmánynak néztem. *Schopenhauer, Nietzsche, Darwin, Freud* lettek az útitársaim. Az egyik megölte idealizmusomat, a másik kifejlesztette önzésemet, a harmadik besorolt az állatok közé, a negyedik felszabadította az ösztöneimet... Mi lett belőlem? Nehéz volna rá felelni... Talán olyan valaki, aki vakon vonszolja magát és mellét verve kellene kiáltania: „*Uram, tedd, hogy lássak*.”

A *leányok* egyike (20 éves, előkelő család egyetemi-hallgató leánya) így ír: „Engem nem neveltek vallásosan, mert szüleim nagyobb kultúrát, szélesebb látókört, független fejlődést akartak nekem biztosítani. Iskolás korom után még jobban eltávolodtam a vallástól... Szípkázó, eleven, független, modern és felvilágosult voltam. Az életet az életért szerettem. Szüleim már később „elfogultnak” látszóttak, ha felemelték szavukat teljesen független életem miatt. Vége: összeomlás, bukás. *Később*: lassú eszmélés, *Isten keresése*... *Elhagytam az Urat, de most térdig koptatom a lábam, hogy újra megtaláljam*.”

Mindegyik levélből világosan olvasható, hogy lelki-alkat, nevelés, környezet hatása mellett a val-

⁴³ Ezeknek a leányoknak életét rajzolja *Lagerlöf* Zelma: Liljekrona otthona, Gösta Berling és Ch, Löwenskjöld című mesteri regényeiben.

lásnak milyen értékes, életet formáló szerepe van az ifjúkorban. Megfigyelhetjük, hogy ahol a pozitív vallás hatása *hiányzik*, ott mennyi szédülés, bukás és tragédia következik ebből. Azt természetesen nem tagadhatjuk, hogy *kilengések* még a legszolidabb *vallási alapon állóknál is vannak*, de ezeknél szinte biztos a megtérés. Míg a másik csoportban ez a „*kiforrást időszak*” igen gyakran oda vezet, hogy az alsóbbrendű ösztönök és a nemi ösztön jutnak *döntő* szerephez. Mert a testi szervezet fejlődésével erősödik a szexuális ösztön is, mely jövő életcélokat akar szolgálni. De mivel az egész üteme érzi örömei között pereg, azért az ifjú szívösen enged eme ösztönöknek. Mivel ebben az⁴⁴ életperiódusban a *gátlások* is csökkentek, érthető tehát, hogy közvetlenebb a romlás lehetősége.

Az ifjú életét is *fegyelem, önlegyőzés, pozitív erkölcsi törvények szabályozzák*. Az ifjú emberek egy része meglazítja e fékező életelveket, természetes tehát, hogy felbomlik lelkének dinamikus egyensúlya. Ezek azután olcsó örömeikkel igyekeznek életüket kiegyensúlyozni, ami végül a *jó és rossz küzdelmét* vetíti elének. Ez a harc *egyetemes*, de minden emberben külön is fennálló. Gyermekkortól kezdve vívjuk e harcot. A kisebb gyermek kevesebb erővel, az ifjú nagyobb megfeszüléssel. És mindkét esetben győzelem helyett tragikus elbukással is végződhet. Ennek nem csak emberi, vagy világnézeti oka van, inkább legtöbbször gyengéknek bizonyulnak a támasztó morális pillérek. Ilyenkor az ifjú morális konstrukciója volt rossz. Ez magyarázza meg az élettragédiák, erkölcsi elbukások tekintélyes részét is. Aki ezzel a ténnyel nem számol, az túlidealizálja az életet. „*Vidi cecidisse cedros Libani!*” Igen: a kísértés pillanataiban az erősnek látszó ifjú is elbukhat, mert ezekben a *pillanatokban meginog az eszménybe vetett hite és győzedelmeskedik az ösztönös erő*. Egy ilyen tragikus bukás természetesen *nem* determinálhatja az ifjú *egész* életét. Az elbukott ifjú felemelése után tudatosabban járhatja az élet igazi útját.

Minden esetben azonban az isteni kegyelemé a döntő szó. Emberi gyarlóság következménye ár elbukás, de ebből a reménytelenségből az isteni kegyelem felemelhet és megerősíthet. Sokszor a múlt *bűnös botlásának megrendítő fájdmából fakad a lelki elváltozás, a kegyelemteljes élet minden szépsége*. *Mária Magdolna, Szent Pál, Szent Ágoston* gyönyörű típusai ennek a lelki újjászületésnek. Szépen és mély intuitív-pszichológiával fejezi ki ezt éppen *Szent Ágoston*, mikor így szól: „O felix culpa...” *Ó, szerencsés bűn, mely ilyen életnek lehet a megindítója!*”

5. A vergődő egyéniség.

A fényforrás természete, hogy önkéntelenül feléje fordul az ember. A lelki életben *eszményeknek, ideáloknak* mondjuk ezeket a fényforrásokat. A közvetlen eszmények mellett később feltűnnek az *abszolút ideálok*: az igazság, a jóság, a szépség, melyeknek csúcspontja az *örök élet*. Ezek is vonzó fényforrások, gyönyörűsége szép „nap”-ok, melyek felé finom gravitációval vonzódik a lélek.

Ezek az eszmények az életben *konkretizálódhatnak*. Az igazságot a könyvek, a szépet a természet, a művészet, az erkölcsi jót, a szentet, az Istenember: *Krisztus* revelálja. A kibontott szépség, jóság, igazság vonzó fényforrásként emelkedik az ifjú lélek horizontja fölé... Ide jutni, hozzájuk felemelkedni, hozzájuk hasonlóvá lenni, ez az elemi erő, amely magától tör elő a sötétségben botorkáló, szédülő, de nagy problémák megoldására elhivatott emberi lélekből.⁴⁵

⁴⁴ „Die immer mehr anwachsende Selbstständigkeit, insbesondere Willensfreiheit, führt zu dem vielen ethisch subjektiven, dass diese Lebensperiode in einer oft gefährlicher Weise kennzeichnet, doch allerdings auch zu einer höheren Intensität, mit welcher dassjenige erfasst wird, was nun einmal einen Anklang in der Seele findet.” (Dr. Schmidkunz H.: Die oberen Stufen des Jugendalters. Beiträge zur Kinderforschung und Heil-Erziehung. Langensalza, 1907. 10. 1.)

⁴⁵ Hallgassunk meg egy ilyen jó, szép és igaz felé tapogató fiatal embert, akiben még nincs egyensúly, még erősen változó hangulatok hatása alatt áll, de már a kissé patetikus fájdalom mögött felszakadnak az új életet, új hajnalt hirdető első sugarak: „... mert az élet ezer húrja van bennem kifeszítve és egyszer valami láthatatlan kéz belemarkol: tépi, cibálja és megnőtt életemben felsír a világ minden fájdalmas zokogása s ebben a megrendítő nagy rezgésben felmerül bennem az emberiség fájdmainak, szenvedéseinek tragédiáinak egyetemes, zokogó arca gigantikus szintézisben. S mivel még nem tudom a művészetben kinyilatkoztatni; éjszakai titkos zokogásokban lélegzem ki magamból. Néha azután elküldi az Isten hozzám legszebb angyalait és *elhozzák nekem a transzcendens világ* örömét és mintha ezekre a könnyes, ezüstös zsongó húrokra rászállának Isten fehér galambjai és susogó szárnyaikkal, tiszta szájaikkal rákacagják idegeimre a legmélyebb rezgésű gyönyörűséget, Isten legnyugodtabb békességét – beléreszketek a csodába: *Uram, köszönöm... köszönöm, hogy ezt az életet adtad nekem.*”

Az életeszmények végső tartalma: igazság, szépség, jóság, tökéletesség, melyeket a felénk szárnyaló lélek a maga *egyéni motívumaival stilizál*. Majd a *hozzárajzolt vonásokat is tárgyi tartalomnak* tekinti.

A *kisgyermek* előtt az édesapa fogalmához még az erő, a tudás, az édesanya személyéhez a jóság, a szeretet, a tökéletesség tartozik. Ezeket a kiválóságokat keresi és véli megtalálni szüleiben. Amikor pedig foglalkozik velük, kiszínezi, megszereti őket és *maga is követésükre indul*. Ez pedig már azt jelenti, hogy eszményt rögzített maga elé, amely felé fordul egész belső életével.

A *gyermek* ideáljait három csoportba foglalhatjuk: a szülők, majd a környezet és nevelők, azután az elvontabb életeszmények (kulturális, esztétikai, erkölcsi, szociális, vallási eszmények). Ez utóbbiak lehetnek konkrét személyek, vagy tételek. E három csoportba foglalható életeszmények – ismétlem – gyermekkortól fejlődnek ki az emberben. Először a szülők, majd a barátok, nevelők, felnőttek, *később pedig az elvont életeszmények*.

Az *első kettő* csak pusztá szemlélet, a harmadik már primitív elmélyedést is követel. Bár a gyermek az *utóbbit is konkrété* akarja maga elé állítani. Az első kettőt egész közelről érzi és így *reáható erejük is intenzívebb*. Ez az elemi hatás magyarázza a gyermek nagy szeretetét, amellyel szüleiről beszél és azt a készséget, amellyel szülei életét akarja utánozni. Lassan erősödik a gyermekben nevelés, olvasmányok, vallás hatására az *elvont életeszmények* irányító befolyása. Ez indítja már el azt a nagy lelkesedést is, amellyel – *különösen a serdülőkor végén járó ifjú – az igazat, a szépet, a jót keresi életének minden relációjában*.

A serdülőkorban és még inkább az *ifjúkorban* az „én” oly erőteljesen hat az egyén érzelmi, értelmi és akaratú életére, hogy a környezet sokat veszít intenzív befolyásoló képességéből. A reális élet is annyira átszínezi az ifjú lelki horizontját, hogy az esetleg eddig legnemesebbnek és legértékesebbnek hitt megváltó ideálok egyedül üdvözítő voltát is kétségbevonja. Erősen fejlődő *kritikai érzéke* állítja szembe ezekkel a „rég” ideálokkal, melyeket jellemző analízáló technikájával bont fel. De nemcsak a *vallás és morál* síkján tér el a pozitívumoktól. A kritikai szemléletből születő relativizmus érezteti hatását *tudományos, művészi és társadalmi orientációjánál* is.

A kultúra síkján már a tudósok ellentétes elméleteit ismeri meg. A művészet terén élesen szemben álló táborok küzdelmét tapasztalja. Például: a naturalizmus, impresszionizmus, expresszionizmus, kubizmus művészi harcát. Úgy látja, mintha *ingó, mozgó talaj volna az egész élet*, amelynek bizonytalanul hullámzó világában neki, a titánnak született léleknek kell rendet teremtenie. Ez a szemlélet is fokozza a domináló öntudatot. *Nem csoda tehát, hogy ilyen benyomások mellett meginog az ifjú eszményekbe vetett hite és erősödik, lelki tónussá szélesedik benne az önállóság*.

Hallgassuk meg ezeket a fiatalokat, akik ebben a sajátos lelki-krízisben élnek!

a) Elsősorban azokat az ifjú embereket nézzük, akik *főiskolai* tanulmányokat folytatnak:

„Egyetemi éveimig eléggé zárkózott életet éltem. *Édesanyám*: nekem egy új szent *Mónika*, végtelen szeretettel oktatott arra, hogy *ideálok szerint éljek*. Sokszor ismételte előttem a szentek példáit. A vallásos életeszmény erősségét a kongregáció intenzívebb munkája is fokozta bennem. Úgy érzem, nem túlzók, amikor azt mondom, hogy ideális gondolkodású fiú voltam. A durva, állati realitást a háború ismertette meg velem. *Tény, hogy inkább a külső körülmények állandó hatása, mint a belső átfordulás tompították le bennem az ideálokat. Mikor visszajöttem a frontról, szüleim s az otthoniak személyében még sok tiszteletreméltó vonást találtam, de életfelfogásukat valahogy gyerekesnek, az élet realitásával nem számolónak éreztem. A háború utáni évek erős hullámváza engem is elragadott és én engedtem ennek az új áramlatnak. Egyéniségem fejlődése új irányt vett. Független, elvi kötöttségtől (az erkölcsi és vallási életet ide értem) mentes, önálló ifjú akartam lenni. Eszményeim helyett magam akartam megteremteni a magam elgondolta „új” embert.*”

És most figyeljük egy olyan ifjú gondolatait, akinél az alkati vonásokat, amelyek a radikalizmus felé lendítettek, a környezet még *hangsúlyozta*.

„Én az úgynevezett „forradalmárok” közül való vagyok. Gyermekkorom óta lázadó... A nyomor, a szenvedés tette ilyenénné életemet... Az apám részeges volt. Az anyám sokat szenvedő, primitív mártír... Az ideálok elvesztették előttem presztízusukat. Őszintén megmondom, nevelőimben sem láttam azt a bizonyos értékes ember-típust. A nagy egyéniségek, a haza, vallás ideáljai szintén elhalványultak, mert *képviselőikben egyáltalán nem ismerem fel a „felsőbbrendű élet” nyomait*. A múlt élményeit nem becsülöm, sőt az új élet *akadályainak* tekintem őket, forradalmi meggyőződéselem tehát ellenük fordul. Azt sem tagadom, hogy „új” eszméket nem találtam, de hiszem, hogy a kollektív embertestvériség nagy erőfeszítéséből ki fog alakulni az ifjúság igazi és nagy ideálja is.”

A többiek gondolatai is hasonlóak, *alig akad egy kis töredék*, amely még nem érezte meg ebben az életperiódusban a nagy lelki elváltozást. Ezek jó részt olyanok, akiknek *lelki fejlődésük késik*, vagy *elhúzódik*, vagy túlzottan félénkek, társtalanok és *a kisebbségtértségű érzés dominál bennük*.

A magasabb képzettséggel bíró leányok (felső iskola, egyetem) így nyilatkoznak:

„...Szemeim az élet egére feszülnek és a magasba szárnyalás lehetőségét kutatják... *Bár itt-ott megkínzott az élet sok durvasága*, mégis idealista maradtam; érzem, hogy a „magasságok” a női lélek igazi világa...”

„Nekem az édesanyám most is eszményem... – mondja egy *másik leány*. – A „társaság” igyekezett ugyan elhomályosítani az ideálokról alkotott fogalmaimat, de én erős egyéniséggel és Isten kegyelmével mégis idealista tudtam maradni. Emberi ideálokat nem választok, *de a krisztusi ideálokat odaadóan* akarom követni.”

A *leányok* között is akad, akiben ezt a periódust jellemző *szkepszis* uralkodik. Mint látni fogjuk, *környezetük s önmaguk konfliktusa* hozza ezt létre: „Kihűlt a lelkem eszményt kereső vágya. Csak az ösztön uralkodik bennem... És most már csak egyben hiszek: az öröm és kéj értékében.” Ezt a szürke tónust még jobban *sötétíti* egy másik leány: „Kiben higgyek? Még tanárom is a testemet akarta. *Otthon is* a könnyebb megélhetést forszírozzák, hivatalban is csak így jutok előbbre. Hol vannak tehát az „eszmények”? Én nem találom és most már nem is nagyon kereshetem őket...”

A női lélekben valamiképpen *az ellentétes végletek erősebben kialakulnak*. Amilyen eruptív az önállóságra törekvés vagy eszményektől való elfordulás, éppen oly intenzív lehet az eszményekhez való vonzódás is. A fiatal leány sokkal jobban ragaszkodik ideáljához, mint az ifjú, de ha eltér is azoktól, *a végső következményeket nem mindig vonja le*. Félnék, ingadozó, skrupulózus is több van közöttük, mint az ifjak között. De azért a leány finomabban konstruált egyénisége életének minden megnyilatkozásában felismerhető: *Támaszt keres, vagy erős bázist: elvekben, eszményekben egyaránt*.

b) A munkásifjúságnál az ideálokat illetőleg körülbelül hasonló a helyzet, mint a főiskolás ifjúságnál. Bár a fiatalságnak e csoportjában nem annyira tudatos az eszmények keresése, de nyilatkozataik gyakran arra mutatnak, hogy mégis azok irányítják.

Ennél a társadalmi rétegnél is elhalványodnak az ifjúkorban a gyermekkor ideáljai. Az egyszerű munkás életét a napi munka foglalja le. A nehéz testi munka fizikai erőinek nagy részét elhasználja, szellemi életének kiművelésére is kevés idő marad. Gyakran ennek az igénye sincs aktiválva benne. Mélyről jövő ősi ösztönök rajzolják fel lelkében *néha* az önálló ember, a különálló egyén öntudatát. Ilyen megvilágosodás után erősebben nyomul előtérbe a munkásifjú egyénisége és minden vonatkozásban érvényesülést követel.

Ez a tompán jelentkező öntudat azonban igen gyakran – éppen a fejlett gátlások *hiánya* miatt – egészen rossz formában jelentkezik. Sokszor tapasztaljuk, hogy a munkásifjú verekedő, kevéssé önfegyelmezett, hamar sértődő és a sértésért azonnal elégtételt vevő. A „fogat fogért” felfogás az ifjúság eme *rétegénél* gyakrabban érvényesül. Ezeket mindig valami hetyke *önbizalom* és az ifjúságot annyira jellemző *erőfelesleg* hozza felszínre.

A vidéki vásárok és mulatságok verekedései szintén ebből a két lelki tényezőből magyarázhatók. Ilyen lelki-tónus mellett természetesen *eltűnnek az eszmények*. A szülők és nevelők beszéde az „öregek” felesleges „fecsegése” lesz, mert – szerintük – ezek „nem tudják, de nem is tudhatják megérteni a fiatalságot”.

Az eszményeknek lassú feloldódása, *eltűnése* nem tudatos. Sokszor észre sem veszi a munkásifjú, hogy eltűnt belőle a nagy nevelő és lendítő erő, amelyet az eszmények sugároznak.

Hallgassunk meg néhány *munkásifjút*, akik szépen *példázzák* mindezt:

„Mi kössön engem a polgári társadalom eszményeihez? Az az égbekiáltó ellentét, amely a kapitalista és köztem tátong? Az a lehetetlen hit, hogy mindez így jó, ahogyan van?... Nem hihetek tovább azokban az eszmékben, amelyeket azok hirdetnek, akik helyeslik ezt a kiáltó ellentétet. Ezért ingott meg bennem a régi, gyermekkori iskolás hitem is. Én azoknak hiszek, akik az embertestvériség igazi megvalósítását készítik elő.”

„Otthonom szörnyű erkölcstelensége – mondja a másik munkásifjú – tárult elém. Megrendített az az ellentmondás, amely a katekizmus és az otthoniak élete között volt. Ugyanaz rémített meg az életben is. Egészen másképpen élnek az emberek, mint ahogy hirdetik. Hol az igazság? A tanítás vagy az élet mellett? Tudom, hogy nem látok tisztán, de szeretném az *igazi igazságot* szolgálni, amelyet most keresve keresek.”

Bár ezek a mélyről jövő hangok fájdalmasak és véresen komolyak, mégis azt kell mondanunk,

hogy *székből is kicsendül az egyéniség felsőbbrendű előretörése* és az igazi eszményeknek valósággal, tartalommal való telítésének vágya. A főnti sorokból világosan láthatjuk, hogy a „régii” eszmények ugyan elhomályosulnak, de *értékes, immanens részük* mégis vonzó marad. Vagyis *nem az eszmények formai kifejezése, nem az ideálok stilizált köntöse hat az ifjúra, hanem az egyéniség rejtett erői törnek rajtuk kívül fekvő okokból*⁴⁶ *az eszmények abszolút magja felé!*

Ezek a kiemelt példák világosan mutatják, hogy bármilyen társadalmi réteget vizsgálunk is, minden esetben megállapíthatjuk, hogy az ifjúkorban a régi, *gyermekkori* eszmények vonzó ereje csökken, vagy teljesen eltűnik és helyette az egyéniség, a személyiség, az „én” kerül előtérbe.

Ahol a „múlt” a felsőbbrendű készségeket felébresztette, ott azoknak egyéniség szerint különböző kifejlődését látjuk; ahol azonban ez nem történt meg, ott az alsóbbrendű ösztönök robbannak ki és az ifjú embert gyakran szerencsétlenné, boldogtalanná teszik. Ezzel a megállapítással együtt automatikusan egy fontos s feleletre kényszerítő probléma merül fel:

Vajon természetes folyamat-e a gyermekkori eszmények elhalványulása, vagy csak hibás nevelés következménye?

Szerintünk az élet oly bontakozó energia-központ, amely adott törvényszerűségek alapján fejlődik. Az egyéniség bontakozása idején természetes, hogy az ifjú minden jelenségben a maga sajátosan egyéni karaktere alapján, nem pedig a ráerőszakolt külső forma szerint próbál érvényesülni. Az eszménynek éppen abban van a nevelő jelentősége és értéke, hogy a pihenő, a rejtett felsőbbrendű készségeket aktiválja. Az ifjúnak kell ezeket azután tovább fejlesztenie. A baj ott kezdődik, ahol ez az aktiválás elmarad, vagy maguk az eszmények nem olyan erősek, hogy az ifjú lelkéig eljutva, ott ezt az ébresztő, aktiváló hatásukat ki tudják fejteni. Valóban, az ifjú lelki fejlődésénél szüksége van eszményekre, de emellett éppen olyan fontos az is, hogy az élet hullámozó sodrában az egyéniség maga dolgozza és alakítsa ki az eszményeken keresztül megszeretett embertípust.

6. Eltűnő és megmaradó eszmények.

Az ifjúban erősödő *kétkedés s kritikai készség* fejlődése olyan atmoszférát teremt, melyben a gyermekkori eszmények lassan elhomályosodnak. Ekkor veszíti el az ifjú azokat a támpontokat, melyek segítségével *„eddig tájékozódni tudott”*. Igaz, eltűnnek az eszmények „világító csillagai”! De erről a ködös lelki égboltról még nem hullanak le reménytelenül az „életcsillagok”.

Az ifjú ember lelki horizontja nem állandóan és nem teljesen sötét. Új, nagyobb fényességű „napok”, új, izzó állócsillagok jelennek meg: *új ideálok*, melyek több fényt, több meleget, több életet jelentenek az ifjú embernek. *Ezek az új eszmények elhomályosítják a régiakat*, melyek egyideig uralkodtak, aztán eltűnnek, hogy helyüket átadják más, erősebb, vonzóbb ideáloknak.

Sűrítve tehát ez volna a kérdés: *milyen eszmények tűnnek el az ifjú ember életéből és milyenek maradnak meg, mint jövő életének irányítói?*

a) *A kisgyermek*⁴⁷ *a mese tarka birodalmában éli ki primitív lelki életét.* Ezt a világot a *képzelet* teremti szépségessé. A képzelet a gyermekvilágban még csapongó, az ifjú világban életet színező.⁴⁸ A kisgyermeknél ebben a fantázia *uralma alatt álló mesevilágban* minden lehetséges. Beszélnek az állatok, sétálnak a fák, óriássá nőnek vagy törpékké silányulnak az emberek. Van azonban egy közös vonásuk e jelenségeknek: *mindig győz a jóság vagy igazság. Ilyenkor látjuk, hogy az ember ősi természetével összhangban van az Isten által elgondolt abszolút életforma.*

Ez a mesevilág olyan meleg, derűs, kedves, hogy szinte szeretne benne feledkezni az ember. Nemcsak a képzeletszülte alakjai eszményiek, hanem a velük játszó kisgyermek is hasonló lesz: *ő maga is szépnek, igaznak, jónak lát mindent.*

De bármennyire is kedves és bensőséges ez a világ, végül mégis csak kinő belőle a gyermek. A *reális élet* mellett hamarosan felejtí ezt a „képzeletvilágot” és azután már elég gyorsan tűnnek el életéből annak színes hősei is. Ehhez nem kell külön irányítás. Az élet maga fordítja el a gyermek figyelmét a képzelet játékbirodalmától és kedves, tarka emlékké kasírozza a „múlt” örömét. *A mesevilág tehát egy*

⁴⁶ Itt is felismerhetjük *az evolúció törvényét.*

⁴⁷ Néhány oldalon keresztül az eszmények megjelenését, erősödő uralmukat, hanyatlásukat és új ideálok megjelenését akarom vázolni. Kénytelen vagyok tehát a kisgyermek, gyermek, serdülő és ifjú *eszményeit* egymásután megmutatni, minek következtében természetes, hogy itt-ott ismétlem magam.

⁴⁸ Ma *kötő-* és *kreatív-*erőnek mondják. S az akaratnál is nagyobb erőnek tartják.

letűnő eszmény-komplexum, melyet az *örömkeresés* újabb periódusa követ.

A gyermek felfogásában – egy ideig – még játékos, napsugaras az élet. Ahol hiányzik a szép otthon, ott a *terek*, az *utca*, a „*grund*”, vagy a *kert* adja meg a kisdíák derűs birodalmát. Itt születnek a gyermeklélek változatos játéka. Itt peregnék le a napok, amelyek egyikén *vezér*, másíkan *közkatona* a kis diákgyerek. Ilyen ország a cserkészek birodalma is. Különösen a *cserkésztábor*, amelynek kifeszített sátorlapjai a kék mindenség felé törík meg a legszebb zsolttárt, a tiszta gyermekéneket. Hasonló ehhez a kis leányok egyesületi élete, amelyben az önként vállalt kisebb munka csak kerete a vidám játékdélutánoknak.

Ez a boldogság nem naív elképzelés, hanem valóság, melyben benne él a legtöbb gyermek. *Csak annyiban tér el a „komoly” és „nagy” élettől, hogy hiányzik belőle az életre-halálra való küzdelem, amely, sajnos, jellemző vonása volt eddig az emberi életnek.*

A felnőttek ilyenkor nem mindig veszik észre azokat a tényezőket, melyek a lelkek mélyén működnek és *csendes munkával* alakítják már a gyermek életét. Ez a boldogság már nem tart sokáig. A gyermekkor *szakaszában* fokozatosan – szinte észrevétlenül – szűrődik be a küzdelem, fáradtság, elcsesetség, összeomlás, fájdalom és szenvedés tudata: mindnagvobb próbálkozások a testi élet terén és intenzív erőfeszítések a lelki harcok jelentkezésénél. *Ellentétek* megérzése a test és lélek küzdelmében. Szervedések, csapások családi vagy rokoni körökben. Nagy megfeszülések és sikertelenségek következnek.

Míndezek *lassan és észrevétlenül*, sötét és fekete színfoltokkal bontják meg a „boldogország” derűs életét. Majd a sötét foltok fokozatosan *tónussá erősödnek*, aminek természetes következménye lesz, hogy a „boldogország” csillogó életeszménye lassanként a gyermek lelki horizontja mögé tűnik.

Ezzel kapcsolatosan a „*gondtalan élet*” is feloldódik. A *gyermek* számára még mindent biztosítja család. Otthon, élelem, ruha, könyv, játék, a szülők gondját képezi. A szellemi kincsek megszerzése is a szülők áldozata árán történik. A gyermek ritkán veszi észre, hogy neki azért könnyű az élet, mert mások húzzák a nehéz és súlyos ígát. A megtérített asztalnál ő vígan eszik, pedig sok esetben fáradtságos, nehéz munka szerezte meg a napi kenyeret.

Azok a gyermekek, akik *korai árvaságra* jutottak, vagy akik *szegénységük* következtében gyermekkoruktól fogva nélkülöznek és dolgoznak, azok szomorúan tapasztalják az élet nehézségeit. De a *többiek* is lassan kinőnek a gondtalan élet kereteiből. Az iskola, a fokozódó testi vagy szellemi munka a nagyobb gyermekeket vagy serdülőt már rákényszeríti arra, hogy az élet mindnagvobb terhét viselje. A testi munka fárasztó voltát is hamarosan megismeri. Az érettségi után fiúk és leányok az önállóan dolgozók és kenyérkeresők sorába kerülnek és ezzel – korunk kényszerítő hatása alatt! – mindenki részese lesz a nehéz életnek. Nagyon természetes, hogy ebben az esetben is *egy megélt életeszmény, életforma tűnik le*, hogy helyet adjon egy másiknak. Az eltűnő gyermekkor eszménye átadja a helyét az újabbaknak: az ifjúkor vonzóbb és realisabb ideáljainak.

Bár legutoljára hagytuk, pedig nem a legsúlytalanabb az ideálisnak képzelt *felnőtt személyek hatásának gyengülése*. A gyermekvilág eszményei jórészt inkább életformák, de ezeknél erősebbek az *élő személyek*, akiknek életét a tökéletesség minden vonásával kirajzolja a gyermek. Jeleztük előbb, hogy a szülők, nevelők: a felnőttek igen gyakran lesznek eszmények a gyermek életében. Egyszerűen azért, mert naív, ártatlan lelkük olyan fényt vetít ki másokra, melynek sugárkúpjában csak jó és szép vonások láthatók. Ez a sajátos megvilágítás azonban *fokozatosan veszít az erejéből*.

Egyik *fiúgyermek* így ír erről: „Előttem a legnagyobb tekintély a *sofőrünk* volt. Mindig azon gondolkodtam, hogy milyen erő lakhat a mi Pistánkban, mert ilyen gyáván engedelmeskedik neki a kocsi. Igaz ugyan, hogy szerettem magam is a kocsit s valószínű, hogy a kocsi-vágy is kergetett a soförtisztelet felé... Arra is emlékezem, hogy nagy tisztelettel néztem *minden öregebb embert*, mert bennük *az erőt és jószágot* láttam megtestesítve. De minél világosabb lett előttem az élet valósága, annál kevésbé tiszteltem már minden felnőttet és még kevésbé a sofőrünket.”

„Hogy bennem miként változott meg a másokról képzelt eszmény – írja egy másik *fiúgyermek* –, arra nem tudok válaszolni. Csak azt tudom, hogy fokozatosan ment ez bennem végbe. Amit – külsőségek miatt – nagynak tartottam, az lassan elhalványult bennem, amit pedig belső érték miatt nagynak ítéltam, ezt tartottam s tartom ma is követendő példának.”

A leányok egyike ezt írja gyermekkoráról: Mindig imponált nekem a siker. A mozicsillagok élete volt vágyaim netovábbja. A táskám ezek fényképeivel volt tele. Csak később kezdtem kiábrándulni, mikor a külső sikerek erkölcsi hátterét, sok veszélyét megismertem. És, sajnos, még ma is gyengének érzem magam ahhoz, hogy ily körülmények között teljesen a művészetnek éljek.”

„Eszményeim tanítónőim voltak – írja egy másik –. Nem is igen csalódtam bennünk, mert egykettőt kivéve, most is értékesnek tartom őket. De azt már látom, hogy ők is emberek, akik itt-ott szintűgy tévednek, mint a magunk féle bűnös ember. A szerető tisztelet ugyan megmaradt bennem, de ideálszerű alakjuk valahogy szétfoszlott.”

E levelekből általánosan leszűrhető, hogy a gyermekkel családi, rokoni, társadalmi kapcsolatban lévő, *eszményesített felnőttek*, az erősödő tudat *diffúz megvilágításában* lassan veszítenek hatásukból. A *lényeges* itt ez: a gyermek eleinte egy fényforrásból világít meg mindent és mindenkit (a jót keresi). *Később* – szellemi fejlődéséből következik – *több oldalról* vetíti a megismerés fényét másokra. Ebben a sajátos, diffúz fényben több hiba, több folt, több hiány tűnik fel már az eszményinek hitt emberben. Következésképp *a gyermek-eszmény fokozatosan veszít erejéből.*

A valóságban ez a következő módon történik. Például a családban az édesanya vagy édesapja hibáit (részség, kártyázás, haragos természet, féltékenység, bűnös élet) eleinte elkendőzik, vagy különleges okokkal magyarázzák. A gyermek elé tehát fátyolt vonnak, mely teljesen elfeledi a hibákat, vagy bűnököt. Ezek a leplek a gyermek világos gondolatfűzése után lassanként már nem takarnak. A gyermek észreveszi mögöttük a kiábrándító valóságot. Hasonló módon ítéli meg a családi körhöz tartozó felnőtt rokonokat, majd a tanítókat, nevelőket s a többi „nagy”-okat is. Minél több és több gyarlóságot, igazságtalanságot, rosszaságot, hibát, bűnt észlel a gyermek a felnőttekben, annál erősebben lép tudatának gyújtópontjába az *ember reális lelki-képe!*

Az eredmény természetes: *eltűnik az eszménykép.* Ez azonban nem jelenti, hogy nincs egyáltalában maradandó eszmény, hanem csak azt, hogy *a közvetlen kapcsolat szülte eszmények⁴⁹ letűnnek, hogy helyet adjanak a felsőbbrendű értékek következtében kiemelkedő ideáloknak.*

b) A letűnő eszmények világát *később⁵⁰ újak* váltják fel. Azért, mert az emberi lélek fejlődéséhez szükségszerűen hozzátartozik, hogy abszolút értékeket, megsejtett isteni igazságokat keressen és maga elé célnak beállítson.

Arra a kérdésre, hogy *hol vannak ezek*, nem lehet röviden fogalmazott feleletet adni. Nem pedig azért, mert vannak itt olyan eszmények (nemzeti, társadalmi, erkölcsi, szociális), amelyeket nem terem, hanem *csak felismer az ember.* Olyan meglévő és állandó szellemi mágnesek ezek, amelyek immánens kényszerrel vonzzák az ember lelkét. Olyan vonzó centrumok, melyek *ellen lehet vétkezni*, de amelyeket *nem lehet megsemmisíteni.*

Az emberi lélek mélyén organikus kötésben vannak az *örök életeszmények.* Lélek, örökkévalóság, *Isten*, melyek *Kant* bölcséletében is észkövetelmények, a hívő ember lelkében pedig életet építő szent valóságok: *ösi természetünk, eredetünk, célunk intuitív megérezése.*

Ezek a szépségek és jóságok a gyermekvilág előtt még nem bontakoznak ki, de lassan felemelkednek a lélek horizontján és erősségük fokozódik. – S ha a lelki-alkat, miliő, nevelés szerencsésen kiegészítik egymást, akkor ezek az eszmények az élet *maradandó* ideáljai és irányítói lesznek.

Feljük vonzódik tehát az ifjú is. Ebben a vonzódásban felértékeli önmagát, illetve megéri önmagának belső nagyságát és fejlődésének végtelen lehetőségét. Az emberről, következésképp önmagáról is alkotott fogalma kiszélesedik, éppen ezért *eszményképe* is megváltozik és ennek hatása alatt *elemi erővel tettekbe próbálja építeni az Istentől kapott lelki értékeket.* A szó szent értelmében *Krisztus földre küldött katonájának* fogja érezni magát, akinek *egy új világ születését kell itt a földön kiharcolni* és előkészíteni. Az ifjú erőfölöslege, mely pusztá egoizmusba szokott kiábrándulni, ezen a *ponton* kapcsolódhat át a legtisztább *közösségi érzésbe.*⁵¹ Ezt a közösségi érzést és az *isteni ideálok követését* ébresztgeti, fejleszti, neveli a sok jótékony külső befolyás. De mindezek nem tudnak hatalmukat stabilizálni, *ha a lélek mélyén, mint latens érték, nem pihenne az örök eszmények valósága.* Talán ez a helyesebb megállapítás: legtöbbször esetben a jó nevelés *meggyorsíthatja* a maradandó eszmények bontakozási tempóját, mely nélkül nehézkesebb és lassúbb lenne azok kifejlődése.

Bizonyítja ezt a tény is, hogy lehet ugyan az örök életeszményeket *materiális örömök rétege alá*

⁴⁹ Természetesen ez nem zárja ki, hogy a szülők, rokonok, tanítók, nevelők ne maradjanak továbbra is eszmények. A feltétel ez: *meg kell lenni bennük az igazi belső értékeknek!*

⁵⁰ Serdülő- és ifjúkorban.

⁵¹ A közösségi érzés és a kisebbségi érzés között törvényszerű, fordított arány van. Minél kevesebbre értékeli az ember önmagát, annál egocentrikusabb. Viszont abban a mértékben, ahogy önbizalma nő, mindinkább társas lénynek érzi magát és tekintettel van másokra is... Mert csak abban (az egyénben), aki tudatában van annak, hogy képes adni, van meg a készség is arra, hogy adjon. (Erwin Wexberg: Individualpsychologie. Leipzig, 1928. 75. 1.)

hántolni, de nem lehet véglegesen elfojtani és nem lehet kiirtani. Gyakran tapasztaljuk, hogy a lelkileg és fizikailag legerősebb rétegekben, sőt *néha az erkölcsi fertőben vegetáló ifjúságban is él és kirobban a vágy a felsőbbrendű élet után. Nem ritkán a halálos ágyon robbantja szét a lélek az egész életen át rárétegeződött iszapot és földöntúli intuícióval az örök eszmények felé fordul.*

Ezek mind szépen mutatják, hogy az *isteni élet-eszmények örök szent valóságok*. Az igazi megtérések is bizonyítják, hogy a megsejtett és intuitíve megvilágosodott életeszmények felé elemi erővel lendül az emberi lélek. Az evangéliumi példabeszéd is ezt igazolja, mondván: „Hasonló mennyek országa a szántóföldön elrejtett kincshez, melyet az ember, aki megtalálja, eldugott s azon való örömeiben meggyén és eladja minden vagyonát és megveszi azt a szántóföldet.”⁵² A föld minden örömét, élvezetét elveti, a bűn minden gyönyörét odadobja, hogy az örök és igazi lelki kincseket megtalálja. Idézhetjük a nagy írók seregét: Wilde Oszkárt, Strindberget, Papinit, Undsetet, Werfelt. Bourget-t, Claudelt, Riviéret, Valéryt, akiknek megtérése bizonyítja, hogy az örök eszmények az ember halhatatlan életének gyökérezetéből sarjadzanak, melyek itt a földön az *öntudat világába vannak beágyazva és az örök életben nyernek teljes kibontakozást*.

De az élet kerete a földi méreteken is széles. Egy ország határain belül lévők azonban már szűkebb keretek között élnek. Éppen ezért az egyik ifjú az *emberiség egyetemes haladásának eszményét*, a másik a *nemzeti eszményt* fogja maga elé tűzni.

Az egyetemes emberi eszmény összességünk fejlődését szolgálja és így magas orientációt foglal magában. Ennek gyakorlati megvalósítása pedig az, hogy a minden emberből felszínre hozott értéket magunk is kibontani törekedjünk. A haza fogalma pedig desztillálva azt jelenti a haza minden egyes tagjának, hogy ennek a számunkra testi és lelki értékeket adó szűkebb világnak a javát *különösen* szolgáljuk és előmozdítjuk.⁵³

Ezeknek az eszményeknek a megjelenése is fokozatosan történik. A nemzeti eszmény mellett és rendszeresen ezután fejlődik ki az emberiség egyetemes céljainak felismerése. Megtörténik, hogy a nemzeti eszmény az ifjúnál bizonyos *oszcillációt* mutat. Esetleg itt-ott majdnem eltűnik, mert erősen nemzetközi ideálok gyengítik vonzását, de így is leszögezhető, hogy még a szocialista tábor ifjúságában sem deformálódott egészen a nemzeti eszmény.

Nagyon természetes, hogy ezek a megállapítások nem *politikai* színezetű nemzeti ideálokra, hanem azokra a *sajátos eszményi értékekre* vonatkoznak, amelyek egyes népek lelkében, mint *faji és nemzeti* kiválóságok dominálnak. Mert a nemzet életében – majdnem azt mondom: *fajiságában* – megtalálható magasabbrendű értékek, mint eszmények emelkednek az ifjú nemzedék elé. Számára a mindennapi életben kohéziós és lendítő energiátömeget jelentenek.

A gyermek még nem értékeli ezeket. Nem is értékelheti, mert ehhez elmélyült lelki-rezonancia és szélesebb lelki-horizont kell.

Az eszmények mélyebben fekvő centrumának leleplezése és értékelése az ifjúság világában kezdődik. Mert ehhez kitartó, komoly munka, hasonló érzelmi alaptónus szükséges. Ez utóbbinál a jelvény, a sapka csak külsőség, mert belső, nagy, céltudatosan összefogott, tettekre kényszerítő emóciók lendítik az ifjúságot a nemzeti eszmények felé. Méltán mondotta boldogult *Klebelsberg* gróf, volt kultuszminister, hogy a *neonacionalizmus jegyében kell a magyar nemzet reorganizációját megkezdeni*. Abban az értelemben, hogy a nemzet faji kiválóságait kell mindenegyes ifjú lelkére vetíteni, benne tudatosítani és kifejleszteni. A régi nacionalizmusban sok volt a lelkesedés, de ez az érzelmi hullámmászás tettekben nem kulminált. Az újabban talán kevesebb a nekibuzdulás, de több a megfeszülés, több a cselekvés, a teremtő és maradandó aktivitás.

Nem szabad azt hinni, hogy a hazafias eszményeknek ilyen elgondolása csak az eleméit bölcsék kiválósága. Ehhez az új lényeghez új formákon keresztül az ifjú is eljut. A mai ifjúságban már érezhető ez az elmélyedés. Ebben a korban már felszínre tör a nemzeti eszmény és megkezdí irányító, életet formáló, jövőt építő munkáját.

A nemzet, mint ideál mellett még kisebb kört jelent a *vérokonság*. Különösen a *család köre*. Ebben a lényegesen szűkebb keretben az édesapa nem elvont eszményt, hanem látható, reális és kontrollálható ideált jelent. Az ifjú vagy a fiatal lány édesapjából leginkább a férfias vonásokat emeli ki és

⁵² Mt, 13,44.

⁵³ Szépen mondja *Wolfenberger* Alajos: „Mi azért szeretjük a hazát, hogy tudjunk megbecsülni mindenkit és mindent, aki és ami a *közjón, műveltségen és közszellemen* dolgozik.” (A magyar kat. ifjúság feladatai. Budapest, 1925. 19. l.)

azokat idealizálja: munkabírás, becsületesség, őszinteség, tudás, stb. *Az édesanya a szeretetet, önfeláldozást, tudatos alárendeltséget személyesíti meg*; különösen a mélyebb és differenciáltabb érzelmi életet élő fiatal leány ideálja lesz. Idővel bármennyire szétszóródik is egy család, ezek a lélek mélyén kötő kötelékek soha el nem szakadnak. A szétszóródott családtagokban nem tűnhet el véglegesen az az érzéskomplexum, mely ideálját az áldozatos lelkű édesanyában találta meg. Mert ő a család *középpontja*. Nemcsak a családé, hanem az *életé* is. Éppen ezért minden milióból ható eszménykép megfakulhat, de az *édesanyáé soha*.

A *fiatal leány* – mint előbb mondtam – sokkal mélyebben érzi eszményének az édesanyát; még pedig azért, mert egész lelke a *természet-adta hivatás* felé fordul. Intenzíven és *tudatosan érzi*, hogy őt is a szent életszolgálatra rendelte a *Mindenható*. Ezért van az, hogy a serdülésen túli jutott leányokban erősebben és színesebben tükröződik a legdrágább életkincs: az édesanya képe. És ha néha a leányokban felzsúfolódott fájdalom, nélkülözés, vagy mellőzés létrehozta belső feszültség kirobban is az édesanya ellen, mégis a leányok *igazi énjük megtalálása után* valóságos himnuszt írnak róla. Ha megfigyeljük ezeket az „*anya-típusú*” leányokat, akkor azt tapasztaljuk, hogy édesanyjuknak, vagy a Szent-szűznek képét hordják magukon. Még az elbukott, immorális fertőben lévő édesanyáról is megbocsátóan beszél a leánya: „*ő mégis csak az én drága, jó édesanyám!*”⁵⁴ Még ebben az esetben sem fakul meg az édesanya eszménye, mert bűnének ellensúlyozására *egy másik jó tulajdonsága* sugárzik ki erősebben belőle.

Az *ifjú* előtt is *hasonló az* édesanya képe. A fiúgyermek még nem látja meg a szép jellemvonásokat, serdülőkorban pedig a legtöbb fiú követelődző, durva és felelő lesz. De a serdülés *utolsó* periódusában már az édesanya arcának barázdái mögött felismeri és *ideálnak szépíti meg az* áldozatos lelkű, küzdő, szenvedő és lemondó édesanyát.⁵⁵ „Az öszülő fűrtök ezüstjében csillogni látja az önfeláldozás glorioláját.”

Amelyik ifjúnak él az édesanyja és már erősen öregedő, nagy tisztelettel tekint rá. Fájdalmasan gondol vissza arra, hogy hibáival, vagy bűneivel szomorúságot okozott neki. Mindent inkább eltűr, csak az édesanyja ne tudja meg botlásait, mert nem akar neki szomorúságot okozni. Ha néha nehéz körülmények közé kerül az ifjú, akkor mindig felidéződik az édesanyja abban a helyzetben, ahogy intette, óvta őt a veszélytől. Ez a kép nem engedi őt elcsüggedni. *Meg is menti gyakran sok veszélytől*. Az ifjú emberek sokszor mondják, hogy édesanyjuk *képe* lebeg előttük, mikor valamiféle nehéz kísértés ellen kellett küzdeniük. Ha pedig gyengeségüket bukás követte, akkor a *feltámadás előkészítője volt az édesanyai eszmény*.

De a *bűnre csábító* kísértéssel, bukással szemben még erősebben hat az édesanyai eszményből ki-sugárzó *jóra való buzdítás*. A fiatalember lelke energiáktól feszülő, *duzzadó*, mely cselekvésben, akcióban keres levezetést. *Ebben a nagy nekilendülésben erős segítő erő az édesanyának passzív lemondása és aktív szeretete*. Az egyik sok igénytelenségről, az energiáknak *egy cél felé való koncentrálásáról* beszél, a másik a lélek érzelmi rétegének fontosságát és értékeit hangsúlyozza. *Az ifjúnak mindkettőre szüksége van*. Az előbbire azért, mert a fokozott aktivitás első sikerei igen könnyen elhíttetik vele, hogy csak erőfeszítés, tett, előretörés valósíthatja meg a lélek vágyait. Az utóbbi pedig az élet külső sikerei helyett a lélek belső értékeire köti le a figyelmét. Az ifjú élet fejlődésében ugyanis *kell a helyes gátlás*. Mert az alsóbbrendű ösztönök, túlzott vágyak, örömök és múlandó sikerek hajszolása nem értékes megnyilatkozása az embernek. Ezekről lemondani, ezeket átértékelni, ezeket szublimálni, fékezni vagy irányítani azonban komoly élethivatás.

Végül is ez nem jelent kevesebbet, minthogy *az alsóbbrendű életjelenségek felett uralkodjék az if-*

⁵⁴ H. Bordeaux: Tuillette. Ford.: Kendeffy Katinka, Budapest.

⁵⁵ Egy ilyen ideális periódusban lévő ifjában egészen világosan nyilatkozik meg ez a lelki folyamat: ... ősz fakadással sajog bennem *Édesanyámnak* a nagy tartozás. Tudom, mit tett érettünk, három fiáért, hogy embert faragjon belőlünk. Tudom, mit tettünk mi, fiai mindezért. Hát atya kérem, olyan nyomorult, olyan hitvány a mi életünk, hogy még a szerelmére sem tudunk úgy rezonálni, hogy teljes és állandó öröm legyen az. Még most is kevés örömet és sok szenvedést fakasztunk fel belőle. Meg vagyok győződve és hiszem, hogy *nagy szépségekre lendítő erő, nagy lépés lenne a jövő megoldása felé* s engem erősebbé, jobb fiává tenne az, ha segíthetnék *Édesanyám* helyzetén. Ó, mennyire szélesebb kitérüléssel ölelném magamba a művészet örök szépségeit, mennyire gazdagabban, erősebben nyitnám szemem *Istennek*, ha *Édesanyám bizó* homloka derültebb lenne, ha nem látnám gondokba merülve beosztani és számítani a holnap életét. Ilyenkor szegény mindig azt mondja: „mi lenne, ha nem volna előttem az írás és benne a biztatás”... „ti szomorkodtok, hanem a ti szomorúságtok öröme fordul”... (Részlet egy iparművész-növendék leveléből.)

jú. Ezt a belső munkát sokszor csak akkor kezdi meg, ha az édesanyai eszményből erre indítást kapott. De a belső munka mellett arra is reá kell eszmélnie, hogy a lélek legszentebb érzelmi revelációja a *szerepet*. Vigyázni kell tehát, hogy Isten-, ember-, világszeretet e munka közben el ne gyengüljön benne. Különösen fontos ez a mai korban. Nem lehet az ifjú izolált lélekkel dolgozó embergép: *nem lehet racionalizált gépember*.⁵⁶

A tetterőtől feszülő ifjú emberben éppen ebből a szempontból nagy a veszély. Benne több az erő, a lendület, az akció vonalán való megfeszülés, semhogy a lelki értékekre nagyobb figyelmet fordítana. Neki fokozatosan kell, hogy az édesanyai eszmény magasabb célok felé irányítsa a lelkét. Mely vég-eredményben nem a fiatalos lelkület lefékezése, *hanem a lelki tevékenységnek az élet igazi síkjára való átkapcsolása*.

Mindezeket pedig az édesanyai eszmény csak azért tudja megindítani, mert az ifjú kinőtt abból a korból, amelyben kényszer, büntetés, szidás, erőszak szorította a helyes cselekedetre. Az ifjúkorban ezek az eszközök már elvesztették kényszerítő hatalmukat. A fiatalember önállóan, öntudatosan, felnőttnek, egyéniségnek érzi magát. Természetes tehát, hogy a benne meginduló lelki folyamatokat a felette álló eszmény kisugárzó hatásának kell kiváltania.

Ebben az életszakaszban tulajdonképpen *nem a nevelés lényege*, hanem a lelki megújulást kiváltó *tényező* változott meg. A gyermeknél erősebb szerepe volt a tekintélyen alapuló kényszernek, most mindnagyobb jelentőségű lesz az eszmények bontakozást indító ereje.

Utoljára hagytuk azt a *megmaradó* életeszmenyt, mely nem a múltból, nem a tegnaptól, hanem a jövőből sugározza az erősítő energiákat. Ez az eszmény a *jövendő család*.

Azoknál pedig, akik életüket Istennek szentelik, azoknál a *lelkek* családja, a *szentek* egysége alkotja ezt az eszményképet.

Mindkettő család. Egyik a test és vér teremtő erejéből születik, másik a *lélek kisugárzó erejétől* kapja életét. Akármelyik felé tekint is a hivatottságot érző ifjú, *mindegyik vonzó, indító, erőt kölcsönző lesz az élet egész vonalán*.

A *fiatal leány* pedig álmodozva rajzolgatja a férj, a jövő drága gyermek édesapjának képét. Ez az „ábrándozás” nem üres időtöltő játék. Ez erő, reveláció, belső, egymásnak feszülő energiák leveleződése. Figyeljük csak meg, hogy a legtöbb leány milyen szorgalmas a kelengyekészítésben, a háztartási munka elsajátításában, milyen meghatóan lendületes a lelkiség szolgálatában! Ez mind az ifjúság erőfeleslegéből kapja az energiát, az impulzus pedig a jövő családnak, mint eszménynek, aktiváló hatásából származik. Szépen bizonyítja ez is: *hogyan lehet a jövő eszményi képe a jelen helyes kiépítésének tényezője*.

Ugyanezt látjuk az ifjú életében is. Addig könnyebben és felületesebben dolgozik, amíg ez a komoly kép meg nem jelenik előtte: hitves, jövő édesanya, gyermek: *család*. Ezt minden nevelő meg is figyelhetné. Sőt azt is, amint az ifjú nem több nő, hanem az *egyetlen* képe előtt álmodozik, akkor ez a kép már buzdító, óvó, emelő, eszményt szimbolizáló. Ezért az *egyért* már „lemond” a rossz szokásokról, káros szenvedélyekről. Ezért érdemes otthagyni a léha és üres társaságot, vállalni a „gögös”⁵⁷ jelzöt, érdemes komolyan tanulni az anatómiát vagy kémiát; ha pedig munkásifjú: érdemes erősebben megfogni a kalapácsot vagy lemezprést. Ez a *szellem* nem önmagától születik. A jövő élet *eszménye* emeli ezt a tudat világosságába. Messziről; a *Holnapból* sugárzik, de a jelent, a *mát*, a *jövő alapját alakítja és formálja*.⁵⁸

Akik pedig *életüket mások javára szentelik*, akiket választott életre hívott az Úr (papok, apácák), azok életében ez a kivételes és fenséges ideál adja az átformáló lelkierőt. Nem lehet mindent pszichofizikai konstellációból kimagyarázni. Éppen ezért a kegyelmi erők által megindított lelki folyamatokra

⁵⁶ „Korunk egész technikai fejlődése az embert szinte gép gyanánt kezeli és *olyan elveket kényszerít életére, melyek a technikában talán, bizonyos fokig jogosultak, a közösségben azonban okvetlenül sivárságra, magányra és a felebarátok megkárosítására vezetnek*. Jobb, hogyha úgy rendezzük be életünket, hogy szívesebben *adunk*, mint takarékoskodunk. Ezt az elvet ne forgassuk ki: nem szabad és nem is lehet vele visszaélnünk, ha embertársaink életét szem előtt tartjuk.” (Alfred Adler: Menschenkenntnis. Leipzig, 1931. 4. Aufl. 178. l.)

⁵⁷ Ezt vágják ugyanis gyakran a megkomolyodott ifjú fejéhez. És erre rendesen ez a reakció: „*Örülök, hogy szabadulok a barátoktól!* Nem tudom már sokáig türelemmel vállalni a gögös vadját!... Pedig, drága Atya, gög-e az, ha az ember nem jár éjszakákon át borgözös fejjel az utcákon és nem hajlandó duhajkodva szemtelenkedni mások ablaka előtt?”

⁵⁸ Érdekes képet nyújt *Eichbaum* a bontakozó ifjúság életéről a nagy írók elgondolásainak tükrében. (G. Eichbaum: Die Krise der modernen Jugend im Spiegel der Dichtung. Erfurt, 1930.)

is reá akarok mutatni.

Hogyan lesz ezek előtt a fiatal lelkek előtt életeszménnyé a jövő képe?

A gyermek- és serdülőkorban még inkább gyűjteni akar, mint kisugározni az egyén. *Inkább kapni, mint adni. Az ifjú azonban már úgy gondol a jövőre, hogy ebben a világban neki adnia is kell.* Érezni kezdi, hogy ekkor történik a lassú átalakulás a felnőtt kor felé, amikor már nemcsak kapunk, hanem adunk is. Mert a felnőttkor jellemző sajátysága az adás, a kisugárzás. *Az ifjúkor e kettő között foglal helyet és az előkészület szakaszát jelenti.*

Ezért tehát a választott életre készülő ifjú vagy leány is ezzel a tudattal megy a jövő felé: „*méltóvá akarom magamat tenni a kiváltságos isteni hivatásra és szolgálni akarom a gondjaimra bízandó lelkek javát*”.

Az egyik a jelen élet teljes átnemesítését foglalja magában, a másik pedig az eddig összegyűjtött szellemi és lelki tőke nagy akcióját Isten országáért.

Mindkettő lelki erőfeszítést jelent. Az egyik a belső tökéletesedés vonalán történik, a másik pedig az erkölcs, a vallás vonalán Isten örök gondolatát szolgálja. Ezért látjuk, hogy az elhivatott ifjúság milliója a szeminárium vagy a novíciák otthona a legmunkásabb tanul-otthon. Talán sehol nem virul annyira az idealizmus, az erkölcs, a vallás szeretete, mint éppen a szemináriumokban. Talán sehol nem szeretik annyira a könyvet, mint éppen a papnevelő intézetekben. Ennek – ismétlem – mélyen fekvő oka az, hogy az elhivatottság szent eszménye állandóan erősödik a bontakozó ifjú és leány lelkében és sűrít benne minden értéket a legtökéletesebb élet felé!

Megfigyelhettük, hogy a megmaradó eszmények az emberi élet folyamán bár változó erősségű, de állandóan ható tényezők. Emberiség, haza, édesanya, mesterségesen kitermelt ideálok.⁵⁹ Az élet természetes hullámszásából kiemelkedő, indukált lelki tartalmak, melyek állandóan alakítják lelkivilágunkat. Olyan álló csillagok, amelyek messze fenn ragyognak az élet egén. Egyszer erősebb, máskor gyengébb fényvel világítanak, de mindig azért, hogy egy végtelen eszmerendszer kozmikus erőit sugározzák az ifjú bontakozó lelkére.

II.

Az ifjúság belső forrongása.

Az ifjú dinamikus belső életében különböző tényezők küzdenek egymással, hogy a lélekben irányító szerephez jussanak. Ez a küzdelem végső célt kereső orientációra kényszeríti az ifjút, melyhez erőt önmagából, környezetéből, eszményeiből, vagy ha vallásos az ifjú – az isteni kegyelemből meríthet.

E kötet második része ennek a belső küzdelemnek a múltból ható is komponenseit, azoknak nagyságát, erősségét, változó irányú eredőjét és jövőt formáló képességét szeretné vázolni.

1. A „múlt”.

Az ifjú lelki fejlődése szempontjából legfontosabb annak a megismerése, hogy milyen volt a „múlt”. Nemcsak elméleti okokból, hanem a gyakorlati irányítás miatt is. Mert bárhogyan éli meg az ifjú a jelent, bármilyen lendülettel megy neki a jövőt formáló problémák megoldásának, minden esetben a múltból ható erőkkel is alakítja önmagát.⁶⁰ A múlt talán látszólag elpihent erők világa. De nem valóság, hogy a régi élet eseményeire a feledés homálya borul. Az „én” ugyanis a biológiai faktorokon kívül önmagától és a múlttól is függ, mert a tudat alatt lévő élményei állandóan hatnak.⁶¹

A múltból jövő erők hatását három csoportba oszthatjuk, aszerint, hogy milyen befolyást gyakorolnak az ifjú fejlődésére. Ez a hatás lehet gyűjtő, hullámszó vagy fertőzött életet létrehozó hatás: ha

⁵⁹ „Ha a magyar ifjúság hinni fog eszményekben, irányító örök igazságokban, ha vállalja az isteni tekintély által megszentelt kötelmeket akár a haza, akár a család, akár a hivatás érdekében, ha a materiális civilizáció csábításaival szembeszegezi a katolikus hit igazságait és nemes örömeit, akkor ez a nemzet élni és virágozni fog, mert az örökkévalóság csiráit hordozó lelke a történelem legelső kedvező fordulatánál nagy tettekben újra fog érvényesülni s mindent, ami elveszett, a soha le nem győzhető eszménység erejével vissza fog szerezni.” *Glattfelder Gyula dr. csanádi püspök: A magy. kat. ifj. feladatai.* Budapest, 1925. 2. l.

⁶⁰ Theodor Heller: *Über Psychologie und Psychopathologie des Jugendlichen.* Wien, 1927.

⁶¹ Itt elsősorban Bleuler, Janet, Jung, Kronfeld, Ranschbury, Spranger tanításaira gondolok, de ugyancsak ideérttem a katolikus nevelőknek, Foerster, Tóth Tihamér, Mester, Schmidt F., Franck J., stb.-nek az élményekről tanított tételét.

maximálisan működik, akkor tiszta *típusokat* tud kitermelni: – a *harmóniában lévő, a labilis egyensúly* és az *elbukott ifjú* típusát.

a) Az isteni gondolat úgy állította be az emberi életet, hogy a *gyermekkor a lelki ébredés, a serdülőkör a gyűjtés* (mely *átmegy* az ifjúkorba is), az *ifjúkor a küzdelem és ideálkeresés, a felnőttkor a teljes kérés és a kontempláció* szakasza legyen.⁶² A lelki értékek ébresztése, fejlesztése és gyűjtése leginkább a *múlt*hoz kapcsolódik. Minél több jó készség aktiválódik és minél értékesebb életfeladat halmozódott össze a múltban, annál jobb s lelkibb kincsel gazdagodott az ifjú élete. Ezek az elmúló évek lelki trezorjának kincsei. Mert a *tudás, a szépség, a szociális érzék, az erkölcs, a vallás* szerves értékei valóban gazdagító kincsek, sőt többek azoknál. Nem mozdulatlan, élettelen anyagalmazok, hanem *életté asszimilált valóságok*.

A *tudás* úgy vált *életté* az ifjúban, hogy az ásvány, a növény, az állat, az ember, az égitestek rejtett törvényeiből az emberi szellem világító sugárkévéjében mind több lett ismertté előtte. Ezekből az ismeretekből az ifjú holnapi életében új energiák, lelket építő, abszolút célok felé lendítő erők lettek.

Az *erkölcsi tételek mái* akkor sűrűsödtek életté, amikor a gyermek és még jobban a serdülő szerintük próbálta megélni a holnapi életét. És méginkább később, amikor az *alázat, az önmegtagadás, a szeretet, a tisztaság* nem marad üres fogalom az értelem tárházában. Nem marad meg egy elméleti rendszer keretében, hanem *élő és mindig szorosabb kapcsolatot teremt a fiatal ember és Isten között*. Az isteni örök igazságok asztrál-hidak lesznek, amelyeken át történik két élő személy egyre organikusabb találkozása.⁶³

Ha az ifjú, vagy fiatal leány a múltból a kegyelem bőségét hozta, akkor ez mostani forrongó életében az isteni embertípust fejleszti ki. Akkor az ifjú lélek kohójában olyan tiszta és nemes értékek ötvöződnek, amelyek később a karakter teljes ki-szilárdulásánál egy magasba törő egyénnek adják meg biztos alapját.

Hallgassunk meg néhány ilyen *harmonikus* típusú ifjút:

„Engem eddig – mondja az egyik ifjú – nem igen rázott meg a szenvedély ereje. Szeretettel teljes, harmonikus családi életet élünk. Apai, anyai részről mindig őszinte érdeklődés nyilvánul meg. Kitarással, türelemmel kerestem az Urat és – bár a múltból feltámadó gyarlóságok kísérik életemet – az eddig meg nem roppant...”

„Úgy érzem, hogy a jó Isten nagyon szeret engem – írja egy fiatal *leány* –, mert állandóan erősít és átsegít a nehézségeken. Féltett kincsem az én kis aranykereszttem, mely a végtelen isteni jóságról és szeretetről beszél. Az élet komoly és nehéz óráiban, ha ránézek: megpihenek; ilyenkor érzem, hogy Krisztus nagy családjához tartozom. Minden reggel, minden új nap kezdetén megújult erővel, hittel és bizalommal, napközben erői és *kitartást* kérve; este – ha néha túl fáradtan is –, de hálás szeretettel csókolom meg a kis keresztet, mert ez mindig arra figyelmeztet: „*Újítsd meg magadban a régi, tiszta, gyermekkori hitet és maradj Isten gyermeke!*”

Nem szabad azonban azt hinni, hogy ilyen életerős, aktív *krisztusi múlttal* csak néhány kivételes ifjú lép át az ifjúkorba. Azt nem tagadom, hogy nem alkot többséget ez a típus. Egyelőre inkább csak kisebbség, mert emberi és isteni hatásoknak állandó sugárzása és gyakran vallásos típusú lelki alkat is szükséges *hozzá*. *De van ilyen ifjúság*. És mindig többen lesznek. Ez nemcsak a nevelőnek, hanem a *történelmi keresztény gondolatnak is a legnagyobb reménysége*. Az ilyen típusú ifjúnak életében nem

⁶² „Születése után az ember először, mint eredetének antitézise s mintegy pauzája a természet egyetemes erőlködésének, szexualitás nélkül él, bizonyos immanenciában, beleolvadva a „panta rei” hullámaiba. A szexualitás ébredésekor emeli föl fejét a hullámok közül. A nemiség tudatával a realitás, mely előbb „in globo” mutatkozott, most szétbontva és sarkítva jelenik meg: szép és rút, igaz és hamis, jó és rossz, nemes és nemtelen, erény és bűn, élet és halál óriási ellentétei, mint elképesztő látomások tűnnek fel az ifjúkor *hajnali* egén. Innen a tehetséges fiatalember fanatizmusa a problémák iránt, élet- és halálvágyának, a hősi álomnak és világfájdalmas pesszimizmusnak sodró változása.” (Nagy Lajos: Az élő gondolat. Budapest, 1930. 279. l.)

⁶³ A vallásos lélek kapcsolatkeresését Istennel gyönyörű szépen mutatja az ifjú Ágoston példája: „Megpróbáltam tehát *fokról-fokra fölfelé tapogatózni*. Először a testtől a test útján érző lélekhez, innen a lélek saját *belső tehetségéhez*, amelynek a test érzékei a külső világról jelentést adnak... Innen megint felfelé mentem az *értelmi tehetséghez*... Értelmem azután *tapasztalásból* ismerve saját változandóságát, nekifogott a legnagyobb értelmi munkának. Elvonatkozott minden megszokott felfogástól... s kereste, micsoda *fényforrásból* kapja világosságát... Ezen az úton jutott el ahhoz, amit a remegő lélek csak egy pillanatig szemlélhet: Ekkor értette ki lelkem láthatatlan mivoltodat, Uram, a teremtett világból.” (Szent Ágoston vallomásai. Vass József fordítása. Budapest, 1924. I. köt. 260–261. l.)

kell nehéz, kínos, harmóniát megbontani akaró teherrel számolni, mikor a magasságok felé szárnyalni tudó lélek az élet és a fejlődés *reális útjára lép*.

b) A valóság, a reális élet az, – amelyet „*hullámmozgásnak*” mondanak –, melyben *erőteljes* szerep jut a sok *jó* hatásnak, érvényt találhat a szép, a jó, a nemes; életté hasonulhat az emberi vagy isteni pszichés hatás, *de amelyben intenzív tényező a rossz is*. Az ifjak egy részének lelki tartalmát vizsgálva, mindezt valóban megtaláljuk. Sokszor győz benne a jó, de nem mindig legyőzött a rossz. Ilyen „*mixtum compositum*” a legtöbb ifjú élet.

Egyes pszichológusok szerint nemcsak a lelki harc, hanem a lelki fejlődés is ebből a kettősségből ered. Természetesen olyan *rosszirányú* lelki hatásra kell itt gondolnunk, amely *intenzívebb*, mert az átfutó, a gyenge, a csekély jelentőségű emberi gyarlóság még a harmonikus típusú ifjú életében is előfordulhat. Mert a tökéletesség: *eszmény*. A legtökéletesebb ember is csak Isten különös kegyelméből maradhat teljesen tiszta.

Megfigyelhetjük tehát az élet hullámmozgását különösen annál az ifjúságnál, aki a „nagy jó” és „nagyon rossz” között *ingadozva* termeli ki magából az értékes típus jelen életét. Azt a jelent, mely mély és nagy problémákat hord magában: a jövő *harmonikus életét*.

Az élethullámmozgásban két ellentétes állapotot találunk: *hullámhegyet* és *hullámvölgyet*. Az egyik a magassági pontot, a másik a mélypontot jelenti. A kettő között fejlődik az élet, melyet egy *ingadozó diagramm* példáz a legjobban.

A kérdés tehát: *hogyan és miképpen befolyásolja mindez az ifjú életét?*

Amelyik ifjú „jó volt” a múltban, annál a rossz cselekvés és a kilengés „kis amplitúdójú”. Amely fiatal életben a *mélypont* nem *süllyed* le nagyon alacsonyra a *kiegyensúlyozottnak mondható életrajz* alá, annak az ifjú léleknek uralkodó motívuma a *további fejlődésre és alkotásra való képesség*. Ezek a „jól hangolt” ifjú lelkek úgy veszik fel a múlt értékeit, hogy régebbi életüknek dinamikus egyensúlya *áthat* a következő életszakaszra is.

Ez a „jól hangoltság” nemcsak a jelent színezi, hanem kihat a jövőre is. *Amint egyensúlyozta és irányította a múltat, éppúgy aktív komponense lesz a jövőnek is*. Ha erősebb külső hatások nem deformálják, akkor az ifjú élete arra fejlődik, amerre a psziché megőrző, *konzervatív képessége* kényszeríti.

Ez pedig a „jól hangolt” ifjúnál magasabb cél felé irányul. Ilyenkor az alsóbbrendű ösztönök gyengébbek és nem tudnak kielégítést kapni. A *rosszat* szolgáló szenvedélyek nem ajzottak fel és ellenkező hatásokkal a „jó” fejlődését nem tudják *károsan* befolyásolni. Ezért nem is tudnak spontán, *elemi erővel* megnyilatkozni.

Annak ellenére, hogy az ifjúkor lelki tartalmában felmerül több oly jelenség, mely a „rossz” spontán kitörését támogathatná, ez mégsem lehet már romboló hatalom, mert a „*múlt*”-ban *fegyelmezett* fiatal élet a lelki tendenciák konzervativizmusa következtében ugyanilyen marad a jövőben is. Azok a hibák, botlások és nyomukban járó krízisek, amelyek – mint említettem – lelki mélypontokat jelentettek, a jövőben inkább elhárító, figyelmet koncentráló tényezői lesznek a jól hangolt léleknek. Ha a múltban elkövetett helytelen cselekedet reakcióképpen „*bajt okozott*”, akkor a jelenben ennek a típusú ifjúnak mindez intő jel, figyelmeztető szó, hogy nagyobb erővel védekezzenek, így lesz a „*múlt*” botlása tudatos lelki életet élő ifjúnál a jövő élet védelme.⁶⁴

A jól hangolt ifjúság élete tényleg ezt is mutatja. Ha hallgatjuk őket, amikor az *igazi* „én”-jük nyilatkozik meg, akkor valóban ezt meg is fogjuk bennük találni. „Milyen a mostani életem? – kérdezi tőlem Marczell Atya. – Egyetlen szót használok: *hullámmozgás*. De ezt azután a szó legkifejezőbb értelmében használom. – *Alaptörékvésem* igazán emelkedő, de a valóság hatása, sajnos, erősen ellentétes. Tanulmányaimról és életem kifejllesztésének *terveiről* csak a legjobbat mondhatom. Lelkileg néha a legmagasabb régiókat is elérem, de a mindennapi életben küszködő emberek között vagyok. Ennek megvan a hatása bennem is. Különösen ezért nehéz az elmélyült élet. Emiatt sok küzdelmem van. Az ellentétet nehéz mindig kiegyenlíteni. De a régi életemből és az Evangéliumból *mindennap kapott* erővel sokszor győztes maradok.”

⁶⁴ Adler is éppen az önismeretnek az *önmagukra reflektált tudatos lelki életnek* fontosságát hangsúlyozza:

„...kiemeljük, hogy a jellem megítélésénél az ember helyzetét annak teljességében tartjuk szem előtt. Nem elég részletjelenségeket kiragadni, *csak a testi állapot, csak a környezetet, csak a nevelést* nézni... Ha ezen az úton maradunk és kiépítjük azt (a jellemet), ha tudatában vagyunk, hogy *elmélyült önismeret segítségével* képesek vagyunk magunk is megfelelőbb módon viselkedni, akkor képesek leszünk másokat is eredménnyel befolyásolni.” (Alfred Adler: Menschenkenntnis. Leipzig, 1931. 4. Aufl., 133. l.)

„Én is azok közül vagyok, aki sokat vívódik a tiszta életért – írta egy leány, aki jól hangolt, de kevésbé egyensúlyozott –. Erős harcok dúlnak bennem; erős ösztönök döngetik ideális felfogásomat... Sokat olvasok, sokat dolgozom, hogy elfoglalmam magam. Azt azonban mondhatom, hogy múltam botlásai és harcai mindig intó beszédek a jövőre vonatkozólag. A bűn még kísért, itt-ott visszatér, de végleges győzelmet nem tud már aratni...”

Ezek a mondatok világosan mutatják, hogy a „jól hangolt” lélek a múltból is táplálkozik. És hogy az egyes hibák, botlások és vereségek a jövő életre nézve intó és erősítő faktorok. *Itt még nem indikált a „vita nuova”, a nagy megtérés.* Inkább teljes kijózanodás kell. A pillanatnyi ítélkezési tévedéssel és zavarral szemben inkább a bűn világos meglátása szükséges. Ezt pedig szinte ösztönösen és gyorsan küldi felszínre a „jól hangolt” lélek, tehát gyorsan is következik be a régi út, a járható ösvény *elérése.*

Az élet hullámmozgása a lélek bűnös „múltját” illetőleg is jellemző jelenség. Ezt a tényt természetünk sajátos volta magyarázza. A test küzd a lelki élet magasabbrendű törekvései ellen: gyakran az első a győztes az utóbbi felett. Ez azután az alsóbbrendű ösztönök uralmát eredményezi, melyeknek változó eredője lesz az ifjú élete.

Bűnöknek mondom ezeket a tettekben kulmináló eredőket. S ilyenkor nem a pszichológia, hanem a teológia abszolút értékekhez mérő fogalmát használom. S ha tovább viszem az abszolút erkölcs alkalmazását, akkor erény és bűn hullámozgik az ifjú életében. Éppen ezért – kissé eltérek az előbbiektől – Istenhez való imádkozásunk nemcsak hálálkodó felfohászkodás, hanem mellverő megalázkodás is. Ezt pedig éppen a büntudat váltja ki belőlünk. Az a büntudat, amely az alsóbbrendű ösztönök győzelmén nyomán lép fel a lélekben. A mindennapi lelkiismeretvizsgálat éppen ezekre a bűnökre akar figyelmeztetni. És a bűnbánat is, mely a súlyosabb botlások nyomán jelentkezik.

Nem lenne teljes képünk az ifjú lelki-fejlődésének hullámmozgásáról, ha nem említünk éppen azokat az ifjakat, akikből a legjobban revelálódik ez a hullámmozgás. Akikben az ívelő magasságokat hirtelen, minden átmenet nélkül, a legmélyebb kilengések váltják fel.

Elég sok ilyen ifjú van, akinek élete ezt a szélsőséges hullámmozgást mutatja. Van idő, mikor a legeszményibb magaslaton járnak és vannak periódusok, mikor a reménytelenség mélypontjára jutnak. Ezek a labilis egyensúlya ifjak. Olyanok, mint az egykarú mérleg, mely már kis megterhelés után is kilendül egyensúlyából.

Ezeknek az ifjaknak egyike így jellemzi életét:

„Nem tudom, mi van velem. Szinte hegyek és völgyek váltakoznak bennem. Ma még érzem a tiszta vágyak vonzó erejét, holnap már sárba nyom az ösztön gáncsvetése. Mi ez? Akarathiány, vagy sancta simplicitas? Nem tudom! Annyi bizonyos, hogy tiszta örömeimet furcsán és váratlanul bűnök és bukások váltják fel. Szorongó érzéssel kérdezem: meddig fog ez tartani és lehet-e ezen segíteni?...”

A fiatal leányok egyike így ír: „Minden hitem megvolna arra, hogy kiegyensúlyozott lény legyek. Mégis – dacára tiszta múltamnak – sokszor meginog bennem ez a tiszta egyensúly. Szomorúan vallom be, hogy a kísértések idején nagyon lecsúszom abba az ösztönös világba, amelyet másban megvetek... Ingó, mocsárba hajló nádszálnak érzem magam.”

Egy másik leány mondatai: „Azt hittem, hogy komoly lelki munka után a Tábor-hegyén tudom majd tölteni életem. Eleinte minden rendben is ment. Kisebb ingások, kétkedések, félelmek kavargtak bennem. Azután időszakonként rossz szenvedély lépett fel és a bűnös élvezetek világába rántott... Szomorúan kell megváltanom, hogy ilyen emelkedés és lehanyatlás jellemzi lelki életem.”

Ezek a lelki-képek mutatják, hogy az ifjúság eme részének élet-diagrammja vertikális vonalon mozog.

Mi ennek az oka? Pontosán, sajnos, nem tudjuk feltárni. Esetleg terheltségben, rossz szokásban vagy szenvedélyben kereshetjük a kiváltó okokat, de határozottan megállapítani nem mindig lehetséges. A tény azonban itt áll előttünk, – nekünk: nevelőknek ezzel tehát számolnunk és ezen javítanunk kell.

Ezek a mély lelki-rétegekből ható tényezők, sajnos, ritkán lesznek „elpihenő múlt”-tá. A jelenben is aktívak maradhatnak és bizony gyakran észlelhetjük rossz irányú, zavaró befolyásukat. Sok ifjúnál alig veszít idővel az erősségéből. Ez természetesen nem pesszimista, nem lemondó megállapítás, hanem csak konkrétumok megrögzítése,

Mi itt a teendő?

Erre most még nem térek ki, a későbbiek azonban erre is felelnek. Most csak a tényeket akarom megállapítani – illetőleg ismételni –, hogy a gyermek- és serdülőkor alsóbbrendű ösztönei és a szexuá-

lis ösztön elpihennek ugyan, de az ifjúkorban fokozott erővel feltámadhatnak.⁶⁵

Vannak olyan ifjak is, akiknek lelki élete még erősebben oszcilláló mozgást végez. Ezeknél már tartósabb labilis-egyensúlyt sem tapasztalhatunk. Kiegyensúlyozó belső energiák ösztönösen alig működnek. Az ifjú pedig magában, tudatosan alig képes ilyeneket koncentrálni. Sajátságos belső enervaltság jellemzi ezt a típust. Ez a belső szétesettség, ez a lassú felbomlás gyakran tipikus előhírnöke a bekövetkező katasztrófának.

Egyik főiskolai hallgató fiú így jellemzi ezt: „Az én életemet egy tőmondat fejezi ki egyszerűen: terhelt élet. Sok botlás van mögöttem. Gyermek- és serdülőkorom onanisztikus bűnökkel terhelt. Nincs semmi akaratom. Sok küzdés után nagy nehezen sikerül néha talpra állanom, de a múlt bűneitől nem tudok teljesen megszabadulni. Ezek vissza-visszatérnek és szinte lelki kényszerként nehezeden reám. Néha úgy érzem, hogy szinte végleg eltűntek, de hirtelen újra megjelennek és nagy erővel sodornak a régi mocsár felé. Ezerszer elmondom a „mea culpa”-t, de ezeregyedszer is hibázom!”

„Én – írja egy 22 éves fiatal leány – sötét múltat hordozok magamban. Már serdülőkoromban áldozatul dobtam magamat tobzódó szenvedélyeknek. Kifelé talán jónak látszom; de belül kísért a szörnyű múlt. Van ebben valami pokoli. Omnes sensus pessimi hominesque peccatores, ludi denudationesque semper apparent ante oculos et ad peccata abominalia ducunt.”

Ezek a tragikus mondatok a tudat felszínére kerülő csúcsai olyan ható tényezőknek, melyeknek bázisa mélyen a múlt: a gyermek-, avagy serdülőkor rétegében van. Belőlük világosan látható, hogy a gyermek- és serdülőkor bűnei „múlt”-tá sűrűsödve sötétben színezhetik az ifjúság egy részének lelki képét.

A múlt káros hatásának legszomorúbb következménye a teljes elmerülés. Bűn-posvány már ez, amelyben teljesen elhalt minden életeszmény és feltámadt, szinte orgiát ül az ösztönösség démonja. Az amorális mocsár vonzása, sajnos, valóság. Az alsóbbrendű néprétegnél épp úgy megtalálható, mint a legelőkelőbb körökben. A perverzítást sejtető gyermekek, az erkölcsileg szennyes, élvezetet hajszoló serdülők csoportja valóságos típus az életben. Hogy mi okozza ezt, arról az előzőkben⁶⁶ már volt szó. Most az a kérdés, hogyan befolyásolja mindez az ifjúkor lelki képét.

Ha a hullámzó élet labilis súlypontú egyéneiről azt kellett mondanunk, hogy relatíve kis megterhelésben majdnem elmerülnek, akkor az ilyen alsóbbrendű és aberrációs tényezőktől fertőzött életről még inkább kell ezt megállapítanunk. Az ifjú életét ezek annyi amorális-bacilussal, annyi lelki-toxinnal mérgezik, hogy itt – emberi számítás szerint – csak további és teljes felbomlás várható.

A célt tévesztett ösztönök annyira elhatalmasodtak, a szellemi, a felsőbbrendű szolgálatba állítható készségek annyira elsorvadtak, hogy az ifjú lassan az ösztönök pusztá reflexe lesz.⁶⁷

Ha ezeket a morális szempontból fertőzött lelkű ifjakat vizsgáljuk, akkor azt látjuk, hogy társadalmi helyzetük nem volt olyan erős tényező lejtőre jutásukban, mint gondolnánk. Úri társaságokban, klubokban éppen úgy, mint munkáscsoportokban megtalálhatók. Jellegzetesen kiemelkedő lelki vonásuk valami furcsa, ijedt és hangosan kiabáló ateizmus. Mert minden szent kötelék megszakadt bennük. Csak az abnormálisán felfejlődött ösztönök vezetik őket az élet éjszakájában. Gyakran megtörténik, hogy ezek az ifjak ál-tudás, blazírt fölény és felvilágosultság köntösét dobják szennyes életükre. Mivel pedig nemcsak felsőbb, de morális élethivatást sem éreznek, utolsó és olcsó örömökben merülnek el. Nagyon természetes, hogy mindez az alsóbbrendű szenvedélyek teljes uralmához vezet.

Ezek az ifjak lelkileg áttengődnek az életben. Romlott életük visszahat a fizikumra is: testi elsilányulást eredményez. A „felszabadított”, ösztönös test követelődzése mindig erős, de természetesen a legerősebb az ifjúkorban, mert az expandáló ösztönök akkor a legféktelenebbek. Ezt a testi igényt annál készségesebben elégíti ki a magát szabadnak gondoló ifjú, minél kevésbé volt korlátozott, kötött gyermekkorában.

Van-e itt megállás? – merül fel a kérdés. – A lelki eldurvulás – ha erős külső hatások nem ellensúlyozzák – egyenesen eltemeti a fiatal életet. Ha pedig a lélek nemes vágyai is elhalnak, akkor alig van

⁶⁵ Itt bizonyos mértékig igaza van a Freud-, Adler- és Steckel-iskolák felfogásának, mely szerint az át nem értékelt és szublimált, (!) hanem elfojtott szexuális ösztön tovább is működik, sok zavart és káros elferdülést okoz és kerülő úton keresi az érvényesülést.

⁶⁶ Lásd: A bontakozó élet. III. köt. 152. l.

⁶⁷ A szexuális élvezetet az a veszedelem fenyegeti, hogy visszája lesz az igazi életnek. A pszichikai szétzúllás jellemzi a nemi kicsapongást. Azért könnyen perverzítésba megy át, mert képtelen észrevenni a szexualitás bonyolult mozzanatait. A kizárólagosság és rögzítettség adja meg a perverziónak a kóros jelleget. (Nagy Lajos: Az élő gondolat. Budapest, 1930. 281. l.)

olyan lendítő erő, mely a felemelkedésre képessé tenné az ifjút.

Az ilyen múlt mindig a leggyászosabb jövő képét vetíti előre. Ha tehát olyan ifjút látunk, akinek lelke fertőzött múltból táplálkozik, akkor annak jövője nagyon sötét képet ígér.

Egy ifjúról, aki utolsó menekülési lehetőségét kereste nálam, furcsa dolgokat tudtam meg: könyveit, ruháit eladta, éjjeleit bordélyházakban töltötte, barátait megfertőzte, beszédét és gondolatait a teljes immoralitás jellemezte. A múltját vettem vizsgálat alá és hamarosan megállapítottam, hogy ez az ifjú már serdülőkorában olyan életet élt, amely erkölestől, családtól, Istentől elszakította és – az ő terminológiája szerint – „a test Démonjának rabláncára fűzte”. Szomorú és megdöbbentő volt, hogy a szülők ezt nem is sejtették.

Hozzá hasonló volt a barátjának esete, akinél talán csak az volt a szomorúbb, hogy a „múlt botlásait” az édesanya (!) és édesapja is elég jól ismerte. Csakhogy a „forrásban lévő bor” munkájának analógiájával kendőzte a valóságot. Ez az édesanya cinikusan mondotta nekem egy alkalommal: „Talán csak nem olyan naiv a főtisztelendő úr, hogy azt hiszi, hogy a fiatalok nagy része más volna, mint az én fiam?” Nemsokára az élet sodra elhordta mellőlem ezt a penészvirágot, akit talán összeroppant fiatal élete fog kijozánítani és jobb útra téríteni, de ez az összeroppanás – remélem – intés lesz az édesanyának is, aki ennyire hisz a „bor forrásának” tisztító erejében.

Amint a valóságos életet nem lehet teljesen különálló, elszigetelt részekre bontani, úgy a cselekvéseket és azok hatását sem lehet egyes életszakaszokra elhatárolni. Azok majdnem mindig tovább hatnak, tudat alatt, vagy aktuálisan, felszínen maradvá, a tudat előterében.

Már az ókori görögök is tudták, hogy minden cselekedet ezer és ezer új akció kiindulópontja lesz. S ha momentán nem is, de a későbbi periódusban reakciót hoz létre. Rávetítve mindezt a modern neveléstan síkjára, így foglalhatjuk össze: a „múlt élet” lelki tartalma az ifjú lelkében élő, azt mindig forrongásban tartó, állandóan változást követelő energiatömeg, amelynek felszínre törésének ideje bizonytalan, de múltból előtörő, jelent és jövőt alakító ereje egészen bizonyos.

A Vezúv oldalán szüretelő nápolyi paraszt sem gondol mindig a mélységekből feltörő gázok és gőzök erejére. De ha megmozdul a föld, ha feldübörög a mélységből, ha az első tűzoszlop nyúlik az ég felé, akkor észbe kap és ráésmél a rejtett erők nagyságára. Az ifjú feltámadt „múlt élete” is sok és hatalmas erőt reprezentál. Hogy meddig marad ez a mélyebb lelki rétegekben és mikor kerül felszínre, az előre meg nem mondható. Egyszer csak kirobban. A szülők nem sejtik és nem mindig tudják, hogy honnan jó mindez. De a lélek életével foglalkozó nevelő jól tudja, hogy most „a múltak feltámadásának ideje van”. Ez pedig, ha sok „rossz” zsúfolódott össze, akkor szörnyű és pusztító is lehet. Néha erkölcsi krízis, máskor teljes belső összeroppanás, nem ritkán az elmeélet elborulása vagy öngyilkosság a következmény.

Mindezeket összefoglalva, megállapíthatjuk, hogy a múltból ható tényezők nem fogják a tragikus örvények felé sodorni azt az ifjút, aki a serdülőkor utolsó szakaszában ösztöneit – egyedül, vagy nevelőinek lelki hatására – szublimálni tudta. Vagy akinek fiatal életében az isteni kegyelem a múlt feltörekvő káros erőitömegeit ellensúlyozni fogja.

2. Quo me vertani?

A belső forrongások egyik fontos tényezője, a múlt életet alakító eszménye: a jövő. Az egyik részben bázisa a lelki életnek, a másikat erre kellene ráépíteni. Az egyik kész valóság, a másik kitervezett eszmény. A valóság élmények, érzelmek, hangulatok, cselekvések sorozata, az eszmény egy későbbi életnek vonzó, alakító fényforrása. Akiben a múlt – amint láttuk – értékes elemeket hordott össze, abban könnyű az eszmény szerint való építés, míg ellenben a múltban összezsúfolt értéktelen lelki törmelék nem alkalmas arra, hogy belőle lelki dómok épüljenek.

Az ifjúnak tudatossá fejlődő élete mind élesebben veti fel a kérdést: „Quo me vertam? – Merre menjek?” Az egyén a gyermek- és serdülőkorban mindig szülői vagy tanári rendelkezésben kapta meg erre a feleletet. A felelet külső (családi, iskola, műhely, felnőttek) irányításból: mások megfontoltabb vagy tekintélyen alapuló súlyából eredt. Az ifjúkorban e kérdésre a feleletet már belülről várja az ember.

Bárhogy analizáljuk is ezt a mélységből felbúgó mondatot, mindig azt tapasztaljuk, hogy az ifjú ösztönösen azt a megoldást keresi, melyen keresztül a legkönnyebben érheti el a boldogságát. Ez pedig logikusan ismét két kérdést dob felszínre: „milyen lesz a földre határolt életem?” és: „igénylem-e a földi életen túl az örök életet?”

Az ifjú utakat kereső élete azért torkollik mindig ezekbe a kérdésekbe, mert a boldogság problémájának megoldása ezen a két életsíkon mehet végbe. Ezek az életsíkok pedig úgy kapcsolódnak a mindennapok realitásába, hogy előtte lendítő, jövőt formáló eszményképpé atomizálódnak.

Az ifjú belső világában azonban még nem kristályosodott ki – különösen az ifjúság első szakaszában – az igazi életeszmény, épp ezért itt nehéz belső küzdelmek észlelhetők. Alakulnak, váltakoznak, gyengülnek vagy erősödnek az életeszmények. És az ösztönök is érvényesülni töreksenek.

Ez a forrongás – mint az előbb említettem – két pólus körül történik: az első a földi élet boldogsága. A boldogság fogalmát természetesen a különböző típusú ifjú eltérően alkotja meg. A második: tiszta orientáció az örök és abszolút eszmények felé. Ezen a ponton lesz aktuális Goethének ez a mondata: „hogya az ember életét vizsgáljuk, bárhonnan indulunk is meg, a mélységek mélységén: a világnézet problémájára bukkanunk”. Ezt éppen ilyenkor találjuk meg az ifjúságnál.

a) Az első fontos kérdéshez kapcsolódik: leszűkíthető-e az ember élethivatása a földi életre? Felületes megítélés alapján azt hihetnők, hogy most egy elvont, vitákkal megoldható problémához jutottunk. Pedig nem arról van itt szó, hogy elméleti kérdéssé betegítsük a lélek végső orientációjának kérdését. Az ifjú, aki még nem filozóf, nem is teszi ezt. A legritkábban történik meg nála, hogy üres vitanyaggá egyszerűsíti a feleletet.

Pedig ez a kérdés ott ível az ifjú lelkének mélysége felett, ez kétségtelen. Az ifjak lelki életének a megfigyelése is ezt bizonyítja. Figyelve, hallgatva, olvasva az ifjúság lelki életének megnyilatkozását, azt látjuk, hogy belső fejlődésük szükségszerűen mindig ezeket a kérdéseket érinti. „Földi korlátokon belül kell-e megoldanom életem problémáját, vagy át kell-e kapcsolódnom az élet végtelen vonalára?”⁶⁸

Ha pedig a levelekből vagy naplóból kiszakított részek alapján vonjuk le a következtetéseket, akkor tételünket még jobban bizonyító gondolatokat kapunk:

„A gyermekkori nevelésem igen vallásos irányú volt. Szüleim, testvéreim élete példás és igazán katolikus volt. Magam is így éltem. Ezt az életfelfogásomat a háború zavarta meg. Tizennyolc éves koromban bevonultam. Azt hiszem, nem kell bővebben leírnom, mit láttam és mit éltem át ebben a földi pokolban. Azonban leginkább nem a testi szenvedés zavart engem, hanem, hogy így mondjam: Umwertung der Werte. – Kultúra?... Teljesen elsilányult. – Esztétizis?... Kit érdekelt? Hiszen képeket, szobrokat, templomokat pusztítottunk el. – Embertestvér?... Hisz ágyúval lőttük őket. – Erkölc?... Erkölcsei szennyben éltem. – Vallás?... Talán még élt a lelkemben, de csak formáit láttam. Ebben a kétségbeesítő helyzetben sokszor akartam, de nem tudtam helyesen tájékozódni az élet végső céljait illetőleg.”

A másik ifjú egyenesen azt kérdi: „Hol kell megoldanom életem problémáit? Régen sokszor halottam, hogy a föld a kincsek gyűjtőhelye. Most meg azt hirdetik, aki a mennyországát keresi, elveszíti a földet. Én pedig érzem, hogy a földre kell támaszkodnom, mert belőle élek... Miért dolgozom? Azért, hogy lelki harmóniát teremsek! Miért vagyok szociális gondolkodású?... Mert testvérnek érzem a többi embert is! Miért vagyok vallásos?... Erre nem tudok felelni, mert érzem, hogy homályos előttem az élet végső értelme... Mégis mindent összevéve, a földön és a földi életért élek! Lehet, hogy ez rossz; lehet, hogy ez sivár, de mégis azt hiszem, hogy ez a felfogás a helyes. Életem célja: – őszintén leírom – a földi boldogulás. Nem vagyok próféta és nem vagyok filozóf. Én csak mérnök vagyok. Talán jó mérnök, talán jó ember, de mindenesetre olyan ember, akinek reális bázisa van, vagy még világosabban: akinek földi bázisa van.”

„A jövő életemre gondolok; a tiszta, szent családi életre – írja egy harmadik ifjú –. Azért dolgozom, hogy majd boldogabb és gondtalanabb legyen az életük, mint nekem. Nem bánom, ha magam elégek is, csak legyenek boldogok azok, akiket szeretek.”

Ezek a mondatok, melyek mögött labilis eszmények, tettek, erőfeszítések, lendületek zsúfolódtak össze, azt is megmagyarázzák nekünk, hogy ha az ifjú csakis földi orientációjú, mit tart élete végső céljának és értelmének.

Ha az egzisztencia biztosítása a munka háttere, akkor az életindítás alapja – a föld. Ha a pályán való érvényesülés a motor, akkor a belső mozgató – a föld. Ha a családért dolgozik az ifjú, akkor az indító – a föld. Pedig végül minden elpusztul, ami az anyagi világ keretébe tartozik. Ezek mind kellenek, az bizonyos. De mindezek csak materiális alapjai az életnek.

Az ifjú ebben a földre határolt munkában és erőfeszítésben is feleletet próbál adni az élet nagy

⁶⁸ Részlet egy fiatal leány leveléből.

kérdésére: quo me vertam? De ez a felelet nem teljesen kielégítő. Nem olyan határozott vonalhúzás, mely pontosan és következetesen halad a kijelölt célok felé. Éppen ezért feleletei változóak, ezzel együtt bontakozó világnézete is állandóan módosul. Ennek következtében néha kételkedés lép fel benne: „vajon érdemes-e annyit küzdeni?” Ilyen irányt kereső hangulatban gyakran megtörténik: hirtelen megvilágosodik előtte, hogy ez a lehatárolt világ véges kilátásaival szerény és szegényes. Ilyenkor ráeszmélhet arra, hogy a földi élet értékeinek kidolgozása mellett a maradandó kincsek megszerzése is fontos élethivatás.

Egy ilyen lelki megvilágosodás apperpció⁶⁹ útján a múltból is fellobbanhat. Lehet ez a jelen lelki állapotának rezultánsa is. De lehet a jövő „má”-t formáló tartós élményeinek következménye.

Ebben az esetben lassú felemelkedés történik. Az élet materiális nívójáról a lélek magasabb platója felé. Csendesen és harmonikusan működik ebben együtt a múlt, a jelen, a jövő és az isteni kegyelem. Emberi és isteni energiák csodálatosan szép közös munkája.

Az ilyen típusú ifjában is van végtelen felé vonzódo lélek, melynek isteni tropizmusát nem lehet teljesen elfojtani. Az Isten-alkotta lelki életet nem lehet teljesen a földhöz láncolni. Tiltakozik ellene az ember ősi lelki-berendezettsége. Különösen a tetterős ifjú érzi, hogy ebbe a keretbe nem fér bele az élete. Neki magasabb és átfogóbb célok kellene. Ennek az ifjúnak egyedül a pozíció mégis csak kevés. A vagyon nem vonzza teljesen. A tudás sem lehet egyetlen célja az életének. Olyan lelkületet alakít mindez, amely éppen a tetterős ifjában – bizonyos határon túl – lendületének megtörését eredményezheti. Gyakori sikertelenség pedig sajátos lelki állapotot hoz létre benne. Lázadó lesz, mert szűkre szabottnak érzi életét. Megnyugvó, beletörődő csak akkor lehet, ha sivár és sűrű élete lehetetlenné teszi már a magasabb eszmények felé törését. Az öröm, az élvezet, a pénz, a hatalom csak azoknak egyedüli életcélja, akik anyagi életet élnek és teljesen elfojtották magukban a vonzódoást a magasabb életnívó felé.

b) Azt mondtuk, hogy még a legsilányabb, a leganyagiasabb fiatal ember sem tud állandóan a materiánál maradni. Nem tudhat, mert az ifjú lelke immanens erőktől hajtva felfelé tör és követeli – az Istentől belénk épített – felsőbbrendű életet. Mint ahogy a gubóba zárt báb áttöri a külső burkot, úgy az ifjú is keresztül tör az anyagi élet rétegén és Istent keresi.

Éppen ezért nem lehet tagadni, hogy az emberi lélek mélyén ott lappang a természetfölötti után való vágyakozás.⁷⁰ Ez a vágykomplexum a gyermekkorban ébred, serdülőkorban kissé homályosodik, ifjúkorban erősödik, de idegen eszmék ködös rétegébe is kerülhet, azonban véglegesen nem tűnik el. Különösen akkor erősödik, ha az ifjú a materiális értékek múlandóságát látja. E vágykomplexum végső eredete Istentől van, közvetlen felszínre törekvése pedig természetünkből fakad. Tárnya: a Végtelen élet. Célja: a teljes birtokolás. Igaz, hogy ez nem logika-termelte ismeret, hanem metafizikum: a lélek által intuitíve megérezett Abszolútum kategóriája. Ha ezt az abszolút valóságot az ifjú tagadni is akarja, létezésén mindez semmit-sem változtat. „Mert a nap körül keringünk akkor is, ha nem veszünk róla tudomást.”⁷¹ Bárhogyan is analizáljuk az emberi lelket, ezt az abszolút valóságot mindig megtaláljuk benne. És ennek az Istent kereső vágnak öntudatosá világosító hatását is gyakran tapasztaljuk az ifjában.

„Nem tudok Isten nélkül élni – mondja egy ifjú –. Minden kísérletem hiábavalónak bizonyult. Csak egy ideig ment, de végül is visszakíváncsoztam a lélek országába... Soha nem hittem volna, hogy a háború után lelkigyakorlaton részt veszek. Vágytam utána... Megtettem és megérte.”

„Nem vagyok bölcselő – mondja a másik ifjú –. Engem csak az élet érdekel, de azért érzem, hogy Isten békéje vágyaim között szerepel.”

„Engem – írja a harmadik – Stoddard és Claudel példája vonzott. Velük mentem „vissza Krisztushoz.”

E vágyakozást követi a járható út keresése és a helyes fejlődés irányának kutatása. Ez már a lélek jellemző megmozdulása. Igaz, hogy még csak első, bizonytalan lépés, de aki megindul az igazságot

⁶⁹ „Wundt az asszociációval szemben, mely passzív, kiemeli az apperpciót, mely aktív. S rendszerint az történik, hogy van egy vezető tendencia, ez megindul és alkalmas képzeteket keres, miközben áttöri a merő asszociációs kapcsolatokat és mint Bergson mondja, nem vízszintesen egy síkon való mozgással, hanem keresztül-kasul jár a lelki világ különböző rétegein.” (Nagy Lajos: Az élő gondolat. Buda-Pest, 1931. 108. l.) Bergson a molekulák Brown-féle mozgásához hasonló jelenségre gondol. (A szerző.)

⁷⁰ Trikal: A lélek rejtett élete. Bpest, 1931. („Homo faber – homo divinus.”)

Marcell: Kath, nevelés szelleme. Bpest, 1925.

⁷¹ Nagy Lajos: Az élő gondolat. Bpest, 1930. 358. l.

keresni, az előbb-utóbb megtalálja az élet helyes útját. Leibnitz szerint az igazság keresése nagyobb érték a birtokolásnál. Ez csak abban az esetben volna igaz, ha az igazság birtoklása nyugalmi állapotot jelentene. A valóságban azonban éppen a világnézeti igazság-birtokolás indít meg felsőbbrendű tevékenységet a lélekben. Az életben ilyenkor „homo faber”-ből „homo divinans” lesz.⁷²

Hogyan és mikor észlelhető ez az útkeresés, ez az irány-kutatás?

Maga a lelki harc, mely a belső világot jellemző tény, két erőt tételez fel: alsóbbrendű és felsőbbrendű erőket. Mindkettő bennünk lévő valóság. Az alsóbbrendű erők küzdenek a felsőbbrendűekkel. Az ifjú hajlandó az elsőnek adni a pálmát, mert ennek közvetlen érzékelhető eredményeit tapasztalja. A felsőbbrendűben gyakran meginog a hite; irracionális lesz annak képe. De azért néha felfigyel, ha a felsőbbrendű életről beszélnek. Elmegy a komoly világnézeti kérdések megbeszélésére; sőt maga is alakít ilyen egyesületeket.⁷³ Nagy örömmel forgatja a világnézeti kérdéseket érintő műveket is. Persze, legszívesebben azokat, melyek könnyen appercipiálható módon fejezik ki a nehéz kérdéseket.⁷⁴ De nem ritkán látjuk, hogy komoly, tudományosan megalapozott könyveket is olvasnak erről a problémáról.

A társas életben is mindig észrevehetjük, hogy rövidesen világnézetek kerülnek a társalgás centrumába. Annak jelül, hogy a belső küzdelmek által aktivált útkeresés, kutatás szervesen él az ifjak lelkében és a legelső alkalommal felszínre tör.

A lelki-vezetők pedig elég gyakran tapasztalhatják, hogy az ifjúság nagy lelki rezonanciával keresi a világnézetben gyökerező kérdések megoldását. A nevelőnek, lelkiatyának csak jelét kell adnia, hogy készséggel áll ilyen mély problémák boncolgatásánál az ifjak rendelkezésére s azonnal feléje indul a lelkek áramlása. A kommün után például maga az ifjúság követelte a spirituális-intézmény beállítását; a higgadtabbak és világosan látók pedig állandóan lelkiatyát kértek. A kollégiumok ifjúsága is, mikor megérzi, hogy a prefektusi kar atyai lélekkel áll mellette, egész Nikodemus-járást produkál.

A leányifjúság iránykeresése is erősen érezhető. A leánynemzedék két nagy táborra alkot: az apácaiskolák neveltjeit és a világi iskolák növendékeit. Az elsőben a múltat illetőleg itt-ott a kellenél is több a világnézeti beállítottság, a másik csoportnál pedig legtöbb esetben mindez hiányzik.

Gyakori jelenség, hogy ez a kétféle nevelési irány éppen a világnézeti síkon metszi egymást.

Az apácaiskolák növendékei éppen a felfokozott és erősebben kihangsúlyozott keresztény világnézet miatt, a világi iskolák növendékei pedig éppen a világnézeti alapon történő nevelés hiánya miatt jutnak a belső forrongás fázisába. E fiatal leányok között is két csoportot különböztetünk meg: az ingatagok, kételkedők és a határozottan kitartók csoportját.

A tapasztalat itt is azt mutatja, hogy ha mélyen érző, tartalmas lelkiatya lelkéből sugárzik a tudás, megértés, hit és jóindulat, tömegesen jönnek a leányok, hogy lelki nehézségeiken segítsen. Ezek a nehézségek túlnyomóan világnézeti kérdésekből nőnek ki. Azt szívesen megengedem, hogy ritkábban érintik az élet végső értelmének kérdéseit, de problémáik annyira mélyen járók, annyira lelkiek, hogy teljesen lekötik minden pszichés erejüket. Nem lesz érdektelen néhányat ezekből az olvasó elé vetíteni:

„Iskolánk mindig a vallásos életet hangsúlyozta. Elhagyva kapuit, elvesztettem a vallásos élet tartalmát. Csak keretei maradtak meg bennem. Az élet lassan elsodort. Ezért próbálom ma felületesen nézni az életet. De azért néha elzarándokolok oda, ahol vallásos világnézetemet erősíteni szeretném.”

„Én a társadalmi élet és az erkölcsi normák ellentétei között vergődöm – írja egy másik fiatal leány –. Néha még bízom abban, hogy világos utat találok. Leginkább az erősíti bennem a bizakodást, hogy visszatérhetek régi lelkiatyámhoz, ki a nehézségek között is világos utakat mutat.”

„Az ellentét – írja a harmadik leány – családunk és egyéni életem között a legsúlyosabb. Miért van az, hogy bármit is teszek, azt szülőim rossznak látják? Hát kétféle értékelés van?... Azt is szomorúan látom, hogy más a férfi és más a női morál; de azt már nem tudom megérteni, hogy egy család miért szakad két ellentétes táborra.”

Bár egyik-másik levél egészen egyéni és részletkérdések körül mozog, mégis a mondatokból kiérezhetjük, hogy a fiatal leány lelkének mélyén milyen nagy problémák forrnak, milyen nagy kérdések várják a kielégítő feleletet. És az is látható – éppen a készsége lélek-megnyitásból –, hogy milyen

⁷² Lásd: Trikál J. előbb idézett művét.

⁷³ A Galilei-kör is annakidején támadta a keresztény világnézetet; de maga az a tény, hogy nagy felkészültséggel tanulmányozta és foglalkozott vele, mutatja, hogy nagy jelentőségűnek tartotta.

⁷⁴ Lásd a különböző világnézetből születő regény- és drámairodalmat!

erős vágyal keresik a helyes életutat.

Amelyik nevelő azt a legegyszerűbb, gyakorlati, de szinte minden lelki-kapcsolatot nélkülöző módszert követte, hogy név nélküli cédulákra íratta fel a megbeszélendő kérdéseket, még az is megállapíthatja, hogy nagyrészt világnézeti kérdések alkotják a leányoknál is a nehézségek zömét. De lassan felszínre kerülnek és választ provokálnak a nemiség és a házasság problémái is. Még a „divat, tánc” stb. felületes kérdései is sokszor a világnézet talajába vannak beágyazva. Sőt, a nevelők azt is megfigyelhették, hogy ilyen irányú megbeszélésekre tömegesen jönnek el a fiatal leányok.

Aki pedig nagyobb leányok iskoláiban (egyetem, tanárképző, művészi iskolák, felső leányiskola, leányipar, továbbképzők, magasabb fokozatú tanonciskolák, stb.) tanít, azt is megfigyelheti, hogy mennyivel nagyobb az érdeklődés, mikor ilyen kérdések kerülnek megbeszélés alá. És a nagy figyelem és érdeklődés mellett konkrétumokat is akarnak. Könyveket, folyóiratokat kérnek, hogy ilyen irányban képezhessék és erősíthessék magukat. E munka szerzőjét a tanárképző nőhallgatói arra kérték, hogy világnézeti kérdéseket érintő, valóban a művészi-, világirodalomról orientációt nyújtó kis könyvjegyzéket adjon nekik. Még pedig azért, hogy fokozatosan azokat a könyveket szerezhessék be könyvtárukba és olvasásukat propagálják.⁷⁵

A helyes életirány felé való tapogatás után következetesen észlelhető a lelki átalakulás. Ez pedig már belső erőfeszítést, munkát, logikus cselekvést jelent. Megfigyelhetjük ilyenkor a lelki struktúra teljes átépítését, finom cizellálását vagy csak javíthatását. Esetleg lelki gyengeségből fakadó kompromisszumokat. Aszerint, mint az ifjú akarati élete erősebb vagy gyengébb. S aszerint, mint a lelki alaptónus kisebb-nagyobb eltolódást szenvedett.

Nagyon természetes, hogy a lelki átalakulás sok küzdelemmel jár. Mert hiszen nem könnyű a beidegzett, a megszokott, szinte mechanikusan lefolyó lelki reakciókat megváltoztatni. Sok könny, elernyedés, visszazuhanás, kishitőség kíséri ezt a belső változást, melyet a következő fejezetek részleteznek. Alapjában véve mindez vágyakozás: keresés a megtalált életirány végső célja, megvilágosodott értelme felé.

Az ifjú lelke tehát, mint láttuk, kétségek, reménytelenségek, meddő küzdelmek, új remények, harcok és célok periodikus váltakozása között mozog. A „quo me vertam?” – a föld és ég útjaira vonatkozik. Spontán vetődik fel utána a másik kérdés: melyik az igazi orientáció? „Vonzza őt a föld, de nem hagyja nyugton az ég. A testi élet vonzása a földre határoolja aspirációit, de a lélek szükségszerű gravitációja az örök élet felé lendít. „Igaz-e mind a kettő, vagy csak ábránd a másik?” – jelenik meg benne világosan a probléma. Ha lelki-alkata, környezete is a materiális síkra redukálja törekvéseit, akkor az ifjú hajlandó esetleg „hiú ábránd”-nak mondani a másikat. Bár felfokozott önértékelése alapján, néha a külső hatás dacára is az örök értékek felé fordul.

Ezekből a tényezőkből indulhat meg az a belső harc, mely sajátos jellemzője a forrongó ifjú léleknek.⁷⁶ Az egyik ifjában ez tudatos, a másikban kevésbé világos, de mindenkiben a lélek mélyén élő, forrongó, alakuló, bontakozó vágykomplexum, mely az értékesebb életirányt szimbolizáló eszmény felé fordul. Azért, hogy ehhez hasonlóra rajzolja meg azután kaotikus belső forrongásában lassan kialakítható plasztikus lelki-képet.

3. Életfordulók.

Nehéz volna egy analógiába belekényszeríteni az ifjú forrongó, irányt kereső lelki életét.

Ha „útnak” mondjuk, akkor valóban „állomások tarkítják a szélét”, ahol erőkoncentrációk, elágazások, fordulópontok vannak. Mert az ilyen „életállomásokon” értékeket vesz fel, vagy ad le, vagy esetleg irányt változtat az ifjú.

Ha „növényhez hasonlítjuk” az ifjút, akkor a szárba-szökkenés és rügyezés fázisa után inkább a levéleresztés, lombosodás és virágzás jellemezhetné legjobban. Itt ugyancsak energia-felvételről vagy

⁷⁵ Tóth Tihamér: Az intelligencia lelki gondozása c. művében közölt jegyzéket és a „kötelező olvasmányok” jegyzékét adtam, mely majd a VII. kötetben szerepel. – Ezek mellett ajánlani lehet az Élet, a Korda, a Szent István Társulat könyvjegyzékeit, amelyek szakok szerint is csoportosítják a könyveket. De fél kell hívní a fiatal leányok figyelmét a Katolikus Szemle, Magyar Kultúra, Magyar Szemle, Katolikus Nevelés, Korunk Szava, Élei, Napkelet és egyéb komoly folyóirat kritikái rovatára, amely nagyon jó tájékozódást nyújt. Egyébként is erősen ki kellene emelni a kritika jelentőségét és reá kellene vinni az ifjúságot arra, hogy ezt a rovatot – mely az aktuális és egyetemes problémák által termelt könyveket ismerteti – állandóan olvassa!

⁷⁶ Stern: Die differentielle Psychologie. Leipzig, 1921.

külső támadás okozta energiavesztéséről kellene szólni. Aszerint, mint a „múlt”-at szimbolizáló mily és sötét földrétegek anorganikus sóiból és harmatból, napsugárból kapja az életenergiáit, vagy pedig káros baktériumok vagy rovarok támadása nyomán veszít életerejéből. Végül is, érzem, nem az analógia a fontos. Hanem az, hogy megfigyeléseink közben világosan felismertük azt az immanens törvényt, hogy az ifjú élete állandó alakulás, mozgás, változás, amelyet belső és külső erők befolyásolnak. Hogy azután mikor, merre fordul és hogyan hajlik át egyik irányból a másikba, az még az ifjúság lelki-életét vizsgáló nevelőknél sem teljesen tisztázott probléma.⁷⁷

Az ifjú lelki-élete tehát két végső irány között: a jó és rossz irány között ingadozik. Annyira tipikus jelenség ez, hogy alig lehetne olyan ifjút találni, akiben ez a lelki hullámvonal ne volna észlelhető. Kiterjedhet ez a lélek minden síkjára. A szellemi, esztétikai, szociális, erkölcsi és vallásos életre. A legfontosabb kérdés mindezzel kapcsolatban az, hogy egyes tényezők milyen elhajlásokat eredményeznek az ifjú életében.

A) *Elbukás.*

Ha a „jó”-nak mondott fiatal élet elmerülésének okait keressük, akkor a következő faktorokra bukkanunk:

Az ifjú életének előzménye az éveken át folytatott nevelés. Ha ez a gyermekben felébresztette a nemesebb életkézségeket, a serdülőben pedig életté változtatta mindezt, akkor kifejlődött a tisztán látó, Isten törvényei szerint élő ifjú vagy fiatal leány. Igaz, hogy ebben a munkában sok volt a belső és külső támogatás. A lélek diszpozíciója és az egyén készséges odahajlása. A szülők és nevelők helyes irányítása. Tagadhatatlan tehát, hogy a gyámolítások egész seregét kapta az ifjú gyermek- és serdülőkorában.

Az ifjúkorban az utóbbi tényezők hatása erősen csökken és így az ifjú a lelkét érő támadások között gyakran egyedül marad. Ez lesz lelki ingadozásának, a belső oszcillációjának egyik fontos faktora.

Az életben való biztos megállást – és ezt most a szó teljes értelmében veszem – sok sztatikus lelki erő biztosítja. Szépen mondja ezekre vonatkozólag a teológia, hogy a vallásos, kegyelmi élet: a „perseverantia finalis” különös isteni adomány segítségével őrizhető meg.

Az ifjú életében azonban dinamikus tendenciák is vannak. Sok belső és külső támadó erő lép fel, mely a lelki támasztékokat meggyengíti. Ilyen belső erők például a túlértékeltségi érzés, az abból eredő nagyravágyás,⁷⁸ a túlzott önállóságra való törekvés. A kívülről jövő támadásokat pedig az élet állandó eróziós munkája okozza. A konzervatív, kiegyensúlyozó lelki értékek elernyedése szükségszerűen azt a lelki állapotot teremti meg, melyben a tiszta, nemes, erkölcsös életre kibontó életeszmények elhalványulnak; a belső és külső káros hatások pedig érvényesülnek. Következőleg az ifjú élete megbillen és ingadozni kezd. Ez a gyengeségi állapot fokozódhat. A támadások felülete „barátságok”, „jótakaró” felnőttek hatására megnagyobbodik. A „modern” életek beszűrődése következtében régi vallásos szokások visszafejlődnek. Mindezek után az ifjú lassan rásodródik az alsóbbrendű élet lejtőjére.

Hallgassuk meg erről a megbillent lelki állapotról a fiúk, majd a lányok véleményét:

„Meddig voltam jellemes ifjú? – kérdezi jó atyám. – Sajnos, nehezen felelhetek erre a kérdésre. Azt azonban leszögezhetem, hogy – kisebb arányú elcsuszamlást leszámítva – érettségim után kezdődött ez a baj. Valami fékevesztettség, szabados gondolkodás vett rajtam erőt. Összeomlott a múlt ideológiája és nem voltam elég erős az új gondolatvilág tiszta átélésére. Szellemi, erkölcsi krízisek jöttek... De azt örömmel jelzem, hogy hamarosan észbekaptam.”

„... nem is hittem volna, hogy olyan fordulat elé kerülhetek, amelyben életem irányát elveszítettem – mondja egy másik ifjú –. Én mindenemet elvesztettem. Kártya, ital, nemi élet úgy szakadt reám, hogy nemsokára összetörve éreztem magam... Múltam szöges ellentétben áll mindezekkel. Nem is merem megfesteni régi erkölcsi arcképemet: olyan silánnyá változtam...”

⁷⁷ A probléma felismerése természetesen még nem jelenti annak megoldását. A megoldás pedig, mint a pszichológia különböző irányainál látjuk, egymástól élesen eltérő is lehet, de egyik sem mondható teljesnek. A teljes megoldást csak a krisztusi-vallás probléma fölé emelő, harmóniát adó, transzcendentális irányt mutató képessége tudja megteremteni!

⁷⁸ „... éppen a hiúság és a túlságos nagyravágyás az, amely megakadályozza az egyén rendszeres haladását, megnyomorítja, sőt lehetetlenné teszi a közösségérzés kifejlődését és egyidejűleg zátonyra juttatja az egyéni és törekvését is.” (Alfred Adler: Menschenkenntnis. Leipzig, 1931. 4. Auflage. 228. l.)

Egy fiatal leány ezt írja: „16 éves koromig Istennek szenteltem életemet. Tiszta, erkölcsös élet jellemezte ezt a koromat. Tanulmányaim végzése után állást kerestem. Ekkor zúdult elém az élet szörnyősége. Csak testem árán kínáltak kenyeret. Végül – sok minden után – elbuktam. Most már szeretnék felemelkedni... Találtam is végre valakit, aki Isten küldötteként úgy lépett hozzám, hogy csak áldást hozzon és semmit el ne vigyen!...”

„...Hogyan jutottam én ide? – kérdezi atyám. – Az utam állomásai ezek: bizalmatlanság az otthoniakkal szemben, túlzott önérzet, társasági élet, üres barátság, fékevesztett szenvedélyek, ösztönös öröme, naplopás és züllés. Ezek az én életem gyászos állomásai...”

Egyik 22 éves leány ezeket írja magáról: „Teljesen tisztának éreztem magam 20 éves koromig. Inkább frigid természetű voltam. Gyermekkorom is egészen tiszta, üde, harmatos volt. Huszonegy éves koromban egyik társnőm rábeszélésére – a házasságra alkalmatlannak mondott – autoerotikus cselekedetre ragadtam magam. Valami szörnyű, vulkanikus erővel győzött felettem a szexualitás. Azután már nem volt megállás. Súlyosabb botlások is következtek és én úgy álltam a mindenható Isten előtt, mint egy bukott angyal...”

A szexuális kötelékek lazulása a leányok lelkében sem állapotodik meg a hiperszexualitásnál – ezek inkább csak feltűnőbbek –, hanem átterjed más lelki síkokra is.⁷⁹ Mert a bűnök ritkán elszigeteltek. Egyik a másikat hozza magával felszínre, melyek azután a fiatal életet együttesen destruálják. Olyan káosz ez, mint a földrengés utáni pánik. Olyan szédítő, mint a sziklás hegyek között a sötét szakadékok. S olyan szomorú látvány, mint a jégverte határ. Akármilyen nevet is adunk neki, lényegében mégis csak elcsuklott lendület, bemocskolt tisztaság, szomorú pusztulás és kiégett lélek marad utána. Valóban úgy járnak ezek a fiatalok itt körülöttünk, mint a „bukott angyalok”. Lelkük szárnyait leperzselte a szenvedély tüze. Lárvajukat mesterkéltnél álarc, púder és festék takarja. Az Evangélium szava ismétlődik: olyanok, mint a „festett koporsók”.

Ezeknek a szegény fiatalembereknek életében négy – fokozatosan süllyedő – mélypontot lehet megkülönböztetni: először a váratlanul bekövetkező szexuális bukás, majd élvhajzásat további súlygyarapodással azután az életeszmény elhomályosodása és végül a teljes kétségbeesés.

Lássuk ezeket egyenként:

A lejtőre jutott ifjak nagy részének közös betegsége a szexuális élet legsúlyosabb kiélése. Az ifjaknál nem egy, izolált bukás, hanem sorozatos nemi bűnözés, a leányoknál sok esetben egyszeri bukás, de nem ritkán a „szabad szerelem” készíti elő az összeroppanást.

Úgy gondolom, nem szükséges itt a részletes ismertetés. Elég, ha Krafft-Ebing könyvére⁸⁰ utalok, amely erősebben megvilágítja a szexuális fertő mélységeit. Különös ismertetésük különben is túlesik a mi könyvünk keretén, mert mi lelki-képet, majd neveléstant akarunk adni és nem a patológiáig menő perverzítások ismertetését. Itt csak azért kellett erre rámutatni és ezt is érinteni, mert az olvasónak meg kell éreznie, hogy milyen sötét képet is revelálhat az ifjú élete.

Az ilyen lejtőre került élet azután – mivel a lélek kiegyensúlyozó ereje lecsökkent – külső segítő hatás nélkül a legkisebb emelkedést sem mutatja. Önmagától nem tud megindulni felfelé. Az ismétlődő szexuális öröm kijárt pályákat hoz létre, melyek mint szenvedélyek uralkodnak a lelken. Az ilyen reflexek által irányított ifjú vagy fiatal leány nem rezonál a magasabbrendű értékekkel. A lélek összetartó, lendítő, irányító – éppen az embert jellemző – szerepe az ilyen egyénben megszűnik.

Ez a durva, ösztönös típus nemcsak a nagyvárosok fertőjében található meg. Itt-ott a vidéki, az egyszerű embereket is jellemzi és fogva tartja; különösen akkor, ha munkaalkalma nagyvároshoz köti.

Sajnos, ez az erkölcsi lejtő a mélységek felé viszi az ifjút, bármilyen társadalmi rétegből is való. Itt nehéz a megállás és – ismétlem – még ritkább a felemelkedés. A még aktív figyelmi-energiákat, melyek a tudat középpontjába exponálják a bukás szörnyű következményeit: az „én” világos ítéletét az ifjú immorális életéről az egyén ösztönösen igyekszik tompítani. Narkotikumot keres, hogy a hideg valóság elől meneküljön, így jut el a szexuális öröm, az élvezethajszolás legsúlyosabb fokára. Mert az ösztönös élet a legközvetlenebb „örömbresztő”, innen van az, hogy ezen a területen indul meg a fiatal élet összeomlása. Ez indítja meg az élvezethajszolást, amely azután a lélek minden síkjára kiterjedhet.

Mondtuk az előző kötetben, hogy már a gyermekkorban is nagy szerepet játszik az örömkeresés. Mindez az ifjúnál fokozott mértékben észlelhető s ha ennek súlypontja a szexuális síkra tolik, akkor már világosan látjuk, hogy miért fejlődik a kis „hedonista gyermek”-ből élvhajász ifjú. Ez az élvezet-

⁷⁹ G. Loner: Liebe und Psychose. Wiesbaden, 1907.

⁸⁰ Krafft-Ebing: Psychopathia sexualis. Bpest, 1894.

keresés természetesen nemcsak a szexuális életutakon mozog. Mivel ez a legközvetlenebb és legerősebb, azért ezen a vonalon indul (onania, copula carnalis extra matrimonium etc.), ámde folytatódhat az ital-, morfium-, kokain-évezetekben.

Ha alapos vizsgálat tárgyává tesszük az ifjúságot, akkor az intelligens középosztályban azt találjuk, hogy a szexuális ösztön periodikus uralma, melyet „modern élet”-nek is neveznek, átlagban elég nagy tömegeket tart fogva, tt természetesen elsősorban a fiú-ifjúságról szólok.

Napjainkban szinte arany-igazságszerű megállapítás, hogy a tiszta ifjúság kivételes, sőt beteges (?) jelenség.⁸¹ Természetesen nem osztom ezt a „felvilágosodott” álláspontot. Sőt a tisztaságnak ilyen „beteges” beállításával kapcsolatban meg kell állapítani, hogy morális téren éppen a „felvilágosodott” felfogás miatt elég nagy bajok vannak. Mert a „modern”-életű jampec-típus annyira elszaporodott az ifjúság rétegében, hogy ez a típus ma már – sajnos – szinte hozzátartozik a „forrongó évek természetrajzához”.

A munkás- és falusi ifjúság élete sem mutat – nagy vonalakban – ennél előnyösebb képet. Sőt. a kultúráját tiszta örömeitől megfosztott, a nyomortól menekülő munkásifjú a külvárosok kétes örömeiket kínáló helyein keres narkotikumot reménytelen életére. Náluk az élvezetek nagy része fokozottan testi öröme, melyek lassan szenvedélyekké szélesednek. Kivétel talán a szervezett munkásifjúságnak egy kis, öntudatosabb része és az a ma még csekélyszámú lelkes és heroikus tömeg, mely a külvárosi egyházközösségekben tevékenykedik.

Nem optimista beállítás ez, annyi bizonyos; de aki bele mer nézni szegény ifjú munkástestvéreink lelkébe, az kénytelen ezt a szomorú következtetést is levonni. A sok szép kikezdés, próbálkozás még jórészt eredménytelen, vagy legalább is igen csekély lelki aktivitást vált ki. Ezek a mély, örvénylő szakadékokat hordozó fiatal emberek csak a pap előtt világosodnak meg néha. Egy ilyen gyónás azután az igazi „pszichoanalízis”, mert itt nem csak kérdésekkel stimulálva, hanem menedéket keresve, önként tárul fel a lelkek sötét mélysége. Ebbe azonban csak azok látnak, akik közéjük mennek, vagy közöttük élnek.

Egyik külvárosi derék tanítványom fizikai munkás lett. Nem régen szabadult fel. Másfél éve dolgozik, mint segéd az egyik vasgyárban. Ebből az alig ismert mélységből való hangok azok, amelyek itt következnek:

„... hitéletről, vallásosságról szó sem lehet. Itt más, külön erkölcsi törvények vannak. Nem lehet pedig azért, mert a kenyérgond ma mindenképp felett áll és talán azért sem, mert senki sem foglalkozik velük. (A munkásifjakról van szó.) Akik foglalkoznak, azoknak a fiatal munkás agitációs szempontból fontos. De legtöbbje még ez iránt sem érdeklődik. A sportdrukkerek, az olcsó polgári ponyvaregények olvasói, a harmadrendű külvárosi mozik kalandor filmjeinek nézői ebből az ifjúságból kerülnek ki. Mégis a durvaságok mögött sokszor szép vonások is vannak. Sehol annyi áldozatkészséget, igazi barátságot, rokonérzést nem találhat senki, mint éppen a munkásifjúság között. Durva szavak, piszkos ingek azért szép belső vonalakat is takarnak. Lehet, hogy a sok közös baj, nyomor, balsors is hozzájárul ehhez, de egyaráan valahogy jobban emberek még a nyomorban, nélkülözésben is, mint a többi. Arra a kérdésre, hogy miért, – nem tudnék válaszolni, inkább csak érzem, hogy így van. Östömög ez. Sötét, külön utakkal s külön törvényekkel és erkölccsel...”

A fiatal munkásleányok között milió-hatás következtében erősebben jelenik meg a szélsőséges életkielvezés. A munkásleánynak kevés az öröme, sok a szenvedése, nagy a nyomora, reménytelen a jövője, sekélyes a lelki ereje és belső fegyelmezettsége. Szétszórt a lelki élete; szinte logikus következmény a lejtőre-jutás lehetősége és az elmerülés szomorú veszedelme. Ebben a rétegben tragikus tónus, sötét színek dominálnak. Még a félig-meddig magasabb nívót képviselő kereskedelmi vagy irodai női alkalmazottak között is igen sok az amorális fertőbe került, hát még a teljesen fizikai munkára kényszerített munkás- vagy cselédleányok között.

A falusi ifjúságban is hasonló szakadékok vannak. Ott is erős áramlat kerül a tudat felszínére, melynek forrása az élvezetvágy. Felfakasztója gyakran az alkohol, amely a gátlásokat lényegesen le-

⁸¹ Más a véleménye azonban erről a pszichológiának: „...nem egy erőteljes, ép fiatalember akadt, aki ezen absztinenciában jobban érezte magát; elméje ébersége, nyugodtsága s ezekből eredő fokozott teljesítőképessége szempontjából, mint otthon, hol a lehetőség, az alkalom mindig bizonyos indító erővel ott szerepelt elméjében s a (szexuális) lehetőségek tudata által egyre ébren tartott vágy zavarta sajátképpen életfeladatainak megvalósításában. A nemi tartózkodás ártalmatlanságát hirdeti a mindenképpen természettudományos gondolkodás talaján álló zürichi elmeorvos, Bleuler tanár is.” (Ranschburg: Az emberi elme. Bpest, 1923. II. köt 103. l.)

csökkenti. Különös alkalmat ad erre a kocsma, ahol vásár- és ünnepnapi multságokon nyilatkozik ez meg elementárisán, amikor felizzanak az amúgy is könnyen lobbanó szenvedélyek. Mert a falusi ifjúság vallásos élete is jórészt tradicionális szokás. Belső tartalma elég sekélyes. Igazi áhítat, Istenkeresés, lelkiélet bennük még nehezen található. Vidéki lelkipásztorok jól tudják ezt és azt is, hogy az istentiszteletet közülük sokan a templomon kívül „hallgatják”, hol a lélek életének emelése helyett feületes, gyakran durva tendenciájú „tereferék”-kel töltik az időt. Nem járunk messze az igazságtól, ha ezeket a jelenségeket is arra az élvhajhászó, szexuális örömeiket halmozó élet terhére írjuk, amely olyan gyakran érvényesül a falusi ifjúság lelkében. Nagyon természetes, hogy ez az út sokszor az immorális fertő felé vezet. A falu ifjúságának, igaz, hogy kisebb része, egészen elkallódik. Duhajkodó, durva, korlátolt és dologkerülő lesz. „Falu rossza”. Olyan ifjú, akiből, ha a munkanéküliség a városok felé kényszeríti, erkölcsi gátlások híján és izgága természete folytán, előbb-utóbb a város salakja lesz, aki mindenre felhasználható. Ezek az ifjak egészen külön társadalmat alkotnak. Belőlük rekrutálódik a „lumpen-proletariátus” szomorú „tartalékserege”, mely már inkább kriminológiai, mint pedagógiai probléma.

A falusi leánytársadalomban némileg más a helyzet. Az intelligensebb rétegben igen nagy százalék a nemesen és finoman gondolkodó és élő leány. Ezek csoportosulnak a különböző leánykörökbe. Az igazi, mély vallásból fakadó tiszta életet lobogtatják meg, mint lilomos zászlót, a falu konzervatív világában. Krisztus primitív, de heroikus előőrsei. Késő, falusi apostolai az örök kereszténységnek. De a modern élet már a falun is érezteti hatását. Ennek a falusi leányok egy része is behődöl, melynek itt is sokszor tragikus bukás a befejező momentuma.

A kevésbé intelligens fiatal falusi leányok közül különösen azok, akik talán alkatilag nem is hiperszexuálisak, de akiket az immorális környezet, barátnők fertőznek meg, jutnak a züllés lejtőjére. Még pedig hirtelen, anélkül, hogy ennek lehetőségét belső okok determinálnák. Ha ezek a szédülések, bukások és annak következményei jelentkeznek, nehéz már a szegény fiatal falusi leánynak megállania. Nemcsak a falu konzervatív morális felfogása miatt, hanem azért, mert az ilyen típusú falusi leánynak lelki élete oly visszamaradt fejlődésű, hogy abból kötő- és egyensúlyozó-energiákat alig tud koncentrálni. Legtöbbször a kiegyensúlyozó lelki-energiák helyett az életösztön spontán kirobbanásával találkozunk, mely nagy, heroikus lendülettel próbálja a fertőbe zuhant fiatal életet megmenteni. Ilyenkor a „lelkiismeret” tiszta, valóban magasabbrendű, emberi lelket reveláló hangokkal kíséri ezt az életet, vagy halált jelentő küzdelmet. Az emberi tragédia soha olyan mély és tiszta akkordokban nem emelkedik Istent-keresőn az ég felé, mint éppen a fiatal falusi leány bukásakor. Rég elfelejtett gyermekimák, a tiszta gyermekszív utolsó, finom ezüsthorgonyai repülnek ki ebben a viharban, hogy biztos, isteni sziklába kapaszkodhassanak. Az ima, az eget ostromló ima minden mondata ég felé fordított, életért bűgő sziréna lesz, hogy megmentse a Mindenható a veszendő fiatal lelket. A vallásnak tragikum fölé emelő képességét, új életet jelentő megváltó gondolatait sehol olyan tisztán, olyan istenien nem látjuk revelálódni, mint éppen e fiatal leányok mentése közben. A bukás után történő elmélyedések, magdolnás megtérések nemcsak a fiatal falusi leánynak jelzik menekülésének egyetlen lehetséges irányát, hanem a falusi leányokkal foglalkozó nevelők és lelkiatyák részére programot is jelentenek. Jelentik azt, hogy megfelelő primitív példákon keresztül az élet reális látását neveljék ezekben a fiatal leányokba. A reális látáson túl sohase naiv romantikus lelkesedéssel kössék le a fiatal leány figyelmét energiáit, hanem a krisztusi evangélium, tömondatokba épített ideáljaihoz emeljük fel a falusi leányifjúságot. Emeljük fel úgy, hogy ezeket az örök ideálokat megélje a mindennapi életben. És azok minden életviharban, bővérű kísértéseiben soha meg nem roppanó lelki bázisai legyenek.

Mindezeket nem azért mondom, hogy elszomorodjék a jobb élet érdekében dolgozni akaró nevelő és lelkiatya, hanem ellenkezőleg azért, hogy azokra az életméliségekre és preventív lehetőségekre is felhívjam a figyelmét, amelyek akkor tárulnak meg, ha szélesebb perspektíva elé állítjuk a fiatal falusi leány forrongó életét.

A bűnös élet következménye majdnem mindig: különféle testi betegségek, lelki egyensúlytalanság és a reménytelenség fázisa.⁸²

A szervezet arra szolgál, hogy közvetítője legyen az ifjúság lelki bontakozásának. Eszköz, amelyen átrezeg minden külső behatás. Az idegpályákon végighullámszik az inger, az ösztön és élvezet minden megmozdulása. De – természetesen – ez is határok közé szorított. Azért, mert végeredményben az egész szervezet életcélokat szolgál, tehát ennek kereteit kell lélekkel kitölteni. Figyelembe ve-

⁸² Ribot: Problemes de Psychologie affective. Paris, 1910.

endő még, az a tény is, hogy a leromlott szervezet minden fertőzéssel szemben kevésbé ellenálló, így tehát természetes, hogy a túlfeszített munkára kényszerített szervezet testi összeroppanást eredményez. A betegségek sorozatos egymásutánban következhetnek: a bágyadtságtól kezdve a legsúlyosabb szervezeti összeomlásig. Nem lehet azután csodálkozni, ha ilyen teljes meglazulás lelki összeomlást is eredményez az ifjú életében.

Ha pedig ebbe a sötét áramlásba odaképzeltük a születendő utódok nagy tömegét, a betegségekre való hajlamot, terheltséggel születő szegény gyermekeket, akkor még sötétebb az a tragikus kép, amely ebből a szemszögből élénk tárul. A jövő szörnyű emberpéldányai lépnek el előttünk, akik élő tiltakozásai lesznek minden „kiforró” fiatal életformának.

Sajnos, ez nem kigondolt, sötét színekkel kivetített kép. Mindez a reális élet sötét tengeréből emelkedik fel, mint valami nagy katasztrófa imbolygó hajóroncs. Az ilyen ifjú gyakran játékszere az élet hullámozgásának, ahol számára nincs megállás. A tragikum a legtöbb esetben a morális kötelék meglazulásán kezdődött. Majd a serdülőkorból átnyúló világnézet kimerevedő formáinak teljes feloldása következett. Azután elmerülés a testi örömeiben, melyeket a megszokás miatt fokozni kellett. Mindig újat keresni, a kielégülés új formáját. Ez a kényszerű keresés, mely már csak a szexuális ösztön mozgásba vetített reflexe, ez a keresés térítheti el az ifjút – ha a serdülőkori benyomások a szexuális ösztön irányát meghamisították – a perverzió felé.⁸³

Megtörténik az is, hogy világnézeti ingáson kezdődik az egyensúlytalanság, a kifejlődés következménye itt is hasonló és gyakran végső kétségbeesésbe kergeti az ifjút.

Az egyik ilyen fajta ifjú így ír: „Elmerültem és úgy érzem, megfulladok. Testem beteg, de lelke- men is undok sebek. Hogyan jutottam ide? Megingott a hitem, felizzott a szenvedélyem. Kártya, nő, ital lett minden vágyam. Megtört az életem, kialudtak tüzei; csak szenvedélyem izzott még. Az éjszakák embere lettem. Sötétlelkű és nyomorult testű. Mi van még hátra számomra? Ha Ön még hisz egy rendesebb élet lehetőségében, akkor segítsen! Én már teljesen elveszettnek tartom magamat...”

Így szédülhet az ifjú abba az utolsó és végső stádiumba, amelyet a „kétségbeesés állapotának” mondanak. Mert a „quo me vertam?” elnyújtott kiáltására nem mindig jön meg a vigasztaló felelet. S ha meg is jön, a kétségbeesett ifjú nem mindig ismeri fel, mert az „oebsecatio animi” olyan lelki eldurvultságot eredményez, hogy az ösztönösen kavargó lelki-káosz gyakran alkalmatlan az isteni és emberi segítségnyújtások felismerésére. A szomorú ebben az, hogy ez a lelki káosz állandósul ilyenkor a legtöbb ifjú lelkében.

Ha az okát kutatjuk, akkor végső ponton abban kell találunk, hogy testi-lelki nyomorúságok súlya alatt összeroppan a lélek ereje. „Nincs menekvés”. ez az elbukott lélek szomorú refrain-je. Szinte törvényszerű következmény, hogy idejutott a fiatal ember. Testi erejét elfecsérelte, lelki energiáit szét- szórta, hitét elveszítette. A Mindenható életet megváltó, új életet jelentő kegyelmi hatásától magát izolálta. Mi marad más hátra, mint a kétségbeesés? Ez az elbukott ifjú életének legmélyeségebb szakadéka. Sötét, sziklás és reménytelen, ahol már nem lehet megkapaszkodni. Ilyenkor döbbennek rá rosz- szul élt életük utolsó, reménytelen fázisára.

Az öngyilkosok lelki világát oly okosan elemező Nánásy dr.⁸⁴ minden vonalon oda jut, hogy a bel- ső összeomlás után támadt kétségbeesés előzménye a tragédiának.

Legtöbbször hirtelen összeroppanás okozza az öngyilkosságot; ebben a váratlan katasztrófában az ifjú elveszti mérlegelő képességét. De megtörténhetik, hogy bűneinek leleplezését követő maximális szégyenérzés a kiváltója ennek. A fiatal leányokra ez még jobban jellemző. Olyan erővel léphet fel bennük a szégyenérzet, hogy az eltompít minden kiegyensúlyozó törekvést, még az életösztönt is. Végül az ifjú már semminek sem látja az értelmét és értékét, mert mindent elfecsérelt, mindent kiélvezett és most már nem talál felfokozási lehetőséget sem. Elpetyhüdt teste szinte képtelen új és új ingerek befogadására. Sajátságos blazirt, életunt tónus pocsolyája terül el az ilyen fiatal emberben, akít azután valamilyen erőteljes külső hatás, mellyel szemben ellenállásra amúgy is meggyengült lelki-ereje képtelen, az öngyilkosság örvényébe sodor.

Sötét terep ez, amelyen eddig jártunk. Szerettük volna elkerülni, de nem akartuk a tavaszi színek- kel dolgozó naiv optimista szerepét játszani. Bármennyire hirdetjük is a kereszténység diadalmas op- timizmusát, mégis becsületos lélekkel kell szembenéznünk a modern élet komoly és sötét realizmusá-

⁸³ F. Kehrer u. E. Kretschmer: Die Veranlagung zur seelischen Störungen. Berlin, 1924.

G. Wanke: Jugendirresein. Juristisch-psychologische Grenzfragen. Halle a. S. 1919.

⁸⁴ Nánásy: Történetek az életből. Budapest 1931.

val. Sőt: a katolikus nevelőnek ez Krisztustól kapott öröksége. – Ezek a szögletes, sötét életformák is vannak; hát számolnunk kell velük. Igaz ugyan, hogy olyan sötét és mély ez a fertő, mintha nem is ember, nem is az Isten teremtette ember világa volna. De van és feleletet váró iszonyú kérdőjel, melyre felelnünk kell, melyre felelni kötelességünk.

Talán némi megnyugvást ad az a tény, hogy aránylag kevés a teljes és szörnyű összeomlás. Az elbukó ifjúság nagy része az életösztön működése következtében megtorpan az élet lejtőjén, vagy a Mindenható Isten segítő keze megértő embertestvért küld, aki erős hittel és lélekkel a menekülés útjára segíti. Ennek az eredménye, hogy szédülés közben igen sok ifjú megáll, világosság felé tapogat, irányt keres és új életet kezd.

B) Felemelkedés.

Az ifjak lelki élete azonban másik utat, a rossz irányból a jó felé való átfordulást is mutat. Ezt a tényt a sok megfigyelt között legjobban adja vissza egy-két jellegzetes írás:

„...Csak annyit mondhatok, hogy az élet salakja lettem. Az erkölcstelen ifjúságom miatt vaksággal vert meg az Isten. El akartam dobni az életemet, de akadt, aki Krisztus felé vezetett. Ma a vak ember „látó életet” él és odakiált a látóknak: vigyázzatok, hogy vakok ne legyetek!”. A másik ezt mondja: „Szent Ágoston és Prohászka gondolatai hatottak reám. Azután Papini fogta meg a lelkemet. Utálni kezdtem bűneimet... Ki akartam emelkedni a fertőből... Istenhez tértem.”

„Amikor rádöbentem szennyes életemre – írja egy fiatal tisztviselő –, az élet fertőjének elég mélyére jutottam már. Szinte csodálatos, hogy mennyire érzéki voltam. Gondolatom, beszédmodorom, önmagammal vétkes cselekedetem egészen lefoglalta figyelmemet. Szellemi élet – nem érdekelt. Fokozatosan süllyedtem... Egy lelkigyakorlat fogta fel elzuhanó életem. Elém döbentette a kérdést: hát én csak ezért élek? Megrendített a szomorú felelet. Nem tudtam tovább nyugtatni lelkiismeretemet. Üldözött, zavart, míg végre igen mély lélektisztulás után új útra tértem... Most boldog vagyok. Elöttem megváltozott a világ. Gyönyörűség így élni, szépen és tisztán...”

Ezekben a jelenségekben energia-sűrűsödési tendenciák figyelhetők meg, melyeket a még le nem győzött felsőbbrendű értékek spontán indítanak meg. Ha pedig az ifjú vagy fiatal leány külső vagy belső okok következtében a tiszta eszmények vagy az isteni kegyelem mágnesez mezejébe kerül, akkor ez az emelkedés gyorsabb ütemű lesz és mindig intenzívebb.

a) A fertőből való menekülésnek két élesen megfigyelhető fázisa van.

Az első fázis a folyton erősödő bűnútalat (ezt nevezik a nevelők negatív faktornak), amely szinte homorú tükörben fogja fel a fiatalember addigi életét és a „hová jutottam?” kérdésben csúcsosodik az ifjú elé. Ez nemcsak meglátása és felvetése a nehéz problémának. Ebben a kérdésben már rendszerint benne van az indulás első tétova lendülete.

A bűnútallal egyidőben primitív aktivitás észlelhető, éles, heroikus lendülettel, amely az ifjút hirtelen emeli fel az erkölcsi mocsárból. Ezt a lendületet valami múltból ható ideál, mások által elejtett mondattöredék, kezdetben mechanikusan olvasott evangéliumrészlet „robbantja ki”. A valóságban azonban alig tudatos, szavakba nem tört érzéstömeg kavargoz az ifjú lelkében, melyet mindezek asszociációs folyamatba kényszerítenek. A cél nélkül vonagló lelki energiákat a tudat előterébe vonják és a jó vonalán az új élet irányába kényszerítik expanzióra. De minden esetben ezen a követhető pszichés folyamaton túl a menekülés ritmusában ott van már az anima naturaliter christiana, melynek tudatba kerülését az isteni kegyelem imprimálta.

Az eszmélés második fázisa a fokozatos lelki megtisztulás, amelyben minderősebben fénylik a gondolat: „visszatérek Atyám házába”. Először egy kontúrtales nosztalgiában kap kifejezést, majd később a tiszta élet világos, vonzó képe emelkedik fel a lélek horizontján. A vallásos nevelésben részesült vagy vallásos ifjú az ilyen immorális bukás után a magából felfejlődött támogató erőknél, a múltból átszűrődő eszményeken túl lassan megfordul az Abszolút irányába, mert Istent keresi.

De bármelyik úton is indul el az ifjú a kétségbeesésből a tisztaság felé, minden esetben igen fontos, hogy észrevegyük ezt a megható lelki törekvést, ezt a változni akarást. Fontos, hogy meglássuk az iszaptól kinyúló ifjú kezét, a fuldokló utolsó jelzését. Fontos, hogy meghalljuk a segítségkiáltást. Mert mindenki, aki elbukott, még élni szeretne, élni és új nívóra emelkedni. Minden elzuhan ifjában ott szunnyad a vágy, hogy jobb, tisztább, emberibb legyen.

Lehet, hogy kivételesen elhal ez is, lehet, hogy az ifjú erőtlenséggel merül el a morális fertőben, de ilyenkor a menekülés lehetőségét inkább endogén okok akadályozzák, mint az eszmények kiemelkedő ké-

pességének csökkenése.⁸⁵

A megtérés, a „visszatérés az Atya házához” legszebben és legszerveesebben lelkigyakorlatok hatása alatt megy végbe. Szent Ignác bölcs elgondolása szerint elmélyített lelkigyakorlat úgy átítatja az ifjúember lelkét magasztos élményekkel, hogy ezek hatása alatt lelke minden erejével a tiszta élet felé tör.

A tisztulás ténye azután tartalmasabb, mélyebb életnek lesz az alapja. A lélek felemelkedésének harmadik fázisa tehát az új élet: a vita nova! Az az élet, mely „tiszta gyermeklelkeken épül és amely az Úr törvényeire támaszkodik”. Ebben a vezető szót a evangélium gondolatai képezik. Az új élet cselekvései, élményei, gondolatai egy tisztább, mélyebb, felsőbbrendű lélekből sugároznak. Abból a szenvedésben megtisztult lélekből, amelyről azt hittük, hogy „meghalt, pedig feltámadott”.

A bűnbánat folyamata ezután megteremtheti a végleges irányváltást, melynek logikus következménye: győzelmes küzdés a beidegzett szokás hatalmának megtörésére.

Tapasztalataim azt bizonyítják, hogy átlagban minden hatodik bűnbe merült ifjúnak sikerült a gyors és teljes belső elváltozás. Az ágostoni megtérés ugyanis nagy kegyelem. De a többiek, bár erős küzdelmet vívnak és újra hibáznak, mégis teljes visszazuhanást aránylag kevés ifjúnál láthatunk. A bűnök kísértései visszatérhetnek, esetleg botlás is követheti a kísértést, de a felemelkedési vágyat legtöbbször már nem lehet eltompítani.

Téves volna azonban azt gondolni, hogy csak az egészen elmerült léleknél működnek ilyen erősséggel a felemelkedést, megtisztulást, új életet előkészítő lelki tényezők. Gyakran tapasztaljuk – különösen a szenzibilis fiatalságnál⁸⁶ –, hogy külső, kisebb erősségű hatásra esetleg maximális bukás a reakció. Az ilyen tévelygő ifjú hasonló, vagy gyakran kisebb erősségű jó hatás következtében a legmagasabb lelki nívóra tud hirtelen felemelkedni:

„Tizenhat éves koromig – írja egy tanítónő – nem látok komolyabb szellemi érdeklődést magamban; igazi gyerek voltam, akinek legfontosabb a játék, nevetés, sport s hasonlók, ahol az eleveniséget, temperamentumot le lehet vezetni.

De 17 éves koromban különös szellemi változás ment bennem végbe. Valami nagy, energikus tudásvágy, szellemi szomjúság fogott el. Minden érdekelt, komoly könyveket nagy odaadással és erőmegfeszítéssel igyekeztem megérteni. A könyv volt legfőbb gyönyörűségem, éjjel-nappal olvastam volna. Természetesen a regényeket szeretem legjobban s bennük mindig az embert kerestem. Sok olyan könyvet olvastam akkor, amely nem volt koromnak megfelelő, de sohasem rossz vagy könnyű fajsúlyú könyvet! A könyveket lassan olvastam, élveztem minden sorát, bennük éltem egészen. – Ebben az időben lettem jó tanuló, – aki nemcsak azért tanul, mert muszáj, hanem mert tudni akar.

Pázhuzamos ezzel esztétikai érzékem kifejlődése. A szép igényem lett, a csúnya fájt. Kezdtém iparművészkedni s nagy örömem telt benne, ha valami szépre sikerült. Külsőmre is többet adtam, a lakást virággal díszítettem, a rámbízottakat csinosan igyekeztem elrendezni. A tájak, épületek, szobrok, képek szépségét egyszerre megláttam. Kiseb esztétikai tanulmányokat, művészeti folyóiratokat, könyveket tanulmányoztam. Kimondhatatlanul vágytam látni, megismerni, tanulni s nem is nyugodtam, míg ez a vágyam legalább részben nem teljesült. Hosszú délelőttöket töltöttem el a képtárakban, múzeumokban.

Az operaházi balett is élmény volt számomra. A szép mozgást kezdtem élvezni, átérezni. Ez a zene szeretetével kapcsolódott egybe, amely nagy hatással volt rám. 21 éves koromban több alkalmam volt hangversenyekre, operába járni: a komoly zene tiszta élvezet lett számomra. De bármily komoly tanulmányokat végeztem egy-egy opera előtt otthon, a zongora mellett, sohasem voltam igazi muzsikus, – a zenét nem magáért szerettem, hanem azért a szebb, magasabbrendű világért, amelybe felemelt, a nemes érzésekért és gondolatokért, melyeket inspirált.

Tizenhat éves koromban erkölcsiségem alapja: esztétika, idealizmus, szeretet. Szeretem a jót, mert az szép is. Jó vagyok, mert a lelkem csupa idealizmus, – s végül, mert az édesanyám szeret és én is nagyon szeretem őt. Ha gonoszát teszek vele szemben, érte fáj a szívem, nagyon. Ekkor különben a jó olvasása még nem volt elég tudatos bennem s a bűnről soha nem gondolkodtam.

Tizenhét éves koromban szerelmes lettem s őt, a „királyfit” nagynak, nemesnek, csodálatosnak láttam, – akkor törekedtem komolyan hibáim leküzdésére s hogy jó, kedves, szeretetreméltó legyenek.

⁸⁵ Bergmann: Religion und Seelenleiden, Düsseldorf, 1931.

⁸⁶ G. Ewald: Temperament und Charakter. (Monographien aus dem Gesandtsgebiete der Neurologie und Psychiatrie.) Berlin, 1927.

Ugyanez az érzés, mely sok jó készséget felébresztett bennem, birt reá három évvel később helytelen és rossz tettekre, hazugságokra, szülőim becsapására, stb. A kezdet és a vég bizony nem nagyon hasonlított egymáshoz.

A szociális érzék az, amelynek ebben a korban nincs sokk-szerű fordulata se föl, se le; az ilyen irányú gondolatok lassan érlelődtek. Az édesanyám szereti a szegényeket, tehát én is. S ha a családban valaki tanúságot tesz antiszociális érzékéről, én lázadok belül. Természetből emberies érzésű vagyok s egyformán kívántam segítséget minden szenvedőnek, betegnek, elhagyatottnak, egyforma lehetőséget az élethez minden embernek. De hogy én is részt vegyek ilyen munkában, az legfeljebb ábrándozás volt nálam. Ideálom akkor az egyén, a szellemileg felsőbbrendű, kiemelkedő ember, a társadalom kérdései nem foglalkoztattak különösebben, a szociális bajokat csak lassan kezdtem megérteni s jóval később éreztem át azokat. 25-26 éves koromban azonban egészen a szívemig értek.

Nem voltam vallásos és nem voltam vallástalan. Szerettem és tiszteltem a távoli jó Istent, szerettem Jézust. A napi Miatyánkot komoly áhítattal mondtam el. Ha olykor baj, gond fenyegetett minket, buzgón, hittel könyörögtem, – nagy ritkán komoly lélekkel mentem megújulni az Úr asztalához. De a vallás nem volt élet bennem, sőt nem is sejtettem, hogy az is lehet. 24 éves koromban meghalt valaki, aki nagyon kedves volt nekem, akire a gondolataimban nagyon feltekinttem, meghalt fiatalon, hirtelen, tragikusan, – s attól az órától kezdve a vallás lelki szükségletem lett! Szenvedtem s megtaláltam Istent. Templomjáró, imádkozó ember lett belőlem. Kerestem a csendet, magányosságot, békét és tökéletesedést. Zárdába kerültem és újra, még tökéletesebben rátaláltam. Az Isten lehajolt hozzám: új világ nyílt meg előttem kinyilatkoztatásszerűen, a hit világa.”

Akad azonban a lányok között is igen sok, aki reménytelen mélységből emelkedik az új élet magaslatára.

Ezek közül az egyik így ír: „Lélekben magam előtt látom jó atyámat; hallom a szavát: „Isten értékes lelki gyermekei legyünk”. Mikor ezt hallottam, sírni tudtam volna. De boldog is voltam, mert csodálatos módon hinni kezdtem abban, hogy ilyenné lehetek. Ez a beszéd hozzám is szólt. Talán csak hozzám. Lelkemhez férközött és én elhatároztam, hogy múltamat feltárom, megbánom és eltemetem... Ma már jó nekem! A lelki megújulásnak nehéz munkáját befejeztem. Az első nagy érzésem az volt, hogy Krisztus itt van bennem is. A második nagy kötelesség-érezésem: őrizni ezt a szent lelkiséget. Boldogan mondhatom: mindent megteszek érte. A harmadik érzésem pedig a hála érzett. Nagyon, nagyon köszönöm, hogy odavezetett a keresztet vivő Krisztus elé. Köszönöm, hogy lelkemnek elhozta Krisztust, hogy a lélek Genezáreth-tava nem háborog többé.”

b) Ha vallásos típusú az ifjú, vagy az élet „véletlen” mozgása segíteni tudó embertestvér felé fordult, akkor a belső elváltozás megrezdülései: a természetfeletti, kegyelmi életbe való bekapcsolódás kíséri.

Ennek a nagy hullámmal dolgozó lelki dagálynak periódusai vannak, melyek néha élesen megfigyelhetők, legtöbbször azonban minden átmenet nélkül egymásba simulnak.

Az első periódus az Isten felé fordulás, a második a lelki újjászületés, a harmadik pedig az isteni kegyelemmel való töltekezés. Ezt a lelki átalakulást írja meg nagy művészettel Papini „A befejezett ember”⁸⁷ című művében. Azt az intellektuelt rajzolja meg, aki eltékozolta utolsó lelki garasát, aki kifosztottan és egyedül áll az élet Szaharájában. A „befejezettség” tehát nála azt jelenti, hogy semmi sem maradt meg benne, ami még érték volna. Ehhez a földhöz tapadó emberhez nehezen hatol el a magasságok felé lendítő emberi beszéd. Legtöbbször arra sem irányítja figyelmét, ahonnan ilyen beszédek feléje hangzanak. Ebben a sivár életben a „lelkiismeret” hangja reménytelenül hullámszik, mely az összetörtnek az Úr Jézus Krisztus kontúrjait rajzolja ki. Hogy ez nemcsak művészi elgondolás, azt éppen Papim élete mutatja, aki az élet peremén állva lélekben megtalálta Krisztust, lelkébe fogadja és megírja „Krisztus történeté”-t. Persze egyénien úgy, ahogyan az ő lelke kívánta és megtalálta. Ő a dogmatikai megváltást nem érinti, előtte Krisztus az embert konkrété megváltó. Előbb saját életében érzi és átéli a megváltó erőt, azután szívesen hajlik a dogmatika szent tanítása felé. Saját életében a szenvedések⁸⁸ útján érezte a megváltást. Amikor feltűnik lelkében a Mester isteni alakja, csodálatos tanítása, legszentebb élete, előnti őt is az isteni szent kegyelem bőséges áramlása. Ekkor a lelki ébredés összes szimptomái megfigyelhetők nála. A „sötétség rémségétől” megszabadul. Újjászületettnek érzi magát. És e lelki megújulás a feltámadás szent percében magával szemben találja a feltámasztó, megváltó

⁸⁷ Papini: Eln fertiger Mensch. München, 1928.

⁸⁸ Ugyanezt reveiálja Coppée, Silvlo, Claudel, Mauriac, stb. élete is.

Krisztust.

Modern változata ez annak a parabolának, mely több ifjú előtt – Istennek hála – tűnik fel az Úr Jézus találkozása az ifjúval, akit egészen elnyomott és lebilincsel a föld materiális örömtömege. Arra a kérdésre: „mit kell tennem, hogy az örökéletbe eljuthassak?“, a bevezető tanácsok után az abszolút Jószág örök válasza ez: „add el mindenedet, oszd ki a szegényeknek és kövess engem!” Végeredményben ez is lelki ébresztés! Annak az igazságnak tudatba emelése, hogy a világ különböző értékei mellett az örök értékek az igaziak és arrafelé kell fordítanunk lelkünk figyelmét. A tisztán anyagi élet helyett a lélek felsőbbrendű élete felé kell emelnünk tekintetünket. Ébresztő hajnali harangszó ez, mely a lélek csendjében egy új világ színskáláját feszíti rá az életre.

De ez nemcsak a Papinik, nemcsak az evangéliumi ifjú lelkében csendül, hanem felhangzik a Ma és a Holnap fiatalemberének lelkében is. S mind több ifjú előtt – Istennek hála – tűnik fel az Úr Krisztus vigaszt ígérő, feltámadást hirdető arca.

Ezek a lélekébredések tehát, mint látjuk, nem rendkívüli vagy ritka és csak kevésbé megfigyelhető jelenségek. Azt a tragikusan szomorú befejezést mindenki ismeri, mikor egy revolvergolyó tesz pontot a fiatal élet végére. De azokat az igazi, mély elváltozásokat, amelyek a lélekben mennek végbe, azokat csak kevesen ismerik. Csak azok, akiknek hivatásul adatott, hogy a Krisztus-arc isteni erejével veszendő emberéletet, haldokló ifjú lelkeket feltámasszanak. A Krisztus-arc akkor lesz igazán a belső újjászületés kiváltója, teremtője, ha a lélek a bűnös szokások, szenvedélyek világából kilépve, az élet rejtett szépségeinek és erőinek feltámadását szolgálja. Ez az igazi feltámadás, ez az igazi újjászületés, a győzelem erőinek fölényes megnyilatkozása.

Az elsőt sem tudja azonban elvégezni egyedül az ember. Mert a múltat lehet elfelejteni, elfojtani, de nem lehet meg nem történné tenni, kihatásával tehát mindig számolni kell.

De az Isten kegyelme itt is csodát művelhet. Az Úr feloldozó kegyelme végleg feloldhatja a múltat. A bűnös „múlt” az örök élet kisugárzásában megsemmisül az Úr kegyelme által. Azért van az, hogy az ifjú lelki feltámadása a gyónás csodás kegyelmével kezdődik.

Nem lesz érdektelen, ha megemlítem, hogy a nem vallásos tudósok is, akik pszichoanalízissel gyógyítanak, a lelki egyensúly feltételül a „múlt” feltárását jelölik meg. Mintha ők is vallanak, hogy „nem lehet addig megújult életről beszélni, míg el nem hordatott a régi törmelék.”

A protestáns felfogás a lelki tisztulás lehetőségét Krisztussal való közvetlen találkozásban látja. Náluk is megtaláljuk azt a törekvést, hogy a múltból aktiválódott bűnös hatásokat őszinte „elmondással” próbálják feloldani. Van valami ősi emberi abban, hogy lelki szomorúságunk úgy enyhül, hogy egymás között megosztjuk a fájdalom súlyát. De mennyivel vigasztalóbb és felemelőbb az a tudat, hogy a „múlt” bűneit és aktív, rossz irányú hatását a megtérő, tékozló fiúnak töredelmes bűnbánata után a mindenható Isten kegyelmével teljesen feloldhatjuk.

Valóban, az ifjak nagy része intuitíve megérzi a kegyelmi élet fönségét. Az élet tényleg azt mutatja, hogy a feltámadásra készülő ifjú először a gyóntatószékbe siet, ahol őszinte gyónásából kicsendül már az új élet alapmotívuma. A gyónás alatt pedig ez mindjobban erősödik s a bánat és erős fogadásban máj minden gondolatot uralkodik. Ez a kegyelmi életbe való bekapcsolódás gyakorlati formája. Ebben a lelki feltámadásban már erős tényező az ifjú készsége önátadása is.

c) A lelki újjászületés természetes következménye: új próbálkozás, új kikezdés, új élet. Ami eddig emberi erővel nem sikerült, vagy nehezen ment, azokat a nehézségeket az ifjú most az isteni kegyelem segítségével próbálja legyőzni. S nem kétséges: a nagyobb siker teljes reményével.

Ebben azután nincs különbség fiú és leány között! Mindkettőben új fejlődési folyamat kezdődik. A leány életében talán erősebb érzelmi színezéssel.

Ez a feltámadás a valóságban így történik: elhagyja a bűnös életre kísértő miliőt, felnőtt személyeket és barátokat, vagy izolálja magát ezek hatásától, ösztönei felett győzni akar az isteni kegyelem erejével. Fegyelmezetté neveli magát az élet erős kísértéseivel szemben. Ennek megfelelően komoly, odaadó munkával foglalja el szabad idejét. Az értékes könyv újra jóbarátja lesz. A szórakozásoknak tisztább formáit keresi. A kirándulások, testezés, fokozott szellemi munka, elmélyülő, organikus vallásos élet lassan szokások lesznek benne. Hogy azután mindezekből fölényesen bontakozzék ki a jobb, az értékesebb, a tökéletesebb élet.

Valószínű, hogy néhány esetben előfordul visszazökkenés. Egy-egy botlás ilyenkor is megtörténhet. De ez már nem a bűnös múlt újabb térfoglalása, hanem szinte intőjel az ifjúnak, hogy még jobban és győzelmesebben koncentrálja akarati életét!

Az ifjúság élet-skáláján azonban nemcsak két véglet mozog: a rossz ember és a tökéletes ember.

Ezek az egyéniségek maximális birtokosai a rossz, illetőleg a jó lelki tényezőknek. Az ifjak tömegét a közepén küzdő emberek alkotják, akik oszcillációs lelki mozgások közben próbálkoznak új meg új lendülettel új életet kialakítani. Ezért van, hogy nélkülözhetetlen a mindig friss erőket jelentő kegyelmi életbe való állandó bekapcsolódás.

Az „én” energiái ugyanis lekötődnek. A nagy nekilendülések is súlyos energiavesztéssel járnak. Csak az az ifjú tud tehát kitartóan jó úton haladni, aki az isteni kegyelem fenséges forrásából állandóan merít. Mert nem elégséges a megtérés, sem az emberi akarattal való egyensúlykeresés, hanem az isteni kegyelem állandó használata szükséges. Ezt a tételt a teológia tanítja, a pszichológia igazolja s az ifjú pedig saját magában tapasztalja.

Az ifjúság egy másik része magából sűrített erővel kísérletezik. Ez a típus gyakran kérkedik is az akaraterejével és pusztán az emberi akaratra próbál építeni. Rendesen azonban hajótörést szenved, vagy csak alapot kristályosít magában a tökéletesebb életre. Mert a „Selfmademan” csak tetszetős köntöse annak a próbálkozásnak, mely a valóságban öntetszelgő kísérlet, sokszor problematikus eredménnyel. De ezt a sokat beszélő ifjak sohasem vallják be, hogy kísérletük nem sikerült. Pedig éppen e negatív jelenségek, éppen a sikertelenségek hirdetik világosan, hogy „non est nobis salus, nisi in Domino nostro Jesu Christo”.

d) Mindezt a következő módon élük meg a vallásos fiatalok, mély elmélkedések, szentségek, szentmise lesz az ő lelkük ereje és támasztéka.

Az ifjúságnak nehezebb ez az életjárása, mert az „önálló” ifjú nehezebben hajtja meg fejét benső gyengesége tudatában. De ha saját, vagy mások kárán megismerte az akarati erők gyarlóságát, akkor azután örömmel és komoly következetességgel éli a természetfeletti életet és használja ennek eszközeit. Ma már mind jobban terjedő életforma ez a helyesen nevelt katolikus ifjúságban. Ahol pedig ez nincs meg, ott erőteljesen sürgetendő.

Az egyszerű földműves- és munkásifjak körében még kisebb a vallásos beállítottságú tömeg, de már itt is igen szép példákat találunk. Terjedése annál inkább észlelhető, minél jobban volt hangsúlyozott a gyermek- és serdülőkorban a szentségi élet. Az ifjúsági kongregációk, öregcserkészcsapatok és egyéb kultúr- és vallásos egyesületek gyönyörű példáját mutatják a kegyelmi élet hatásának. A legkiválóbb és legkivételesebb értékek termelődnek ki ebből a rétegből, mert lendítő lelki erejük az Úr Jézus Krisztus.

A leányifjúság ezen a téren értékesebb képet mutat.

Különösen a művelt fiatal leány életének fokozott igénye a természetfeletti élet. Roppant sokat tettek ezen a téren és tesznek a zárdák, amelyek ezt a mély és harmonikus életet hangsúlyozzák a leányifjúság előtt. De a zárdái nevelést nem kapott felserdült leányifjúság is vallásos egyesületek és más jótékony miliók hatása alatt buzgón keresi a Krisztussal való lelki kapcsolatot. Sőt, értékes kultúrnívójuk azt is mutatja, hogy a kegyelmi életet élő leányok nagy serege a tisztult élet példaképe. Akik valóban „a családi otthon szentlelkű jövendő édesanyjai”. A kegyelmi élet valóságos virágba szökkenését jelenti a leányéletnek, amely minden lelki értéket, áldozatosságot, jóságot kifejleszt benne.

A lélek ugyanis természetes vonzódással tör a jó felé. Belső harmóniáját tehát akkor éri el a fiatal leány, ha a tiszta élet megszentelő erejének tudata él benne. Mert a tiszta lelkiség győzelme a felsőbbrendű erők diadala; a győzelem után járó kiegyensúlyozottság pedig lelki harmóniát jelent.

Bár a munkásleányok, cselédleányok képe sokkal szomorúbb, mert kevesebbet foglalkoznak velük. Hely, idő, alkalom sem áll úgy rendelkezésükre, azért itt is vannak egyesületek, patronázsok, kongregációk, Zita-körök, melyeknek áldozatos munkája lassan ebben a rétegben is fölényesen fogja érvényre juttatni a természetfeletti életirányt. Ezen a ponton – kétségtelen – még igen sok a teendő. Már csak azért is, mert, mint fentebb láttuk, a legnagyobb erkölcsi veszélyben éppen ezek a szegény leányok élnek.

A lélek élete zárt, ezért működése kívülről alig figyelhető meg teljesen. Felületen szemlélők és ítélkezők azt gondolják, hogy az ifjúság lelki világa olyan, aminőnek ez kívülről látszik. Ennek egyes következménye az, hogy akinek bűnös cselekedetei napfényre kerülnek, azokra igen könnyen ki mondják a megbélyegző ítéletet, a másokra pedig, ha külsőleg „jó” vagy „erkölcsös”, a dicsérő szót. Arra vajmi kevés ember gondol, hogy ezek a jóknak vagy rosszaknak mondott ifjak milyen belső forrongásban élnek és hogy milyen sok fájdalmat jelentő lélekfordulatokhoz értek és érnek. Ezeket csak a lelkiatyák és nevelők látják, kiknek színe előtt feltárul a lélek rejtett élete.

Az igaz, hogy a mondottak következtében a megindító erők sem mindig észlelhetők. S ha megfigyelhetők, akkor is egyénenként erősen különbözőek. Mert nincs itt egyformaság, nincs itt séma.

„Spiritus ubi vult, spirat.” Csak egy van a vallásos konstitúciójú ifjúban: egyetemes törekvés a tökéletesebb felé. Ezt a sajátságos Tannhäuser-zarándoklást látni kell. Ezt az egyre erősödő zarándok-éneket hallani kell. Még akkor is, ha néha belesendül a Vénusz-dala. Többet mondok: ezt az egyetemes emberi felzokogást szeretni kell. Különösen, megbocsátóan és nagyon, ha ez éppen az ifjúság lelkéből fakad.

III.

Az ifjúság lelki-képét alakító tényezők.

Eddig azt vizsgáltuk, hogy milyennek látjuk az ifjúságot. Inkább a lelki jelenségek külsőleg is felismerhető reakcióit rajzoltuk meg. Vagyis az objektív szemlélő munkáját végeztük és csak ritkán térünk ki arra, hogy a tényeken túl azoknak okait is megkeressük.

E kötet harmadik részében az eddig megfigyelt lelki jelenségek végső okait próbáljuk leleplezni. Éppen azokat a külső és belső faktorokat, melyeknek munkájára vezethetők vissza a lelki elváltozások.

Kielemezésük akkor lesz célravezető, ha lehetőleg egymástól elkülönítve mutatjuk meg az ifjúság életére különös hatással bíró tényezőket.

1. A lelki-élet tényezői.

„Senki nem vonhatja ki magát az élet egyetemes hullámverése alól.” Fokozottan érvényes ez a tétel az ifjú életére, mert az legjobban benne van a fejlődés sodrában. Ebben az erős áramlású fejlődésben fontos szerepet játszanak a külső és belső tényezők.

A külső tényezők olyan komponensek, melyek lassan szűrődnek be az ifjú életszentélyébe, állandóan hatnak; észrevétlen finomsággal formálják át az ifjú gondolkodását és átítatják egész lelkületét. Ennek sokszor primär eredménye, hogy a helytelen tételek „meggyőződésekké” szilárdulnak benne.

Mind erősebb szerep jut azonban ebben az életszakaszban a belső tényezőknél is. Ezek közül különösen az uralomra törő ösztönöknek, melyek a természet törvényei szerint ekkor keresik maximális érvényesülésüket. De ugyanezkor erős lelki komponenssé izmosodhat az ösztönöket szabályozó tudatos élet is.

A belső tényezőkhöz tartozik még az a vágykomplexum is, mely elemi erővel keresi az örömet és lelki tónussá szélesedett megjelenésüket, a boldogságot. Ez szintén belső tényező; belénk teremtett, bennünk élő és indító lelki faktor. Gyermekkorától kérdeve a sírig kísér és az eleven, ütemes ifjúkorban lesz a legnagyobb kilengésű. Azután az érvényesülési vágy és a munka, az akció formába vezetődése, szintén fontos életszínező összetevő.

Végezetül nem utolsó, de legfontosabb kérdés, vajon a kegyelmi élet szerephez jut-e a természetes lelki folyamatokban?

Erre csak egyféle lehet a válasz, hogy amikor legerősebb a kialakulás üteme, akkor legnélkülözhetlenebb a természetfölötti energiaforrás megnyitása. Szépen demonstrálja ez is, hogy az ifjú lelki-életében nem lehet egészen elkülöníteni a természetest a természetfölöttitől. Amint egybefonódik a lélek és test élete, éppen úgy alakíthatja felsőbbrendűvé a természetfölötti kegyelem a földi gyarlóságba beágyazott ifjúembert.

2. Külső tényezők.

Ide csoportosítottuk a közösségi hatást s vele párhuzamosan a közösségi érzés megcsökkenését vagy kifejlődését, a jelszavak hatását, a tágon értelmezett irodalom (újság, folyóirat, propagandairat, könyv) és művészet (plakát-, foto-, képzőművészet, színház, mozi) befolyását. Ezeket nevezzük „külső tényezők”-nek, amelyek – kétségtelen – igen erős hatást gyakorolnak az ifjúság lelkületére.

A) A közösség hatása.

Az ifjút „belépő ember”-nek szokták nevezni. Olyan valakinek, aki a serdülőkor után, mint egyenlő fél kerül a társadalom közösségébe. A rómaiak a tóga virilis-t adták reá. A modern ember már a társadalmi konvenciónak megfelelően az „arany ifjúság”-nak kijáró tisztelettel fogadja.

Ha elfogadjuk ezt a kissé primitív megjelölést, hogy az ifjú „belépő ember”, akkor a társadalom

„befogadó életközösség”. Nagyon természetes, hogy ez a két erőközpont nem marad közömbös egymással szemben. Igaz ugyan, hogy a társadalmi rétegek határainak kianalizálása nehéz feladat, mégis meg lehet állapítani, hogy hatásuk nem marad nyom nélkül a fiatalember életében. Akár érettségivel, akár munkakönyvvvel indították is útnak az ifjút. Azok a konvencionális szokások, melyek az egymásra rétegeződő társadalmi osztályokat jellemzik, azok ráütötték, vagy rá fogják ütni bélyegüket a körükbe kerülő ifjakra is.

a) A férfi ifjúság a „szeretettel köszöntött gárdát” jelenti. A társadalmi élet egyenesen igényli jelenlétüket, sőt a modern, kulturális, szociális vagy politikai akciók belőlük rekrutálják a „pionir”-eket. Életirányuk gyakran aszerint „modern”, szociális vagy intellektuális, amint a közösség körülöttük változik és maradi, alacsony nivójú, esetleg amorális aszerint, amilyen maga a tempót diktáló társadalom. Az életcél ugyanis – mint láttuk – nem mindig az ifjúból születik meg. Őt csak magával ragadja valami parciális vagy történelmi áramlás és lendíti a meglátott ideálnak fanatizmust kiváltó célja felé.

Közösségei a gyakorlati életben családok, körök, kaszinók, társas kirándulások, kultúresték, szociális megbeszélések, művészi összejövetelek, politikai gyűlések, tánc, vigalmi esték, stb. jelentik. Az ifjúember válogathat ezek között, de a mindennapok lassú áramlása valahová lendíti őt. Legsomorúbb az olyan ifjak élete, akiket a „sors” lesodor arról a társadalmi nivóról, melyen élnek és számkivetett Hágár-ivadékként taszít az élet Szaharájába. Ez a jelenség azért szomorú, mert a közösségre teremtett ember kitaszíttóságában – szociális lény voltánál fogva – a nála hitványabbak közösségét keresi, mert ott még megbecsülésre talál.

Azt is élesen meg lehet figyelni, hogy a társadalmi rétegek színvonalának magassági divergenciái vannak.⁸⁹ És az ifjú szellemi és lelki élete nagyrészt aszerint fejlődik, hogy milyen társadalmi nivón mozog a környezete.

A legegyszerűbb és legkevésbé szellemi és lelki az a közösség, ahol a beszédtema s társadalmi érintkezés a divat, a tánc, a kártya-partik, a felületes fecsegés és társalgásnak nevezett semmittevésben merül ki.

Magasabb közösségi nivót jelentenek az irodalmi és művészközösségek, ahol az esztétikai és szellemi élet kérdései kerülnek megbeszélés alá. Még felsőbbrendű a szociális és erkölcsi problémákkal foglalkozó közösség, ahol a szolgálni akaró szellem talál otthont. Legmagasabb színvonalat a vallásos együttes jelenti, mert ott a közösségérzéstől erősített léleknek Istennel való kapcsolatkeresésével is találkozunk.

Már most ki ne venné észre, hogy ezek a különféle közösségből kiinduló hatások milyen befolyással vannak a fiatalember életére? Értéktelen zsúr-fíúvá vagy szellemi arisztokratává, szociális típusú vagy erkölcsi, illetőleg vallásos érzékkel telített személyiséggé alakítják.

Az első típusú ifjú fokozatosan elfordul a belső élet és a közösségből fakadó problémáktól. Az önfegyelmzés, a lemondás, szeretet, kötelesség, munka, felelősségérzet,⁹⁰ önkialakítás mind jobban *elhalványuló fogalmak lesznek benne. Inkább a külső csinnak, dandis eleganciának, modoros uraskodásnak lesz megtestesítője.*

A szellemi életet keresőkre a közösség hatása mélyebb és értékesebb. Az elmélyedésre hajló ifjúembert belső problémák felé viszi. Benyomások tömegének hajszolásával szemben azok vizsgálata: a vertikális elmélyedés lép előtérbe. A könnyen hevülő serdülőből lassan komolyan vizsgálódó ifjú lesz. Az élet kérdései egymásután vetődnek fel előtte s a reájuk adandó feleletek fogják az ő egyéni életének is útját kijelölni. Ezért keresi olyan oda-adóan és szenvedélyesen a világnézeti és társadalmi problémákat könyvekben, színházban, gyűléseken. Innen akar meríteni, ezektől vár kielégítő magyarázatokat. Ennek következménye, hogy komoly, tartózkodó, relatíve kitartó és önfeláldozó lesz.

⁸⁹ A. Rausch: Die Jugend unserer Zeit, Frankfurt am Main, 1910.

⁹⁰ Érdekesen analizálja Wexberg a közösségi érzést. Szerinte a közösségi érzés jellemző tényezői a következők: a) tárgyilagosság (objektivitás), b) logika (a gondolkodásban): cselekvéseiből csak az fogja a konzekvenciákat levonni, akiben van bátorság kedvezőtlen eredményeket is konstatálni; c) munkakészség (odaadási készség a munkára): a munkára való odaadás az egyén önmagából való kilépését jelenti, amit csak az merészel megtenni, aki hisz a maga alkotóképességében; d) vonzódás a természet, a művészet felé: az „én” határait nemcsak az emberek felé kell áttörni. Aki képes arra, hogy önmagából kilépjen, az képes lesz arra is, hogy önmagát a természetben, vagy művészetben feloldja. Ez: végső közösség a dolgokkal; e) felelősségérzés: jelenti minden tettben, gondolatban, érzésben, elképzelésben való felelősségérzést (tehát nem morális felelősséget), vagyis mindent, ami bennük él feltételeivel és következményeivel együtt. (Ervin Wexberg: Individualpsychologie. Leipzig, 1928. 77-78. l.)

A differenciált szellemi élet után áhítózó ifjú ekkor inkább még gyűjt. A közösségért lelkesedő, az erkölcs és vallás területén mozgó pedig inkább élő. Az elsöben erősebb a kumulációs folyamat, a másikonban több a vitalitás. Ez a jelenség is szépen demonstrálja, hogy erkölcsi és vallási élet nélkül nem teljes az emberi élet.

A vallás-erkölcsi életet élő ifjú a személyiség maximális hatása alatt áll. Mert az Isten, mint élő és örök Személyiség lesz elindítója, támogatója és végcélja. Ő maga pedig szintén tudatos személyiség, a végnélküli élet hordozója. Fellobban benne az élet transzcendens fénye. Megvilágosodik a követendő életút és reményként csillog meg előtte az örök élet boldogsága. Megtalálja a végtelen és véges személy belső kapcsolatát és minden erővel a rejtett és Isten felé gravitáló értékek diadalmas kibontására tör. Ez a megmozdulás nem a logika kényszerítő törvényei alapján, hanem belső, vitális megézés útján történik.

A vallásos ifjú közösségi élete is tartalmasabb, mélyebb, lelkibb keretek között pereg. Erős ösztönnel avertálja a felületességet és mély intuícióval keresi az igazi értékeket. Ősi gravitáció ez, amely az egyéniség tökéletes kifejlődését eredményezi.

Az intelligens fiatal leány lelki bontakozását is erősen meghatározza a környezete. Bár csekélyebb mértékben, mint a fiúét. Otthoni miliójének kivételével ebben a korban már legtöbbször önmaga választja meg a szellemi és lelki igényeinek megfelelő környezetet. Belső, lelki-faktorok kényszerítik lassan olyan milió megválasztására, amelyben fejlődése számára optimális lehetőségek vannak.

Ilyen típusú leányokat leginkább az egyetemeken, főiskolákon találunk. Akiket legtöbbször nem a mai rossz gazdasági viszonyok kényszerítenek pályaválasztásra, hanem pusztán a fejlődés expanziós vágya viszi őket a magasabb kultúra felé. Ezek előtt megnyílik a legmagasabb képzettség lehetősége is.

Éppen azért, mert az intelligens leányokat nem külső kényszerítő körülmények, hanem belső szükségyszerűség emelte a magasabb kultúrnívó felé. Tapasztaljuk náluk, hogy szellemileg jól felfegyverezettek és szorgalmuk, fegyelmezettségük, tudatosan kifejlesztett képességeik révén a fiatal leányok elitjéhez tartoznak.

De a milió, a közösség önkéntes megválasztása, más irányban is történhet. Amelyik fiatal leány nem érzi a szellemi fejlődés vágyának kényszerítő erejét, vagy pedig egyre tudatosabban rajzolódik ki benne, hogy egyénisége ezen az úton nem érvényesülhet, akkor más – neki megfelelőbb – környezetbe próbál beleilleszkedni. Ekkor két egymástól élesen divergáló irány lehet tudatossá benne: a lélek vallásos fejlődésének lehetősége, a másik: feloldódás a társaság, a milió vagy divat frazeológiájában.

Sok fiatal leány az előbbi utat választja, akik közül az intenzívebb vallásos típusúak a kongregációk felé vonzódnak, ahol megtalálják a lelki fejlődésükhöz szükséges optimális viszonyokat: a cselekvő, gyakorlati kereszténység és a mély, vallásos élmények nagyszerű szintézisét!

Ennek következménye, hogy ezek a leányok szent lelkesedéssel és apostoli heroizmussal állnak bele a reális életbe. Mindenütt ott vannak, ahol a kereszténység hidat ver a munkanélküliség, a nyomor, a szükség, az éhség elesettjei felé, hogy őket Krisztushoz emelje.

Ezenkívül gyakran igen értékes nevelői munkát is végeznek, amikor az elemi és alsó-középiszkolás kisleányokat „Szivgárdá”-ba tömörítik és azokban nívós, tudatos szellemi és vallásos ébredést stimulálnak. Emellett maguk is igen mély vallásos életet élnek. Szellemi műveltségük – lelki beállítottságuknak megfelelően – sokszor magas fokot ér el a vallástörténelem, vallásfilozófia és általában a vallásos irodalom területén. De soknak közülük irodalmi és esztétikai tájékozottsága is meglepően nagy. Plasztikus bizonyítéka ez annak, hogy a vallás optimális viszonyokat teremtő atmoszférájában az intellektuális vagy művészi hajlam, készség, képesség és tehetség maximálisan kibontakozhat. Ezért találunk az ilyen típusú leányok között sok derűs, kiegyensúlyozott, harmonikus egyéniséget.

Külön réteget jelentenek azok a fiatal leányok, akik önképzésre nem tudnak magukban elég energiát koncentrálni és külső hatások sem tudják ezt belőlük kiváltani. Ezek a leányok – túlkompenzálásképpen – házimunkával túlhalmozzák magukat, hogy az élet nagy problémái elől való megfutamodásukat önmaguk előtt leplezzék. Mert a modern élet is kreál Máriákat és Mártákat. A túl fontosnak tartott házimunka végzésével elérik azt, hogy a maguk teremtette szűk miliójukban látszólag nélkülözhetetlen pozíciókat töltenek be s ezzel mintegy megátolják, hogy környezetük magasabb szellemi és lelki igényekkel lépjen fel velük szemben.

Hasonló a helyzetük, csak lényegesen más okokból, azoknak a fiatal leányoknak, akiket a nehéz gazdasági viszonyok kenyérkereső pályára kényszerítenek. Ezeket fizikai vagy szellemi munkájuk teljesen leköti, mely után pihenésre vagy – ami pszichológiailag majdnem ugyanaz – szórakozásra gon-

dolnak. Pihenésük idejét néha egy-egy értékesebb könyv, színház, koncert magasabb rendű élménye telíti. Éppen ezek az ünnepi felemelkedések jelzik, hogy a lelki igények megvannak, de a fejlődés vágya összezúzott szárnyakkal vergődik valahol a lélek mélyén, és nem tud a szürke, robotos hétköznapiok iszaprétégeből kiemelkedni. Következőleg állandó beállítottságú szellemi vagy lelki fejlődésről legtöbb esetben szó sem lehet. Sajnos, sok esetben ezért hézagokat, töréseket ismerünk fel lelki életükben is. Kezdetben fáradtság, később szokás, majd esetleg bűneik palástolása tartja őket távol a vallásos élettől. De vannak közöttük sokan olyanok is, akik nehéz, áldozatos, családjukért végzett munkában az Evangéliumból kapnak folyton újabb energiákat. Ezeknél tapasztalhatjuk, hogy mélyebb lelki életük következtében a magasabbrendű kultúrélet állandósul bennük.

Mások, mint előbb mondtam, érvényesülésüket a „nagy élet” vonalán keresik. Ezek hasonló típusú leányok vagy szellemi fejlődésben elakadt ifjak társaságát keresik. S mivel szabad idejüket szellemi tartalommal megtölteni nem tudják, bárók, kávéházak, tánc- és kártyadélutánok füstös atmoszférájában élék ki „nagy életüket”. Az ilyen leányok szellemi és lelki élete igen alacsony nívón mozog. Szellemi táplálékuk a „társaság” színesen feltálat pletykái, giccs-irodalom, szentimentális ponyva- vagy pornográfregények. Moráljuk a tudatosan terjesztett és a „társaság” által szankcionált „modern felfogás”-nak nevezett amoralitás. Lelkükben elfakultak a magasabbrendű normák. Maguk választotta alacsony miliójukba nincs senki, aki helyes irányt mutatna nekik. Valóban „az érzékszerveiken keresztül” fogják fel az életet. S ha jelmondatukat „megélni az életet”, realizálják, természetes, hogy csak a testi megélésre gondolnak. Éppen ezért gátakat nem ismerő ösztönös életük és miliójuk hatására igen gyakran a züllés lejtőjére kerülnek.

A közösségi élet tehát – mint láttuk – keret, amelybe valamennyien beletartozunk. Ha a fiatalember jó belső konstrukciójú személyiség, akkor a közösségből felveszi a jó hatást, a rosszat pedig lelki értekeivel kompenzálja. Ha pedig az ösztönök, hajlamok a rossz felé vonzzák, a közösségi élet lazasága még értéktelenebbé teszi a szellemileg és lelkileg fejletlen ifjút.

A közösségi élet tehát emelhet, vagy ronthat aszerint, amint helyesen nevelt, lelkileg kiegyensúlyozott és kidolgozott vagy züllött élet felé hajló, széteső lélekkel bíró ifjúember lép a keretei közé.

B) Jelszavak.

Az átlag ifjak felfogását, életirányát az egymás közötti érintkezés, a cselekvés, a beszéd, az írás befolyásolja legjobban. Nem állnak a meggyőződés, még kevésbé a következetesen kitermelt világnézeti normák alapján. Bennük a lelki állásfoglalást a dolgokkal szemben hamarosan megváltoztatja az újabb benyomás; speciálisan akkor, ha ez tetszetős formában jelenik meg. Különösen a csekély intelligenciájú ifjúra áll ez a megállapítás. És pedig éppen azért, mert a logikus gondolkodás, a kritikán épülő mérlegelés távol esik tőlük. Már ez a tény egyedül is arra enged következtetni, hogy ezeket az ifjakat valószínűleg szép köntösű gondolatok fogják irányítani, mert nincs meg bennük a helyes ítélőképesség, a higgadtság és az objektív kritikához szükséges műveltség. Szépzengésű, jól cizellált szótömeg fogja a bölcsességet jelenteni ennek az ifjúságnak. Mert az életet műveltség hiányában csak a priori-forma (!) tudja érzékelni.

Ezek a szép formájú, de csekély tartalmú, rövid mondatok a jelszavak, amelyek az igazság helyett inkább a gondolat frappáns fogalmazásával hatnak. Ezért van, hogy a jelszavak leginkább az ifjúember lelkiéletének lesznek betolakodó zsarnokai.

Vizsgáljuk meg először a jelszavak mibenlétét, azután kutassuk, hogy milyen típusú ifjúra hatnak leginkább.

a) A jelszavak különböző területen mozognak és más és más irányban befolyásolnak. Részben a mindennapi életben játszanak fontos, kompendiumszerű szerepet, de hatnak a gazdasági, szociális, művészi, vallásos élet síkján is. Abban azonban mindegyik megegyezik, hogy szembeszáll a tudományos felfogással és pótolni akarja a logikus, elmélyedő szellemi vagy lelki életet.

Azt is észrevehetjük, hogy a jelszavak mindig általánosítanak olyan szempontokat, amelyeket az érvek súlyával nehéz volna igazolni. Intenzív hatásuk is abban rejlik, hogy ellentmondást nem tűrő kategorikus egyszerűségük a hallgatóban az igazság látszatát kelti.

Vizsgáljunk meg ezért néhány jelszót:

A tudományos életről igen elterjedt ítélet ez: a száraz tudománynál többet ér a derűs élet. Ezt a legdurvább és legbanálisabb formában így fogalmazzák: „a sárguló fóliánslapok helyett többet érnek a kártyalapok”. A tudósokra pedig ezzel kapcsolatban igen gyakran mondják, hogy „nem akarok

könyvmoly lenni, vagy száraz múmiává silányulni”. De akármelyik ilyen jelszóra gondolunk is, mindig megérezzük, hogy ebben a tudomány lebecsülése és a tudós erőfeszítéseinek leértékelése rejtőzik. Mert ezek a mondatok nem leszúrt igazságok vagy beigazolható állítások, hanem a könnyű fajsúlyú ifjú embereknek hamis, de frappáns kijelentései.

Az ilyen jelszavak sokszor határkérdéseket is érintenek. Különösen a tudomány és vallás világnézeti találkozásaira vonatkoznak.

Ezek szerint a „tudomány és a vallás összeférhetetlen”. Ez a formula is ismeretes: a tudomány a világgosságot, a vallás a sötétséget terjeszti. Ezek a mondatok szerteszét szállnak; a társaságban, sajtóban, irodalomban, különösen a politikai giccsi irodalomban hamarosan otthonosak és sokszor tudatosan megtévesztik, az ifjúságot.

A művészet területe ugyancsak tele van jelszavakká sűrűsödött ítéletekkel. Ilyen esztétikai formula pl.: hogy „a festő csak saját meglátását adja”, vagyis a művész ne realizáljon; ez a fotográfia feladata, hanem szín- és formahatásokban beszéljen. Vagy: „a szín csak eszköz a képsíkok elválasztására”. Ezek az egészen modern irányok, inkább jelszószerű elnevezések alatt keletkeznek, mikor az ifjú művészek „neofuturizmus”, „szubjektív kubizmus”, „dadaizmus” zászlója körül gyülekeznek. Mindenik név túlságosan spekulatív művészi kísérletezést jelent: a művészi intuíció majdnem teljes elfojtását és last but not least azt is, hogy „a „ma” nem ért meg minket, hanem majd a „Holnap” fog nekünk igazat adni”.

Ilyen mondatok végeredményben az ifjú művészek legtöbbször csak jelszavak. Irányok, jelzések, követésre intő és buzdító megindulások. – Most nem célunk külön kritikát mondani erről; csak azt akarjuk kiemelni, hogy a művészet szent berkeiben is sokféle formában hangzanak – üres jelszavak, Hogy ezek szintén a tudatba kerülnek s különösen a fiatal művészek egy részét tartják mágneses vonzás alatt, – tekintve az ifjú lélek útkeresését, – ez szinte természetes.

Az útkereséssel teljesen összefügg az erkölcsi élet terén is felhangzó jelszavak serege. Az autonómia és heteronómia kérdését érintő jelszavak egyenesen támadják az erkölcs lényegét. „A magunk urai vagyunk”, vagy: „Az élet kényszere alatt állunk”, „A gazdasági élet szüli az erkölcs relatív törvényeit” stb. Ezek a tételek mindabból az alapelgondolásból táplálkoznak, hogy az ember gravitációs irányát földi boldogsága szabja meg. E felfogás szerint jó és helyes az, ami földi szükségleteinket kielégíti és örömeinket fölfokozza. A Teremtő és teremtmény tudatos kapcsolata „fikció”, a jó és rossz különbsége pedig korokkal változó, tehát relatív. A lélek felsőbbrendű vágyainak kielégítése „dekadenciához vezet”, vagy pláne szélső baloldali felfogás szerint: „a metafizika a reakciós típust jellemzi”.

Ugyanígy vagyunk a gazdasági élet síkján élénk meredő jelszavakkal, melyeket a különböző gazdasági irányok vagy közgazdasági iskolák fogalmaztak meg, hogy uralmukat igazolják és biztosítsák. Sok ilyen jelszót találunk már a merkantilistáknál, fiziokratáknál, még többet, rövidebbet és frappánsabbat a manchesteri liberálisoknál, de legsűrűbben itt törnek fel körülöttünk napjainkban a szocialista, kommunista, fasiszta vagy nemzeti szocialista tömegekből. A rövid sokat ígérő jelszavak könnyen megfogják a nyomorral, éhséggel küszködő fiatalembert. Különösen manapság, mikor a forrongó társadalom lázas kapkodással keresi a jobb, az igazabb társadalmi formát, mely emberi-nívót biztosít az egyénnek. A háború és forradalmi pszichózis szülte káoszban megnövekedett a tömegek szenzibilitása – mely éppen úgy neurózis következménye, mint az egyes embernél –, könnyebb tehát a szuggerálhatósága, A tisztánlátás kegyelmét kevesen akarják és tudják lelkileg felvenni.

Bár már a fentiek is több világnézeti pontot érintettek, mégis külön kell foglalkoznunk a vallásellenes jelszavakkal. „A vallás a papok találmánya.” „A vallás: – népbutítás.” „A biblia mesekönyv.” „A földet engedjék át nekünk, a mennyországot átengedjük a papoknak.” „Himmel erreichen, Erde verlieren.” (Feuerbach.) „Lebontottuk az ég kék boltozatát, leejtettük belőle az ég urát.” „Ede, bibe, comede, post mortem nulla voluptas.” (Epikureizmus.) Vagy: „Minden vallás egyenlően jó.” „Egy az Isten; egészen mindegy, hogy milyen módon közeledünk hozzá.” Sokai banálisabb, de gyakoribb: „Más dolga van a jó Istennek, mint velünk törődni!” „Nem az a fontos, hogy melyik vallást követem, hanem az a lényeg, hogy becsületes ember legyek.” „Mesékkal eltűnnek a vallások is.” „Több világgosságot és kevesebb lesz a vallás!” Végig idézhetnénk egész kötetre valót, de nem a szám, hanem a tendencia a fontos. Láthattuk belőle, hogy az élet legalapvetőbb kérdéseit támadja a jelszavak serege. És azt is, hogy leginkább az Isten létét tagadják, még pedig oly erősen, hogy a gondviselő Atya, a kinyilatkoztatás útján jelentkező Úr Isten életük alakításából teljesen kiesik.

A vallásellenes jelszavak természetesen nem maradnak kizárólag elméleti-síkon, mert magukban hordják azt a gyakorlati következtetést is, hogy az Isten és ember közötti kapcsolat, a vallás felesleges,

sőt lehetetlen vagy egyenesen nevetséges. Az Isten fogalmának és a vallásnak ilyen diffúz fénnel való megvilágítása pedig defarmálhatja az amúgyis kritikára hajlamos ifjúban a hitet s ezzel együtt a felfelé törekvést.⁹¹

b) A második kérdésünk ezek után szinte természetesen jelentkezik és mintegy következménye az elsőnek: milyen típusú ifjúra hatnak leginkább a jelszavak?

Maga az a tény, hogy a jelszavak indokolás nélkül, fölényesen állítva valamit, jelennek meg, mutatja azt, hogy olyan ifjak kerülnek hatásuk alá, akiknek lelki-élete fejlődésben elmaradt, szellemi élete rosszul alapozott vagy teljesen kaotikus és nagy bennük a sematizmusra való hajlamosság. Az ifjúban ezt érthetővé teszi a lelki forrongás, a kötelékektől való szabadulás vágya, az önállóságra törés. A jelszavak ugyanis alapjukban véve szabadságot hirdetnek. Ez azután megfogja a felszabadulást kívánná s azért küzdő ifjúságot.

A jelszavak hatása az ifjúság egyes típusainál különféle. És itt nem annyira az életstandardok különböző voltában mutatkozik az eltérés, hanem abban, hogy a „múlt”-ból ható lelki-tényezők eredményesen tudják-e egyensúlyozni a felbontó jelszavak destruktív hatását.

Aki fejlett kultúréletet él, vagy erős vallásos nevelésben részesült, az a kritika abszorpciós rétegén átszűri a jelszavakat, melyekből azután rendesen semmi sem marad. Az ilyen ifjú hamar észreveszi a fölényes és „felvilágosodott” frazeológia mögött lévő elfogultságot vagy tudatlanságot.

Ha speciálisan a vallásos típusú ifjúságot vizsgáljuk, akkor megállapíthatjuk, hogy ezekben reakcióképpen a krisztusi életben való határozottabb hitet hoz felszínre a vallásellenes jelszavak gyakori támadása. A lélek ellen indított támadások legtöbbször erősítik a kiegyensúlyozott, vallásos lelkeket. Bennük kialakult már az erős krisztusi lelki-bázis, mely biztos alapot nyújt. Könnyebben is koncentrálnak azokat a lelki erőket, melyekkel a támadást kivédhetik.

Ez is bizonyítja részben azt, hogy a jelszavak hatása az előző életszakaszok nevelési intenzitásával fordított arányban áll. Mert ha a világnézet elemeit tervszerűen beépítették az ifjúba, akkor nehéz elgyengíteni benne a vallás és a kultúra reflektorát.

A gyengébb – környezeti okok, vagy helytelen nevelés következtében – bizonytalanul ingadozó ifjúság lelkét könnyebben bontja meg a jelszavak támadása. És még erősebben hatnak a tipikusan „tömegemberre”. Az utánzásra hajlamos ifjúnál, a csökkentebb akarati életű ifjúnál is látjuk a jelszavak hasonló, gondolkodást, érzést, akaratot, cselekvést sémába kényszerítő hatását. Akiben nincs acélos lelkület, az behódol a többször hallott s lassanként beidegződő jelszavaknak. „Gutta cavat lapidem”: a kicsiny ráhatások kivájják a kemény kőzetet, a betonpartokat is alámossa a tenger hullámzó mozgása. A csekély intelligenciájú, vagy fejletlen akarati életű ifjú is eleinte érdeklődéssel és örömmel fogadja be, teszi sajátjává a jelszavakat, melyek egymás után koptatják el benne a világnézeti, vallási, erkölcsi, gazdasági életfelfogásait. Annyira, hogy végül lelkileg teljesen deformálódik. Lassan új összetételű lelki alap cementeződik össze benne, melynek nyomán sajátos belső alakulást tapasztalunk. Ez már világosan magyarázza azt a fokozatos elváltozást is, mely az ifjúság életét a jelszavakat illetően jellemzi.

Ezeknek lelke szinte hangszórója lesz a feléjük hullámzó jelszavaknak, mert bennük eddigi életük igazolását és védelmét látják. Ez pedig fontos stabilizáló jelenség, mert hisz egyébként gyengéknek kellene találniuk önmagukat. „Ha mások is így beszélnek, akkor természetes, hogy én is így élek!” Erről a kérdéstről így ír egyik lelki gyermekem: „16 éves korom legsúlyosabb erkölcsi botlását ennek a jelszónak a köpönyege alatt követtem el: „a szerelmi élet természetes és az ember legegyszerűbb joga.”

Egy ilyen „megnyugtató” jelszó biztosítja az ifjakat, hogy jól választott és helyes úton járnak, ha az evangéliumi ösvényekről letérnek. És megerősíti bennük azt a jellemvonást is, melynek alapján az ifjú nem nézi jó szemmel mások tisztult életét. A tiszta élet kellemetlen memento, éppen ezért be-mocskolására törekszik. Az élet silány színvonalára kerülő ifjú örül, ha másokat is erre a nivóra süllyeszthet. „Solamen miseris socios habuisse malorum”: vigasztalódik a süllyedő ember, ha a többieket is az élet mocsarában találja.

A kohézió törvénye a lelki-élet világában is érvényesül. Van lelki-kohéziós törvény. Mindenki ahhoz vonzódik, aki lelkileg vele egybecsendül. Az ifjak közösségében: a legényotthonokban, lányegyesületekben, kollégiumokban, a főiskolákon, az egyetemi laboratóriumokban hamarosan egymásra

⁹¹ Hogy mit veszítenek ezzel, annak megvilágítására álljon itt néhány szó Chestertontól:

„... a kereszténység szellemben újabb, mint a gondolkodás legmodernebb irányai. S majdnem biztosan lehet állítani, hogy új győzelem küszöbén áll.” (G. K. Chesterton: Der unsterbliche Mensch. Bréma, 1930. 363 l.)

akadnak az azonos fajsúlyú fiatal emberek és faj-súly szerint orientálódnak. Éppen ezért kezdetben bármily messze is vannak egymástól, rövid pár hét után egymásra találhatnak. A lelkiileg üresebbek, tartalmatlanabbak leginkább úgy, hogy felületes, fölényeskedő jelszavakból álló beszédek egymás felé irányítják őket.

Különösen ezeknél a silányabb lelkületű ifjakkal észlelhető, hogy torokkal iparkodnak kiválni a többiek közül. A jó torok náluk rendszerint a gondolathiany pótlására szolgál, erősített hanggal próbálják egyensúlyozni gondolatsegénységüket. Társas együttesben megfigyelhetjük, hogy a leghangosabb, a legkövetelődzőbb, a legintranszigenesebb rendszeren az, akinek legkevesebb a tudása és primitív a lelki élete. A jelszavakat variálja, kombinálja s azokat nagy gesztusok, dilettáns pózok kíséretében harsogja el. A vezető szerepet, sajnos, elég hamar el is nyerik a „gégék emberei”. Minden rétegű ifjúsági körben megtaláljuk a „hordóemberek” nem éppen ritka példányaikat. Szerepük kezdetben elég könnyű, mert átlag kevesebb a nehezebb fajsúlyú fiatal egyéniség, mint a „Herdenmensch”. Ifjú követők azután hamarosan igába állnak és húzzák a bigát, amelyen trónt ül a felületesség, értelmetlenség és korlátoltság.

A kommun alatt és közvetlenül utána az ifjúsági vezérek nagy része ezekből a fajsúlytalan, jelszóemberekből került ki. Maga az ifjúság komoly tömege is megérezte ezt és azért mind határozottabban megtagadta a fajsúlytalan vezérekkel való közösséget.

Megfigyelhetjük még, hogy a jelszavak ifjú követői másokat is erre az életnívóra igyekeznek lenyomni. Taktikájuknak ügyesen megválasztott anyaga a gúny marólúgja. Céltábla a biztos erkölcsi alapokon álló felsőbbrendű ifjú. Az az ifjú, aki – szerintük – „a mások rabszolgája”..., „a tanárok kedvence”..., „a könyv helótája”..., „a csuhások bérence”..., „reakciós”..., „bigott”, „sötétlelkű”..., hogy csak az enyhe kifejezéseket reprodukáljam. Ifjúsági összejöveleteken gyakran hallani eme „árulók” ellen kifakadásokat. Még pedig azért, hogy minél kevesebb legyen az élő tilalomfa, amely őket nívótlan életükre figyelmezteti. Módszerük kezdetben a kedves, majd terrorizáló fellépés. Eleinte csak „baráti körök”-be akarják vonni a bigott ifjút, hogy „öntudatosabb” legyen. Majd fenyegető magatartással próbálják később már kényszeríteni. Ha siker koronázza e próbálkozást, akkor ezt a „felvilágosultság győzelmeként” könyvelik el; ha pedig eredménytelen a kísérlet, akkor fölényes megvetéssel hagyják ott az „elmaradt buta bigottot”.

Hogy ennek az üres, tartalmatlan demagóg szerepnek következményei mutatkoznak nemsokára az ifjúság eme részének életében, az természetes. A jelszavak ifjú emberei fokról-fokra a szellemi és erkölcsi elposványosodás felé haladnak. A munka elveszti előttük önnevelő értékét, a vallás és erkölcs meglazul bennük és csak az érvényesülés, a siker, a pozíció elérése lesz domináló tényező bennük.

Halljunk csak erre vonatkozólag néhány megjegyzést, amely az ifjúság köréből hangzik felénk:

„Az egyetem tudományos előadásai jó hatást gyakoroltak reám. A kollégák néhány félre dobott megjegyzése azonban, amely a vallás és erkölcs kérdéseire vonatkozott, kellemetlenül érintett. Nemsokára érezni kezdtem, hogy nem is olyan erős alapzatú az én világnézetem, hanem a „sötét középkor gyerekes maradványa.” Hozzájárult ehhez más kollégák beszéde is, akik a felvilágosult és szabad élet hírnökei voltak. Hogy mi lett belőlem? – kérde az Atya. – Rom, amely újra valamiféle lelki-templommá akarna integrálódni.”

Egy másik ezt írja: „Egész más elvek, más tételek csengenek állandóan a fülemben, mint amiket én eddig hallottam. Mindent más mérlegen mérnek. Ma már én is hajlom arra felé, hogy „minden percrek leszakítsd virágát...”.

„Engem az az ideál lelkesít, – írja egy ifjú – hogy igazán testvérek lehetünk a szellemi arisztokrácia vezetése homogén társadalomban. Én megtagadok mindent és mindenkit, aki távol áll ettől az állásponttól...”

Van ezek között olyan is, aki visszamenve hibáztatja életét, de a legtöbb nyilatkozat olyan életet tár elénk, mely az örvény felé sodródik.

Azt természetesen nem állíthatjuk, hogy minden egyes jelszóból vegetáló ifjú élete ide vezet. De az bizonyos, hogy a jelszavak ifjúsága fokozatosan levonja azok gyakorlati következményeit és jobb esetben dilettáns képviselői lesznek az „életmesterek” elméletének.

Láttuk tehát, hogy a jelszavak alkotják a kívülről ható tényezők egy részét, mely az ifjúság fejlődését, lelki bontakozását befolyásolja. Látszólag jelentéktelen szavak vagy mondatok ezek. A valóságban pusztító lelki alkaloidák, melyek a lélekbe jutva, ennek felsőbbrendű organizmusát először narkotizálják s azután lassan megmérgezhetik. Az ifjúság kevés figyelmet fordít rájuk, kevésre becsüli hatóere-

jüket és éppen ezért hatnak olyan könnyed észrevétlenséggel.⁹²

Az ifjúság egy része pedig szívesen befogadja őket. Mert enerváltságra hajlamos egyéniségük alkalmas médium a befogadásra. Széthulló lelki-életük megerősítését keresik bennük és nem veszik észre, hogy a jelszavak csak narkotikumok, melyek teljesen alkalmatlanok az élet helyes megélésére. A modern jelszavak hatására ősi gyökereket fűrészelnek, „a dilettáns” múlttal szakítanak és ezt mindig valami könnyed, fölényes gesztussal kísérik.

De ezek az ifjak nem állnak meg a maguk átértékelésénél. Fanatikusán rávetik magukat a közönségre is. Új jelszavakkal operálnak. Másokat is megnyerni kívánnak, így születik meg a régi, álromantikus fiatalságnak modern kiadása. A jelszavakra épített, üres, tartalmatlan, de éppen ezért fölényeskedő ifjú típusa. Az „új igazság apostola” ez utóbbi is jelszó és éppen olyan üres, mint a többiek, de centripetális élethuzugsága lesz a különben széthulló fiatalember lelkének.

A háború annyi szennyet és piszkot öntött az élet felületére, nem csoda, hogy a modern fiatalság egy részében meginog a tiszta élet szeretetébe vetett hit következőleg domináló helyzetre törekednek az alsóbbrendű ösztönök. Ezeket a kilengéseket valahogy igazolni, a „lelkiismeret” szavát valamivel elnyomni vagy tompítani kell. Így keletkeznek a „bölcesség”-et jelentő jelszavak, melyek felé egy csomó ifjúember kapkod, mint utolsó szalmaszál után, hogy hibáit és tévedéseit, brutalitását és erkölcsstelenségét, korlátoltságát vagy műveletlenségét valamivel mentse, valamilyen stilizált és könnyen kezelhető jelszó-köntössel leplezze.

C) Az irodalom hatása.

Az emberiség szellemi életének forrongását és evolúcióját rögzítik meg számunkra a könyvek. Egyrészt a múlt és jelen kincseit őrzik, másrészt a forrongásban levő emberiség jövőt építő gondolatait közvetítik. Értékük azért nagy, mert az emberi gondolatnak örök konzerválói és bizonyos állandó szellemi küzdelem feszült energiáinak levezetői. Éppen ezért a könyvek az emberiség legértékesebb vagyontömegéhez tartoznak. Bár a történelem folyamán az emberiség egy része nem mindig így gondolkodott és gyakran bizony alig becsülte az írókat, akik „csak” könyvek és gondolatok segítségével akarták kiformálni az utókor számára a szebb, jobb, igazabb, emberibb életet.

A könyv birtoklása a múltban egy ideig kivételes egyéniségek kiváltsága volt. Olyan, mint a vagyony, mely csak a gazdagok hatalmi bázisa. A bölcesség, a tudomány, a művészet és irodalom is javarészen tudósok, művészek, papok sajátja; ők alkották ugyanis az arisztokrácia rétegét – a szellemiek terén. A katedrák különböző tanítása nem kerülhetett hamarosan a köztudatba, mert ezt a könyvek ritkasága és drágasága megakadályozta. Az írott betűt a nyomtatottnak kellett felváltania, hogy a könyv, amely eddig a szellemiekkel és vagyonnál megáldottak kincsét jelentette, megkezdjé szociális munkáját.

Ma már évente több, mint százezerre tehető a megjelenő könyvek száma.⁹³ Tárgyi tartalmuk szerint lehetnek szakirodalmi, vagy szépirodalmi, művészeti, szociális, filozófiai, vallásos jellegűek. Formájuk nemcsak a régi értelemben vett könyv, hanem folyóirat, újság, röpirat. Ha pedig irányzat szempontjából vizsgáljuk őket, akkor homlokegyenest ellentétes elméletek, világnézeti felfogások, vallásos-nevelési álláspontok harcos katonáit ismerhetjük fel bennük. Majdnem mindegyik valamelyik világnézeti irány szolgája és alig akad már közöttük a látott, vagy átélt események objektív krónikása vagy a szellemi küzdelmek „egyszerű regisztrálója”!

Ebből természetesen következik, hogy a békés csendben egymás mellé sorakoztatott könyvek nem nyugodt és nyájas nyárspolgárok, hanem felfegyverzett katonák. A könyvtárak oszlopokba felvonuló seregek helyesebben: a holtak látszó fekete betűsorok eleven falanxszá szélesednek és sokszor bravúros elánnal győzik le, roppantják össze a „nyájas olvasó” lelki frontját. És kényszerítik szellemi vagy lelki-életének teljes „átcsoportosítására”.

A holt betű vakító reflektor lesz, amely ember-lelkekbe vetíti az ellentétes gondolatokat és elindítója a belső és külső szellemi harcoknak. A könyv birodalmában sokszor a rejtett igazság megsejttetése a cél. Ezért harcol mindenik könyv, ezt akarja elérni a gondolatok legellentétesebb rendszereivel.

Korunkban tehát a szellemi élet táplálékai minden ember számára elérhetők. Hogy azután ki milyen táplálék után nyúl, az leginkább az életkortól, illetőleg a szellemi fejlődéstől és a lelki beállított-

⁹² Marczell-Kosztlerszitz: A kemény parancs. Budapest, 1928. (imponderabile-k!).

⁹³ 1922-ben majdnem 100.000 könyv jelent meg a föld könyvpiacán.

ságtól függ.

A gyermekek a tiszta, égszínűen opaleszkáló tej után kapkodnak. Ez – naiv analógiával – a betűk világában a mese, amely a primitív fantázia kékszínű birodalmához tartozik. A serdülők a színes, ízes, felhasadó gyümölcsöt szeretik. Ez az irodalomban a színes, érzelmileg túldimenzionált regény, illetőleg reális vagy romantikus elbeszélés. Az értékesebb ifjú derűt, örömet, boldogságot, de mindezek mellett már életének célját, esetleg egyetemes emberi ideálokat keres; neki ez a közösség, az erkölcs terén mozgó értékes szépirodalomban vagy a világnézeti művekben érhető el legkönnyebben.

Vizsgáljuk meg konkrété: vajon tényleg milyen irányú könyvek, folyóiratok alkotják az ifjúság olvasmányait és azután állapítsuk meg, hogy milyen lelki változást okozhatnak bennük az olvasott könyvekből vagy folyóiratokból sugárzó gondolatok.

Lássuk ezeket egyenként!

a) Az elsőt olyanformán tudjuk megállapítani, hogy a hivatalos könyvtárak kimutatásait és saját megfigyeléseinket segítségül hívjuk.

A könyvtárak látogatói általában az ifjúság köréből kerülnek ki; még pedig kisebb részben a serdülő és nagyobb tömegben a felserdült ifjúság köréből. Minket most a második csoport érdekel, de az egységes kép szempontjából – és csakis abból – az elsőt is figyelemre kell méltatni.

Ha a középiskolák (!) könyvtárainak forgalmát figyeljük meg, akkor nem lehet egészen eredményes a megállapításunk, mert itt igen erős tényező a „kötelező olvasmány”. Nem helytelenítem én ezt (sőt igen fontosnak tartom), de a mostani vizsgálódásaimnál ezt nem igen értékesíthetem.

A munkás és falusi (!) serdülő életében még nehezebb ez a megfigyelés. A továbbképző-, ismétlő-, tanonciskola könyvtára kevesebb könyvet ad a szellemi képzésre. E könyvtárak helyes összeállítása a sok anyagi nehézségek miatt alig sikerül.

Mindhárom serdülő csoportnál a legnagyobb kelendőségnek azok a könyvek örvendenek, amelyeknek tárgya fantasztikus esemény vagy érzelmi motívumokkal erősen stilizált életrésztlet; különösen a serdülő leányok életében látszik helyesnek ez a megállapítás. Mindkét nemű serdülők sokszor olyan könyveket forgatnak, melyek szellemi és erkölcsi meniszkusza nagyon alacsony értéket jelez.

Már most ilyen előkészületek után lép az ifjúság életszakaszába a serdülő. Ez a „szellemi előkészület” szinte fanatikus jelszavakkal szorítja az ifjúságot arra, hogy minden gátlás nélkül lendüljön bele az élet kaotikus forgatagába.

Korunkban olyan ideológiák kerülnek felszínre, amelyek a régi társadalmi épület alapjait döngetik. Új életformát hirdetnek. Új irányokat, melyeket az ifjúság eszmények felé sodródása és utat, levezetődést kereső erőfőlsége szívesen támogat.

Az ifjúságot ebben a pontban ugyanis az különíti el a serdülőtől, hogy nagyobb vehemenciával dobja magát – belső expanziók nyomán – az élet sodrába. Ha jó, erkölcsileg alátámasztott behatások indítják, akkor az ideák keresésének vonalán lendül, ha azonban múltból ható szexuális élmények dolgoznak a lélek mélyén, akkor a szétesést előkészítő ösztönös élet örvényébe kerül.

Ezért fontos tehát, hogy a szépirodalmi olvasmány kiegyensúlyozott mentalitást és felsőbbrendű szellemi-lelki értékeket hozzon az ifjúság életébe.⁹⁴

⁹⁴ Példaképpen bemutatjuk egy fiatal leány – levélben közölt – olvasmányainak jegyzékét:

„Könyveim 14-15. éves koromban fiús, kalandos történetek, fantasztikus dolgok, eleven, történésekkel, akciókkel teli regények és, csak nagyon ritkán, megható leányhistóriák.

16. évvel komoly jelleget kapnak olvasmányaim. Neta csak könnyű szórakozás többé az olvasás, hanem komoly élvezet és tanulni, gondolkodni, fejlődni is akartam általuk. Ekkor már művészettörténeti, kultúrtörténeti, esztétikai, történelmi munkákat olvasok és a regényeket nagyon szeretem.

De szeretem a költeményeket is: Arany, Petőfi, Reviczky, Kisfaludy, Madách költeményeit és „Az ember tragédiája”-! (kívülről tudom) és Ady verseit. Kosztolányi: Modern költők fordítását ebben a korban (16. éves korban) kaptam. Prohászka: Föld és ég, Elmélkedések. Flammarion valamelyik kisebb könyvét. – Jókait kevesebbet olvastam. Eötvös: Nővérek, Falu jegyzője. Andersen meséit mindig szerettem. Sienkiewicz: Quo vadis? Hugó: A párisi Notre-Dame. Ibsen legtöbb munkáját (természetesen akkor még nem értettem meg teljesen), Gorkij: Éjjeli menedékhely, Shakespeare és Molière munkáit. – Rostand: Cyránóját még mindig szeretem. – Dickens: Két város. Cooperfiel Dávid-jához is hű vagyok ma is. – Tormay Cecil: A régi ház, Emberek a kövek között. Tolsztoj: Háború és béké-je a legkiemelkedőbb emlék.

17. éves korom olvasmányai közül felsorolom: Maeterlinck: A kék madár és a Szegények kincsét, azután Dante Poklát.

19. éves koromban olvastam: Thackeray: Hiúság vására. Goethe és Schiller műveit

Ezek az olvasmányok azonban korántsem merítik ki azt az anyagot, amely az ifjúság szellemi táplálékát jelenti. Az intelligens ifjúság igen nagy számban forgatja a szakirodalmi és tudományos könyveket, de egyúttal a politikai célzatú propaganda-műveket, folyóiratokat és napilapokat is.

Már most mindezekből a következő tapasztalati megfigyelést tehetjük:

Először: az ifjúság intelligens része sokat olvas. A külső vagy belső okok következtében kevésbé értékes elem alig vagy igen értéktelen, silány műveket forgat.

Másodszor: az olvasmányok nagyobb része – tárgyi szempontból – az intelligens ifjúságnál világnézeti problémák körül mozognak, melyek a szépirodalom könnyebben érthető, cizellált formájában vannak kifejezve.

Harmadszor: ez a világnézeti orientálódás oly erős, hogy még a regényírók közül is azok inkább kedveltek, akik világnézeti irányokat képviselnek. Akár támadó, akár az olvasóhoz hasonló lelki beállítottságúak.

Negyedszer: a legnehezebb bölcséleti, történelemfilozófiai vagy közgazdasági művekből is azokat keresi a nívósabb ifjúság, melyek egy konkrét világnézet talajából organikusan nőnek feléje.

Ezek a megállapítások azért fontosak, mert az ifjúság nevelését és fejlődését tekintve rendkívül fontos az a tény, hogy az ifjúság lelki életének középpontjában a világnézeti orientálódás, a világnézet kiépítésének immanens szükségessége dominál. Ez erősen vagy gyengén, remek architektúrával vagy primitív módon, de minden fiatalemberben megtalálható.⁹⁵

b) Kérdésünk második része: milyen lelki eltolódást okoznak az olvasmányok?

Amíg a gyermek mesealakokat vagy nagynak, erősnek hitt felnőtt embereket tisztel, addig az ifjúság írókat, nagy gondolkodókat emel ki maga elé eszménynek, ideálnak.

A lelki hangulatnak, optimista vagy pesszimista alaptónusnak megfelelően, az ifjak közül Mecsnikoff- vagy Schoppenhauer-követő lesz. Akik drámairodalommal vagy regénnyel foglalkoznak, azok között Anatole Francé, Ibsen, vagy Strindberg az ideál. A nem sötétben színezett lelkűek Moliétre, Rostand-ra, Wilde-ra, Claudel-re, Maeterlinck-re esküdnek. A regényírók közül egyiknek Jack London, Upton Sinclair, Dreiser, Hemmingway, Lewis, Dos Passos, a másoknak Dickens, Wells, Huxley, Chesterton, Belloc vagy a franciák: Bourget, Coppée. Romain Rolland, Valéry, Peguy, Mauriac, Maritain tetszik. De sokat olvassák az oroszokat, németeket, a magyarok közül Jókai, Mikszáth, Gárdonyi, Herceg, Sík Sándor, Mécs László vagy Ady, Szabó Dezső, Móricz, Babits kellenek. Ezek a szellemi nagyok olyan vonzást gyakorolnak az ifjúságra, hogy későbbi életszakaszakra is intenzív kihatással vannak. Közülük is inkább azok örvendenek a legnagyobb olvasottságnak, akik új világot, új társadalmi konstrukciót követelnek és ezt színes, mély, frappáns gondolatokon keresztül helyezik szembe a régi világgal.

Ugyanígy vagyunk a gazdasági, társadalmi kérdéseket tárgyaló szociális irodalommal is. A szociális írók vagy új ideológiákat teremtő gondolkodók hűséges és fanatikus követőket találnak az ifjúság rétegében. Mert a lelkesedés, az ideálkeresés, a világnézet építésének vonalán találkoznak velük. Marx, Engels vagy újabban Buchann és Lenin olyan vonzó ideálcentrumot jelentenek a radikális ifjúság lelki-életében és fejlődésében, hogy rajtuk kívül ennek a tömegnek nincs is más ideálja.

Ezen egyoldalú lelki beállítottságból fakad a második szomorú eredmény: a fanatikus, gondolkodás nélküli, mechanikus behódolás. Az ideálnak felemelt gondolkodóra „esküszik” a fiatalember. Még akkor is, ha néha felszínre kerülő „jobb meggyőződésével” ez ellenkezik. Érdekes, hogy éppen ebben az életszakaszban, mikor a kritikai érzék maximálisan fejlődik, az ifjú idealizált írójával szemben képtelen az objektív kritikára.

21. éves koromban kerülnek sorra (kívülről tudtam sok részletet belőlük) R. IVoss: *Zwei Menschen*. Gobineau: *Renaissance* című könyvét vettem meg és Paul Wiegler: *Geschichte der Litteraturjät* is. Hauptmann: *Die versunkene Glocke*. Sudermann: *Frau Sorge, Énekek éneke*. Kellermann: *Az alagút*. Mereskovszkij: *Leonardo da Vinci, Julianus Aposztata*. Wilde: *Dorian Gray*. Meséi közül: *A boldog herceg, Az óriás kertje, A csalogány és a rózsza* stb. De profundis, *Readingi fegyház balladáit*, Jacobsen: *Frau Marié Grubbe, Nils Lyhne*. Björnson: *Auf Gottes Wegen, Solbakken, Synnöve*. Strindberg: *Historische Miniaturén, Rausch*. Lagerlöf: *Jeruzsálem, Gösta Berling, Krisztus-legendák*.

23. éves koromban. Dosztojevszkij: *Bűn és bűnhődés*. – Tolstoj: *Karenina Anna*. Francé: *Thais, Szent Klára kútja*. Carlyle: *Hősök, A francia forradalom*. Mécs László versei. Papini: *Krisztus története*. Szent Ágoston élete. Ferrero: *Caesarok hitvese*. Manzoni: *Jegyések, és újra Ibsen művei*.

⁹⁵ A világnézet szükségzerű megjelenése figyelmeztet bennünket nevelőket arra is, hogy az ifjúságot ebben az irányban befolyásoljuk.

A harmadik következmény, hogy e lelki eltolódás a gyakorlati élet irányát is ennek megfelelően megváltoztatja. Az új, irodalomból kinőtt „világnézet” homályos szellemi ködöt diszpergál az ifjú lelkébe, ezért nem tud világos, igazi és aktuális problémamegoldást nyújtani. A természetfeletti orientációt mellőző irodalom lassan dekomponálja a hitet az ifjúságban. Gyakran egyenesen istentagadóvá teszi. Azonban a gazdasági életben, a társadalmi konstrukciókon, parciális faji vagy politikai problémákon túl az ifjú elé mered a legnagyobb probléma: saját erejének helyes organizálása vagy szellemi, érzelmi, akarati életének diszharmóniája, mely már túlnő a tervgazdálkodás vagy horogkereszt problémáján. Gravitációs magját veszített lelki-tropizmussal keresi ilyenkor a helyes irányt és menekül a lelki üresség, a kétség elől. Mert akit egyszer a kétség megült, azt összeroppantja az élet sokirányú erőpróbája.

Bizonyítják ezt maguk az ifjak is:

„... Életem nehézségeit nem tudom megoldani. Nincs irodalom és nincs filozófia, amely eligazítana. Fáradtan lapozom fel a régi hú barátokat: feleletet egyiktől sem kapok. Fáradtan és hitetlenül állok önmagam előtt is: világosan érzem, hogy nincs menekvés...”

Ugyanez az ifjú később így ír: „Kirobbant végre belőlem is a vita nuova lehetőségének tudata. „Si potuerunt hi et hae, cur non tū?” – kérdeztem Szent Ágostonnal. Az Evangéliumhoz fordultam és ott ezt olvastam: „Confidete, ego vici mundum”. Hinni kezdek és próbálok a bizakodók seregéhez állni. Az éjszakák lassan oszlanak és a hit világossága visszatérőben... Claudel-lel én is kiáltom: „le ciel est toujours bleu”.

Egy 22 éves leány csak ennyit írt: „Eolvastam X író könyvét. Női mivoltomban annyira lealázottnak éreztem magam, hogy undorral csaptam le... Mindig magas szempontból gondolkodtam az életről. Az édesanyjai hivatást a legszentebb életszolgálatnak tartottam. De ha ez az élet, akkor én utálattal fordulok el tőle... De remélem, hogy ez a könyv csak egy beteges idegzetű ember szörnyű fantáziája...”

Az ideálkeresés az ifjúságnál tehát éppen a könyvek rossz iránya következtében tévutakra is vezethet. Ezekre a laza, süppedékes talajú utakra az ifjúság ama része téved, mely hedonista, vagy erotikus író vagy gondolkodót emelt ki maga elé ideálnak.

Ez az egész elsekélyesedés olyanformán megy végbe, hogy az ifjú fokozatosan a mind értéktelenebb irodalom felé fordul. Az olcsó napisajtón át a ponyvaregények és giccsművek olvasásába merül és így az értékes irodalomtól elfordul. Ez a lelki elsekélyesedés a világnézetben megroppantak mellett még azokat is eléri, akik nem is keresik vagy nem is igen igénylik a komolyabb lelki épülést. Az ifjúságnak arra a részére gondolok, amely megfelelő szellemi kiművelés nélkül pergeti le életét. Ezeknek szellemi tápláló forrása bizony a hétköznapi élet szennyes rétegéből bugyog elő. E munkák elkövetői nem is méltók az „író” elnevezésére. Inkább dilettáns betűvetők, akiknek fércművei már nem is világnézeti, hanem – sajnos – teljesen erotikus tárgyúak és szenvedélyre alapított tendenciájukkal akarnak hatni. Az ifjak egy része igen könnyen behődöl ezeknek az „íróknak”, ami azután szinte animális életet eredményez.

Más a helyzet az ifjúság ama részénél, amely egységes világérzéstől hevített gondolkodókat vagy írókat követ, akiknek gondolatai, munkái az Isten felé gravitálnak és éppen ezért erőfeszítésük végső értelme az emberi élet felemelése és megszentelése! Ezeket az ifjakat még akkor is fejlődésre stimulálja a könyv, ha annak silányabb a tartalma. Még pedig azért, mert az ilyen ifjú mérlegel, kritikát gyakorol, összehasonlít, alkalma van meggyőződni épülő, spirituális világnézetének felsőbbrendűségéről.

Az irodalomról, a könyvekről végeredményben azt mondhatjuk: némán prédikáló papok. A papír síkjából kiemelkedő lelkek, akik gondolatokat építenek és gondolatokat közölnek. Az ifjú lelkében nemcsak anorganikusán halmozzák össze mások életfelfogását, hanem dinamikus erőkként irányítják lassan az életét. Ha erotikus rétegből burjánzanak, akkor az ifjút káros szenvedélyekhez láncolják, ha pedig a magasságok világából jönnek, akkor lélek-megújítást, Evangéliumot hirdetnek.

D) A művészet hatása,

A művészet önmagában értelmet találó emberi tevékenység, melynek hivatása a lélek esztétikai képességeinek kifejtése s az egyén lelki harmóniájának kiépítése. Egyes művészetbölcselek a művészi tevékenységet a játék mögött dolgozó erőfőlöslégből származtatják. Ha esetleg elfogadjuk is, hogy a művészet a játékot létrehozó erőfőlöslégből fakad, akkor ez – „szent játék”; sőt ennél lényegesen mélyebb és tisztább jelenség, mert az alkotási vágyból, az újat létrehozó tipikusan emberi ösztönből sar-

jad,⁹⁶ mely műremekekben bontja ki önmagát.

A gyakorlati élet szempontjából a művészet a szépnek kivetítése. Vonalak, színek, formák, hangok harmóniájában ölt testet a szép, ami valójában szabatosan meg nem határozható fogalom. Mivel a szép az adott dolgok lényeges kvalitását alkotja, azért a szépnek nemesítő lelki hatása van. Az a művészi szép tehát, ami a realitáson belül és azon túl egy új világ belső életével gazdagít minket, olyan világgal, melynek végső relációja a mindenható Isten.

Ha a természet hierarchiáját vizsgáljuk, akár a csillagvilág milliárdjait, akár a szentjánosbogárka világító hideg-fényét, minden nagy és parányi vonatkozásban rátalálunk az élet művészi szépségeire. Amikor pedig ennek szemléletében elmerülünk, akkor appercepciók tevékenység útján a kívülről jövő benyomásokat spiritualizáljuk és önkéntelenül is tiszta magasságok felé vonzódunk. Ugyanígy vagyunk az ember által alkotott dómok, festmények, szobrok, zeneművek, költemények és egyéb valóban művészi alkotások hatásával is. Az emelkedettség érzése maradandó, harmóniát jelentő tónussá szélesedik bennünk, amely erősítően hat lelki életünkre.

Ez a vázlatos megállapítás inkább csak prelúdiuma annak a tárgyalásnak, mely a művészetnek az ifjúság lelkében okozott hatásával akar foglalkozni. Itt ugyanis nemcsak általános jelenségek érdekelnek bennünket, hanem éppen azok a különlegesek és lélektanilag értékelhetők, amelyek az ifjúság lelkét megragadják. Ezért fontos a részletes vizsgálat, mert a művészet is egyike azoknak a kívülről ható fontos tényezőknek, amelyek csendes, lassú áthasonulás után befolyásolják az ifjú lelki világát.

Mindjárt e kérdés tárgyalásának kezdetén különbséget kell tennünk – művészet és „művészet” között. Az egyik a művészi tehetség vagy zsenialitás lelki kiáradása igazi alkotásban, valódi műremekben; a másik magát művésznek nevező sarlatán kufárkodó erőlködése, akinek művei esetleg művészi formanyelven immoralitást terjesztenek.

Ezt a választóvonalat – igen helyesen – maguk a művészek is megvonják. Szerintük az egyetlen helyes kritérium, mely a művészet külsőségével elénk kerülő alkotásokat a tiszta művészet értékének szempontjából egyedül fémjelezheti: az arisztoteleszi bölcsélet szép-fogalmának meghatározásából keletkezett mérték: „pulchrum est bonum delectabile” – „szép az a jó, amely gyönyörködtet”. Következőleg a művészetben is meghatározó és értékjelző az örök isteni erkölcs, melynek legfőbb értékeszménye a jó.

Minden művészi alkotás tehát, mely szembe kerül az erkölcsi renddel, nem művészet többé, hanem legjobb esetben is csak narkotikumot jelent, szín-vágy forma játék, amely annál bűnösebb és veszélyesebb, minél ragyogóbb művészi ábrázolásban jelenítik meg a rosszat. A szépség fizikai és lelki-életet építő energiatömeg, mert maga is élet. „Nincsen halott szépség s aki a szépséget veszi észre, az az életet veszi észre.”⁹⁷ Mindaz tehát, ami pusztítja, lerontja, vagy elzülleszti az életet, nem szépség és nem művészet, hanem legfeljebb szép formákba kényszerített, kívánatos preparált fertőzött valami, amely elpusztítja az életet.

Ez a megállapítás visz közel bennünket ahhoz az éles határvonalhoz, amely az igazi művészetet az álművészeitől elválasztja. Az igazi művészet a szép keresése, megélése és megteremtése; elementáris lelki hatása pedig abban van, hogy benső harmóniával áll az emberi élet emelésének szolgálatába.

Aki tehát ilyen lélekkel alkot és ezzel a lelkülettel formálja az anyagot, hangot, ritmust, az Istentől áldott művész; a másik ellenben legjobb esetben ügyes mesterember vagy eltékozolt, iránytalan tehetség.

Lássuk tehát, hogyan és milyen erősséggel hat az ifjú nemzedékre az igazi művészet és milyennel az álművészet.

a) Az igazi művészet remekeit egyiptomi, görög, római templomok, piramisok, keresztény dómok, várak, paloták revelálják felénk. Ércben hordozzák a szobrok, reliefek, veretek, ékszerek ezernyi formája; színben vetíti a képtárak számtalan festménye, gobelinje; hangban, ritmusban őrzik a zeneművek; szavakban, mondatokban az irodalmi művek óriási, könyvtárakra rügő tömegei. Olyan panoráma

⁹⁶ „...a művészi alkotásnak nem válik előnyére, ha a művész rafinált számítással rendezi el anyagát és készíti elő a hatást keltő mozzanatok beállítását... mindig kell lenni egy teremtő elemnek (mint az appercepciók tevékenységben is), akkor létesíti (a művész) tömör képét a többé-kevésbé intellektualizált szemléleti anyagnak, ha az a mélyebb érzésfolyam táplálja az ismeretöszönt éltető törekvést, mely a tartalmak és relációk eleven, életerős összeolvadását eszközölheti. A lelki tartalom szerves gazdagodása, a rejtettebb vonások zseniális meglátása ebben bírja alapját és magyarázatát.” Karsai Ervin O. Prem: Az appercepció. Új didaktikai alapvetés kísérlete. Budapest, 1923. 181. l.

⁹⁷ J. Österreich: Tanulmányok. 129. l.

ez, melyet évezredek óta gyarapít az ember; kiismerhetetlenül és végtelenül gazdag világ.

Amint az Isten-alkotta természet szépsége, úgy az ember alkotta szépségek sem haladnak el hatástalanul a lélek mellett. Az alkotó művész állandóan alakítja, formálja az anyagot, hogy ez hajlékonyan, finoman, plasztikusan és maradéktalanul kifejezze az ő vízióját.⁹⁸

A természetből és a vízióból születő emberi művészet élmény szemén hat a lélekre. Különösen az ifjú lelkére; hogy az ifjú lelke hogyan és miként fogadja be őket, ez az egyéni szenzibilitás-tól, az esztétikai hajlam fejlettségétől és erősségétől, a kulturális nívótól és a világnézeti beállítottságtól függ.

Az esztétikai hajlamon a lélek habituális készségét értem, amely sokszor fiziológiailag is erősen alá van támasztva. Például: valakinek „abszolút” zenei hallása van, vagy erősen fejlett a kéz ügyessége. Tökéletes a szín-, forma- vagy ritmusérzéke, amin keresztül a mozgás belső szépségét, a színek dinamizmusát, a hangok zenei motiváltságát megismeri, reagál rájuk és élményszerűen átéli. Az olyan ifjú, akiben az esztétikai készség fejlett, önkéntelenül is színt, formát, ritmust, dinamizmust, architektúrát lát ki először a körülötte hullámzó életből.

A kulturális nívó annyit jelent, hogy a lélek az egymás fölé emelkedő életsíkok valamelyikéről magasabb, vagy alacsonyabb szempontból ítéli meg az életet és aznap jelenségeit.

A tisztán anyagi síkra redukált ifjú csak anyagi szempontok szerint fog ítélkezni. Ha esetleg kultúr-elemeket vesz fel s azok ezt a beállítottságot nem tudják irányváltásra kényszeríteni, akkor lassan a szépet is a tudományosan megalapozott utilitarizmuson keresztül fogja megítélni. A kultúra ifjú embere lelkileg akar rezonálni a széppel, a forma mögött az emóciót keresi. Ez a típusú ifjú lesz a művészet igazi megértője s ez lelkesedik korunk absztrakt művészetéért. Az erkölcsi síkon élő ifjú a belső életét szolgáló értékeket keresi a szépből; a vallásos ifjú pedig a formai és kultúrelemeken túl az örök értékeket próbálja felszívni a szépből és a Végtelen kihajlásának térbe komponálását látja benne.

Amikor tehát a művészi szép – mondjuk egy festmény – az anyagias életsíkon álló ifjú szeme elé kerül, akkor ebben legtöbbször sajtáságos júdasi mentalitás lép fel: „mire való az idő- és pénzpocsékolás? – Mennyiért lehetne ezeket eladni.” Ez az ifjútípus csak az anyagi értékek szempontjából lát meg mindent és csak így tud ítélkezni. – A szellemi életet élő fiatalember már keresztül lát az anyag nehéz, tömör ködfellegén és meglátja az életet, a lelki tényezőket, amelyek a művészt létrehozzák. Azért ítéletében nem elfogult és örömmel ad helyet lelkében a színben, formában vagy ritmusban kifejezett absztrakt művészi „igazság”-nak. A felfogás, a megértés, az értékelés szempontjából nagy lehet a különbség művészi és természeti igazság között, de annyit mindig megérez, hogy az alkotásokban van valami eszmei és természetes – tehát a lélek számára beállítható – igazság. És így tovább mehetünk az esztéta, a közösségi beállítottságú, az erkölcsös fiatalember, a vallásos ifjú fokozatain és mindenütt azt fogjuk tapasztalni, hogy minél magasabb kultúréletnívón mozog a fiatalember, annál nagyobb örömmel és mélyebben éli meg a szép jelentkezését egyéni életében.

Ha pedig a művészetnek az ifjúságra gyakorolt konkrét hatását vizsgáljuk, akkor a következőket lehet leszögezni a művészet befolyását illetően.⁹⁹

Először is a művészet fokozatosan megtanítja a fiatalembert látni, észrevenni és értékelni olyan jelenségeket, amelyek sokszor nem a természetes és nem az első pillanatban észlelhető dolgok sorába tartoznak. A művészet „érzelmes szemlélet” és mint ilyen, új szempontokat ad a külső és belső világ szemléletéhez. Ez az, amit Pascal – talán kissé erősen – így fejezett ki: „Az ökör a virágos rétet legeli, a poéta pedig megénekeli.” Valóban: milyen különböző szempontok ezek. Az egyik látás a matériát vegetatív funkciójához való anyagnak látja, a másik a matéria mögött meglát valami finomat, értékeset, nagyot és talán egyetemest. Azt mondhatnám, hogy ezzel a szemlélettel az ember mintegy desztillálja a föld durva jelenségeit és sűríti a dolgok lényegét, a szellemit és lelkit.

A második hatás, amelyet a művészet az ifjú lelki világában eredményez: átélni tanítja az életnek anyagtól szublimált távoleső értékeit.

Az anyagias síkon mozgó ifjú rendszerint csak az élet fizikai örömeit látja meg. Azt élvezni legin-

⁹⁸ „Mert az esztétikai hatásnak nem egyetlen tényezője a közértelemben vett szépség.” (Réti István: A művészet és természet. Az Orsz. M. Kir. Képzőművészeti Főiskola évkönyve. 72 l.)

⁹⁹ Az ifjúság egy részében feltűnő az a lelkesedés, mellyel a művészet felé vonzódik. Tárlatok, múzeumok, hangversenyek, operák, irodalmi előadások közönségének igen nagy része az ifjúságból kerül ki. Sokat segített ezen a modern iskola étellel, kultúrával, művészettel több kapcsolatot teremtő nevelési módszere. Ez magyarázza részben, hogy miért fogadja az ifjúság szeretettel és áhítattal a művészi alkotásokból kisugárzó felsőbbrendű hatásokat. És felvesz belőlük annyit, amennyit kevésbé fejlett, vagy fejlettebb szellemi élete alapján felvehet.

kább, ami az ösztönök fokozott kielégítését jelenti. A finomabb, szublimált hatást nem éri el, vagy legalább is nem kelt benne örömrészt. A művészetnek éppen az a csodás hatása, hogy tiszta örömek atmoszférájába emeli az ifjú lelkét, ahol az igazi művészet hatása nyomán felfokozódó örömrész sokáig visszhangzó élményt jelent a lélek számára. Közelebb jutni a szellemi világ atmoszférájához és eltávolodni az anyag szürke síkjától; ez lesz az ifjúember bontakozó életének törekvése. S azért lesz számára érték a művészet is, mert ebben a törekvésében segíti, lendíti és erősíti.

A harmadik hatás: intenzív vágyakozás, amely sürgeti a harmóniának a lélekben való kialakulását. A művészi szép nyomán megélt öröm még jobban fokozódhat, ha az a lélekben relatíve állandósul, annak szerves része lesz. Tehát ható komponens lehet lelki nehézségeknél. A belső viharok és ellentétek „wagneri megoldása”, elsimítása olyan örömet nyújthat, amely a művészi szép egyszerű élvezésénél fokozottan nagyobb érték a lélek számára. Ott egy stilizált irány hat a maga külön törvényeivel, itt az ifjúlélek örül, észlel, alakul, mert tudatosan bontakozóvá lesz benne a művészet nyomán az egyéniség kiépítése. Ez a lelki hatás végül is az erkölcs magaslatára lendíti fel az ifjúembert. Arra a tiszta, ózondús platóra, ahol a lélek problémáinak megoldását tudja elérni. Amikor tehát a „szép” stimuláló hatására intenzív épülni akarás észlelhető az ifjúban, akkor valójában már a „jó”, az erkölcs szolgálatában áll a művészet. Ez pedig éppen az ifjúember életében nagy fontosságú, mert expanzív ösztönös élete éppen őt nyomja le legjobban az érzéki örömhöz. Neki különösen szüksége van erre a magasabb életszintjára lendítő energiátömegre, melyet a művészet emanál magából.

Negyedik hatás, melyet a művészet gyakran eredményez az ifjúember lelkében: visszasugárzása a befogadott szépségeknek. A művészzel megtáplált lélek teremteni akar, mintázni próbál; ha pedig kőből, vasból, ritmusból nem tud, akkor saját életéből; ami módjában áll. Kisugározni akarja a felvett értékeket és ennek sajátos atmoszférájában áthangolni mások lelkét.¹⁰⁰ A művészet inspirálta tisztább lelkiség sok ifjúban észlelhető. Ez a saját lelki értékeit reflektálni akaró képesség nagy kincs. Érvényesülése az ifjúság életében annak sok tiszta élménnyel és örömmel való gazdagodását jelenti. Hatása is ebben a korban a legfontosabb. Mert éppen az ifjúságot jellemzi az erősödő egoizmus. „Csak én és senki más.” Ez a hatás pedig éppen ezzel a lehatárolt egoizmussal kerül szembe, mert hiszen arra hangozik, hogy ne csak én, hanem belőlem is éljen, épüljön, gazdagodjék – „más”¹⁰¹

Hogy e megállapítások nem egyszerűen egyéni elgondolások, azért a művészetért lelkesülő tömegből álljon itt néhány komolyabb ifjú véleménye, akiknek életében a művészet felértékelése már tudatos lelki-folyamat.

Egy fiatal leány írja:

„Fáradtan ülök a széknél... Zene szűrődik felém... Beethoven-szonáta... lehunyom a szemem... gondolataim alig áramlanak... finom, formátlan érzések visznek szonáta szárnyakon tiszta, világos fényességek felé... valahol, mélyen alattam, gyűrűzik piszkos felhőrongy: – más élet... Színes fénykari-kák ölelnek át... csend... kicsorduló öröm... Isten... akkordok siklanak el fénylő ujjaim között a kék levegőbe... éles, sötét vonalak, köszörült karma hasítja fel bennem a csendet... percek rohanó vonata dob vissza kormos, füstös, egetárnyékoló harcok realitása felé: a reménytelen „Má”-ba.”

„Szükséges, kell – írja egy műegytemi hallgató – és bizonyos fokig életet jelent nekem a művészet, nemcsak úgy, hogy ebben a romlott és széthulló napokban elvisz egy másik világba, nemcsak úgy, hogy ideges, fáradt, kimerült életemet fölemeli a hétköznapok fölé: pihenteti és elrendezi, hanem úgy – s talán ez a legfontosabb –, hogy megtanít látni, megtanít élni: szintézisre képesít, távoli dolgokat kapcsol össze világos egységbe, melyeket azelőtt nem ismertem fel. A művészet – teljesen bizonyos – gazdagít, épít: több, mélyebb, lelkibb emberré tesz...”

Ezek is arra vallanak, hogy az ifjak a művészet lelki hatását befogadják, tudatossá lesz bennük és annak értékét valóban nagyra becsülik.

Így lesz az igazi művészet észrevétlenül, csendesén alakító, formáló, életfejlesztő energiaforrássá. Ennek kiáramlása különösen az ifjúság felé történik, amelynek lelki fejlődése, lelki ritmusa kívánja is a művészetet. Még pedig azon a vonalon, hogy a művészet is rendszeresen korát megelőző eszméket próbál formába rögzíteni és kivetíteni. Az ifjúság tehát a haladás és az idealizmus vonalán is érintkezik az igazi művészzel.

Az bizonyos, hogy az ifjúság elég tekintélyes része nem értékeli, vagy tudatosan nem veszi észre a művészet lelket formáló hatását. Itt inkább azok a lelkiélettel foglalkozó nevelők vagy lelkiatyák álla-

¹⁰⁰ A felnőttek közül a szülő és nevelő lelke ilyen.

¹⁰¹ Ezen a ponton érintjük a művészet szociális hatását.

píthatják meg az eredményt, akik objektíven nézik a fiatal élet folyását és alakulását.

Az ifjúságnak egy nagyobb tömege részben az állandó deformáló milió-hatás következtében, részben pedig lelki bontakozásának lassúbb üteme miatt közömbösen áll a művészi szép előtt.

Van olyan típusú ifjú is, akinek belső szentélyét, a fejlődő személyiséget, alsóbbrendű ösztönök tartják megszállva. Ennek életében szintén nehezen fedezhető fel a művészet élményszerű hatása. „Non omnes capiunt” – mondja az isteni Mester. A művészet értékeinek befogadására is elő kell készíteni az ifjúság lelkét. Csak akkor képes értékes hatásokat tudatossá élni a lélek, ha kellően felkészült azokra; egyébként átfolyznak felette, mint sziklatömbön az éltető, friss forrás vizei. Az ilyen finomságra érzéketlen lélek-konglomerátumot – ha más erő nem lazítja fel – gyakran csak brutális hatások mozdítanak meg, amelyeknek lélekromboló hatásuk közismert.

b) Mint mondtuk, a szép emberi megteremtése a művészet. Ha azonban a szép mögött nem a jó munkál, hanem a rossz, a lélek építése helyett a lélek értékeinek pusztítása történik, akkor ez művészi visszaélés vagy álművészet. Ez is a művészet köntösét ölti magára, de lelki rend, belső harmónia, spirituális igények felfokozása helyett a bomlást, a széthullást szolgálja. Hatása nem emelő, kiegyensúlyozó, hanem destruktív: felbontó. A gátlásokat csökkenti, az alsóbbrendű ösztönök kötelékeit oldja. Nem szolgálja tehát az ifjú lelki tartalmasodását. Ellenkezőleg: éppen ezt a tendenciát öli meg benne.

Az ifjúság egy részének életére – sajnos – különösen nagy hatást gyakorol az álművészet. Különösen azokra, kiknek világnézete fejletlen, bizonytalan bázisú vagy téves eszméktől fertőzött.

A magasságok, ormok, hegycsúcsok nem az ő világa. Ide nem tud felemelkedni, mert ezt a magaslattal megtagadja tőle elernyedő ösztönös élete, eltakarja előle saját gyengeségének, hitetlenségének árnyéka. De örömeiket ő is keres, mert ez lelki életének folyton működő rugója. Hol talál tehát? Az idegek, az ingerek szférájában.

Az álművészet, a giccsfestészet és szobrászat, a romantikus és erotikus ponyvairodalom a szép köntösébe burkolózik, de valóságban az alsóbbrendű ösztönök vagy a szexuális ösztön örömeinek szolgáivá szegődik. Ez a „művészet” az ösztönös kielégülések narkotikuma, de nem lélekemelő erő, amely a boldogság tiszta harmóniáit építhetné ki az ifjú lelkében. Ha az álművészet hatásait tovább kutatjuk, megállapítható, hogy ez a „művészet-élvezés” az ingadozókat, a kételkedőket, az ellanygulókat fokozatosan mélyebbre juttatja. Az erkölcstelen élet legmélyebb fertőjébe gyakran azok a durva élvezetek vezetnek, melyeknek megindítója éppen a nivótlan álművészet.¹⁰²

Megfigyelhetjük azt is, hogy az álművészet fokozatosan kiöli a telkekből az igazi szépnek éhezést lehetőségét. Valamiképp a szellemi és lelki vakság állapotát állandósítja az ifjúemberekben, akik ezért nem tudják felismerni az igazi építő szépet, a valódi művészetet. Az álművészet kétes értékeivel narkotizált ifjúságnak nincs érzéke a tiszta művészi értékek csoportjához, kritikájukban minden igazi művészivel szemben keményen elítélők. Az ilyen ifjak abban találják esztéta-voltukat, hogy olyan „művészeket” dicsérnek, akik az alsóbbrendű ösztönös világ kielégülését szolgálják. Ennek következménye az a jelenség is, hogy az álművészetet dilettáns ifjúemberek veszik körül leginkább, mert eme művészet szolgálatában látják azokat a fölszabadító, fölényes” szellemeket, akik a „reakció gátlók lelki-kötelékei”-től feloldják egyéniségünket. Sajnos, nem veszik észre, hogy ezek belső kifejlődés helyett alantás örömek hínárjába húzzák le őket a lelki nivótlanság legmélyebb tétegebe.

Ezt a csendes és tragikus életlecsuszamlást néha maga az ifjúság is megérzi. Akik az életlejtőn zuhannak lefelé, azok közül nem egy maga is észreveszi, hogy a „fölszabadító és fölényes” álművészet juttatta idáig.

Még az egyszerűbb fiatalemberek is észreveszik, hogy a szellemtelen, „művészi” élvezetek nivótlanná teszik az életüket. Egy bádogos-segéd – aki később igen tragikus módon elhunyt, – azt mondotta nekem: „Sajnos, hogy a munkásembert csak az a jog illeti meg, hogy minden orfeumban, kabaréban esetleg az első helyet foglalhassa el...”

A művészet elgondolásunkban az ifjúság lelke felé áradó életet, szélesebb érzelmi skálát teremtő vagy életet felbontó kisugárzás. Az egyik sugárnyaláb épít, magasabbrendű életet stimulál, a másik pedig pusztít. Ezek a lelki hatások, melyek a művészi alkotásokból áramlanak, nem rögtön és nem közvetlenül észlelhetők, mert az emanáció-létrehozta káros szellemi termékek vagy tiszta művészelmények a lélekerezet finom hajszálcsövein lassan szívódnak fel. De ha figyelemmel vizsgáljuk az ifjúság lelki átalakulását, akkor ezeket a látszólag csekély hatásokat is jelentékenyeknek kell értékelnünk. Mert az álművészetből vagy a tiszta művészi alkotásokból elinduló benyomások lassan a mind na-

¹⁰² Például pornográf-irodalom, szemérmetlen képek, szobrok, buja, érzéki zene, tánc.

gyobb intenzitású élményeken keresztül fontos lelki tényezőkké erősödnek. Olyannyira, hogy az ifjúság egész tudatát irányítóan befolyásolhatják.

3. Belső tényezők.

Az ifjúember lélekatmoszféráját egy egész világ alkotja. Ez a lelki-léggör jelszavak, olvasmányok, művészi formák és a társadalmi élet útjain közeledik felé. Bár jórészt elméleti tételek vagy konkrét művek alakjában jönnek, mégis a közvetlen ható jellegével bírnak.¹⁰³ A külső tényezőket tehát e komponensek jelentik, melyek az ifjak életét színezik, változtatják és alakítják.

Az élet azonban a fejlődés minden fokán bizonyos testi és lelki adottságok által meghatározott. Ezeknek szerepe nem hagyható figyelmen kívül, mert valójában rajtuk keresztül szűrődik a világ hullámlámzása. Ezek azok a felfogó készülékek, amelyek mindent felszívnak, befogadnak, átdolgoznak. Felfogó és bontakozó szervek egyszerre. Nem olyanok, mint a passzív fotografáló lemez fényérzékeny felülete, amely csak felfogja a fénycsugárakat és fotokémiai bomlást szenved, hanem élő tényezők, melyek gondolatot, lelkiséget közvetítenek és termelnek.

Az volna tehát a kérdés: mik azok a különösen kiemelhető belső tényezők, melyek az ifjúság lelki életét alakítják és így fejlődésének ütemére befolyással bírnak?

A) Az ösztönök.

A serdülőkort az ifjúkor váltja fel, amelynek jellemző vonását az ösztönök felszínre iparkodásában állapítottuk meg. Míg a serdülőkorban az ösztönök lassan erősödnek, addig az ifjúkorban már gyakran intenzív uralmi tendenciájuk észlelhető.

Ez a megállapítás a testi és lelki életre egyformán érvényes. Mert az ösztönök olyan irányt akarnak kijelölni a fejlődésnek, mely az egyéni élet és a faj fennmaradásának szolgálatát követeli; lelkileg pedig azt a készséget aktiválják, mely az egyén örömeinek állandóságát akarja biztosítani. Nagy általánosságban mindkettő a nemiségből ered, illetve legtöbbször a szexualitásban keres kielégülést.

Ha már most a fejlődésnek testi-lelki konstellációját ebből a szempontból vizsgáljuk, akkor az ifjúság életének igen sok érthetetlennek látszó kilengését, megrezdülését fogjuk megérteni.

Lássuk először a testi, azután a lelki átalakulásokat.

a) Az ifjúember életének 19-27. éve között, a leány 17-24. éve között eléri azt a testi kifejlettséget, mely a teljes egyéni kibontakozásához szükséges. Az emberi szervezet munkájának célja ilyenkor észrevétlenül eltolódást szenved. Eddig saját kiépítésével volt elfoglalva, most, hogy ez lassan befejeződik, már a jövő előkészítésén dolgozik. Sem maga a fejlődő ifjú, sem a tudományos pszichológia nem tud éles határt szabni, hogy ez a munka mikor kezdődik. Tapasztalatok alapján talán azt mondhatjuk, hogy akkor, mikor a fiatalember életlendülete intenzitásából veszít, illetőleg nyer. Veszít, mert az egyén testi kifejlődése befejezéséhez közeledik és nyer abban a vágykomplexumban, mely utód létrehozását kívánja. Ez azután az egész élettani működésben mutatkozik. Nagyobb és erősebb lesz az az ütem, mely az utód, a jövő élet testi feltételeit szolgálja, mert a primár (elsődleges) és secundár (másodlagos) nemi jelleg kifejlődése befejezést nyert.¹⁰⁴ Ezek a testi kiforrások céltudatos alapot adnak olyan testi működésnek, mely nélkül az emberi faj nem maradhatna fenn.¹⁰⁵

Feltűnő jelenség, hogy a faj fenntartó ösztön, az ifjúság életozakaszában periódusonként milyen

¹⁰³ A személyes élet, a barát szerepéről azért nem írtam, mert a barát jelentősége a gyermek-, ifjú- és felnőttkorban egyformán észlelhető. Erről pedig már volt szó.

¹⁰⁴ Lásd: A bontakozó élet III. kötet lapjait.

¹⁰⁵ Ezek között legerősebb a jövő életozolgálat érdekében érvényesülő ivari sejtermelés, melynek irányítása kisiklik az ember akarati életének befolyásolása alól. Az ivarmirigyek sejtermelése fölös bőséget mutat; ez bizonyos izgató ingereket vált ki, amely az életozolgálat vonalán akar érvényesülni. A túlságosan kifejlődött „semenquantumot” a „pollutio nocturna” azután levezeti, mely jelenség azt is bizonyítja, hogy a szervezeten belül kifejlődött ifjú-ember nemi-életét maga a természet is kiegyensúlyozza!

A fiatal leány életében annyiban különbözik ez a kifejlődés, hogy a serdülőkorban kezdődő „menstruatio” egyenletesebb, szabályosabb lesz. Itt is az történik, hogy a kifejlődött szervezet petesejteket termel, melyek megtermékenyítés esetén hónapos időközökben leválnak és eltávoznak. Ez is bizonyítja, hogy a Teremtő bölcs elgondolása alapján bekövetkező életfejlődés olyan élettani precizitással történik, mely a test kiegyensúlyozottságát biztosítja.

vehemens módon jelentkeznek. Gyakran megtörténik, hogy az ifjú akcióinak háttérben – munka, lendülettel kezdés, reformtörekvések – szexualitásra bukkunk.

Az ifjút és fiatal leányt ebben a korban a szexualitás terén túlérzékenység jellemzi. Mindent, még tekintetet is megérez, amely mögött a lappangó ösztön tüze csillan. Valóságban olyan belső átalakulás ment végbe benne, amelyből igen könnyen emelkedik ki a szenvedélyes testi élet. Különösen akkor, ha a szexuális ösztön vagy erotikus ösztön jutott az egyénben túlsúlyra. A szexuális ösztön ugyanis ebben a korban latens energiaként valahol a felszínhez közel fekszik, melyet sokszor már csekély okok is felszínre dobhatnak. Felizzítása, fellobbantása tehát igen könnyű feladat. Ez megtörténhet egyforma lehetőséggel fiúnál vagy leánynál. Még az erősségbeli különbség is problematikus. A fiatalember aktivitása mellett a leány testi passzivitása inkább elméleti elgondolás. Életük ritmusa – ha a szexuális ösztön az uralkodó – majdnem egyenlő erős mindkettőben. A gátlást jelentő szeméremérzés szerepe, mely ilyenkor szabályozó erőként hat, erősen lecsökkenhet.

Ezekről a tényekről így írnak fiúk és leányok.

„A serdülés idején érthetetlen volt előttem a nemi ösztön, most már utólagosan értem nagy célok érdekében szóló beszédét – mondja egyik ifjú –. Nem tagadom, hogy működik bennem, de szentül hiszem és tisztelem erejében – az Isten örök élettervét.”

„Már régen nem izgatott a nemiség ösztöne – mondja egy másik ifjú. – De most olyan erővel tör reám, hogy szinte képtelen vagyok az ellenállásra. Barátaim nem is küzdenek. Én azonban azt hiszem, hogy éppen az én koromban nem lehet az ember életcélja a kéjes örömkeresés.”

Egyik fiatal leány így ír: „Én eléggé homályosan értem az életet... Azt azonban érzem, hogy nehezen tudom irányítani a természetem. Érdekel az élet, izgat a társaságbeli találkozás... A külső behatások azonnal felizgatnak. Szinte vigyázva kell magamnak mondogatnom: óvakodj a veszélyektől!”

Ha már most ehhez a meglévő élettani hatásokat ébresztő készséges odahajláshoz hozzájárul a külső tényezők szerepe is, akkor egész természetesnek találjuk, hogy ezek a külső befolyások jóbanrosszban egyaránt megnyilatkoznak.

Egészséges szervezet mellett számolnunk kell a lassan kifejlődött káros hatások vagy szenvedélyek hatalmával, melyek idővel kóros életformát is létesíthetnek. Ez néha visszavezethető biológiai adottságokra. Egyes belső szekréciós mirigyek hiperfunkciója az ösztönös élet intenzívebb kielésére kényszerítheti az ifjút, ha e hatalmas impulzusokkal szemben nem tud éppen olyan hatalmas gátakat építeni.

Gyakran azonban normális adottságok mellett is látunk kilengéseket az ösztönös élet felé. Ennek okát részben az állandó bomlásban levő társadalmi erkölcsben találjuk meg, mely jellemző hipokrizisében odáig megy, hogy a könnyen elérhető testi élvezeteket mind nagyobb mértékben „elnezi”, sőt azokat „természetesnek” találja. Már pedig kétségtelen, hogy az ifjúkorban intenzívebben jelentkező szexuális-ösztönök által ébresztett gondolatokat a tudat középpontjából félre kell tolni.

Ebben az esetben is, mint minden reflexívnel, a pálya kijártsága a lefolyt reakciók számával van összefüggésben és az ingerület lefolyásával szemben az ifjúembernek mind erősebb gátlásokat kell alkalmaznia. Nagyon természetes, hogy ez az ifjú figyelmi és akarati energiáinak koncentrációja mellett lemondást is igényel. Lemondani pedig csak akkor tud a fiatalember, ha magasabbrendű normák vonzó hatást gyakorolnak rá és a „kárpoztásként” elérhető tiszta élet szépségeit értékelni tudja,

Éppen ezért nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a tényt sem, hogy a testi hatások és a majdnem párhuzamosan jelentkező szimptomák mellett a teljes kiélés súlyos testi következményekkel is jár. Az eddigiek azt mutatták, hogy a természetes vagy természetellenes ütemű szexualitás mit aktivál az ifjú életében. Most ennek következményeit is meg kell figyelni, vagyis a kiélt étellel járó tünetcsoportot. Először is a testi elernyedést, esetleg különböző betegségeket, sajátságos és jellemző lelki tompultságot és végül – hedonisztikus világnézetet.

A testi életnek is – mint tudjuk – megvannak a törvényei. Ebben a korban ezek is intenzívebb életet diktálnak. Az Istentől elgondolt céltudatos életterv éles szabályszerűséggel építi a jövőt szolgáló életerőket. Aki ezeket elfecsérel, az szomorúan tapasztalja mindazokat a büntetéseket, amelyek a bűnös kiélés következményei:

„... Oda dobtam magamat az élvezetnek – írja egy ifjú. – Azóta az állítólagos életproblémák nem érdekelnek. Nincs „kedélyhullámmásom” és nincs „hivatásom”. A könyv is kihullott a kezemből: de nincs is nagy szükségem rá, kétélű fegyver és minek egyáltalán harcolni?!... Lehet, hogy csúszom, talán el is bukom... oly nehéz mindig akarni... (és miért akarni?)... de azt is a barátoknak köszönhetem... hogy ma élő tilalomfa vagyok bűnös lelkeknek...”

De nem lehet elmellőzni azt a tény sem, hogy milyen testi következményei vannak annak az életnek, amely fiatal korban – fiúk, leányok fiatalkorára egyaránt gondolok – a tiszta életformát tartja és őrzi. Ez is következményekkel jár. Ezt is ismernünk kell.

Ez a terület a legnagyobb harcok területe, melyet egyszerű kijelentésekkel elintézni nem lehet. Az Egyház világosan beszél a tiszta élet előnyeiről, de ezt a kategorikus hangot nem mindenütt értékelik eléggé. Az alsóbbrendű ösztönök vagy szexuális ösztön visszaszorítása bizonyos gátló lelki tényezők erősödő befolyásának következménye. Okozhat fejfájást, ideges feszültséget, esetleg hisztériás jelenségeket. Mindez igaz olyan formában, hogy az ösztönök elleni küzdelem ezeket kiválthatja, de nem biztos, hogy következetesen okozza.

Az azonban egészen világos, hogy a lelki energiák áttétele és transzpozíciója itt is tekintélyes szerephez juthat. Mert a lelki-élet erői nem sztatikus és rögzített energiák, hanem átalakíthatók és más formában érvényesíthetők, amint az energetika világában a transzformálhatóság törvényszerűsége bizonyítja, így tehát csak akkor lehetne a fenti kóros jelenségeket egész súlyukkal mérlegre tenni, ha a lelki erők más, nemesebb célok érdekében történő lekötése és kihasználása mellett teljesen lehetetlen volna az ember ifjú életét a helyes útra beállítani. Ezt pedig nemcsak tagadja, hanem ennek éppen ellenkezőjét bizonyítja a gyakorlati nevelés és modern pszichológia.

De ha ellenkező pólusról is közelítjük meg ezt a problémát, akkor is az erkölcsi felfogás mellett van az igazság.

Feltéve, hogy bizonyos ösztönös jelenségek és beteges hatások feltűnnek, még akkor sem lehet a „szabad és kiélő életmód” mellett állást foglalni. Nem pedig azért, mert ez a „kiélő életmód” olyan immorális örvények felé sodorja az ifjút, ahonnan már nehéz a menekülés. Továbbá azok a testi és lelki károk, melyek ebből az életből következnek, mérhetetlenül nagyobbak az előzőknél. Míg a lelki szempontból fegyelmezett és önmegtartóztató ifjú fejlett akarati élete olyan hatalmat jelent, amely minden körülmények között egyensúlyt biztosít.

b) Az ösztönös élet erősebb ritmusa testi átalakulás mellett lelki transzformációt is eredményezhet. Az ösztönök ugyanis nemcsak mechanikusan a maguk vonalán keresik uralmukat, hanem azok transzformálhatók és mint építő energiák állíthatók be az egyén fejlődésének szolgálatába. Ezt a tényt már a kívülről felismerhető életjelenségek között is hangsúlyoztuk. Itt inkább arra az ok-csoportra próbálunk reámutatni, amelyből ez keletkezik. Ez pedig az egyéni kifejelettség belső megérzése.

Az önállóság, az egyén saját felfogásán épülő életirányítás, az ítékezés helyességének tudata mind ebből fejlődik. Ezek ugyancsak lelki tartalmak. Akár adottságoknak, akár pedig evolúciós eredménynek nevezzük, végül is abban térhetnek el egymástól, hogy az egyik nevelő dinamikai folyamatban, a másik pedig sztatikai kiszakítotttságban vizsgálja őket.

Ezzel az ok-csoporttal is kapcsolatos a jövőről való mind komolyabb gondolkodás. Az ifjú intenzíven és mind közvetlenebbül érzi felelősségét a jövőt illetően és ezért könnyen hajlik ennek megalapozására. A magyarázat a testi-lelki konstellációban lappang; a szervezet is a jövőt szolgálja és vele párhuzamosan a lélek is oda hajlik. Tehát minden munka, minden erőfeszítés a jövőt építi.

Itt érintjük azt, amit az ifjak eszményeiről mondtunk, azzal a különbséggel, hogy ezen a vonalon olyan eszményekhez juthat el, amelyeket vagy saját magából termelt ki s hozott felszínre vagy, amelyek – részben – ősi ösztönök kikristályosodott, majd szublimált jelenségei. Ilyenek – mint később látni fogjuk – a szerelem, a család, a gyermek.

A gyermek- és a serdülőkorral szemben ott nyilatkozik meg élesen a lelki tartalom különbsége, hogy – míg a gyermek magát a feltűnő eszményt stilizálja és mintázza, addig – a fiatalember önmagából kiáradó, kitermelt jövőt (család, gyermek) akarja szolgálni. Ez pedig olyan eltérés, mely az ifjú tevékenységének egészen más irányt szab s életritmusát is lényegesen megváltoztatja.

Ebből a jövőt szolgáló lelki beállítottságból születik az a feltűnő lelki elválkozás, amely gondolkodásban, beszédben, cselekedetekben is észlelhető. Mert ahogyan az ifjú ezek után figyel, leméri és értékeli a „világot”, ebben mindig megtalálja a jövőt alapozó lelkületet. Még akkor is, ha valaki el akarja fojtani magában ezt az ősi emberi törekvést!

Ha már most rendszeresen akarjuk a legtöbb ifjúnál megtalálható és lelki életéből erősen kiemelkedő jelenségeket összefoglalni, akkor a következő eredményt kapjuk:

- α) világos célkitűzés – a jövőbe,
- β) céltudatosabb és keményebb munka – a jövőért,
- γ) szerelem megjelenése, melynek tengelye – a jövő,
- δ) tompán megjelenő vágykomplexum a – gyermek, a jövő élet után (az ifjúkor felső határán).

Hangsúlyoznom kell, hogy ezek nem elvont gondolkozás eredményei. Azt szívesen megengedem, hogy első pillanatra elvontnak látszik ez a tétel sor. Valóságban azonban olyan jelenségek, melyek a fiatal lélek motorikus erejének nagyobb részét képezik. Ha ezeket a lelki faktorokat megtanuljuk helyesen felismerni, akkor megértjük az ifjúember sok és nagyértékű erőfeszítését és szervesnek látjuk majd azokat. Mert az ifjúság életében visszatérő rím – a holnap, a jövő.

A bontakozás egyetlen szakaszában sem látunk olyan intenzív vágyakozást a jövő felé s olyan nagy erőfeszítést a múlt határaitól való elszabadulást illetően, mint éppen az ifjúkorban. Talán ennek részben oka az is, hogy a múlt mindig valamiképpen az elmúlás sötétebb tónusát festi háttérnek a küzdő napfény, világosság, élet felé orientálódó fiatalember mögé. Elasztikus, rugalmas, küzdelemre beállított lelkük pedig akcióban vagy alkotásban akar feloldódni. Alkotásban, mely nemcsak szinonim fogalom a teremtéssel, hanem szinte hasonló érzelmi tónust hagy vissza maga után a lélekben. Nincs tehát fájóbb érzés, mint Holnapot ostromló ideálokat rögzítő lelki-habitus birtokában találkozni a múltból kiáramló, elmúlást ébresztgető gondolatokkal.

E megállapítást valószínűleg azok fogják egy elmélet kijegecsesedésének tartani, akik sohasem követték teljesen végig a lelki-jelenségek lefolyását, hanem megállapodtak a felszínes tüneteknél. Azok előtt azonban, akik a fiú- vagy leányifjúság nevelésével közvetlenül foglalkoznak, akik előtt feltárul az ifjúság lelke és, akik a nevelésnek azt a módszerét alkalmazzák, melyet „egyéni nevelés”-nek mondunk, azok – úgy érzem – igazat adnak e megállapításaimnak.

Az egész fejezetben vázolt evolúció arra a végső következtetésre akar jutni, hogy az ösztönös élet végén is a Teremtő elgondolása szerint adott élet” valóság, belőle olyan erők fakadnak fel, melyek helyes irányítása mellett párhuzamosak az ifjúságot jellemző lelki beállítottsággal, vagyis a jövőt szolgálják.

Erőtelep tehát a kifejlett ösztönös élet. Testi- és lelkierők telepe, melynek okos, céltudatos és helyes felhasználása életlendítő tényezővé lehet.

Egészen világos azonban az a körülmény is, hogy amikor e belső erőket az élet igazi céljának figyelmen kívül hagyásával engedi érvényesülni az ifjú, akkor ezek olyan gátakat sodornak el, melyek mögött a fiatal élet legnemesebb értékei vannak felhalmozva.

B) Az örömkeresés.

Az élet immanens mozgás. Csodálatos és állandó változás. Jelenből jövőbe hajló átalakulás. Ez a változás – akár testi, akár lelki értelemben veszem is – örömmel, élvezettel kompenzálódik; testi szempontból kielégített idegingereken alapuló élvezeteken, lelki szempontból belső kielégültség, kiegyensúlyozottság, harmónia érzetén keresztül. Az örömet, a boldogság érzetét állandóan, gyermekkortól kezdve keresi az ember. Valóban igaz tehát, hogy „az örömkeresés, a boldogság utáni vágy örök kísérője az embernek”.

A gyermek és serdülő életét múló, átfutó hullámszerű alakban éri az öröm, mert lelke a behatásokra azonnal reagál: figyelme, hangulata, örömrzése változékony, ingadozó lesz. A gyermek lelki világát nem jellemzi még a stabilitás. Az ifjúemberben azonban tudatos lesz a hosszan tartó öröm vagy boldogságérzés vágya. Legalább is abban a formában, hogy állandósítani akarja az egyszer már megtalált örömet. Az ifjúság egy nagy részében olyan vonzó pólus az öröm, hogy életüknek már egyik legerősebb összetevője.

Milyen területeken keresi az ifjú életének örömeit?

Itt ismét általában kettős megosztódást látunk. Az örömök alsóbbrendű és felsőbbrendű kategóriájának megfelelően másutt keresi az ifjúság egyik része, másutt találja meg a másik.

Lássuk ezeket egyenként:

a) Az élet legalsóbb örömei azok, melyek alsóbbrendű ösztönök kielégülését szolgálják. Ha ezek az örömkereséssel járó kielégülések sokszor bekövetkeznek, akkor – már biológiailag is – bizonyos energiát és tendenciát képviselnek, melyek újabb, fokozottabb örömrzést létrehozó cselekvésekre kényszeríthetik az ifjút. Lehet az alsóbbrendű örömrzés kiváltója alkohol, kártya, morfin, kokain – s mint nem alsóbbrendű ösztön kielégülése – a szexualitás és annak iránytévesztése. Mindez örömmel jár, mert az egész szervezetben kellemes tónust állandósít. Amelyik ifjú ezek után vágyakozik, illetve csak ezekben találja meg életének legfőbb örömét, az az emberi életmagaslátról az anyagiasszínvonalra süllyedő sárember.

Ez a típus, sajnos, valóság az ifjúság között. Olyan alakban is, hogy csak időközönként zuhan le

ebbe az animális sivárságba, de olyan formában is, hogy állandóan a fokozott élvezeteket keresi. Ezt az utóbbit akarom most megfigyelni, mert az előbbi inkább csak pillanatnyi gyengeségnek áldozata.

Az embert éppen az különbözteti meg élesen az állattól, hogy lelki élete van, a tudat nélküli fizikai kielégülésre az állatok is törekednek. Tehát az az ifjú, aki az alsóbbrendű ösztönök által kitermelt örömeket hajszolja, csak ennek kielésére állítja be magát, az öntudatlanul kikapcsolja egyéniségét az emberi lélek szférájából és az állati nívó felé zuhan. Ez az ifjú sem tagadhatja meg azonban ember-voltát; az örömkielégítés szokást rögzít meg benne. Keres, kutat, igényel, kiereszkedik újabb és fokozott örömeiket. Mivel pedig semmi sincs benne abból az egyénből, kiből örömet kelt a jól végzett munka, az erkölcsi tett, a jócselekedet, azért oda fordul, ahol közvetlenül kaphat és találja meg az élvezetek bőségét. Élete állandó süllyedés, a mindig fokozott örömeik hajszolása miatt. Az a lejtő, mely a reménytelen mélységek felé hajlik, így is nevezhető: örömkeresés.

Ezek a sáremlők mindig csak ösztönös élvezeteket dolgoznak. Addig keresnek, amíg örömet, élvezetet nem találnak, melyet igen gyakran lopás, koldulás és sikkasztás útján szereznek meg. Ez a lejtő azután megállás nélküli; megpihenés és megnyugvás teljesen lehetetlen. A szokások, melyek erős lelki egyensúlytalanságot teremtettek benne, szenvedéllyé erősödnek és követelik az állandóan fokozott élvezeteket.

Hallgassunk meg néhány olyan ifjút, aki az életnek erre a szomorú területére került. Az egyik így beszél: „Én sokáig törekvő voltam. Már serdülőkoromban erősen rohamoztak Bacchus és Venus kíséretűi. De ezek csak bevezetései lettek annak az életnek, amelyet most élek. Bor és nő, ez minden igényem, így élek... Barátaim velem együtt züllenek. Nincs megállás és én biztosan megyek a pusztulás felé.”

A másik levele azokról a helyekről is beszél, ahol élete leperreg. Ebből a leírásból azonban kicsillan a szebb és jobb utáni vágy. Ezeket írja:

„Bár kabaré, orfeum az én tanyám. Eleinte jól éreztem magamat. Nevettem az ellenkezőképpen gondolkodókon. De most már belső undor fog el. Valami titkos hang szól mindig hangosabban bennem: int, fedd... Hogy lesz-e kiút, nem tudom. Eltávolodni könnyű volt, de kimenekülni innen nehéz lesz. A szenvedély szava újból és újból visszaparancsol.”

Mindig ez az alapütem: hajtott az élvezet vágya; – vitt az örömkeresés; – nem volt megállás; – felsőbbrendű élet után nem vágyódtam; ezt kiölte belőlem a környezet. De gyakran az is kicsendül: „vágyakozó lelkem szavát hallottam, de a kívülről jövő „tanácsok”, „barátok szava”, „modern elméletek” arra a területre vittek, „ahol könnyelműen kínálták az élvezeteket”. Ezek a mondatok is bizonyítják, hogy a helyes úton induló ifjút kívülről jövő hatások a könnyelmű élet felé ragadják. Végül itt is pregnánsan szemünkbe ötlük az a törvényszerűség, hogy rendszeresen kettős hatás okozza az ifjúemberek elcsuszamlását. A készséget, az alsóbbrendű ösztönök megszeretését aktiválja a léleknek örömeik után vágyó östernészete, majd szenvedéllyé szélesedését elősegítik az állandóan ható külső befolyások.

b) A felfelé törő lélek minden állomása örömeikkel telített. Az élet hegymai felé törő ifjú meg is érzi, hogy ezek az örömeik legalább is részben vagy egyes szempontokból már a szellemiség világából valók. Már akkor is van bennük szellemi, ha látszólag a testkultuszából erednek (sport, testedzés, stb.). Azért, mert mikor a test egészségét szolgáljuk, akkor a lélek templomát is építjük.

Az ifjúság életében nagy szerepet játszik a torna, a sport. Akárminek nevezem is a testedzés módszerét, mindenik építője az ifjúságnak. Örömet okozó. Akkor is, ha maga az ifjú tud eredményt elérni, akkor is, ha mások sportolásáért lelkesedik. Figyeljük csak meg, hogy milyen nagy ambícióval vesz részt az edzésen az ifjú, hogy egy-két versenyen jobb eredményt érhesse el. Aki az ilyenkor felszínre kerülő nagy versenylázt csakis szereplési vágyának, hiúságnak vagy hisztériás tömeg-szuggesztiónak gondolja, az nem jár mélyen. Felszínesen esetleg ez a látszat. De az embernek és különösen az ifjúságnak ilyen nagy és fizikailag teljesen ép tömegét nehéz volna hisztériás állapotba kényszeríteni. Meg kell itt látni azt a belső vágykomplexumot, mely kielégítés felé törekszik, fel kell ismerni a tiszta örömkeresést a test kultuszában is.

Amikor az örömkeresésről, mint az ifjúság életét fejlesztő fontos tényezőről írok, akkor ezt azért teszem, mert – mint említettem – legerősebben éppen az ifjúság mutatja az örömeik felé való törést. Nem mondom én, hogy ez már az élet Zenitje. Ez még a „lankás hegyoldalon való vonulás”. A Zenit innen elég messze van még. Az utat arra felé a szellemi élet örömei jelzik; a csúcs pedig ott van, ahol az ifjú szembe találja magát a mindenható Isten kegyelmével. Aki ezt a csodás lelki találkozást elérte, megéli és élvezi, az emelkedett fel az emberi lélek számára biztosított legtisztább életmagaslatra.

Az ifjúság átjárása, a Zenit elérése – ismétlem – a szellemi élet felsőbbrendű örömeivel van tar-

kítva. Tudás, szépség, jóság állandó örömet kínáló színes virágos kertje a jó Istennek.

Az ifjú lelkét öröme hangolja, ha erőfeszítéssel a tudomány mélyére hatol. Nemcsak az egyetemi vagy főiskolai kötelesség végzését értem ez alatt. Mert a főiskola nem annyira a tudományos kutatás módszerét, mint inkább a tudományos igazságokat vagy elméleteket ismerteti. Hanem azokra az intenzív, mindenkitől elzárt erőfeszítésekre gondolok. Arra a nem kényszerített, hanem kutatási ösztönből fakadó munkára, melyet az ifjúember önállóan végez; lelkesedéssel aktivált kutatási vágyból, önkéntes odaadással. E fáradtságnak, munkának önkéntes vállalása a legkisebb siker esetén is tiszta örömet teremt meg az ifjú lelkében és csodálatosan finom érzelmi tónust okoz. Ez az öröm nem befejezést, nem elpihenést jelent, hanem újabb kísérletre, erőfeszítésre, újabb munkára ösztönöz. Gondoljunk csak arra a sokáig visszhangzó öröme, mely betölti a fiatal orvos, mérnök lelkét, mikor önálló kutatása vagy felfedezése komoly eredménnyel végződik.

Ugyanezek a magasabbrendű örömök csillognak meg az ifjú művész lelkében is, mikor vonalban, színben, formában, ritmusban maradéktalanul ki tudja fejezni vízióját. A művészfűjában azonban nemcsak az alkotás, hanem az élettel való puszta szembenállás, annak szemlélése is mély, tovább-, gyűrűző öröme hoz létre, melyeket gyakran átítat a mindennapi sebekből kisajgó fájdalom. De a fájdalom mögül is reményt, erőt, hitet sugároz az egyszer már megélt tiszta öröm: .....Őszintén, gyermekien örültem – írja egy ifjú művész –, nem tehettem másként. E levelet Édesapám emlékfás dombja mellett írtam. Földdé omlott atomjai, a rög, fehér virág, enyésző fejfa, bennem élő lelke, megbántott és megzokogott apai szerelme diktálta. Fehér galambok röpültek lékembe s hozták Istentől az örök vígasztalait, hozták a nagy szépségekre lendítő erőt, a művészet szerelmét, az alkotás imádságos, hozsannázó örömét és gazdag reménységemben megremegtem: „... keressétek először az Istennek országát s a többiek mind megadatnak nektek”.

De az önálló munkát az egyszerűbb ifjak között is a megszentelő örömezés követi. Amikor a munkásifjú befejezi munkáját, melyben egyéniségének értékes része van formában kifejezve, mennyi tiszta öröm hozsannázik benne!

A munkás ifjúnál is tapasztalhatjuk, hogy nemcsak az alkotás, hanem annak megértése, átélése is örömet okozhat. Mert ha az ifjú megérti a dal, a muzsika áradó hanghullámaiból a lélek beszédét, vagy élvezi a színek harmóniáját, formák dinamizmusát vagy architektúráját, az szintén örömet okoz. Mert ezeknek megsejtése és megszeretése az emberi élet felsőbbrendű örömeit transzponálja a munkásifjú lelkében.

Szépen bizonyítja ez is, hogy nemcsak poéták szemébe árad a nagy természet, nemcsak zeneileg kiművelt fülek hallgatják a madarak énekét. A természet, szín, forma, ritmus, dal, zene örömet rajzol az alkotni nem tudó egyszerűbb ifjú lelkébe is. Talán primitívebbet, talán esetlent, de sokszor lelket betöltő örömet.

De milyen magasan messze van ezekhez az élvezetekhez képest az az öröm és boldogság, amely az erkölcsös élet kibontásából és az Istennel való belső lelki-kapcsolatból ered? Erről azok az ifjak tudnak beszélni, akik nagy erőfeszítések útján érték el a szellemi élet ormait, üde, tiszta levegőjű magaslatait!

Az erkölcs végül is belső harmóniát jelent. Ellentétes életjelenségeknek Isten-rendelte törvények által való kiegyensúlyozását. Eredménye a harmonikus, boldog élet. Nem csendes elpihenés, nem quiet, hanem állandó tevékenység, lélekkifejlesztés és kiáradás, utóbbi az emberek felé és Isten tété.

Hogy mi ebben az öröm és boldogság, arról szóljanak azok a tiszta lelkű ifjak, akik saját tapasztalataikról beszélve így írnak:

„Nem sokat tettem, mert lelkemet magával ragadta az Isten kegyelme. Csak alázatos eszköz voltam az Úr kezében. Vágyaimat gyermekkoromtól kezdve korlátok közé szorítottam, törekvéseimet a lelki-élet tartalmi kiélésére fordítottam. Nem mondom, hogy ingások nem fenyegettek, de akkor is mindig lelkemért és Istenért dolgoztam.”

Egy bölcsészhallgató leány így ír: „Az első Prohászka-lelkigyakorlat villamosáram erejével hatott reám. Megvilágította a lelkemet és olyan mélységes elmélkedésre tanított, amiről fogalmam sem volt azelőtt. Megtanított az élet apró gondjai között is ragyogó lelket alakítani; megtanított járni a „Scala regia”-n. Ezt felfokozta a második lelkigyakorlat. A közös szentáldozás napján olyan áldozásban volt részem, amelynek szentségétől lelkem átizzott, átnemesedett. Ezek a percek földöntúliak voltak; életem legboldogabb percei. Most már renaissance az életem. Érzem, hogy jó templomkő vagyok, s felépülhet belőlem is – Isten élő temploma.”

Énekük a felszabadulás éneke. Nem beszéd, nem száraz gondolathüvely, amelyet leírnak, hanem

zene, lelki muzsika. Ez a felszakadó, szélesen hullámozó csodálatos tiszta szent öröm állandóan indítja, irányítja az ifjút. Önmaga a tisztaság légkörében él, a mellette botorkálók felnéznek reá, hozzá kíváncsognak. Ezek a mély lelki életet élő ifjúemberek erős vonzást gyakorolnak azokra az ifjakra, akik önmagukban gyengéknek bizonyultak.

A vallásos életet élők pedig – nagyon nehéz a kettőt egymástól elválasztani! – az eget felé orientálódnak. A szó igazi értelmében a lelkek szárnycsapásaival emelkednek az eget felé. Szent örömük kettős értékű. Tudatosan érzik magukban, hogy Krisztus katonái, akik nemcsak jó harcot harcolnak, hanem teremtő erőt is hordoznak magukban. Az első felemelő öntudatot állandósít, a másik az evangéliumi Mestert dicsérő szent tevékenység. Ez a tudat is boldogít, sőt csak ez boldogít igazán, mert nagy az örömünk, ha Krisztus győzelméért aktívnak, cselekvőnek érezzük, magunkat.

Ennél nagyobb és erőteljesebb érzés csak az alkotás vagy az alkotás örömeiben való részesedés. Lényegében ez abban áll, hogy a vallásos ifjú előtt elváltozik a világ. Még az emberek élete is szép és nemes lesz. Amit a köznapi ember hibásnak és rossznak lát, abban a vallásos ifjú mindig talál dicséretet. Nemcsak látó szemmel, hanem teremtő, fejlesztő Géniummal. Látása ugyanis nemcsak percipiálás, hanem a lélek kisugárzó erejével történő újratemtés, jobb élet teremtése, a krisztusi embertípus teremtése. Isten országának terjesztése.

Ez a megállapítás nem elragadtatásból születő dilettáns poézis. Bár bizonyos, hogy legtöbb ifjú számára ezek a hullámozó, Isten-arcot tükröző érzések, melyek végül alkotásban vagy lelki újjászületésben nyilatkoznak meg, túlvannak az elérhetőség korlátain. Olyan transzcendentális energiák működnek itt, melyeket a vallásos élet által finomított lelki szenzórium képes csak felvenni. Olyan Végtelenből rezgő hullámmozgás, amit csak tiszta, kristályos lelkek törhetnek meg környezetük felé. De valóságok, melyek részben sztatikus lelki tartalommal alakulnak, részben azonban életlendítő erők lesznek, így a mindenható Isten bőségszaruja a széles világkeretbe kegyelmet hullató lesz. Csak legyen, aki felfogja annak tartalmát, legyen, aki megtalálja és értékesíti. Akinek lelki húrjai megereszkedtek, annak lelkén nem muzsikálnak e finom hatások. Az élet finomságát és szépségét csak az érzi, aki érzékennyé tette erre lelki szenzóriumát. Az az ifjú, akinek erőfeszítése ilyen múlt életre tekinthet vissza, az tudatosan átérzi a benne kifejlődött új életformát, amely az örömkeresésben a tiszta, felsőbbrendű élet felé fordul. Ez az ősi fókusz minden percben arra kényszeríti, hogy a valódi kultúrellet területén keresse lelkének kielégülését. A kereső pedig talál, a találó pedig örömet élvez, az örömet megélt pedig még erősebben vágyódik a szent lélekörömök után. Mintha az ifjúság lelke is ezt az éneket énekelné: „Inquietum est cor nostrum, donec requiescat in Te, Domine!”

C) *A munka.*

Az ifjúember annyiban is Isten képe, hogy állandó tevékenység jellemzi. Az életben nincs megállás. Vagy öntudatlanul vagy tudatosan, de a lélek és a test mindig tevékenykedik. A szervezet munkája jórészt tudat alatt történik, a szellem munkájában már több a tudatosság. A megállás halált jelent. De még itt is csak látszólagos a nyugalom. A lélek túlvilági életét most nem érintve, a halál után is folytatódik a test kémiai bomlása, mely új és új élet alapja lehet.

Az események lefolyását a földön idő és tér koordinálja. Ezt keretnek is mondhatjuk. Olyan keretnek, melyben benne van a földi élet. Ezt a keretet ki kell tölteni. E kitöltés lesz az ifjú cselekedeteinek, tetteinek, testi-lelki munkájának, erőfeszítésének egyik értelme. De az emberi szellem nemcsak azért dolgozik, hogy a tér és időbe helyezett keretek megtöltője legyen, hanem azért, hogy a világban készen meg nem lévő dolgok az ember munkája révén használhatóvá legyenek. Éppen ezért, az időt mindenki másképpen éli meg, másképpen hat tehát vissza lelkére is. A gyermek játékkal, szórakozással, intenzív mozgással tölti ki. Testi-lelki életére úgy hat, hogy egész szervezetét fejleszti, kedélyét gazdagítja. A serdülő az időt belső épülésre is felhasználja már. Gyűjt a távolabbi jövő számára. Az ifjú és a felnőtt sokban hasonlóan értékeli, mert olyan munkát végez, amely vagy közvetlen előkészület a jövő életté vagy már teljes kidolgozása az életnek.

Természetesen következik ebből az a kérdés, hogy milyen szerepet tölt be az emberi erőfeszítés.

Vizsgáljuk tehát a munkának és munkátlanságnak testi-lelki kihatásait.

a) A munka testi vagy lelki erőfeszítés. A kő-törés éppen úgy munka, mint a házépítés vagy vezércikk-írás. Az egyik a fizikai erőket, a másik inkább a szellemieket hozza működésbe. Az előbbi az anyagi élet felületét változtatja, az utóbbi szellemi harcokat indít, nagy problémákat vetít a papír fehér síkjára. Végül is mind a kétféle munka alakító, építő kihatás, amely az ember egyéniségéből indul s a

körülöttünk és bennünk lévő világot változtatja.

Különösen és maximálisan vonatkozik mindez az ifjúságra.

Az ifjú és fiatal leány is tele van dinamikus fizikai- és lelki-energiákkal, melyek munkában, tettekben, akcióban akarnak feloldódni. Mert az emberi erőknél, mint minden erőnek az érvényesülési vágy a mozgatója. Valamiképpen aktiválódni akar minden potenciális erő.

Tehát az ifjúlélek energiái is belső kényszertől indítva törnek a munka felé. Levezetésüket keresik. Új és új dolgokat akarnak létesíteni. Ennek a belső, formában törekvő feszültségnek a munka ritmikus folyamatán keresztül megvan az intenzív hatása a körülötte lévő dolgokra is. A munka változtat, alakít, díszít, értékesebbé tesz; a dolgokban éppen a munka adja azt a pluszt, amellyel minden értékesebb lesz. Az arany relatív értéke mellett az aranyműves kézimunkája adja meg a cizellált kelyhek értékét. A kifaragott szoborban a márvány mellett a művészi munka az igazi érték.

Ezt jól tudja és értékeli az alkotni vágyó ifjú. Egy részük azt is tudja, hogy a gyermekkortól kezdve gyűjtött fizikai vagy szellemi energiát tettekben kell feloldani. Nem beszédekből, előadásokból tanulja ezt meg. Az élet nehéz iskolája adja ezt neki elő, de valami elemi megsejtés is ráviszi erre az ifjúembert.

Említettük, hogy az energiák túlzott mértékben bontakoznak az ifjúban. Különösen áll ez a biológiai energiákra. Erős ebben a természet befolyása is, mert a legnagyobbat, a jövő életet akarja ezekkel mindenképpen szolgálni. Ennek az erőfeleslegnek – testi vonatkozásban értem! – levezető kiáradásra van szüksége. Az előzőkben¹⁰⁶ mondtuk, hogy a természet gondoskodik a bőségesen fejlődő erők levezetéséről. Most hozzá tesszük, hogy a testi-lelki munka beállításával ugyanezt a célt akarja elérni!

Munkában használja el az emberi szervezet fölös erőquantumát. Sőt gyakran ennél is többet. Ennek a többletmunkának következménye a fáradtság.

Ez a kifelé való hatás azonban érdekes visszaható jelleggel is bír. A végzett munka visszahat s az ifjúember életét belsőleg is megváltoztatja, átszínezi.

Nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a hatást sem, mely sajátos lelki kielégültségben észlelhető. A munka bizonyos fokig mindig alkotást is jelent, az új létrehozása pedig birtoklási érzést emel a tudatba, a bírás meg öröme hangol. Ez a lelki öröm gyakran alig észlelhető, éppen ezért nehezen is értékelhető. Lelket formáló hatásából azonban ez semmit sem von le, mert az életet nem mindig az érzékelhető dolgok alakítják.

Ugyancsak reá kell itt mutatnunk arra a hatásra is, melyet a felsőbbrendű értékek kibontásában eredményez a munka. Ellentétben bizonyos elméleti álláspontokkal, tapasztalat bizonyítja, hogy a munka nemcsak hogy nem fojtja el az ifjúban a felsőbbrendű, szellemi élet iránti érdeklődést és vonzódást, hanem ellenkezőleg, folyton erősödő vágyakozást ébreszt benne a szellemi- vagy lelki-élet után. Ez vonatkozik a fizikai vagy szellemi munkát végző ifjúra egyaránt. Minél távolabb van az ifjú a kultúra síkjától, annál fokozottabb benne iránta a vágyódás.

Megfigyelhető ez a fizikai munkásnál, akinek gondolatai kezdetben az előállított munkatermékkel kapcsolatosak. Ez lesz gondolkodásának első bázisa. Környezeti hatás, rossz fizetés, nyomor, lelki-alkat ezt lényegesen deformálhatják. E jelenség rendszeren diszharmonióhoz vezet, melynek csak durva szimbóluma ez a mondat, hogy „nem ért a mesterségéhez.” De ugyanezek a faktorok erősíthetik fejlődésre lendíthetik a munkásifjút. Ezen a vonalon – ha kevésbé hajlamos a differenciálódásra – lesz „jó szakmunkás”, ha környezete erősen hat reá s maga is erősen szociális beállítottságú, kerül tudatosan is politikai pártokba, ahol aktivitásának gyűjtőpontja az emberi munka felértékelése lesz.

Ha esztétikai hajlamai erősebben jutnak domináló szerephez, akkor éppen a munka stilizálásának problémája kerül előtérbe, ezen az úton juthat el az iparművészetig. A vallásos lelki-struktúrájú fizikai munkás nehéz munkája mögött is meglátja az örök törvényszerűségeket.¹⁰⁷ Környezeti hatás következtében eltévedhet a különböző vallásos szekták útvesztőjében, de helyes vezetés mellett rátalálhat a vallás regeneráló, tiszta, szent forrására is.

Ugyanezek a jelenségek csak lényegesen differenciáltabb módon figyelhetők meg a szellemi munkát végző ifjúságnál is.

Mindkét esetben felénk tárul az a tapasztalatilag is bizonyítható tény, hogy a fizikai vagy szellemi munka megfelelő keretek között a fejlődést előmozdítja s bizonyos esetekben a fejlődés első bázisa. (Ezzel kapcsolatban természetesen azt is hangsúlyozni kell, hogy a munka utáni pihenés testi és lelki

¹⁰⁶ Az ösztönök című fejezetben.

¹⁰⁷ Azért éppen úgy harcolhat a tőkés kizsákmányolása ellen.

igény, melynek tartama alatt új energia-koncentrációs folyamat megy végbe.)

b) Amint a munka kifelé új javak létrehozását jelenti, befelé – ha az ifjú „össz-én”-jének eredőjével párhuzamos – lelki fejlődést is elindíthat, éppen úgy a munkátlanság kifelé mozdulatlanságot, passzivitást, befelé pedig leromlást eredményezhet.

Az első mozgás valamilyen célratörékvés jegyében történik, a másik: a mozdulatlanság lassan a lelki széthullás retrográd folyamatát indítja el az ifjában.

A munkakerülő, munkától, erőfeszítéstől menekülő ifjúember előtt mozdulatlan, s a maga sajátos formájában elfogadott a világ. Nincs mozgás benne. Nem törekszik semmi felé sem, amitől mostani élete megváltoznék, amitől esetleg az szebb, jobb, igazabb lehetne. A test és elme megtartó konzervatívizmusa tragikus módon eluralkodik benne. Az életet olyan passzivitással fogadja, ahogyan az jelentkezik. „Minden úgy jó, ahogy van” jelenik meg lelkében az ösztönös kiegyensúlyozás. Szellemi és lelki igényeit inkább leeredukálja, semhogy küzdjön kielégítésükért.

Van azután ellenkező véglet is, mikor az ifjú mindent felforgatni, mindent destruálni akar. „Mind den rossz úgy, ahogy van” mondattal palástolja féktelen rombolási ösztönét.

Ennek azután megvan a vetített képe a lélek síkján is. Belsőleg szomorú dekadenciát mutat az ilyen ifjú, mely nem egyszerű elpihenés, mert a szervezet konzervatív beállítottsága következtében mind jobban redukálódnak a pszichés folyamatok is; beáll a lelki „elpetyhülés”. A lelki erőfeszítést kívánó szellemi, az erkölcsi, a vallási értékek nem érdeklik az ifjút. Következőleg testi vágyak, ösztönök s az általuk célba vett örömök kerülnek a tudat középpontjába. A munka elől menekülő fiatalember csak ezt hallja, ezt követi, ezt szolgálja. Erősítik eme testi örömök felé irányuló, expanziót a túlzott mértékben jelentkező életerők is, melyeknek egyik levezető zsilipje, a munka, teljesen lezárult.

Ebből az ösztönös, csak testi örömöknek élő életből azután mind több és több bűn származik. „A lustaság az ördög párnája”, mondja helyesen a közmondás, mert a tétlen ember fantáziája valóban bűnös gondolatokkal foglalkozik. Nemcsak a nemi visszaélések, de a bűnügyi statisztikák is mutatják, hogy a legtöbb gonoszszágot a munkától irtózó, dologtalan emberek követik el.

Végül leszögezhető az is, hogy a munkátlanság és lustaság az egész lelkület lerombolását is okozhatja. Az ifjú munkára van teremtve; ennek elvetése a lélek alaptermészetével való szembehelyezkedés. Ez a megállapítás azokra a magasabb társadalmi rétegben élő ifjakra is vonatkozik, akik – túlságos jólétükben nincsenek rákényszerítve a kenyérkereső munkára. Az élet azt mutatja, hogy ezek egy részét az Isten malmai lassan, de biztosan megőrlik.

D) A kegyelmi élet.

A lélek szentélyében gyarló szemekkel keveset látunk, laikus módszerrel, kíváncsiskodó pillantásokkal az meg nem ismerhető. A második kötetben már elmondottam, hogy a teljes lelki megismerés, amelyben ember emberrel találkozik, csak a lelkek vitális kapcsolata útján történhet. Aki így hatol be a lélek szentélyébe, az részletesebb megfigyelést tehet, de még így sem látja meg mindig a rejtett lelki rugókat. Különösen így van ez, ha a testi és lelki mozgató komponensek nehezen differenciálhatók. Van ugyanis gyakran olyan teljes elváltozást teremtő erő is, amely nem magyarázható „pszichofizikai konstelláció”-ból, melyeknek határa sem szűkíthető le földi pszichés-relációkra. A léleknek – a testet mozgató erőknél kívül – van bizonyos felsőbbrendű erőquantuma is, amely az egész belső életnek átízítését, átnemesítését, „átlelkésítését” hozza létre. Ezt az erőt a teológia kegyelemnek mondja és a belőle meghatározott életet kegyelmi élet-nek nevezi.

Ha már az ifjúság lelkének csendesen és mélyen munkálkodó belső erőivel az állandó lelki-tevékenység végső mozgatóival foglalkozunk, akkor le kell szállni a lélek mélységeire, hogy megismerjük a kegyelem indításait s hogy ennek nyomán milyen változások keletkeznek, vagyis, hogy milyen átalakulást eredményez a kegyelmi élet?

Foglalkoznunk kell azután azzal is: hogy milyen erősséggel érzik maguk az ifjú emberek a kegyelmi élet hatását és a valóságban miben található meg lendítő, szárnyakat adó indítása?

a) Az isteni kegyelem természetfölötti adomány. Azt olvassuk a Szentírásban: „Nélkülem semmit se tehettek.” Bár ezt a szöveget a mindig segítő isteni jószágra is vonatkozhatnók, mégis az a felsőbbrendű igazság árad ebből a mondatból, hogy különös isteni segítséget is remélhetünk. Világos és teljes értelme e mondatnak, hogy az Úr velünk van és velünk együtt munkálkodik. Következőleg az isteni segítség egyetemes; születéstől a halálig elkísér földi utjainkon. Mindig itt van körülöttünk, mindig egyforma erősséggel árad felénk s az egyéntől függ, mikor és mennyit vesz fel magába, milyen erős-

ségekkel izolálja magát tőle, vagy pedig szélesen kitarja-e lelkét az isteni kegyelem megszentelő hatásának.

Különösen a vallásos, elmélyült lelki-életet élő ifjak fogadják ezt a hatást nagyon komolyan. Az élettani jelenségekkel sem foglalkoznak ők e korban annyit, mint az isteni kegyelem hatásával. Tudatosan megélik a vallás isteni kapcsolatát teremtő örömét, mely életüket gyermekkortól kezdve igazán és mélyen a kegyelmi energiákkal szántotta fel. Viszont környezetükből esetleg sokszor hangzik felőlük, hogy ezek a misztikus erők felserdült korban „nem méltók” az erős, okos és racionálisan felépített modern kultúremberhez.

Ha ez a milió-hatás elég intenzív, akkor sajátos konfliktus előidézője lehet. Az ifjú múlt életének befolyása alól nem tudja magát spontán felszabadítani, odakapcsolja őt sok erős szellemi és lelki kötelek. A jelentől sem akar azonban elszakadni, tehát komoly revízió alá veheti ennek következtében a jelen kegyelmi életét.

Hallgassunk meg néhány ilyen revíziós törekvésből születő gondolatcsoportot:

„Gyermekkoromban az imádságomban – mondja az egyik ifjú – mindig felüdülést találtam, de félek, hogy ez inkább gyengeség és lelki mankó volt. Szeretnék most már a magam lábán járni és egyedül haladva kifejlődni...”

„A vallás kegyelmi élete – mondja a másik – egy ideig erőforrásom volt. Minden kísértésben odamenekültem. Bizonyos, hogy ezek a szent percek erőt sugároztak belém. Most azonban kissé meg-ingott a hitem... Nem tudom megmagyarázni miért... Talán a független és erős emberről elgondolt ideáljaim miatt. Nem tudom... Néha reménykedve gondoltam arra, hogy hátha csak autoszugesztio az egész ...”

De ez a lelki ingás csak szórványos jelenség. A vallásos ifjak nagy többsége – kisebb-nagyobb szédülés után – ráeszmél, hogy a kegyelmi élet szent valóság s az isteni kegyelem életet építő és megváltó örök energiaforrás:

„...Nekem a fülemben cseng az új ideológia – mondja egy egyetemi hallgató –, hogy a reáliákkal szemben csupán „felépítményhez tartozó” a vallás eszmeköre. Azt én is tudom, hogy a föld, gépek, erőcentrálék fizikailag érzékelhető valóságok, de saját életemen keresztül azt is valóságnak érzem, hogy a mechanikán, fizikán, chemián, biológián túl lévő dolgok is valóságok. A különbség nem az, hogy az első csoporthoz tartozók léteznek, a másikéhoz pedig nem. Az eltérés a megismerés differenciájában található. Az egyiket az empirikus tapasztalat bizonyítja, a másikat – életcentrumot kereső vágyaim éreztetik meg. Érzem, hogy igényem a tiszta élet, a kegyelemteljes élet az én lelkem és az Úr Isten vitális kapcsolata. Éneikül nem tudom magamat teljes embernek, ezzel együtt pedig kicsordul belőlem az élet túlárado szeretete; még nagyobb erőfeszítés életem kiépítésében...”

A fiatal leányok közül az egyik így ír: „A lélek szent órái azok, amelyekben felém sugárzik az isteni kegyelem. Ez biztosít arról, hogy égi Atyám velem van. Ilyenkor csendes imádással gondolok az Úr keresztségére és lélekben szent erőt nyerek, hogy a magamét is vigyem. Az élet sokszor engem is a Kálvária hegyére vonzol, de Krisztuson arca a feltámadás reményével és győzelmével biztat.

A másik leány ezt mondja: „Sok nehéz küzdelem után kijutottam a kegyelem örök forrásaihoz. Most már napsugaras az életem, mert az isteni kegyelem derűssé változtatta az életemet...Könnyű a harc, ha Istent érzem magam mellett...”

„Hívó lelkem elmerül az Úr szeretetében – írja a harmadik leány. – Mindig „merengő lélek” voltam és most érzem csak igazán, hogy Máriának teremtett az Úr, ki vágyakozó lélekkel hallgatja a Mester szavait. Érzem, hogy csak egy a szükséges és – követem!”

A leánylevelek különös figyelmet is érdemelnek. E sorokból ugyanis észlelhető, hogy egészen más hangszerelessel írnak a fiúk, mint a leányok. A fiúk markánsabb vonalakból felépített lelke valamilyen erő, aktivitást, lendületet merít a kegyelem forrásaiból. A leánylelket – finomságának megfelelően – a kegyelmi élet tiszta, finom légkörrel veszi körül, melynek imádságtól páras rétegében egy színes érzelmi skála törik meg az olvasó felé. Azért olyan nagy közöttük ez a belső eltérés. A fiúk melegebben szólnak a szentgyónásról, mint a szentáldozásról és szentmiséről, mert az elsőben a megtisztulást illetőleg több a férfias aktivitás, az utóbbiban pedig erősebb a befogadás, a finom passzivitás, mely inkább a leányok lelkiéletével cseng egybe.

Az is jellemző, hogy a kevesebb kultúrával rendelkező fiatal emberek nem mindig veszik észre a lélek tisztább életét szolgáló kegyelmi hatásokat: a több kultúra mélyebb lelkeséggel is jár. Még ha kisiklik is itt-ott a kulturáltabb lélek, később könnyebben hajlik vissza arra a területre, ahol az isteni kegyelem erősítette.

Ugyancsak feltűnő és gyakran megfigyelhető, hogy a lélek tisztaságának megmaradása vagy fertőből való kiszabadulása gyakran egyedül a kegyelmi erőknek tulajdonítható. Ez a megállapítás igen fontos. Még pedig azért, mert az ifjúság életében oly sok nehézség, küzdelem és fájdalom halmozódik fel, hogy nagyjelentőségű lenne, ha megtalálnék azt az erőforrást, amelyből merítve gyógyulás és győzelem biztosítható.

A fiatalember küzdelmei a kenyér megszerzésén és biztosításán túl jórészt erkölcsi és világnézeti küzdelmek. Jobb és világosabb látás, erősebb és kitartóbb akarat kellene ennek a küzdelemnek győzelmes befejezéséhez. „De honnan?” kérdezi sokszor az ifjú. „A külső világból? Ez inkább letör, önmagunkból? – Ahhoz kevésnek érezzük magunkat. A Mindenható világból? Ez volna az igazi, mert az emberi erők felett fölényesen győzedelmeskedik.”¹⁰⁸ Ezért fordul tehát az ifjú az Istenhez, hogy elmélyült imádságával ezt a segítséget kérje.

Az is kicsendül a fenti levelekből, hogy a kegyelmi erők hatásának eredetét nem mindig ismeri fel az ifjú. „Spiritus ubi vult spirat.” Nem tudják, hogy hogyan indít a lélek. Egyiket erősebben, másikat gyengébben indítja. Végül is azonban valóság, hogy egyiket a megtérésben, a másikat a tisztaságban való megmaradásban segíti. Nem is a mód kérdése a fontos, hanem a lényeg. A lényeg pedig: az isteni kegyelem tiszta magaslatra emelte fel az ifjú lelkét. E tény után az ifjú már tisztábban látja élethivatását és értelmét, könnyedén dobja le magáról az immoralitás salakos rétegét és lendületesebben emelkedik a köznapni élet kaotikus vonaglása fölé.

Ha azonban a lélek legalaposabb átvizsgálása: lelkigyakorlatok idején kérdezzük meg a fiatalembereket, akkor már kivétel nélkül tudatosan, világosan jelzik azt a teljes elváltozást, melynek eredményeképpen belső tisztulás, életértékelés, „valamiféle feltámadás” ment végbe bennük.

b) A kérdés második része tehát az volna: miben észlelhető a kegyelemnek az ifjak életét érintő ereje?

A feleletet nem teológiai formulázásban akarom adni, hanem neveléstant megalapozással. A válasz inkább lélektani kutatása lesz azoknak a ható tényezőknek, amelyeket ilyenkor az ifjak életében tapasztaltunk.

Azt már előbb is kifejtettük, hogy az ifjúkort átmenetileg bizonyos diszperziós jelenség jellemzi. Azt mondtuk: köd húzódik a lelki horizont elé és letűnnek vagy elhomályosodnak a serdülőkor eszménycsillagai. E ködös atmoszférának megvannak azután a lelki reakciói is: igen könnyen bizonyos tompultságot, sajátos érzéketlenségi periódust hozhat létre az ifjú lelkében, amely kegyelmi élet nélkül álig vagy lassan oszlik.

A lelki homályban élő ifjakkal szemben állnak azok az ifjak, akik mindig tudatosan és világosan érezték az isteni relációt. A lelki átformálódásokat mindig isteni erőkből vezetik le ezek az ifjak, akik saját magukban tudatosan érezték a kegyelem átalakító hatását. És olyanok is, akikben bizonyos átmenet után újból feltisztul a lélek horizontja.

A mindig tudatosan és világosan élőket jellemzi, hogy idealisztikus álláspontjuk nem ingott meg soha. Erre azt lehetne mondani: íme a circulus vitiosus. Mindig tudatosan élők, mert vallásos eszményeik megmaradtak. Megőrizték az eszményeiket, tehát tudatosan élnek. A kérdés ebből következik: miért tudták megőrizni az örök eszményeket? A gyakorlati megfigyelés alapján ez a felelet: mert állandóan merítették az isteni kegyelem forrásaiból. Az az ifjú, akinek gyermekkorában stabil alapozású vallásos élete volt s eszerint élt ifjú korában is, az éppen a kegyelmi erők hatása alatt megőrizte lelki idealizmusát. Sőt, negatív is igaz e megállapítás. A sajátos lelki homályt az okozta, hogy az ifjú orientációja rossz volt, eltévedt s nem tudott közeledni a kegyelem isteni pólusa felé. Ezt igazolja ama ifjak élete is, akik bizonyos átmeneti tévedések után újból megpillantják az isteni kegyelem forrását. Bennük is égi megvillanás mutatta meg a bűnös életből való menekülés útját és kívánatosnak az örök értékeket.¹⁰⁹

Az isteni kegyelem szent érintése után a vonzódás, a felsőbbrendű élet felé való vágyakozás jelenik meg a lélekben. Ez nemcsak egyszerű lélektani tény. Mély gyökerű és irracionális szférákba nyúló jelenség ez, melynek értelmét nem lehet a tér és idő koordinátái közé komponálni. Még a szent is az imádságot választja kifejezésére, mint egyedüli alkalmas hidat, mely a túlsó világ felé vezet: „Feléd vonzódok, igazság és ártatlanság a Te tiszta fényvel ragyogó és örökké kívánatos teljességed hibátlan

¹⁰⁸ Részlet egy orvostanhallgató leveléből.

¹⁰⁹ A lelkigyakorlatok közvetítői ennek a csodás kegyelmi hatásnak!

szépségéhez...”¹¹⁰

Ennek az ifjú-típusnak a tökéletesebb életformája: lelkiibbé-alakulás. A lelkiibbé változás pedig Istenhez való közeledés.

E közeledésnek, az egek felé való vágyakozásnak megszentelése a kegyelmi élet. Ez az, ami az ifjú lelkének életét teljesen kibontja. Áldozatos lemondás, tiszta erkölcs, belső fegyelem, odaadó, aktív munka jellemzi ezt a lelket. Tenni mindent – az Úr gondolata szerint, – de készülni a másik életre is. Dolgozni, küzdeni, épülni, hogy szebbé és értékesebbé bontakozzék a lélek.

Ez azután nemes életforma. Nem külsőség, nem „festett koporsó”, hanem életszentélyben átnemesedett lelkület. Ezt az átalakulást hozta, őrzi és fejleszti a kegyelmi erők használata.

Akik keresik az isteni kegyelem segítségét, azok megtalálják az élet s a lélek belső indításában.¹¹¹ Akik pedig követik ezt az indítást, azok újabb és erősebb lendületet éreznek, így lesz az egekből áramló kegyelem indító, cselekvésre buzdító és a magasságba törésben gyámolító hatalom. Mert erős, tiszta, magasságok felé törekvő szent életforma Isten kegyelme nélkül elérhetetlen!

IV.

Az ifjúság célkitűzései.

A forrongásban lévő ifjú lélek dinamikáját nemcsak a fejlődést szolgáló ellentétek adják, hanem a felszínre kerülő élelcélok is. Ezek többé-kevésbé tudatosan kitűzött célokat, életformákat is jelentenek, amelyeknek megközelítése végül is az ifjú lelki harmóniáját eredményezheti. E negyedik részben ezt próbáljuk vázolni.

1. Az életpálya.

Az ifjúkor elején a jövőt illetőleg legelső és legrealisabb megmozdulás az életpálya keresése. Nem végső cél lesz ez az ifjú életében, hanem reális életkeret, amelyen belül kell majd leélni életét: azoknak a feltételeknek összessége, amelyek mellett élni, dolgozni, érvényesülni és boldogulni kell. Ez minden egyénben felmerülő és kialakításra váró terv, melyet leginkább testi- és lelki-alkatból, környezetből, nevelésből elinduló tényezők befolyásolnak.

Az egyén életében már a serdülőkorban jelenik meg halványan a pályaválasztás problémája, még inkább csak érzelmi folyamatoktól körülvéve. Ez alapérzésből folyik tompán az a megértés is, mely szerint munka, önfeláldozás, odaadás révén közelíthető meg leginkább az élelcél. Azt is megállapíthatjuk, hogy ez a jelenség mindenkinben fellépő, egyetemes jellegű, mindig valamilyen eszményi alakban lép fel és végül állandó erőfeszítésen keresztül valósul meg. Ebből természetesen következik az a megállapítás, hogy itt az ifjú életét átfogó, mozgató, a Mindenható által céltudatosan kihangsúlyozott fejlődési tendenciával van dolgunk.

Olyan evolúciós folyamat ez, amely nem hagyja elpihenni az ifjút, aki akár mint fizikai, akár mint szellemi munkás éli életét. Kisebb-nagyobb erősséggel mozgatja a lélek minden összetevőjét, esetleg harcra kényszeríti az alkatilag konzervatív ifjút is, hogy fejlődésének és boldogságának feltételeit megszerezze.

Indító ereje mindenkinben megvan; csak intenzitása változik; aszerint, amint más és más életkörülményekből kell kiemelkedni a magasabbrendű élethivatás nivójára.

a) A földműves ifjú és falusi leány a szó igazi értelmében „a föld gyermeke”. Szereti az anyaföldet, ehhez tapad lelkének legtöbb működése is. Ebből sarjad leginkább földi életformája. Vágyainak irányát – különösen a fiatal falusi leánynál – a természetfölötti élet hatása mellett a föld, a rét, az erdő határozzák meg.

¹¹⁰ Szent Ágoston vallomásai. Vass József fordítása. Budapest, 1924. 65. l.

¹¹¹ Gyönyörűen szól erről Schütz Antal: (Dogmatika II. k. Budapest, 1923. 3. l.)

„Gyakorlatilag a kegyelem megszerzésén, fölhasználásán, ápolásán és gyümölcsöztetésén fordul a keresztény élet. A kegyelem dogmája a szeretetlenségek és értetlenségek e világában megföllebbezhetetlen nagy bizonyosság rá, hogy várt, aki szeret, aki ért és nem mér szűk marokkal; a kudarcok és nyomorúságok e sivatagában zálog és soha senkit cserben nem hagyó biztatás arra, hogy van miért élni, küzdeni és száz kudarc után ismét új reménnyel tette kelni.”

Ugyanerről ír Wessely is (Korszerű nevelési problémák, Budapest, 1927. 141. l.), midőn így nyilatkozik: „a vallásos ösztön... az isteni kegyelemmel eljut az egy Isten fogalmához, mely felemeli őt egy tisztultabb világba”.

A falu ifjúsága valóban szerelmese a földnek. Ebből sok tragikus ellentéte támad az idősebb emberekkel. Melyből ható mágikus centrum számára a föld. Reális életének alapja, életpályájának masszív, acélréteges sínéi, melyek a tiszta élet: a gyermek és család felé futnak. Ezért érthető és természetes, hogy a föld ifjú szerelmesei minden módon arra törekednek, hogy jövő életüket a föld művelésében, gondozásában és birtoklásában töltsék. Életük kifejlődésének lehetősége a teljes boldogság is csak akkor lenne valóság számukra, ha saját földjükön hasítana barázdát az eke. Az „enyém”: a magántulajdon lesz a falusi ifjú lelkéből előtörő, a mélyből felszínre tóduló vágykomplexum. Mivel pedig a jövőt az ifjúság akarja alakítani, azért az ő lelkében is a legaktívabb ez az érzés. Az élet szélesebb lehetőségeit követeli. Következésképpen a falusi ifjú vagy fiatal leány törekvésének a föld és annak birtoklása lesz az igazi vonzó központja.

A falu fiatalsága előtt tehát a földszerzés az életcél.

Ez a lelki berendezettség azután igen sok jónak, de rossznak is lehet a fundamentuma. Olyan rejtett energiatömeg ez, melynek expanziója a történelem síkján is tényező. Éppen ezért irányítani kell, mert ennek segítségével kell és lehet a falusi fiatalság fejlődését, életpályáját helyesen beállítani.

Ennek megfelelően a szellemi élet olyan formán fejleszthető, hogy a föld összetételének ismerete, a racionálisabb gazdálkodás és helyes természetértékesítés legyen a reális életre határolt tanítás központja!

Ezt igen fontosnak tartom, mert a falusi ifjúság az elemi iskola elvégzése után ritkán képezi magát szisztematikusan. Nehezen tud időt szakítani magának a további kiképzésre. Életkörülményei gátolják leginkább ebben. De érdeklődése is – stimuláló hatások hiányában – távol esik az elméleti tudástól. A gyakorlati életből felfakadó nehézségek megoldása miatt a gazdasági és háztartási kérdések iránt mutat nagyobb érdeklődést.

Ez az érdeklődés módot nyújt azután arra, hogy a gazda- és ifjúsági körökön belül intenzívebb kultúr munka is meginduljon.

Amikor ugyanis a falusi ifjúság megérzi, hogy legfontosabb kérdéseivel, a megélhetés problémájával szeretettel foglalkoznak, akkor gyakran szívesen adja magát arra is, hogy ezen az alapon a szellemi élet értékeit is megismerje. Ezért van, hogy a gazdaságilag helyesen nevelt és a föld szeretetére hangolt falusi ifjúság viszonylag magasabb kultúr-színvonalon él.

A föld szeretete azután az erkölcsi élet emelésére is kihasználható. A legényemberben több az ösztönösség és sajátos tékozlás. Ha azonban a belső fegyelmet és takarékoskosságot azért hangsúlyozzák előtte, mert ez módot kínál a földszerzésre, akkor könnyebben hajlik az öntudatos és lemondó életre. Bizonyos, hogy ez nem egy-két év nevelési munkájának eredménye, mégis számos példa bizonyítja, hogy ez az egyetlen mód, amelynek segítségével a falu ifjúságának életpályáját kiegyenesíthetjük.

A falusi leány ifjúságnál könnyebb a helyzet, mert abban mélyebben gyökerezik a jövő életre való gyűjtés vágya.

A saját földjét művelő ifjúnak biztos anyagi bázis következtében már relatíve egyensúlyozottabb az élete. Következésképpen jobban is beállítható a művelődésre. Az ilyen legény nem igen hagyja el a falusi életet.

A fővárosba lég többnyire a „nincstelen”, zsellér ifjúság vándorol, akik azután igen gyakran a „lumpenproletariat” sötét konglomerátumává silányulnak. Az ok: ipari képesítésük nincs, kulturális színvonaluk rendkívül alacsony s csupán mint testi erőre támaszkodó napszámos nehezen élhet meg a nagyvárosban.

A saját földjén dolgozó falusi legény lelki fejlődésével párhuzamosan mind tudatosabban látja meg reális élelcélját abban, hogy földjét megművelje, megőrizze, sőt gyarapítsa, így lesz a föld lelki tényezővé, mely munkára serkentő, akaratot aktivál s fegyelmet épít be a falusi ifjú primitív, de markáns vonalakkal álló lelkébe.

b) Az ipari munkásifjú és fiatal leány munkabéréből él. A gép mellett élő munkásifjúságnak foglalkozásából alig nő valami magasabb élelcél. Semmi olyan dologra sem tekinthet, amelyet sajátjának mondhatna. Akinek van valami csekély tulajdona, az már boldogan és büszkén tekint a sajátjára.

Mivel a munkásifjú és munkásleány gazdasági okok miatt bizonytalan jövőnek néz elébe, azért lelki életükben megvan ennek a reakciója. Az ipari munkás pályája olyan, hogy – normális gazdasági viszonyok mellett – azon csak kivételesen képzett, kultúrában is magasabb nívón mozgó szakmunkás érvényesülhet. A „megbízhatóság” is talán még itt figyelemreméltó tényező. Ezek az összetevők tehát több elméleti tudást, kiválóbb szakképzést és valamiképpen jellemesebb egyéniséget sürgetnek, melyek azután erős, motorikus tényezők lesznek. A fiatal ember nagy erőfeszítéseket tesz, hogy meg tud-

jon felelni e követelményeknek. Ha akarati élete fejlettebb, vagy kívülről jövő, serkentő tényezők működnek, az éjjelt is nappallá teszi, hogy tanulhasson.

„...Nekem a szaktudásomban kell tökéletesednem – mondja az egyik munkásifjú –. Csak akkor számíthatok állandó keresetre, ha kivételes tudásomra szüksége van a termelésnek. Azért akarok tehát még külföldre is menni, hogy alaposabban kifejleszthessem szakképzettségemet...”

A munkásmozgalom mellett a szakképzés köti le e fiatalság fennmaradó energiáit.

Ezt megérzi a munkásifjúság értékesebb része is. Komoly, precíz, jól organizált szaktudás kell napjainkban ahhoz, hogy esetleg érvényesülni lehessen. Ezért tanul és dolgozik az ifjú többit. Bizonyos szempontból párhuzamos vonalat mutat ez a középkori iparosodás jelenségeivel. A középkori céhek „próba” alá vetették az ifjakat. Vándorutak után „remeket” kellett készíteniük. Most megszűnt ez a próba, de fennáll az élet nagy próbája. Ott is „remeket” kell alkotni. Ezt minden történeti szemlélet nélkül is felismeri a munkásifjú. Ezért áll annyi energiával az önképzés munkájába, hogy ezt a célt elérhesse.

A szakképzés igazi és helyes alapja a magasabb szellemi kiképzés. Ezt a munkásifjúság nagyobb része is felismeri. Ezért végzi el legtöbb a középiskolák alsó négy osztályát.

Az egyik ifjúmunkás, aki középiskolai tanulmányoknak állt neki, így beszél erről: „Nekem egyszerű szolgazerep jutott. De én látom, hogy ez nem lehet az életcéloim. Nekem olyan emberré kell lennem, aki tudása révén felemelkedhet és nagyobb munkakört kaphat. Olyan állást, amely biztos megélhetést ad, csak tanulás útján szerezhetek. Ezért tanulok éjjel és szabad időmben is. Sokkal nehezebb ez a munka nekem, mint a kisdíáknak; de annival jobb, hogy én már tudom, hogy miért dolgozom. Sajnos, gyerekfejjel nem tanultam; nem is szorítottak reá. De most nagy szorgalommal pótolom az elmulasztottakat.”

A munkásifjú erőfeszítése, mint látjuk, azért történik, hogy biztosabb és könnyebb legyen a megélhetése. Önmagának magasabb szellemi kiképzése ebben a korban már fárasztó munkába kerül, de a kenyérgond rászorítja erre a többre hivatott ifjú munkást. Ez is mutatja, hogy a helyes cél kitűzése visszaható erőként működik, előnyös felbuzdulást és nagy erőfeszítést is eredményezhet.

Mindez – kissé más transzponálásban – szerepet játszik a fiatal leányok életében is. Amelyik leány életének hivatását fizikai munkában látja, az erősebben és céltudatosabban törekszik, hogy anyagilag függetlenebb életet biztosítson magának, sok esetben különös gondot fordít lelki és szellemi életének erőteljes kiforrására is.

Az egyik munkásleánynak nagyon érdekes megjegyzését írom ide: „Nehéz körülmények között növekedtem. Arra nem gondolhattam, hogy tanulás útján magasabb társadalmi rétegbe jussak. Varrás és főzés gyakorlati elsajátítása után magam akartam kenyeremet megkeresni. Talán furcsa, hogy nem gondoltam férjhezmenetelre sem... Nem tagadom, hogy volt bennem vágyódás, de nem láttam így elég biztosnak jövőmet. Azért inkább a független munkára akartam építeni. Sokat dolgoztam, fáradtam, fil-léreimet összeraktam, takarékoskodtam, szórakozást nem kerestem; örömeimet jó anyám és beteg apám eltartásában találtam. Most kis önálló varrodám van. Szerényen, de biztosan élek. – Ez azonban csak a kezdet volt. Mivel kenyerem megvan, azután nagyobb súlyt helyeztem arra, hogy szellemileg is értékesebb leány legyek. A katolikus leányegyletben kerestem és megtaláltam azt a helyet, ahol lel-kemmel is foglalkozhatom. Járogatok a komolyabb előadásokra, olvasgatom a könyvtár értékes köny-veit és igazán boldognak érzem magam...”

Nem mondom, hogy ez a szöveg egyetemes jelentőségű és a munkásleányok lelkét maradéktalanul kifejezi, arra azonban rávilágít, hogy milyen érdekesen hangolja az életpálya beállítása a jobb érzésű munkásleányok lelkét. Ha a munkásleány olyan helyzetbe kerül, hogy meg van a lehetőség helyes cél-kitűzéseinek megvalósítására, ekkor nagy segítséget jelenthet a szellemi- és lelki-értékeket hangsúlyo-zó környezet.

c) Az intelligens társadalmi réteghez tartozó ifjúság – fiúk vagy leányok – szellemi életük tökéjéből akarják jövő életük fundamentumát megépíteni. Akár a kötött, akár a szabad szellemi foglalkozá-sok felé orientálódnak, minden esetben a tudásuk az a tőke, amelynek kamataiból szeretnék megterem-teni kultúréletüknek legalább minimumát.

Lássunk az intelligens ifjúságtól is néhány szemelvényt:

„Az egyetemi évek nehéz munka elé állítanak – írja egy orvosnövendék –; jól tudom, hogy az én pályámon is sok az eszkimó és kevés a foka; de azt is tudom, hogy ennek dacára komoly tudományos munkával nagy eredményeket lehet még elérni. Ezért időm legnagyobb részét szaktudományoknak szentelem. Állandóan a klinikákon dolgozom, hogy gyakorlati és elméleti tudásomat minél jobban ki-

fejlesztessem. Mellékesen nyelveket is tanulok. Szaktudományom miatt érzem ennek szükségét. Szórákozást nem igen keresek, mert soron kívüli elsőrendű kötelességem: a diplomaszerezés...”

„Nekem nem sok jót adott a gyermekkorom – írja egy műegyetemi hallgató. – Nagyon szegény családból származom. De azért tele vagyok ambícióval. Tanulok szakadatlanul, vagy a rajzok mellett görnyedek, de szívós kitartással dolgozom. Nem tud megtörni a mai élet bizonytalansága. Erős hittel bízom a jobb jövőben.”

A harmadik levél szövegéből csak ennyit közlök: „Jogi pályán szeretnék érvényesülni. Őt nyelvet tanultam meg; a magyar külpolitika terén akarom szolgálni a magyarság ügyét...”

Ezekből a mondatokból árad a hit s az életet ostromló fiatal lendület. Gondolatukra itt-ott árnyéket vet, de nem tompítja le a sötét jövő, mert él bennük az értékes egyéniség fölényének, győzelmének tudata. Ez pedig minden nehézség fölé emelő, hitből táplálkozó optimista hangulatot állandósít bennük.

Nem lesz érdektelen evvel párhuzamosan az intelligens leányok véleményét is meghallgatni.

Hogyan hangolja lelküket és milyen belső munkára konstruálja erőiket az életpálya.

„Én azért tanulok – írja egy tanárjelölt leány –, mert hivatásomnak érzem a nevelést. Igaz ugyan, hogy kenyérre is szükségem van; életfenntartásra is kell az állás, de a nevelés elhivatottság bennem... Nem félek a vizsgáktól, mert azokat az intenzív szellemi munka ellenőrzésének tekintem ... Nem érdekel a „társaság”. Szeretem a csendes könyvtárakat. Szívesen ülök a könyvek mellett. De ne tessék hinni, hogy ezért könyvmollyá válok. Szeretem a zenét, szeretem a művészetet, szeretem az életet!... Nevelni akarom a más gyermekeit és a magamét is: „Élni és éltetni” akarok!”

„Mit teszek? – kérdezi atyám, – írja egy közgazdasági egyetemi hallgató – az, hogy tanulok, nem fejezné ki a mai helyzetem. Inkább azt mondhatnám: szorgalmasan épülök és építek. Tanulmányom tárgya tipikusan mai: a társadalmi rétegződés, a szociális probléma. Kutatom az e mögött feszülő történelmi erőket. S ezeknek hatását, illetve kölcsönhatását az erkölcsi fejlődéssel. Mindezt azért, hogy sokat tudjak, sokat fejlődjek és talán azért is, hogy másokon segítsek. Jól tudom, hogy ezek az úgynevezett tudományos kutatások csak részben adják a kenyérkereset lehetőségét; de azt is tudom, hogy egyéni értékeim kifejlesztése mellett velük szociális kötelességet is teljesítek. Nekem kevés volna, ha a szellemi munka csak a magam kenyerét biztosítaná; érzem, hogy munkámon keresztül szellemi magvető is vagyok!”

Lám, ezekből szinte le lehet vonni a konkrét tanulságot, hogy az intelligens ifjúságnál az életpálya a jelen munkáját illetőleg nemcsak hogy nem közömbös kérdés, hanem igen erős, bontakozást létrehozó lelki összetevő.

Van közöttük természetesen olyan is, aki endogén okokból, vagy külső, tompító hatások következtében nem látja világosan, nem ismeri fel határozottan a képességei által mutatott irányt, mely egyszerűs mind az életpályát is jelzi. Ennek energiái nem koncentrálnak, figyelme diffúz jelenséget mutat, érzelmi életének túlsúlya következtében meddő, romantikus zsákutcába kerül.

Aki azonban céltudatosan összeszedett s „magabízóbb”, annak lelkét a képességek, tehetségek által meghúzott életpálya nagy erőfeszítésre képesíti, aki tudatosan felfelé vonzódik, azt megedzi, megerősíti és igazán szívóssá teszi munkában, erkölcsben egyaránt. Aki pedig közülük vezető pozícióra törekszik, az alárendeli magát a sikernek, minden túlmunkára vállalkozik, hogy a „szürke középszerűségek” világából magasabb, kiválóbb helyre kerüljön, így nőnek ki – esetleg – az életpálya stimuláló hatása következtében a lélek „Übermensch”-ei.

Mindebből az revelálódik felénk, hogy a gondviselő Isten azért teszi az ifjú erőfeszítéseitől is függővé a jövő életpályát, hogy az mozgást, cél felé törő erőfeszítést kiváltó legyen az ifjúság életében. A fizikai vagy szellemi munkában megfeszülő ifjúembert – parciális vagy egyetemes szempontból – a tartalmasabb, mélyebb, tökéletesebb egyén kialakítására sarkalja.

„Ad astra!” ez most még csak annyit jelent: alakítsd magad olyanná, hogy alkalmasabb légy a magasságok felé való törtetésre!

2. A jövő vonalán.

A család a társadalom legősibb sejtje, mely az Isten terve szerint életegységgé kapcsolja a különálló személyeket. Vonzó hatása a természet rendjéből ered, eszmei szépsége az életgenerálás fenségében keresendő. Erőssége a Teremtő élettervéből nő ki organikusan az ifjú lelkében.

Ez a jövő életkeret kezdetben kódos kontúrban; pihen az ifjú lelkében. Bár bizonytalan távolság-

ban van tőle, mégis lassan oly elemi erővel ható centrummá izmosodik, hogy hatására szülei, testvérei köréből oda kívánczik az ifjú. A vágyódást ösztönökből születő lelki-folyamatok kísérik, melyek erős érzelmi motívumoktól annyira díszíthetnek, illetőleg szublimálódhatnak, hogy az ösztönt felismerni már nem lehet. Ez a jelenség a szerelem, mely egyetemes és a jövő életet szolgálja.¹¹² Bizonyos fejlődési fázison túl elemi közvetlenséggel érzi erejét a fiatalság.

Ezek már élénken jelzik, hogy az ifjú az életközösségnek ama szent területét keresi, amelyen boldogságának s a jövő életnek alapjait lerakhatja.

Az isteni életterv a szerelemhez és a szeretethez kötötte ezt az életformát. Ezen a vonalon indul meg a családi szentélyhez való közeledés. Itt nemcsak új életformáról, hanem a jövő élet szolgálatáról van szó, azért szent s ezért Istentől eredő. De életet nevelő is, mert Isten terve nem lehet életpusztítás, hanem életteremtés. Ebből következik, hogy a szerelemben is meg kell találni azt a mozzanatot, amely az ifjú és fiatal leány lelki életének emelését jelenti,

A családi élet tehát az isteni élettervből immanensen születő életcél, amelynek megépítője, megtartója és lendítője a tiszta szerelem.

Nagyon természetes, hogy itt nem szerelmi kiélés vagy kicsapongás értendő, hanem a tiszta szerelem, mely végeredményben maga te konstruktív, erőt, lendületet, hitet hangsúlyozó,¹¹³ jövő életet alapozó szent érzéskomplexum.

A szerelem romantikus formában már serdülő¹¹⁴ korban is beszűrődik, de az egész életet átfogó, dinamikus hatása csak az ifjúkorban jelentkezik. Van ebben sajátos vizuális alap, van érzelmi frazírozás, aláfesti gyakran az ösztön színező képessége, de döntő jelentőségű benne a lelkek egybecsendülése. Az élet törvénye az, hogy erre a tiszta harmonikus magasságra akarja építeni az emberek legkisebb, de legnemesebb életközösségét: a családot. A fizikumból származó ösztönös örömeink inkább múlandó és átfutó hullámzások, melyeken túl a családi szentély igazi, felbonthatatlan és örök kapcsolatát csak a lelkek tiszta rezonanciája adhatja meg.

Ilyenkor a vizuális csodálkozás sem tétlen hódolat, hanem az egynívóra emelkedés vágyának tevékenysége. A testi és lelki elérés állandó munkára, tökéletesedésre kényszeríti az ifjút. A családalapítás elgondolása máj a tiszta életszolgálat feladatait ébresztgeti.

Innen magyarázható a gyakorlati életnek az a számos ténye, mely szerint a tiszta szerelem az erőfeszítésre képtelen fiatalságot is munkára, az erkölcsileg ingadozót pedig stabil lelki-alap kiépítésére, a bűnöst megtisztulásra serkenti.¹¹⁴

¹¹² Szépen és tudatosan nyilatkozik ez meg az ifjú kikében: „...Minden nap és minden óra közelebb hoz bennünket a mi szép, kiegyensúlyozott és harmonikus életünkhöz, ami el fog jönni és kérjük a Nagy Barátot, hogy jöjjön el minél hamarabb. Addig pedig csak egyetlen parancs van, ami kötelez: feloldani és kiegyenlíteni minden bajt és szenvedést azzal a nagy, meleg áramlással szeretettel, amely elhozott és segített bennünket minden akadályon és gáncson keresztül a mai napig...”

¹¹³ ¹ Hogy mennyire helyes ez a megállapításom, íme a sorok, melyek akaratlanul és nagyon szépen bizonyítják ezt: „...örülök, hogy gondolsz reám és próbálsz hangsúlyozni életünkben az erőt, a lendületet, a hitet, az egységet. (!) Nem tudom, hogy mi jellemzi legjobban a fiatalságot, amiben vagyunk, aminek elrohanó idejét, sajnos, nem tudjuk megállítani és megélni, de úgy érzem, hogy az igazi életigenlés éppen örökös mozgás az evangéliumi egység felé; a vesztett csata után újra elindulás s a nyomában szökkenő dacos építő-erők mind a maguk paradox helyzetükkel: immanens részei a mi fiatalságunknak. Valahogy az életnek olyan jelenségei ezek, mint a seb után meginduló szövetségződés, hogy sehol egyetlen nyílás se, hogy minden egység, organikus egység legyen. Ezért húzom én is alá az erőt a mi életünkben, mely izmos, szent egységet, soha nem lankadó lendületet jelent nekünk. Hangsúlyozom, azért is, mert érzem, hogy a legközelebbi napok sok szomorúságot, megpróbáltatást és harcot hoznak felénk, ha erősek leszünk: fiatalok és egylelkűek, győzni fogunk... Krisztus Lázárt feltámasztó örök, végtelen energiaforrása legyen velünk és bennünk...” (Egy műegyetemi hallgató levele menyasszonyához.)

¹¹⁴ Aki szerelmes egy egész világot hord magában és egy egész világot felépíthet magában. Azért a szerelem, formára, értékre és törvényre törekszik és a szépség, igazság, jóság hármasságára. Legyőzhetetlen ez az univerzum struktúrájából fakadó erő, minden fiatal lélek újonnan és torzítatlanul hozza magával... A szerelem a növekedő lélek vágygal telt energiája, amely ideálját még a méltatlanban is megtalálni véli, azonban ez csak azt bizonyítja, hogy az idealizálás tendenciája a lélek legmélyén gyökeredzik. Egy ilyen belülről táplált fantázia isteni fényel árasztja el a szegényes „Má”-t. Kimeríthetetlen szeretet az, amellyel idealizáló fantázia a világba tekint, szépségre szomjas, hívó és tettere vágyó... A szerelem meleg sugarainak hatására élet támad: erről fogjuk megismerni. (!) Ha általa semmi új és semmi magasabb nem született, akkor az lehetett szenvedély, lehetett nagy, de nem igazi szerelem. A szerelem embert és világot alakító, kereső, harcoló és győzelmes, mert az élet értelmével Végső etikai és vallásos egységben csendül össze. (E. Spranger: Kultur und Erziehung. Leipzig, 1928. 266-267.)

A jövő család izolált kis életközösség, melyben a férfi keze-munkája szerzi majd meg a kenyeret és lelke irányítja a család életét. Ez a kettős tényező már az ifjúkorban is előkészítendő. A család eszménye tehát olyan visszaható jelentőségű, hogy erősebb testi és szellemi munkára, felsőbbrendű erkölcsi életre hangolhatja az ifjút. Fizikailag vagy szellemileg dolgozni akar azért, hogy nagyobb és fehérebb legyen az asztalon a kenyér. Erkölcsi erőfeszítést pedig azért tesz, hogy saját életével adjon követendő példát.

Az egyik volt növendékem – fiatal orvos – így ír erről az érzéskomplexumról:

„Atyám, végtelenül boldog vagyok, hogy Angyalt rendelt mellém az Úr! Azóta hónapok múltak el és egyre jobban megismertem, egyre jobban szeretem. Az Istennek öröme, drága szent virága ez a leány. Lelkének örökös derűje megmelegíti körülötte a világot – csupa vidámság, pajkos öröm – és komoly dolgokban mégis mennyire komoly tud lenni. Mélységesen tiszta lélek: ösztönösen és tudatosan vallásos. Nem naiv, tudatlan gyermek: érett, asszonyi, anyai hivatásra termett drága, értékes ember. Illusztrálásul elég, ha megírom szavait: „nem leszünk modern házások, mert ez bűn az Isten, az élet és önmagunk ellen. Úgy kell élnünk, hogy a mi örömünk egyet jelentsen gyermekünk eljövételével és az Isten akaratával.”

Atyám, megindult lélekkel tekintek erre a leányra, aki oly kedves, oly igénytelen, aki tudja, hogy sorsának nem jelent anyagi előnyt, ha hozzám jön feleségül – és nem toalettekről ábrándozik, – hanem egyre azon tervezget: hogy teremtsen otthont dolgozó, fáradozó „urának” – és egyetlen álma máris a gyermekünk.

Atyám, reggelenként a zárdatemplomba járunk – és azon imádkozunk, hogy az Isten segítsen elhárítani utunkból házasságunk nehézségeit és „nemesítse meg szívünket egy Istennek tetsző házasesetre”.

Atyám, végtelenül szeret engem ez a Leány, – nem valami gyerek ragaszkodásával vagy holdkóros romantikával, annál százszor egészségesebb és reálisabb. A házias élet fiziológiai követelményeivel derűs nyugalommal néz szembe, nem holmi hisztériás, „vonakodó” vagy álszent-vonzalmunknak ezen szálai is egészségesebbek. Mint vőlegény és menyasszony, oly tisztán, szépen, nobilesen élünk egymás mellett, – köztünk szó sem lehet olyasmiről, ami ma „természetes” még a távolabb állók között is. És ha egyszer-egyszer tán melegebb lenne a csók vagy ölelés a kelletnél – hisz emberek vagyunk –, akkor valami hasonlót mond, mint a napokban: „hajtsd a fejed a vállamra és mondjunk el együtt egy Ave Mariát”.

Atyám, ilyen lélek az, akivel végtelenül szeretjük egymást. Nem tudok eléggé hálát adni az Istennek, hogy megtaláltam a legméltóbbat, aki hitvesem legyen. Amióta vele együtt vagyok, sokkal jobb lettem, hibáim háttérbe szorultak, mert minden hibám méltatlan durvaság lenne az én leendő kicsi Asszonyommal szemben. Nyugodt vagyok és boldog – erős, tartalmas férfi-élet az, amire ez a drága lélek inspirál. (!)

Atyám, nem akarunk és nem tudunk arra várni, hogy valami pompás helyzetet biztosítsak felségemnek. Hosszú évek múlnának el, míg a régi világ fogalmai szerint „partie-képesek” lennénk. Nincs értelme várni, mert fölöttem is elmúlik lassan az idő és állásom túrhető egzisztenciát biztosít számunkra.

Atyám, múltkori kérésünket ünnepélyesen megismétlem: áldja meg frigyünket, adjon össze minket és legyen vendégünk – nem: otthon, hanem az otthonunkban!”

Íme ez a szöveg is kettőt mutat: a szerelem dinamikai erejét és annak a jövő életbe, a családi szentélybe, az otthonba tendáló irányzatát.

Ugyanez a tapasztalat szűrhető le a fiatal leányok életéből is. A jövő életszolgálat vonalán annyira hasonló a két nem életüteme, hogy az egyik ritmusáról következtethetünk a másikéra is. Színezeti különbséget csak a szerelmes leány meleg, örömet sugárzó, áldozatos, magát tudatosan alárendelő magatartása jelent.

Ebben a magatartásban összecsukva már benne van a jövő asszony és feleség. Ezek a fiatal leányok lesznek a jövő puha kezei, melyek elsimítják majd a fáradt férj homlokáról a barázdákat, ők lesznek a meleg, kiegyensúlyozó szeretet, mely harmóniát épít a családi otthonba, és a leendő gyermek okos, áldozatos lelkű édesanyái.

A fiatal leány lelkében mindez lassan tudatos és központi helyzetű lesz. Ha akarati élete is eléggé fejlett s ha túlzottan színes érzelmi élete nem viszi meddően romantikus zsákutcába, akkor mind több és több energiát koncentrálnak magába, hogy majd erős, tiszta, szent lélekkel álljon az Úr oltára elé és

azután a családi szentélyben munkás .tartalmas, vallásos egyéniséggel legyen gyermekének képzett nevelője, férjének erősítője, támogatója, igaz barátja: inspirálója. Ahol a tiszta szerelem erre tör, ahol az ifjúság életét így alakítja, így formálja és nemesíti, ott a családi szentélyt igazán emberi és lelki magaslatra építik.

Mint látjuk tehát, minden jövendő életformába belenevelődik az ember. Az emberi élet fejlődése nem határozottan lépcsőszerű, elágazások, elhajlások, esések és újabb emelkedések vannak benne. Még a mechanikában, kémiában, biokémiában sincsenek abszolút folyamatok, csak „praktice teljes” reakciók. Ilyen „praktice teljes” fejlődési szakaszok vannak az életben is, melyek azután az ifjúkorban tudatos előkészítő munkára serkentik a férfikor kapuja előtt álló fiatalembert.

Az ifjú magát a jövő emberének érzi. Éppen ezért a kialakítandó felnőtt élet nemcsak elméleti elgondolás lesz nála, hanem gyakorlati megoldásokba kívánczó valóság. Még pedig olyan formán, hogy önmagát és esetleg leendő élettársát akarja a felnőtt élet pozitív, erős bázisává kiképezni. Ezt a szakaszt – az értékesebb ifjúságnál – a tudatos előkészület fázisának lehet mondani. E tudatos előkészület tulajdonképpen állandó és tervszerű érték-sűrűsítés, erőhalmozás: építkezés, mely belső, tervszerű építőmunka létrehozója lesz annak a felnőtt lelki-típusnak, melynek egyedei mint erős, tartalmas vallásos-lelkű férfiak és nők hősies kiharcolói Krisztus országának.

3. A kultúra síkján.

A kultúráját materiális alapja a kenyér, légköre a közösség, de valóságos megteremtője: a személy. A személyiség, aki van, aki felfog, színez, teremt: aki a dolgok felett állónak érzi magát. Ez élő valóság, nem messze kiemelt eszmény vagy ködösen elmosódó álmokép, hanem a mindennapok áramlásába bele kívánczó és az életben kitermelendő embertípus.

A jövőt maga elé rajzoló és magában sejtő ifjú előtt különös erővel lép fel ez a dolgok felett élő embertípus. Benne foglalja össze a testi-, szellemi-és lelki-életet élő ifjú az ideál kultúr-síkra vetített alakját, melynek dinamikai visszahatása saját egyéniségének tökéletesebb kialakítása lesz.

Íme, itt is egy életcél s mögötte egy eszmény bontakozik ki, amely felé állandóan halad a tartalom, kultúr-egyénséget önmagában kidolgozni akaró ifjúság.

Ezzel kapcsolatban tehát az a kérdés, hogyan és miképpen érvényesíti hatását ez a kultúr-személyiség fogalma alá vonható életeszmény?

A felelet akkor lesz az ifjú egész életére vonatkozóan helyes, ha részletezzük azokat a területeket, melyeken a kultúr-élet érvényesülhet. Ez pedig az egészséges test, a felsőbbrendű szellemi élet, az abszolút erkölcs, a helyes felépítésű közösségi élet és a vallásos világnézet relációjában történhet.

a) Az ifjúság maga is tudja, hogy fizikai életünk a földre van határolva, anyagi életünk fenntartásához fizikai erőkre van szükségünk. A szervezet egészsége, annak harmonikus működése pedig fontos igénye az embernek. Ezért van, hogy a jól fejlett szervezet és a testi-erő olyan vonzó elgondolás, mely nemcsak az atletikus típusú fiatalember eszménye lesz, hanem az ifjúság nagyobb részét is lelkesíti. A kifejlett test megbecsülése, sőt felértékelése erős hatást gyakorol az ifjúságra, melynek következménye a napjainkban oly fejlett sportkultusz.

A sportról igen sok szó esik manapság. Az atlétika, tenisz, torna, úszó- és futballcsoport stb. mértékletes űzése jótékonyan hat az ifjúság szervezetének kifejlődésére, s annak fontos szerepét minden vita fölé helyezi. Minket e helyen nem érdekel, hogy a sportszeretet mekkora tömeget vonz a sportpályákra; ez is csak annak bizonyossága, hogy az ifjúság ilyen irányú lelkesedése szinte rendkívüli. Mi figyelmünket inkább arra irányítjuk, hogy az ifjúság milyen elementárisán igényli a sportélet tiszta örömeit. Ezt a tényt pedig azért kell leszegezni, hogy reáutalhassunk arra a testkultúrából születő energia-tömegre, melynek lelki-életre való hatásával lépten-nyomon találkozunk.

Az ifjúság érzi leginkább és legvilágosabban, hogy acélos, izmos test nélkül nem képes helyt állani az élet küzdelmeiben. Ezért történik, hogy a jövőért intenzíven dolgozó elit-ifjúság¹¹⁵ a sport, a testedzés útján akarja acélossá, rugalmassá, fegyelmezettebbé, tiszta életűvé emelni önmagát.

b) A test azonban csak eszköz. Benne él és rajta keresztül fejlődik és épül ki a lélek. A jövő élet embere nem lehet pusztán izomember. Benne döntő jelentőségűnek kell lennie a szellemi és lelkiéletnek. Éppen azért a tökéletes ember eszményében a sport mellett erőteljes helyet kíván maga számára a szellemi kultúra. Primáren ebből kell fakadnia annak a törekvésnek, mely az ifjúság szellemi életének

¹¹⁵ Mindegy, hogy fizikai vagy szellemi munkát végez.

szimmetrikus kidolgozását hangsúlyozza.

A mélyebb társadalmi rétegben élő munkásifjúság egy részének lelkét át is járja ez a vágy. Még pedig ez nem csupán a jobb megélhetés reményéből fakad, hanem az önmagáért való vagy még inkább a közösségért dolgozó erőteljes kultúra igényéből születik.

A munkáskörök, továbbképző tanfolyamok, szabadegyetemek, szak- és kultúrelőadások a munkás-társadalom ifjúságából ezért találnak oly sok hallgatót.

A falu legény- és leányifjúsága nehezebben indul erre felé, de ott a napi munka szinte minden energiát lekötő volta magyarázza ezt a hiányos érdeklődést. De egyéb ként azt is megállapíthatjuk, hogy náluk inkább az intenzívebb gazdasági kultúrába és vallási érdeklődésbe torkollik bele a szellemiséget szolgálni akaró vágyakozás.¹¹⁶

Annyi mindenestre bizonyos, hogy az ipari-, kereskedelmi, illetőleg a gazdasági élet rohamos fejlődése arra szorítja a magyar ifjúságnak e széles rétegét, hogy tudását gyarapítandó, további munkával gazdagítsa ismereteit.¹¹⁷

Nagyon természetes, hogy ide tartozik a szellemi élet irodalmi, esztétikai részét kereső érdeklődés is. Meg kell állapítanunk, hogy az önképzésnek, a művészi érzék fejlesztésének nagy munkája folyik az alsóbb társadalmi rétegben élő ifjúság körében. Ez az áldozatos kultúrmunka is bizonyítja, hogy a lélek mélyén ott lappang a felsőbbrendű élet színvonalára való törekvés. Ennek pedig egyenes következménye, hogy ez a mozgalom okosabb, öntudatosabb, szélesebb látókörű, kultúr értékek iránt is rezonanciával bíró szellemibb és lelkibb ifjúságot fog kitermelni.

Az intelligencia rétegében¹¹⁸ még világosabban megállapítható ez a törekvés. Az élet értelmének kutatása, különböző tudományokban való elmélyülés, lelki élet gazdagítása olyan erős koncentráltásgot igényel, hogy a mai ifjúság szellemi és lelkienergiáinak nagy részét lekötik.

Nagy szorgalommal dolgozik a komoly ifjú szellemi- és lelki-életének tökéletesítésén, ősi, a lélek mélyéről előtörő lendület ez. Megértő, szellemileg és lelkileg felbúgó konszonzancia. Tulajdonképpen e réteg az, mely igazán megérdemli az ifjúság elnevezését, mert ezekben él legerősebben, legtudatosabban a nagyobb, az értékeesebb, a szélesebb emberi kultúrára, lelki közösségre való vágyakozás.

c) A szellemi élet a kultúrember olyan életsíkja, amelyből elemi igényel sarjad ki a helyes erkölcsi és szociális életforma is. Mert a kultúrember fogalmát nem lehet leszűkíteni a szellemi ismeretek birtoklására; e típus teljességéhez tartozik az erkölcsi kiegyensúlyozottság, a szociális kötelességek tudatos teljesítése is.¹¹⁹ Ezt megérzi az ifjúság egy része, mikor oly erős törekvést mutat erre a magasabb életnívóra.

Ez a megállapítás első pillanatra talán nem látszik helyesnek. Az ifjúságról ugyanis állandóan úgy beszélnek, mint valami forrongó, szentimentális tömegről, melyet könnyű félrevezetni. Dacára a különböző fiatalos eltévelyedéseknek – melyekről e kötetben már beszéltünk –, nem zárják ki azt az erős szellemi lendületet, mely erkölcsi és szociális kérdések felé tendál. Maga az a tagadhatatlan tény, hogy az ifjúság készségesen keresi a tökéletesebb embertípust, maga az a nagy komolyság, amellyel – ismétlem – például a szociális kérdések megoldását is keresi, rávilágít arra, hogy itt ősi, természet adta készséggel állunk szemben, melynek kidolgozása, kiemelése, vezető szerepének biztosítása lenne a nevelés primár feladata. Ennek túlkompensált esete mikor az ifjúság egy része színes terveket rajzol saját élete elé. Az ifjúság másik része eszményekből mintázza le a jövő életformáját és azt állandóan követendő példaképnek tekinti:

„... a jövő emberének tartom magamat – mondja az egyik ifjú. Szeretném ezért, ha olyan egyéniséggé változnék, aki méltán lehet az élet alakítója. Jól tudom én, hogy csak akkor bírom beváltani reményeimet, ha kulturális szempontból kiemelkedő, másoknak példát adó, erkölcsileg kiegyensúlyozott, szociális tudásban gazdag, a modern élet problémáit megértő és értékelő emberré nevelem magam.”

Bár ez a szöveg is mély zengésű, mégis – az a tapasztalatom – sokkal finomabban, érzelmesebben

¹¹⁶ Látszólag ellentmondó megállapítás ez a könyv néhány lapján közölt gondolatokkal. Az ellentétet ez simítja el: ott a viharosan tomboló erők kaotikus periódusáról, itt pedig a későbbi fejlődési-szakaszban felszínre kerülő lelki-értékek érvényre töréséről van szó, mely jelenség az ifjúkor közepe felé elég tisztán felismerhető.

¹¹⁷ Érdekesen fejtegeti az ipari-, kereskedelmi- és falusi ifjúság szellemi érdeklődését Imre Lajos; szerinte a kereskedő- és iparos ifjúság értelmi érdeklődése csekélyebb, míg a falusi ifjúság érdeklődése könnyen ébreszthető. (Imre L.: Vezérfonal az ifjúság gondozására. A magy. ped. társ. könyvtára. Bpest, 1920. 38. és 44. l.)

¹¹⁸ Itt a szellemi élet értékelésére ráébredt ifjúságra, e réteg értékeesebb tömegére gondolok.

¹¹⁹ És természetesen a metafizikai orientáció is!

írnak erről a lelki készülődésről a fiatal leányok:

„Mi az én kultúrmunkám? – írja egyik végzett tanítónő. Arra akarom felhasználni ifjúságom, hogy tudjak mindig jó lenni, mindenkinek jót tenni. Szeretnék olyan jó lenni, hogy mindenki, aki a közlembbe kerül, érezze egy másik világ értékeit. Semmiképpen sem akarok köznapi nyárspolgár lenni, hadéin Krisztus szerinti nő, az isteni szeretet lobogó mécsese, amely melegít, világít, éltet és végül elhamvad. (!) Ennek a vágnak igen sok konkrét megjelenése él bennem...”

Egy másik leány így ír:

„A jövő élet ígéret-föld vált számomra, az életé, amelyet nagynak, szépnek, komolynak, jónak, csodálatosnak láttam. Ezt az életet megérteni és „életesen élni” ez volt a célom. Hogy többet ábrándoztam róla, mint amennyit dolgoztam rajta: mea culpa! A szerep, melyet tudatosan és tudat alatt vártam a sorstól: a jó anya és jó feleség hivatása. A bennem lévő nagy vallásosságon kívül azért tanultam annyit és annyifélet, hogy egyszer majd öröme és hasznára legyek azoknak, akik mellé az Isten rendel. Ez adott talán megújuló energiát ahhoz is, hogy naponta órák hosszat üljek a zongora mellett. Ezért tanultam modern iparművészetet is, hogy egyszer a magam otthonát művészi módon kiképezhessem. És valószínűleg ezért nem tudtam soha energiát kifejtteni akkor, ha olyan tanulmányról, munkáról, küszködésről volt szó, amely önálló életet biztosított volna nekem.

Tehát tanultam, mert nékem csak komoly, képzett férfi imponált s nézetem az volt (ma is az), hogy egy leánynak sincs joga nálánál műveltebb, intelligensebb férfi kezét elfogadni (és fordítva). Tanultam, hogy tudásommal, tájékozottságommal és kifinomult lélekkel egyszer majd segítőtársa tudjak lenni férjemnek. Tanultam, hogy egyszer majd gyermekeimet vezetni, irányítani tudjam.

Láttam, hogy az igazi kultúremlerek élete komoly és kötelességekkel teli. Jövömet is ilyennek kívántam. Valami szent komolysággal, derűs lélekkel s akarattal töltött el az a remény, hogy rám is komoly munka, igazán emberi munka, kötelesség, másokért való élet vár. Akkor lett belőlem igazán gondolkodó, kötelességérző ember és leány, amikor mint nő, nőies életcéllal indultam neki az életnek. Mélyen átéreztem az anyai és feleségi hivatásnak komolyságát és felelősségét.

Tele vagyok reménnyel. Szeretem tehát a világot és az embereket; az élet rám nevet és én visszanevetek rá szeretettel és melegséggel. Szeretem a jó Istent, az életért, a reményekért, a tiszta örömekért, a szépségekért, a csodákért, melyek körülöttem és bennem vannak és reám várnak. Az a vallásosság, amely bennem ilyenkor él, nagyrészt hála az életért, mely előttem van s amely szép, nagy, szeretettel teli és boldog lehet. Mikor 24 éves koromban hirtelen elhervadt minden reményem, az elsötétített jövő Istenben világosodott ki.

24 éves koromtól fogva nem gondoltam arra, hogy feleség és anya legyek. Két év múlva pedig szívem egész melegével más irányba fordultam. Bizony, Isten olyan ajándékot tartogat gyakran számunkra, melyeket nem kértünk, melyekről nem is álmodtunk.”

Bár az itt közölt szöveg kevés, de már ezekből is kicsillan a kultúremler vágyódása, mikor felkészülődésről, több, értékesebb, okosabb, kialakítandó típusról beszél. A kiemelkedő embertípus utáni vágy nem marad benne ábrándozó áhítózás, hanem új életet finomító, teremtő lelki erőfeszítés.¹²⁰

d) Ennek a sok lelki erőfeszítésnek csúcsát, célját és értelmét az ifjú sajátos, összefoglaló életprincipiumban keresi, amely ha sokszor metamorfózis miatt nehezebben is felismerhető, de mindenkiben megvan. Hatása, irányítóképessége, erőssége változóan alakul ki az egyes ifjúban. De ha a lélekben egyszer tudatossá lesz épülése, akkor az ifjú életformáját már erősen befolyásolja.

A kultúremler lendületét érző ifjú igen könnyen fordul abba a magát pozitivistának vagy realistának nevező irányba, mely pusztán szemlélet vagy analízis útján akar az igazság mélységeire hatolni. Ez a bizonyos világnézet mellett való lekötöttség nem azért hibás, mert az élet egyik parciális irányában halad, hanem azért, mert a másik, a metafizikai világnézet helyességét kizárja.

A természettudományos vizsgálódás az érzékelhető, empirikusan megismerhető dolgok és jelenségek megismerését célozza, de nem zárhatja ki a mögöttük rejtőző dinamikai hatókat. A fiatalember azonban expanziós erőfeleslege és matéria felé tendáló vágyai következtében gyakran lendül arrafelé, ahol csakis azt nevezik valóságnak, amit érzékszerveikkel felfoghatnak.

¹²⁰ „mert az embernek nincs nagyobb öröme, mint teremtőnek érezni magát. Ha tehát az élet győzelme mindenhol teremtésben jut kifejezésre, nem kell-e azt gondolnunk, hogy az emberi élet végső oka teremtés, mely eltérően a művésztől és tudóstól, minden pillanatban, minden emberben egyformán munkában lehet; énünk teremtését értem... a személyiség folytonos gazdagodásai oly elemekből, melyeket nem kívülről húz magához, hanem önmagából sarjast.” Bergson: *Metafizikai értekezések*. (Ford.: Dienes V.) Budapest, 103. l.

Ez az alaphiba hozza magával azután azokat a következményeket is, amelyek anyagi világnézeté szűkítik le az ifjú egész életfelfogását. Ekkor pedig már nem maradhat pusztán elméleti síkon, hanem állásfoglalásból konzekvenciákkal járó cselekedetsor keletkezik.

Örömmel állapítható meg azonban, hogy ma már a tisztán pozitivista és materialista irányzat terhdítása az ifjúság soraiban csökkenő irányzatot mutat. Oka ennek egyrészt korunk mélyebb, miszticizmusra hajló törekvése, másrészt a tudományos kutatás elmélyülése. Éppen a természettudományos kutatás az, amely jobban felismeri, hogy az anyagon túl olyan rejtélyek mozognak, amelyeket nem tüntethet el az empirikus jelenségek törvényeinek felismerése, hanem éppen e tapasztalatok birtokában látja meg a csodálatosan finom törvényszerűségek transzcendentális eredetét.

Az sem hagyható figyelmen kívül, hogy a teljesen anyagi korlátok közé szorított világnézet éppen az ifjú vitális lendületével helyezkedik szembe. E korlátozást és lehatárolást a magasba törő emberi szellem elviselhetetlen tehernek érzi. Mert éppen a vitalitás szorítja az ifjút arra, hogy világnézetét szélesebb, végtelen felé ívelő vonalban próbálja meghúzni.

Ha eljut idáig, akkor ez egyrészt erős önértékelést, önbecsülést exponál a tudatba, másrészt arra képesíti az ifjút, hogy energiáinak maximális felhasználása mellett állandó relációban legyen a Végtelennel, így tehát a vallásból születő világnézet olyan egységet teremt, mely az ifjú életét a dolgok fölé emeli és tartalmas cselekvésre, fejlődésre készíti.

Innen van, hogy az ifjúság belső affinitással s nagy lendülettel keresi az egységet, rendet, épülést jelentő összefoglaló normákat, a világnézetet. A célkitűzést illetőleg tehát olyan szerepet tölt be életükben a világnézet, hogy már mint kialakítandó életkedv is lelkiexpenziót eredményez, uralmi helyzet révén pedig olyan dinamikus ható, amely az egész életnek magasan ívelő irányát biztosítja.

A szellemi értéket összekapcsoló célkitűzések tehát ama ifjú lelkében észlelhetők, aki feleszmélt az élet helyes értékelésére. Olyan ifjúember lelkében, aki tervszerűen akarja kultúréletét kialakítani, aki tudatosan dolgozik annak harmonikus kiformalásán, akt felsőbbrendűen tudja megélni Végtelenben tükröző személyiségét.

4. A metafizika határán.

Minden lelki alakulás mögött ez a nagy kérdés húzódik meg: hová tendál ez végeredményben? E kérdés – ha talán más formában, de lényegében mégis csak így – már az emberi fejlődés kezdetén is fellép. A serdülőben már világosan, és határozottan felszínre kerülnek olyan gondolatok, melyek az élet értelmét keresik. Az ifjú, az energiafeleslegtől duzzadó lélek különösképpen nagy lendülettel veti magát a gondolatok örvényébe, hogy onnan értelmes és világos választ mentsen ki e nehéz és aktuális kérdésre. A feleletben pedig nem lemondó, fájdalmas akkordok megcsendítését várja, vagy az „Übermensch” megvalósítási lehetőségét, hanem ezen túl keresi életének vonzó fókuszát. Lelkét a természet csak bizonyos reális síkon határozza meg, anyagi létből való függetlensége valóság. E függetlenségi állapotot megnyilatkozást akkor is, mikor nekilendül az élet nagy kérdéseinek és sajátos, isteni eredetet reveláló gondolatfűzéssel keresi, hogy „vajon csak a földre van-e határolva életének egyetlen és igazi célja vagy nem?”

Ilyenkor megérinthei emlékezetében a múlt iskolás tanításait, mely szerint a föld és ég nem izolált, nem elválasztott, hanem azok szorosan összefüggő részei az egyetemes életnek.

Ha vallásos beállítottságú (!) az ifjú, akkor intenzíven bontakozó kritikai készségét arra használja, hogy szelekciót gyakoroljon és e földi életet úgy élje meg, hogy tiszta életen keresztül elérje az örök világot, így nem lesz csak része a harmonikus anyagnak, hanem maga is önálló, lezárt mikrokozmosz. Nem „átmeneti jelensége egy geológiai fejlődésnek”, hanem örök hordozója az Istentől kapott léleknek. Azért keres az ilyen ifjú, azért hajlik még jobban a vallás felé, mert intuitíve megsejti, hogy itt kapja meg a kielégítő feleletet. Ha azután valóban rátalál a vallás igazi, nemesen ötvözött életformájára, akkor szent út lesz számára a vallásos élet, melynek segítségével akarja elérni magában a legtokéletebb embertípust.

Ez a célkitűzés egyrészt az abszolút eszmény szférájába emel, másrészt tevékeny, céltudatos, transzcendentális központú lelki-életet inspirál, melynek következtében a lelki értékeket és dinamikai hatókat az ifjú az abszolútumból próbálja felvenni.

a) A szent ember élete a földi és transzcendentális életet, a teljes életet sugározza ki magából. Az emberi lélek – sokszor hangsúlyoztuk – élő energiaközpont, mely a különböző tehetségeknek megfelelően többféle vonalon törekedhet kibontakozásra. Imponálóan kifejlődött művészi tehetség, nagyvona-

lú szellemi élet csak részletét adja az egésznek. A belső vágyakozás ősi tropizmusa Isten szférájának megközelítését célozza, azok a csodálatos érzések, melyek ilyenkor az Isten felé forduló lelket mozgásba hozzák, közvetlenül Isten személyes kiáramlásának hatásából fakadnak, mely a vitalitás teljessége. Éppen olyan valóságok, mint a kémiai vagy fizikai energiák. Itt áramlanak körülöttünk s vannak lelkek, melyek eme áramlásokat lelki-szenzoriumukkal felfogják és életté teszik. Valóságos értéket abszorbeálnak csodás, megváltó és emberi formanyelven kifejezhetetlen abszolút igazságot élnek meg. Az ifjúember lelkiélete tehát akkor fejlődik ki teljesen, ha vágyai mögött harmonikus életérzés keresi az abszolút igazságot, az isteni relációt.

Ezért van, hogy az ifjú előtt – bizonyos lelki magaslaton túl – már olyannak tűnik fel az élet legtökéletesebb eszménye, hogy benne nem a lemondás, az expandáló lelkierők visszaszorítása, hanem azoknak tettekben, akciókban megnyilvánuló harmonikus kifejesztése játsza a legfőbb szerepet. A szent ember, előtte azt a tökéletes életművészt jelenti, aki Istentől kapott csodálatos lelki értékeit a transzcendentális élet vonalán is érvényesíteni tudja. Ez a típus imponáló emberpéldányokat rejt magában, akikben a földi síkon is a Végtelenség arca dominál. Ez a típus a földi-relációk fölé emelkedik, mert szellemi- és lelki-energiái a dolgok fölé emelik. Ez a típus valóban „isteni követ”, aki apostoli szent munkájában már az istenfiúság megszentelő kegyelmében él. Ezek a gondolatok csengenek ki az isteni Mester szavaiból is, mikor a mindenség Urát Atyánknak, bennünket pedig Isten fiainak nevez. Itt sem végső cél a lemondás, hanem csak eszköz jellege van, melynek segítségével – a lelki erők maximális koncentrációja után – elérhető a teljesen átélt és felmagasztosított élet.

A férfi ifjúság eszményi típusában a határozottságnak, áldozatos munkának, az erőnek, a nagyvonalúságnak kegyelemmel megszentelt vonásai dominálnak. Ezek a vonalak finom, magasabbrendű lelki szintézisben oldódnak fel, amelyben uralkodik az Istentől teremtett élet mélységes szeretete. Bennük az utóbbi nem romantikus érzelmi megnyilatkozás, hanem állandó erőfeszítést jelentő teljes életigénylés.

A vallásos leányifjúság metafizikai¹²¹ orientációja egészen hasonló. Itt már nincsenek nagy különbségek, itt már az emberi lélek anyaghoz, testhez nem kötött immanens rezonanciájáról van szó.

Talán a leányokban több az áldozatosság, az elmélyedés, a kontempláció. De ez sem passzív várakozás vagy szétfolyó érzélgősség, hanem a lélek finom intuitív munkája. Ez is erő, talán az emberi lélek legértékesebb megnyilatkozása és éppen úgy determinál új konstrukciókra, nagy tettek, Isten országáért vívott heroikus küzdelmekre, mint a férfi-ifjúságnál.

A metafizikai határon mozgó embertípus azokban az ifjakban rajzolódna fel grandiózusán, akik lelkileg is diszponáltak erre, vagy akik sok fájdalom, szenvedés után ráeszméltek az emberi élet magasabb rendeltetésére. Lassan elhomályosodik bennük minden egyéb életideál s ragyogó fényvel tündöklő az örökélet szépségét felénk vetítő, megváltó istenember: az Úr Jézus Krisztus eszményképe.

A krisztusi ideál náluk a valóságos élet perspektívájába kerül s hirdeti, hogy a reális élet kaotikus forrongásából van kiút, hogy ebben a viharos hullámmásban is kialakulhat a tökéletesebb ember. Kialakulhat a társadalom minden rétegében, a szellemi munkásban éppen úgy, mint a fizikai munkáshalászbán vagy kötélverőben, mert az élet tökéletes megélése független a munka minőségétől. Mindegyikben alakító finommá cizelláló erő, teremtőképeség aktiválódik. Olyan jelenség ez, amiben már benne van az apostoli megbízatás, mely a lélek útját a múlandóság rétegén keresztül az örök élet felé irányítja.

A metafizikai orientáció egyetemes jelenség az ifjúság életében. Első pillanatra talán túlzott optimizmusból születőnek látszik ez a tétel, pedig reális megállapítás. A metafizikum felé vonzó ifjúságnál ez teljes valóság, a szokásos élettől távol álló ifjúságnál azonban metamorfózis következtében más lelki-síkon ismerhető fel.

Mivel egyetemesen emberi, éppen azért isteni eredetű. Nem is lehet ez másképpen. A lélek elemi módon vonzódik oda, ahonnan származik. Számára e glóbus gömbfelületén a krisztusi eszmény teljes kifejlődést biztosít s a mennyei Atya országában mindez harmonikus befejezést kap. Ez pedig már a véges és végtelen Személyiség vitális kapcsolata, amely a földi életben gyakran csak homályos sejtés, az örök életben pedig az emberi és isteni szeretet örök egybefonódása lesz. Szent kapcsolat ez, melyben „a minden kegyelem Istene... maga fog bennünket megerősíteni, megszilárdítani és tökéletesíteni

¹²¹ „... a metafizika semmi közösségben sincs a tapasztalat általánosításával s mégis úgy lehetne meghatározni, hogy ő a teljes, a mindent felölelő tapasztalás.” (Bergson: Metafizikai értekezések. Ford.: Dienes V. Bpest, 43. l.)

ni.¹²²

BEFEJEZÉS

1. A kiforrott egyéniség.

Elmosódott határvonalak jelzik az ifjúkor kezdetét a pubertás végén; ugyanilyen diffúz jelenségekkel találkozunk a felső határon is: a felnőttkor küszöbén. E két eróziós part között vonaglik az ifjúság, melynek kezdetén erős hullámok jelzik a serdülés nemrég múlt viharát. Ezzel a sok tragikumot hozó viharral együtt – mint láttuk – eltűnnek a gyermekkor eszményei is. Utánuk új lendületű hullámzás indul kisebb amplitúdóval, mely új napok, új ideálok felé viszi a „Holnap hőse”-t. Van valami me nekülésszerű ebben a törtetésben. Erős vágykomplexum működik ilyenkor az ifjúban s ez mind meszszebb röpi őt a múlt partjaitól. Sajátos érzelmes hangulatok festik színesre a jövő képét, melyért már új ideálok hívják lendületes akcióba az ifjú energiáit, hogy rajtuk keresztül annak erő feleslegét levezethessék. E mind több energiát lekötő aktivitástól belső egység megteremtését reméli az ifjú, hogy azután – a fejlődés vonalán – készségeit, képességeit tehetségét kibonthassa.

Fejlődést kíván, melyben szociális evolúció, kultúr- vagy művészi élmények egyensúlyozzák ki labilis súlypontú lelkét: vagy fejlődést a vallás kegyelmi-szféráján keresztül a Filius Dei monumentális valóságáig. Világos, tudatos percek ezek, mikor az eseményekből, emberekből elinduló fájdalmas hatások nem záporoznak reá többé félelmet, nyomort, szenvedést, mikor a bennük objektiválódó „sors” nem jelent már tragikumot. Ezekben a tudatos percekben az ifjú hirtelen felismerheti a fegyelem, rend, törvények, egyetemes kötelesség szükségszerűségét. Appercipiálhatja a világnézet fontosságát (mely nélkül minden anorganikus, tehát művészi edn és élettelen). Felismerheti e végtelen lelki humusznak jelentőségét, melyből szervesen emelkednek ki a speciális tónusú állásfoglalások, ítéletek, értékelések, elvek és eszmények.

Ezért gyakran megbomlik az ifjúban a szintézis és analízis értékes egyensúlya. Az ifjúkor közepe felé krízisekkel megszakított átalakulás következik, mely jelenségek után a lelkiélet súlypontja az analitikus életlátás irányába tolódhat. Ekkor válhat el az ifjú életrvonala az evolúció egyetemes rezultánsától s kerülhet a l'art pour l'art kritika savasán erjedő mocsarába. Ha pedig misztikus beállítottságú az ifjú, úgy ilyenkor merülhet el lassan – endogén okok, milióhatás létrehozta iránytévesztés következtében – a meddő kontemplációba.

De megtörténhet, hogy az egyensúly jobbra billen s a lelki-súlypont a szintézis felé tolódik. Ebben a labilis-egyensúlyban már a további fejlődés ígérete van meg. Mert a szintetikus életlátás az ifjú egyetlen lehetősége, hogy az élet végtelen sok vonalát egy ornamentum gazdag egységébe foglalja. Perspektívái világosabbak és mélyebbek lesznek, következőleg a formák, melyeken eddig kifejezte magát, már nem elégségesek számára. Új lelki formákat és életsíkokat keres. S ha abban a fázisban, mikor e szándék tudatos lesz, a közösség, művészet, kultúra, erkölcs vagy vallás dominál az ifjúban, úgy új társadalmi struktúra megteremtésére, művészi intellektus fölényére, kultúr alkotásokra, új, morális embertípus kialakítására, illetőleg a reális és transzcendentális élet megszentelt egységének megélésére fog törekedni.

Az ideálok, nagy életcélok után való vonzódás az ifjúkor vége felé azonban veszít intenzitásából. Az aktivitás, a lendület racionálisabb és céltudatosabb lesz, de kevésbé elementáris. Az ifjú világra függesztett tekintete befelé fordul. A személyiség centruma hangsúlyozódik ki minderősebben, melynek logikus következménye lesz a gyakrabban ismétlődő elmélyedés, kontempláció. Ez az „én” sajátos új fejlődési szakasza, mikor az egyén már szigetszerűen izolálja magát minden más dologtól, minden más embertől s a világtól. Ezzel együtt jelenik meg a magány, az egyedüllét nagy élménye. Ilyenkor az „én” a lelki-centrum felé fordul: a személyiség önmagára reflektál. Ezért keresi már többször a csendet, bensőséges, mélyülő életet, mert ezek életérzésének sajátos formáit engedik kikristályosodni és megnövekedni. A hangtalan magány fog nyugodt légkört teremteni benne az isteni kegyelem áramlásának is, mely tiszta kihangzást stimulál már a transzcendentális élet felé.

Az ifjúkor lelki világa tehát két fontos törvényszerűséget hangsúlyoz.

Az egyiket a szülő, nevelő, lelkiatya: megértő embertestvérek felé, hogy lendületes cselekvőképességet, bátorságot, kultúrát építsünk az ifjúság lelkébe s törhetetlen hitet. Hitet, amellyel higgyen az ér-

¹²² Szent Péter I. levele 5,10.

tékesebb önmagáért, emberi nívóért, lelki tisztaságért, Krisztus országáért vívott harc győzelmében, de ugyanekkor betoníveket is kell lelkébe boltozni: az akaratot, a kitartást; tudatossá tenni, hogy az ideálok sokszor csak fájdalmas lemondások, heroikus küzdelmek árán lehet továbbépíteni. Világossá kell tenni előtte azt is, hogy éppen az áldozatos küzdelem biztosítja az eszmények megvalósítását. E nélkül pedig nincs kiteljesedés. A csak (!) idealizálgató, passzív ifjú individualista, romantikus vagy züllött emberré silányul. Egyedül a tiszta, felsőbbrendű, aktív egyéniség lelkében lehet kiegyensúlyozott a valóság és az ideál!

A másik erősen felfelé tendáló törvény – mely a lelki-kép vizsgálatánál többször megmutatta magát az, hogy az ifjúság – nagyobb részénél – akarat, érzelmi és értelmi folyamatokban dominál a tökéletesedés és az új életformák teremtésének vágya.

És mindenik jelenség mélyén ott csillogtak a transzcendentális elemek, melyek a Szentlélek Úristen tükröződései voltak az emberi-psziché világában. Tükröződések voltak az ifjúember lelkében, aki a tökéletesedés útjait járta. Akinek belső szentélyét lassan betöltötte, szenvedéseinek, lelki-szférát kereső küzdelmeinek célt, abszolút programot adott az Apostol szent gondolata: „a lélek törekvése pedig Élet és Béke”.¹²³

---

¹²³ Szent Pál levele a rómaiakhoz. 8,7.